

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

UUR[®]

OBČANSKÉ VYBAVENÍ

Principy a pravidla územního plánování

Rozvoj ve všech oblastech

www.mmr.cz

OBČANSKÉ VYBAVENÍ

Principy a pravidla územního plánování

Úkol A.1.09/ÚP Principy a pravidla územního plánování

Garant za Ústav územního rozvoje: Ing. Zdeňka Kučerová
Garant za Ministerstvo pro místní rozvoj ČR: Ing. Roman Vodný, Ph.D.

Poslední aktualizace 2019–2020:
Ing. arch. Veronika Šindlerová, Ph.D.

Technická spolupráce:
Ing. Bc. Lucie Dobiášová

Recenze:
Doc. Ing. arch. Petr Durdík, doc. Ing. arch. Ivan Kaplan, Ing. Václav Jetel, Ph.D.

Dostupnost: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571>
Zveřejněno: 18. 12. 2020

Foto na titulní straně: Mateřská škola Za Branou v Pacově, architekt: VYŠEHRAD atelier.
Finalista České ceny za architekturu 2020. Foto: Filip Šlapal.

Ústav územního rozvoje
Brno, září 2021

ÚVODNÍ SLOVO

Internetová publikace **Principy a pravidla územního plánování** (PaP) je jediné přehledné shrnutí a výklad poznatků současného urbanismu a územního plánování. Je jedním ze základních podkladů pro navrhování v území a její znění je průběžně aktualizováno.

Vzniká v Ústavu územního rozvoje ve spolupráci s význačnými specialisty v oboru a za garantování odboru územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj ČR. Recenze předních odborníků z akademické sféry z příslušných rezortů a projektové činnosti zajišťují objektivitu a prestiž dokumentu.

Nejen pro 23. celostátní konferenci o územním plánování a stavebním řádu (Hradec Králové, 30. září a 1. října 2021) připravil Ústav územního rozvoje jednu z aktualizovaných kapitol internetové publikace Principy a pravidla územního plánování – **Občanské vybavení**.

Věříme, že i ukázka jedné z kapitol Vám přinese mnoho zajímavých poznatků.

OBSAH

C.4	OBČANSKÉ VYBAVENÍ	2
C.4.1	Charakteristika.....	2
C.4.1.1	Definice občanského vybavení.....	2
C.4.1.2	Základní charakteristika občanského vybavení.....	3
C.4.1.3	Členění a systematizace občanského vybavení.....	4
C.4.2	Stav a trendy vývoje.....	9
C.4.2.1	Výchozí stav	9
C.4.2.2	Pojetí občanského vybavení v České republice před rokem 1989	10
C.4.2.3	Zaniklé a nově vznikající druhy občanského vybavení.....	12
C.4.2.4	Společenské trendy v evropském a celostátním měřítku	14
C.4.2.5	Společenské trendy nejbližších let v České republice ovlivňující občanské vybavení.....	16
C.4.2.6	Právní předpisy	28
C.4.3	Základní cíle řešení občanského vybavení v územním plánování	30
C.4.4	Principy řešení jednotlivých druhů občanského vybavení v územním plánování (zásady tvorby, umístění, územní nároky, limity, ochrana)	41
C.4.4.1	Zařízení vzdělávání a výchovy (školství).....	41
C.4.4.2	Zařízení sociálních služeb a péče o rodiny (sociální péče)	57
C.4.4.3	Zařízení zdravotních služeb (zdravotnictví).....	73
C.4.4.4	Zařízení kultury	83
C.4.4.5	Zařízení veřejné správy.....	95
C.4.4.6	Zařízení pro ochranu obyvatelstva	98
C.4.4.7	Zařízení pro obchodní prodej	107
C.4.4.8	Zařízení tělovýchovy a sportu	113
C.4.4.9	Zařízení ubytování	127
C.4.4.10	Zařízení stravování	132
C.4.4.11	Zařízení služeb.....	135
C.4.4.12	Zařízení vědy a výzkumu	139
C.4.4.13	Zařízení lázeňství (léčebné lázně)	141
C.4.4.14	Zařízení administrativy	144
C.4.4.15	Zařízení veletrhů a výstavnictví.....	148
C.4.4.16	Zařízení církví	151
C.4.4.17	Zařízení pohřebnictví	154
C.4.5	Použité zdroje	158
C.4.6	Soupis zkratk	160

C.4 OBČANSKÉ VYBAVENÍ

C.4.1 Charakteristika

C.4.1.1 Definice občanského vybavení

Občanské vybavení jsou v dikci **stavebního zákona** stavby, zařízení a pozemky sloužící pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva, zřizované ve veřejném zájmu [§ 2 odst. 1 písm. k) bod 3 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)]. Stavební zákon řadí uvedené příklady druhů občanského vybavení zřizovaných ve veřejném zájmu k veřejné infrastruktuře, společně s dopravní infrastrukturou, technickou infrastrukturou a veřejnými prostranstvími. Pojem občanské vybavení dle stavebního zákona tedy zahrnuje toliko občanské vybavení, které je zřizované ve veřejném zájmu, tj. takové občanské vybavení, u kterého je prokázán veřejný zájem na jeho existenci a užívání. Typicky se jedná o druhy občanského vybavení, jejichž zřízení a provozování veřejným sektorem (státem, krajem nebo obcemi) je nařízeno zvláštním právním předpisem, vyhláškou či nařízením vlády (např. školy, sociální služby, pošty, stavby pro ochranu obyvatelstva ad.), anebo o druhy občanského vybavení, které v potřebné kapacitě a standardu dostupnosti (rozmístění v území) pro obyvatele není obvykle z ekonomických důvodů schopný zajistit výhradně soukromý sektor.

Občanským vybavením zřizovaným ve veřejném zájmu jsou dle stavebního zákona tedy míněny druhy občanského vybavení odpovídající veřejným službám, jak na nich panuje všeobecná společenská shoda. Veřejná služba je služba ve veřejném zájmu, kterou poskytuje nebo objednává a financuje či spolufinancuje z veřejných rozpočtů složka veřejné správy, tedy stát nebo územně-samosprávný celek (kraj nebo obec). Jejím specifickým znakem je, že pokud by nebyla finančně podporována veřejnými subjekty, nebyla by poskytována na trhu vůbec nebo by byla poskytována v nižší kvalitě či v menším rozsahu, nebo za finančních podmínek nedosažitelných pro některé skupiny obyvatelstva. Panuje společenská shoda na tom, že některé druhy služeb mají být dostupné každému bez ohledu na jeho majetkové poměry a společenský statut. Mezi veřejné služby se přitom obvykle řadí sociální služby (sociální péče a pomoc seniorům, občanům se zdravotním postižením, dětem a mládeži, manželství a rodinám), zdravotnictví (ambulantní péče, ústavní péče, poskytování léčivých přípravků a prostředků zdravotnické techniky, péče v dětských ozdravovnách, zdravotnická záchranná služba, záchranné protialkoholní stanice a ochranná léčba, ad.), vzdělávání a tělovýchova (předškolní vzdělávání, základní školství, středoškolské vzdělávání, vysokoškolské vzdělávání, ústavní výchova), kultura (knihovny, muzea, galerie, památková péče, kulturní dědictví, regionální a národnostní kultura, církve), ale také doprava (veřejná osobní silniční doprava, drážní doprava, plavba a vodní cesty), technické vybavení (včetně nakládání s odpady a protipovodňové ochrany), obrana a bezpečnost (složky integrovaného záchranného systému, armáda, veřejný pořádek, požární ochrana), vnitřní věci (archivní správa, poštovní a telekomunikační služby, pobyt cizinců a azyl, civilní ochrana) či životní prostředí (ochrana přírody a krajiny, ochrana před povodněmi).

Stavební zákon tak s ohledem na výše uvedené mezi občanské vybavení dle § 2 odst. 1 písm. k) bod 3 nezahrnuje občanské vybavení zřizované obvykle čistě na komerční bázi a takové, jehož vznik a provozování je řízeno tržními mechanismy, tedy zákonem nabídky a poptávky. Typickými příklady občanského vybavení zřizovaného na komerční bázi jsou obchody, veřejné stravování (restaurace, kavárny apod.), hromadné ubytování (hotely, penziony, ubytovny), ale také komerčních služeb (banky, pojišťovny, kadeřnictví, kosmetika, služby pro motoristy apod.).

To neznamená, že by například školy nebo zařízení sociálních služeb nebo péče o rodiny nemohly být zřizovány a provozovány na komerční bázi. Plošné pokrytí a dostupnost škol či zařízení sociálních a zdravotních služeb v kapacitách odpovídajících potřebám obyvatelstva však nemůže zajišťovat čistě soukromý sektor. Soukromý sektor by měl toliko doplňovat a rozšiřovat nabídku občanského vybavení zajišťovanou veřejným sektorem, nikoli úlohu veřejného sektoru zcela nahrazovat.

Výčet druhů občanského vybavení dle stavebního zákona pak rozšiřuje **vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území**, o další typy občanského vybavení, které nejsou zřizované ve veřejném zájmu. § 6 odst. 2 vyhlášky stanoví, že plochy občanského vybavení zahrnují zejména pozemky staveb a zařízení občanského vybavení pro vzdělávání a výchovu, sociální služby,

pěči o rodinu, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva (pozn.: v tomto výčtu se vyhláška plně shoduje s § odst. 1 písm. k) bod 3 stavebního zákona), a dále zahrnují pozemky staveb a zařízení pro obchodní prodej, tělovýchovu a sport, ubytování, stravování, služby, vědu a výzkum, lázeňství a pozemky související dopravní a technické infrastruktury a veřejných prostranství. § 6 odst. 2 vyhlášky se vztahuje čistě k problematice vymezení ploch s rozdílným způsobem využití v územním plánu. Počítá přitom s tím, že plochy s rozdílným způsobem využití vymezené v územním plánu mohou být určeny pro umístění staveb a zařízení nejen občanského vybavení zřizovaného ve veřejném zájmu v dikci § 2 odst. 1 písm. k) bod 3 stavebního zákona, ale i pro další druhy občanského vybavení zřizovaného i čistě na komerční bázi.

Další definice občanského vybavení je určená pro účely aplikace **vyhlášky č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb**. Tady je občanské vybavení v § 6 odst. 1 definováno takto: *stavbou občanského vybavení se rozumí (a) stavba pro veřejnou správu, soudy, státní zastupitelství, policii, obviněné a odsouzené, (b) stavba pro sdělovací prostředky, (c) stavba pro obchod a služby, (d) stavba pro ochranu obyvatelstva, (e) stavba pro sport, (f) školy, předškolní a školská zařízení, (g) stavba pro kulturu a duchovní osvětu, (h) stavba pro zdravotnictví a sociální služby, (i) budova pro veřejnou dopravu, (j) stavba ubytovacího zařízení pro cestovní ruch s celoročním i sezónním provozem pro více než 20 osob*. Tato definice je ovšem selektivní a nezahrnuje všechny druhy a typy občanského vybavení – jen ty, k nimž se vztahují specifické podmínky zabezpečující bezbariérové užívání.

V urbanistické a plánovací praxi se vyskytuje také pojem „občanská vybavenost“. Tento pojem není, na rozdíl od pojmu „občanské vybavení“, nikde definován. Nejčastěji je přitom tento pojem používán jako ekvivalent pojmu „občanské vybavení“. Občanskou vybavenost je přitom možné chápat také jako pojem hovořící o existenci, počtu, kapacitě a rozmístění jednotlivých zařízení občanského vybavení v území, tedy jako pojem, který obecně a souborně popisuje standard a úroveň občanského vybavení v hodnoceném území.

C.4.1.2 Základní charakteristika občanského vybavení

Občanské vybavení je jednou ze základních funkčních složek území, vedle bydlení, výroby, rekreace, dopravy a technického vybavení.

Občanské vybavení zahrnuje celý soubor obslužných funkcí pro obyvatele, uspokojuje široké spektrum základních potřeb obyvatel a jejich nároků na výchovu a vzdělávání, zdravotní a sociální péči, kulturu, osvětu, sport, zábavu, stravování, ubytování, obchodní prodej, služby, tělovýchovu a sport, a mnohé další.

Pro umístění občanského vybavení v území je zásadní co možná prostorově a provozně nejtěsnější vazba na bydlení. Blízkost bydlení a občanského vybavení je základním předpokladem pro zabezpečení optimální dostupnosti občanského vybavení pro každého obyvatele města bez rozdílu sociálního statutu, věku, pohlaví, zdravotního stavu apod. Bez občanského vybavení, zvláště pak bez základního občanského vybavení každodenní potřeby, se žádný obywatel obce neobejde, a proto musí být dobře dostupné.

Občanské vybavení je jedna z nejvíce heterogenních urbanistických funkčních složek a je představováno velmi rozsáhlým souborem zařízení, sahajících od správy a administrativy až po školství a výchovu. Cílem rozvoje této obslužné funkce je zvýšení standardu kvality a dostupnosti služeb, které občanské vybavení nabízí obyvatelům i těm, kteří za občanským vybavením dojíždějí. Kromě toho zařízení občanského vybavení vytvářejí mnoho pracovních příležitostí a jsou typickými reprezentanty pracovních míst v terciéru či kvartéru.

Faktory, které ovlivňují rozvoj zařízení občanského vybavení, vycházejí z demografické, ekonomické a sociální skladby obyvatel, z prostředí sídla, tj. geografické polohy, dominující funkce a v neposlední řadě z dopravních možností území. Zařízení občanského vybavení jsou podle druhů, četnosti výskytu a frekvence využívání obyvatelstvem situovány do centrálních, obytných a dalších částí sídel a ovlivňují jejich urbanistickou koncepci a prostorovou strukturu. Městotvorná role vybraných zařízení občanského vybavení nabývá zvláštního významu v centrech měst, kde jsou spolu s bydlením základní podmínkou zachování běžného denního života. Kvalita a vyváženost sítě občanského vybavení a její vazba na další funkce jsou zásadními faktory udržitelného rozvoje území, neboť výrazně působí jak na ekonomickou a sociální skladbu obyvatel, tak i na životní prostředí sídel.

Při návrhu územní organizace občanského vybavení je nutné zejména respektovat požadavky jednotlivých druhů zařízení na jejich kvalitu, rozsah a lokalizaci. Potřebné plochy pozemků pro jednotlivé druhy zařízení občanského vybavení jsou v této publikaci vyjádřeny v ukazatelích, které odpovídají základním požadavkům na výstavbu a provoz, a to jak pro obec, kde je zařízení umístěno, tak pro příslušné zájmové (spádové) území. Pro každý druh zařízení lze stanovit druh účelové jednotky (např. pro základní školu je účelovou jednotkou 1 žák) a pro příslušnou účelovou jednotku doporučit průměrnou hodnotu podlažní plochy a plochy pozemku. Kromě toho je žádoucí dbát na standardy dostupnosti občanského vybavení, vyjádřené buď maximální fyzickou nebo časovou vzdáleností občanského vybavení od bydliště, anebo žádoucí přítomností konkrétního druhu občanského vybavení v sídle určité populační velikosti.

C.4.1.3 Členění a systematizace občanského vybavení

V územně plánovací praxi se obvykle užívají následující hlediska členění a systematizace občanského vybavení:

- podle veřejného zájmu na zřizování,
- podle významu a frekvence užívání,
- podle druhů činností,
- podle nároků na pozemek,
- podle umístění v území.

>>> Členění občanského vybavení podle veřejného zájmu na jeho zřizování

Podle toho, zda konkrétní druh občanského vybavení zajišťuje uspokojení potřeb obyvatel ve veřejném zájmu a převážně neziskově anebo zda se jedná o občanské vybavení fungující primárně na komerční bázi, zřizované primárně za účelem zisku, tedy fungující na základě ekonomického zákona nabídky a poptávky, dělíme občanské vybavení na:

- občanské vybavení veřejné,
- občanské vybavení komerční.

Občanské vybavení veřejné

Jako občanské vybavení veřejné jsou obvykle označovány ty druhy občanského vybavení, které jsou zřizované ve veřejném zájmu. Jedná se tedy o takové občanské vybavení, u kterého je prokázán veřejný zájem na jeho zřizování a užívání. Typicky se jedná o druhy občanského vybavení, jejichž zřízení a provozování veřejným sektorem (státem, kraji nebo obcemi) je nařízeno zvláštním právním předpisem, vyhláškou či nařízením vlády (např. školy, sociální služby, pošty, ochrana obyvatelstva ad.), anebo o druhy občanského vybavení, které v potřebné kapacitě a standardu dostupnosti (rozmístění v území) pro obyvatele není obvykle z ekonomických důvodů schopný zajistit soukromý sektor, neboť se jedná o aktivity ze své podstaty nekomerční a neziskové, a to zejména v případě plošného pokrytí v kapacitách potřebných pro zajištění potřeb všech obyvatel. Veřejné občanské vybavení obvykle poskytuje nebo objednává a financuje či spolufinancuje složka veřejné správy, tedy stát nebo územně-samosprávný celek, tedy kraj nebo obec. Specifickým znakem veřejného občanského vybavení je, že pokud by nebylo finančně podporováno veřejným sektorem, nebylo by dostupné vůbec, nebo by bylo dostupné v nižší kvalitě či v menším rozsahu. Občanské vybavení veřejné obsahuje druhy vybavení, které mají být dostupné každému bez ohledu na jeho věk, pohlaví, zdravotní stav, sociální statut či majetkové poměry. Jedná se typicky o výchovu a vzdělávání (školy), sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu jako jsou úřady státní správy a samosprávy či pošty, obranu a bezpečnost obyvatelstva, jakož i o pohřebnictví apod., pokud jsou zřizované ve veřejném zájmu.

Občanské vybavení veřejné je pro účely územního plánování specifikováno v § 2 odst. 1 písm. k) bodě 3 stavebního zákona. Jedná se o stavby, zařízení a pozemky sloužící pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva, zřizované nebo užívané ve veřejném zájmu. V souladu s § 101 stavebního zákona lze ke stavbám nebo pozemkům

vymezeným v územním nebo regulačním plánu pro stavbu nebo zařízení občanského vybavení zřizovaného nebo užívaného ve veřejném zájmu uplatnit předkupní právo.

O většině druhů veřejného občanského vybavení platí, že v kapacitně omezené míře mohou být zřizovány také na komerční bázi s cílem ekonomického profitu. Typickými příklady jsou soukromé školy, soukromá zařízení zdravotních či sociálních služeb apod., zřizované jako podnikatelské aktivity s primárním cílem generovat zisk. Pokrytí potřeb obyvatelstva výhradně občanským vybavením zřizovaným na komerční bázi by však mohlo být diskriminační vůči například nízkopříjmovým skupinám obyvatelstva a odporovalo by povinnosti veřejného sektoru zajistit dostupnost vybraných druhů občanského vybavení každému bez omezení. Soukromá zařízení jinak veřejného občanského vybavení ovšem stále častěji saturují neschopnost veřejného sektoru zajistit kapacitní či časovou dostupnost některých vybraných veřejných služeb odpovídající reálné poptávce obyvatelstva. Typickým příkladem je zřizování soukromých mateřských škol nebo domovů pro seniory, jako reakce na nedostatečné možnosti obcí či krajů zajistit kapacitu těchto zařízení odpovídající počtu příslušných věkových skupin obyvatelstva poptávajících v daný okamžik tyto veřejné služby.

Občanské vybavení komerční

Občanské vybavení komerční je zřizované zpravidla soukromým sektorem, primárně na komerční bázi. Vznik, provozování a existence jsou řízeny tržními mechanismy, tedy ekonomickým zákonem nabídky a poptávky. Typickými příklady občanského vybavení zřizovaného na komerční bázi jsou zařízení obchodu, stravování (restaurace, kavárny apod.), ubytování (hotely, penziony, ubytovny), ale také sportu či komerčních služeb (banky, pojišťovny, kadeřnictví, kosmetika, služby pro motoristy apod.). To přitom nevylučuje provozování či financování některých vybraných druhů tradičně komerčního občanského vybavení veřejným sektorem. Například ve venkovských obcích je dnes běžné, že obec provozuje například prodejnu se smíšeným zbožím, hospodu či sportovní areál, s cílem udržet v obci základní vybavení, jehož provozování se soukromníkovi s ohledem na malý finanční obrát, a tedy jen zanedbatelný zisk nevyplácí.

>>> Členění občanského vybavení podle významu a frekvence užívání

Jednotlivé druhy a typy občanského vybavení se dělí podle svého významu, okruhu uživatelů, frekvence užívání obyvateli a míry vázanosti na místo bydliště na:

- základní občanské vybavení,
- vyšší občanské vybavení.

Základní občanské vybavení

Základní občanské vybavení je obyvateli nebo jejich významnou skupinou užíváno denně. Základní občanské vybavení je typicky vázáno na místo bydliště, a tedy na obytné území, bývá proto nejčastěji rozmístěno rovnoměrně v obytných plochách zpravidla v pěší docházkové vzdálenosti z míst bydliště. Základní občanské vybavení využívá nejčastěji okruh obyvatel blízkého okolí. Pro dosažení maximální vzájemné vztahové blízkosti základního občanského vybavení a bydlení jsou některé typy základního občanského vybavení (které nemusejí z důvodů kapacitních, hygienických či bezpečnostních tvořit samostatné oddělené areály), typicky pak maloobchod, veřejné stravování, komerční služby apod. integrovány přímo ve stavbách pro bydlení, přičemž tvoří tzv. aktivní parter bytových domů. Aktivnost občanského vybavení, tedy vysoká frekvence jeho užívání, je základním prvkem městskosti a atraktivnosti, když jeho užívání aktivizuje a oživuje přilehlý veřejný prostor. Vedle obytných území se základní občanské vybavení umísťuje také ve vazbě na území s vysokou koncentrací pracovišť, např. v administrativních čtvrtích měst, v průmyslových zónách, ve vysokoškolských kampusech, areálech velkých nemocnic atp.

Zjednodušeně se dá říct, že základní občanské vybavení je takové, bez něhož se žádný obyvatel neobejde. Každý obyvatel je někdy nemocný a potřebuje vyhledat lékařskou péči svého praktického lékaře či stomatologa. Obdobě potraviny nakupují obyvatelé téměř každý den a je tak nezbytné, aby byly obchody s potravinami dostupné v blízkosti bydliště. Do mateřské i do základní školy děti chodí denně po řadu let. Je tak žádoucí, aby byla mateřská i základní škola dobře dostupná z místa bydliště a cesta do školy i ze školy nebyla pro dítě fyzicky a časově náročná. Každý obyvatel potřebuje někdy

zařídít něco na některém z úřadů anebo odeslat či vyzvednout doporučenou zásilku či balík na poště. Na výše uvedeném nic nemění ani stále se zvyšující trend prostorové mobility. Ne každý obyvatel je totiž vlastníkem anebo uživatelem automobilu, ne každý je z finančních či zdravotních důvodů schopen či ochoten cestovat za základním občanským vybavením na delší vzdálenosti.

Typickými zástupci základního občanského vybavení jsou jesle, mateřská škola, základní škola, zařízení ambulantních sociálních služeb (pečovatelská služba a denní stacionář pro děti, mládež a seniory, nízkoprahové denní centrum, denní stacionář pro matky s dětmi či pro osoby se zdravotním postižením), zařízení ambulantní zdravotní péče (všeobecný praktický lékař, praktický lékař pro děti a dorost, zubní lékař, gynekolog, lékárna), hřbitov, knihovna, komunitní centrum, klubové zařízení (klubovna), kulturní víceúčelový sál, kostel či modlitebna, úřady místních samospráv (magistrát, městský úřad, obecní úřad) a státní správy, pošta, policejní služebna, záchranná služba, dětská hřiště, hřiště pro mladší školní děti, mládež a dospělé, prodejny potravin, restaurace a jídelny, základní komerční služby pro obyvatele jako je například kadeřnictví, kosmetické služby či finanční služby.

Vyšší občanské vybavení

Vyšší občanské vybavení (též označované jako občanské vybavení vyššího řádu) je obyvateli využíváno méně často či nárazově a zahrnuje druhy občanského vybavení, jejich použití nemusí obyvatel nikdy za celý život potřebovat. Vyšší občanské vybavení slouží vždy podstatně širšímu okruhu uživatelů, než jsou obyvatelé nejbližšího okolí. Okruh uživatelů vyššího občanského vybavení zahrnuje zpravidla obyvatele celého města a jeho spádového území, nebo dokonce celého regionu a nezřídka jsou některé druhy vyššího občanského vybavení zastoupeny například jen v krajských městech či dokonce jen v jednom městě v ČR.

Vyšší občanské vybavení, vzhledem k tomu, že obsluhuje širší okruh uživatelů, a vzhledem k tomu, že je ve struktuře osídlení lokalizováno řídce, je vázáno primárně na obsluhu automobilovou nebo veřejnou hromadnou dopravou osob. Z toho také plyne, že vyšší občanské vybavení má být optimálně umístěno u stanic a zastávek veřejné hromadné dopravy osob anebo u kapacitních motorových komunikací. Vyšší občanské vybavení častěji, než základní občanské vybavení vytváří koncentrované areály, často plošně rozsáhlé a prostorově oddělené od okolní zástavby. Některé druhy a typu vyššího občanského vybavení bývají koncentrovány v městských centrech (úřady, vysoké školy, administrativní areály apod.) nebo naopak v areálech na okrajích zástavby (nemocnice, kampusy vysokých škol, výstavní areály, sportovní areály, nákupní centra apod.). Některé specifické druhy a typy vyššího občanského vybavení bývají lokalizovány ve volné krajině, v přírodním prostředí, typicky se může jednat o sportovní a rekreační areály, lázeňské areály, léčebné ústavy, ubytovací zařízení apod.

Charakteristickým znakem vyššího občanského vybavení je tendence ke koncentraci, tj. tendence ke sdružování souvisejících druhů a typů vyššího občanského vybavení do center a středisek, příkladem mohou být nákupní centra, společenská centra, centra volného času, rekreace a sportu, výzkumná centra apod.

Typickými zástupci vyššího občanského vybavení jsou: střední škola, gymnázium, střední odborné učiliště, základní umělecká škola, vysoká škola, vědecko-výzkumný areál, domov pro seniory, dům s pečovatelskou službou, azylový dům, dětský domov, ústav sociální péče pro děti, mládež či dospělé, domov pro matky s dětmi, specializovaná ambulantní zdravotní péče, poliklinika, nemocnice, léčebna dlouhodobě nemocných, divadlo se stálou scénou, operní nebo koncertní dům, kulturní dům, kino, vědecká knihovna, administrativní areál (kancelářský komplex), veletržní a výstavní areál, lázně, hotel, plavecký bazén, fotbalový stadion, atletický stadion, zimní stadion, ad.

>>> Členění občanského vybavení podle druhů činností

Pro potřeby územního plánování nejlépe charakterizuje rozdílnost zařízení občanského vybavení členění **podle druhů činností**, ze kterého pak vyplývají nároky na velikost ploch a pozemků a na optimální umístění ve struktuře osídlení a v rámci sídel, nároky na dopravní dostupnost a obslužnost další urbanistické souvislosti.

Členění občanského vybavení podle druhů činností vyplývá z ustanovení § 2 odst. 1 písm. k) bodu 3 stavebního zákona, které specifikuje občanské vybavení jako součást veřejné infrastruktury zřizované ve veřejném zájmu a dále z ustanovení § 6 odst. 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb., které specifikuje stavby a zařízení občanského vybavení, jejichž pozemky jsou v územním plánu obvykle vymezovány jako samostatné plochy občanského vybavení:

- vzdělávání a výchova (též školství) [§ 2 odst. 1 písm. k) bod 3 stavebního zákona],
- sociální služby a péče o rodinu (též sociální péče) [§ 2 odst. 1 písm. k) bod 3 stavebního zákona],
- zdravotní služby (též zdravotnictví) [§ 2 odst. 1 písm. k) bod 3 stavebního zákona],
- kultura [§ 2 odst. 1 písm. k) bod 3 stavebního zákona],
- veřejná správa [§ 2 odst. 1 písm. k) bod 3 stavebního zákona],
- ochrana obyvatelstva [§ 2 odst. 1 písm. k) bod 3 stavebního zákona],
- obchodní prodej [§ 6 vyhlášky č. 501/2006 Sb.],
- tělovýchova a sport [§ 6 vyhlášky č. 501/2006 Sb.],
- ubytování [§ 6 vyhlášky č. 501/2006 Sb.],
- stravování [§ 6 vyhlášky č. 501/2006 Sb.],
- služby [§ 6 vyhlášky č. 501/2006 Sb.],
- věda a výzkum [§ 6 vyhlášky č. 501/2006 Sb.],
- lázeňství [§ 6 vyhlášky č. 501/2006 Sb.],
- administrativa,
- veletrhy a výstavnictví,
- církev,
- pohřebnictví.

Kromě toho jsou další specifické druhy občanského vybavení, které buď kombinují více výše uvedených druhů činností, nebo se jedná o druhy využití nezařaditelné jednoznačně do žádného ze standardních druhů občanského vybavení. Typickým příkladem mohou být zoologické nebo botanické zahrady (ležící na pomezí výchovy a vzdělávání a kultury), zábavní parky a další zařízení pro trávení volného času, které ovšem nejsou dominantně ubytovacími zařízeními či zařízeními pro tělovýchovu a sport apod.

>>> Členění občanského vybavení podle nároků na pozemek

Jednotlivé druhy a typy občanského vybavení se dělí podle náročnosti na pozemek, resp. podle možností integrace do staveb a zařízení jiné funkce na

- občanské vybavení areálové (koncentrované),
- občanské vybavení integrované (rozptýlené).

Občanské vybavení areálové (koncentrované)

Stavby a zařízení některých druhů občanského vybavení obvykle vytvářejí monofunkční areály, často prostorově nebo alespoň provozně oddělené od okolní zástavby. V areálech občanského vybavení pak převládá právě jeden druh občanského vybavení. Typické je to pro stavby a zařízení pro výchovu a vzdělávání (areál školy, vysokoškolský kampus), zdravotní služby (např. nemocnice, léčebny, ústavy), pro sociální služby (např. domovy pro seniory, azylová centra), církev (kláštery), pohřebnictví (hřbitovy) a další. Důvodem pro uspořádání občanského vybavení do uzavřených, resp. od svého okolí prostorově a provozně oddělených areálů, bývají hygienické důvody (typicky u zdravotních služeb), bezpečnost uživatelů (typicky u mateřských a základních škol, a také u zařízení zdravotních a sociálních služeb),

nebo čistě jen velké prostorové nároky na daný druh občanského vybavení a zároveň nutnost (či vhodnost a účelnost) koncentrace na jednom místě (typicky u vysokoškolských kampusů, výstavních areálů, zábavních parků, sportovních areálů ad.).

Obr. 1a, 1b: Sportovní areál Vrch Háj u Aše.

Zdroj: www.lesy-as.cz

Občanské vybavení rozptýlené (integrované)

Některé druhy občanského vybavení naopak umožňují vzájemné slučování jednotlivých zařízení, případně víceúčelové využívání některých zařízení. Obecným trendem je u některých druhů občanského vybavení stírání ostrých hranic mezi typologiemi staveb a zařízení jednotlivých druhů občanského vybavení. Typické je to pro maloobchod, stravování, ubytování, administrativu a další druhy občanského vybavení, které jsou běžně integrovány ve stavbách pro bydlení, nebo jsou integrovány s jinými nebytovými funkcemi v území. Jedná se o druhy a typy občanského vybavení, které mají menší plošné a prostorové nároky a které bývají obvykle volně rozptýlené ve struktuře sídel.

Obr. 2a, 2b: Pardubice, sídliště Karlovina, obchodní parter jako podnož bytových domů.

Foto: Veronika Šindlerová, 2012

>>> Členění občanského vybavení podle umístění v území

Různé druhy občanského vybavení mají různé nároky na umístění v území, ve struktuře osídlení, resp. ve struktuře zástavby sídel. Na umístění občanského vybavení v území mají zásadní vliv nároky na jeho dostupnost a dosažitelnost, nároky na dopravní obslužnost, ale také plošné nároky na pozemky či nároky na vztah ke krajinnému zázemí.

Rozeznáváme obvykle tyto základní polohy občanského vybavení v území:

- v centrální zóně,
- v obytném území,
- na okraji sídla,
- izolovaně mimo sídla, ve volné krajině.

Občanské vybavení umístění v centrální zóně

V centrální zóně bývá lokalizované občanské vybavení celoměstského/celoobecního významu, typicky obecní/městský úřad, další úřady vyžadující osobní styk s veřejností, pošta, ale také občanské vybavení s kulturní, společenskou a reprezentativní funkcí jako jsou divadla, koncertní domy, muzea, galerie apod., a další občanské vybavení zpravidla jedinečné v dané obci či v daném městě. V centrálních zónách měst a obcí bývají dále koncentrovány obchody, provozovny služeb, kanceláře firem a institucí, stravovací zařízení, tedy další občanské vybavení zpravidla denní potřeby, ale také například ubytovací zařízení, aby byla zajištěna přímá dostupnost centra obce/města pro ubytované hosty.

Občanské vybavení umístěné v obytném území

V obytných územích, rozptýleně nebo jako součást lokálních center obytných čtvrtí, bývá umístěno převážně základní občanské vybavení denní potřeby, u kterého je nutné zajistit dobrou (zpravidla pěší) dostupnost z místa bydliště, typicky tedy obchody, provozovny služeb, stravovací zařízení jako restaurace, hospody, kavárny, cukrárny, mateřské školy, základní školy, ordinace lékařů, zdravotní střediska, sportovní hřiště pro neorganizovaný (rekreační) sport apod.

Občanské vybavení umístěné na okraji sídla

Na okraji sídel bývá umisťováno občanské vybavení s většími nároky na plošné výměry pozemků, které však musí být dobře dostupné ze sídla. Typicky se jedná o plošně náročné areály nemocnic a léčebných ústavů, sportovní areály (u nichž bývá důvodem pro umístění na okraji sídla také žádoucí přímá vazba na krajinné zázemí), areály středních či vysokých škol, výstavní areály, ale také velkoplošná obchodní zařízení jako jsou supermarkety, hypermarkety, hobby markety, nákupní centra a další. Důvodem umístění na okraji sídla může být také potřeba oddálit rušivý provoz občanského vybavení od obytných území, což se kromě již výše uvedených velkoplošných obchodních zařízení může týkat například zařízení služeb pro motoristy atp.

Občanské vybavení umístění izolovaně mimo sídla, ve volné krajině

V izolované poloze mimo přímou vazbu na sídlo, ve volné krajině, bývá umisťováno občanské vybavení, které vyžaduje přímý kontakt s okolní volnou krajinou a u něhož hraje zásadní roli rekreační potenciál (specifické sportovní areály, ubytovací zařízení, léčebné ústavy a oázovny či sanatoria apod.), anebo například bezpečnostní hlediska (např. věznice, vojenské areály a jiná zařízení pro obranu a bezpečnost státu).

C.4.2 Stav a trendy vývoje

C.4.2.1 Výchozí stav

Současný stav občanského vybavení (jeho rozsah, většina druhů, kapacity a situování v území) je zatím stále ještě do značné míry ovlivněn přístupem k plánování, rozmísťování a dimenzování zařízení občanského vybavení v období plánovaného hospodářství, tj. stavem před rokem 1989. Podstatná část zařízení občanského vybavení byla vybudována před tímto rokem, proto následující text ozřejmuje zásady koncipování občanského vybavení v té době. Občanské vybavení je velmi ovlivněno probíhajícími a probíhajcími společenskými změnami. Podíl na tom, že požadavky na jednotlivé druhy občanského vybavení i na jejich rozmísťování v sídlech a regionech se tak dynamicky vyvíjejí a mění, má zejména růst životní úrovně obyvatel, výrazný nárůst poptávky po některých druzích občanského vybavení jako je například maloobchod, zábava a trávení volného času, dále přechod některých druhů

občanského vybavení z rukou veřejného sektoru do rukou soukromých vlastníků a provozovatelů (všechny druhy komerčního občanského vybavení). Svůj podíl mají také technologické změny, konkrétně rozvoj informačních a komunikačních technologií a v neposlední řadě také rostoucí prostorová mobilita obyvatelstva. Tradičně silná vazba mezi občanským vybavením a bydlením se v některých případech oslabuje, například nakupování se dnes ve velké míře odehrává prostřednictvím internetových obchodů a zásilkových služeb, lidé již nejsou nuceni nákup zboží uskutečňovat nutně jen v „kamenných“ obchodech v blízkosti jejich bydliště. Podobné změny se týkají řady služeb, například poštovních služeb či finančních služeb, které se dnes odehrávají převážně elektronicky, bez nutnosti navštěvovat kanceláře příslušných institucí. Prostorová mobilita obyvatelstva, daná dostupností vlastnictví osobního automobilu a kvalitou a hustotou sítě veřejné dopravy, umožňují za občanským vybavením cestovat i na velké vzdálenosti.

C.4.2.2 Pojetí občanského vybavení v České republice před rokem 1989

Občanské vybavení a jeho plánování před rokem 1989 se vyznačovalo některými specifiky:

- centrálně řízeným plánováním,
- velmi přesnými plošnými a prostorovými ukazateli na obyvatele,
- důrazem na zajištění standardů dostupnosti pro obyvatele, tedy rovnoměrným pokrytím občanského vybavení ve vztahu k bydlištěm a v rámci střediskové soustavy osídlení,
- u některých druhů občanského vybavení velkorysostí plošných a prostorových standardů.

Zařízení občanského vybavení byla členěna z různých hledisek: věkové struktury obyvatel (školy / domovy důchodců), charakteru užívání (zařízení s vázanou / volnou docházkou – školy / maloobchodní prodejny), náročnosti na pozemky (zařízení areálová – školy, tělovýchovné areály, nemocnice / zařízení v objektech – nevýrobní služby), náročnosti na investiční prostředky a provoz (nemocnice / opravy obuvi), druhu činnosti, charakteru časového vymezení provozu (denní / sezónní), závislosti na úhradě za poskytované služby (služby placené / služby bezplatné) atd.

Z uvedených hledisek členění byly pro potřeby územního plánování nejdůležitější: členění podle *charakteru umístění* (v sídlech a jejich částech, ve volné krajině) a členění podle *druhů činností*.

Zařízení občanského vybavení byla proto zařazena do skupin zejména podle charakteru umístění, četnosti výskytu a používání zařízení, míry závislosti na bydlení a dalších činnostech, na demografické a sociální skladbě obyvatel. Podle těchto kritérií byla zařízení členěna na: *základní* (vázaná zejména na bydliště), *vyšší a nadměstská* (s vazbou na bydlení, koncentraci a hustotu obyvatel bydlících, ale i přítomných) a *specifická* (navrhovaná a situovaná s ohledem na zvláštní podmínky přírodní, územně technické, regionální aj.).

Zatímco u základního občanského vybavení, využívaného obyvateli nejčastěji, byl kladen důraz na jeho nerušenou dostupnost a krátké *docházkové vzdálenosti* (mateřské a základní školy, prodejny základních potravin atd.), u vyššího, celoměstského a nadměstského vybavení bylo sledováno účelné soustřeďování pro dosažení optimálních *investičních i provozně-ekonomických podmínek* (obvodní zdravotnická střediska, divadla, parky kultury a oddechu, sportovní stadiony atd.). Specifická zařízení vycházela zejména z *podmínek přírodních* (zařízení pro zimní rekreaci, vleky, stanice horské služby, lázeňské léčebny, ozdravovny atd.).

Podle uvedených kritérií nebyla do systému občanského vybavení v té době zařazena zařízení vědy a výzkumu (vyžadující atypická řešení a individuální přístup), zařízení ministerstva národní obrany a ministerstva vnitra (z důvodů utajení) a zařízení církví (určená v té době k dožití). Dále nebyla do systému zahrnována mobilní zařízení (pojízdňé prodejny, botely, pojízdná zařízení služeb – např. mobilní čistírny peří, broušení nožů a nůžek atd.) a dále zařízení situovaná v dlouhodobých provizoriích (prodejní stánky).

Pro navrhování, tj. situování a dimenzování kapacit zařízení občanského vybavení, byla vytvořena řada velmi přesných *ukazatelů*.

Předpokladem navrhování bylo stanovení diferencujících a limitujících faktorů, ovlivňujících výpočet plošných (objemových) *potřeb kapacit občanského vybavení* (velikost sídla, funkce sídla v hierarchii struktury osídlení, vliv specializované funkce sídla, vliv specifického vybavení sídla, demografická a sociální struktura obyvatel, přechodně přítomné obyvatelstvo, charakter urbanistické struktury a další).

Ukazatele udávaly mj. jednoznačně druhy zařízení pro jednotlivé typy sídel (vycházející z velikosti a významu sídla), výpočet udával celkové potřeby občanského vybavení v plošných ukazatelích a určoval potřebu pracovních míst v těchto zařízeních, určeny byly druhy a počty účelových jednotek zařízení občanského vybavení (m² prodejní či kancelářské plochy, míst k sezení v divadle či kině, počet svazků odborných knih v městské knihovně, počet ordinací praktického lékaře, počet poštovních přepážek ad.) na daný počet obyvatel, zpravidla na 1 000 obyvatel, podle charakteru a velikostní kategorie zařízení, průměrné hodnoty hrubých podlažních ploch a ploch pozemků připadajících na účelovou jednotku, a další zpřesňující údaje.

V souvislosti s centrálním plánováním rozvoje sídel a celé sídelní soustavy, později pak s komplexní bytovou výstavbou, byly v období let 1945–1989 systematicky zkoumány standardy ukazatelů kapacitních potřeb a parametrů dostupnosti veřejných infrastruktur, se zvláštním důrazem na občanské vybavení. Úkol výzkumu ukazatelů kapacitních potřeb a parametrů dostupnosti občanského vybavení, včetně průběžného sledování naplňování těchto ukazatelů, byl svěřen pracovištím Výzkumného ústavu výstavby a architektury v Brně (za území tehdejší České socialistické republiky) a URBION v Bratislavě (za území tehdejší Slovenské socialistické republiky). První ucelené ukazatele kapacit a standardů dostupnosti občanského vybavení byly publikovány již v roce 1957 v knize Stavba měst a vesnic (VÚVA 1957). Nejkomplexnějším dílem obsahujícím souborné ukazatele kapacit a plošných nároků a standardů dostupnosti občanského vybavení je pak publikace ze začátku 80. let minulého století Zásady a pravidla územního plánování (VÚVA & URBION 1983). Kapacitní ukazatele občanského vybavení zohledňující současné trendy a plošné a prostorové nároky na občanské vybavení nebyly od té doby nijak aktualizovány a publikace Zásady a pravidla územního plánování nebyla dodnes nahrazena žádnou jinou publikací, která by reflektovala současné trendy. Pro potřeby plánování rozvoje veřejného občanského vybavení je přitom legitimní i v dnešní době se referencovat ke kapacitním a plošným ukazatelům z roku 1983 a považovat je za doporučené optimum, zejména při vymezování ploch pro nová zařízení veřejného občanského vybavení v územním plánu.

Na tomto místě je třeba připomenout, že stanovení tak přesných ukazatelů a standardů bylo podmíněno řadou omezení v provozu zařízení občanského vybavení v éře centrálně plánovaného hospodářství. Například byla vázaná docházka dětí na nejbližší určenou mateřskou nebo základní školu v místě bydliště, nebyla možnost svobodné volby lékaře, existovala územní vázanost na určené zdravotnické středisko podle místa trvalého bydliště, dále pak neexistence konkurence v oblasti obchodních zařízení a služeb atd.

Jedním z úkolů urbanistického řešení v této době bylo rovněž rozdělení celkové potřeby zařízení občanského vybavení do celoměstského centra, do lokálních center, obytných zón (většinou sídlišť) a na ostatní území sídel, lokalizace plošně náročných zařízení, souborů a středisek sdružovaných zařízení a určení druhové skladby zařízení v centrech osídlení podle jejich hierarchie nebo v krajině a ve venkovském prostoru podle přírodních podmínek a dalších daností podmiňujících umístění zařízení specifického občanského vybavení jako ubytovací zařízení, ozdravovny, léčebné a rehabilitační ústavy apod.

Jak se později ukázalo, i přes velmi přesné výpočty a důsledné plánování se řadu záměrů nepodařilo plně uskutečnit, neboť tyto záměry, vycházející z určení potřeb obyvatel, musely být nutně korigovány hospodářskými možnostmi státu. V mnoha případech nebyla zařízení realizována vůbec (typicky na sídlišťích), některé druhy zařízení zůstaly nedostavěny a některé nenašly (v důsledku svého předimenzovaného pojetí, náročného na provoz) v pozdější době provozovatele.

Od začátku devadesátých let minulého století, kdy se otevřela možnost soukromého podnikání, se začaly nedostatky v nedobudovaném občanském vybavení (zejména na území sídlišť) odstraňovat nejdříve prostřednictvím provizorních objektů (stánky), budováním prodejen a provozoven v bývalých kočárkárnách a technickém zázemí bytových domů, v garážích rodinných domků a využíváním dalších nebytových prostor. Nedostavěná či plošně a prostorově naddimenzovaná zařízení občanského vybavení často nenašla po roce 1989 své provozovatele a chátrala, řada byla zcela odstraněna a obvykle nahrazena novou výstavbou.

Postupně byla rovněž plánována dostavba chybějících zařízení v rámci dosud volných ploch, avšak k zásadnímu obratu (zejména v oblasti obchodu a služeb) došlo zejména s rozvojem nových druhů velkoplošných obchodních zařízení (supermarketů, hypermarketů a nákupních středisek, sdružovaných i s některými dalšími druhy zařízení, zejména stravovacími a kulturními a s velkoryse dimenzovanými parkovišti).

C.4.2.3 Zaniklé a nově vznikající druhy občanského vybavení

Postupem času řada zařízení občanského vybavení (důležitá a nezbytná ve své době před rokem 1989) v současnosti zanikla nebo jejich potřeba značně klesla (tzv. regresivní občanské vybavení), případně jsou tato zařízení nahrazována novými druhy. Důvodem jsou nové společenské podmínky, příliv moderních technologií, modernizace zařízení služeb a domácností. Výrazně poklesl například počet jeslí, sběrů nebo čistíren. Téměř zcela zanikly prádelny či mandly, ale také nejrůznější opravárenské služby, např. opravy elektrospotřebičů, televizních přijímačů apod. Elektronika i domácí spotřebiče se staly spotřebním zbožím, které je při poruše nejčastěji vyměňováno za nové. Provoz malých kin byl nahrazen provozem soustředěných multikin.

Problémem řady zařízení občanského vybavení bylo v pozdější době zajistit provoz a využití, a to např. podnikových zařízení, zejména rekreačních středisek a provozů, které v průběhu času změnily majitele i provozovatele. Některá zařízení prošla úspěšnou konverzí a modernizací a fungují i v nových podmínkách, řada zařízení však byla z důvodu ztrátového provozu uzavřena.

Naopak v průběhu posledních let v důsledku technického pokroku, nových zkušeností z vyspělých zemí i nových potřeb a požadavků společnosti vznikla celá řada nových, dříve neznámých druhů zařízení občanského vybavení (tzv. progresivní občanské vybavení). Jedná se například o vznik nových druhů škol (v důsledku nové organizace školství), zařízení církevních zařízení různých druhů do jednotlivých oborů, tj. školství, zdravotnictví i sociálních služeb (nové druhy zařízení sociální péče, hospiců a dalších charitativních zařízení), vzniká řada nových zdravotnických pracovišť (např. kliniky plastické chirurgie), řada nových druhů kulturních zařízení (alternativní a experimentální divadelní scény, multifunkční kulturní centra), nové druhy tělovýchovných zařízení (fitness centra, posilovny, centra pohybové výchovy, aquaparky, squashové haly, golfové hřiště), nové druhy služeb (opravy mobilních telefonů, tetovací salony) i dalších v předchozí době zcela nezvyklých druhů občanského vybavení (noční kluby, herny, kasina, second handy, pizzerie a další druhy rychlého občerstvení s dovážkou do domu atd.).

Obr. 3a, 3b: Nákupní centrum Metropole Zličín.

Metropole Zličín je nákupním a zábavním centrem tzv. 2. generace, kde na rozdíl od 1. generace není hlavním nájemcem hypermarket. Metropole Zličín byla otevřena v roce 2002 na konečné linky metra B v Praze-Zličíně. Prodejní plochou 55 000 metrů čtverečních a 150 obchody se řadí mezi největší obchodní centra v Česku. Součástí nákupního centra je i Cinema City s celkem 10 kinosály a 1841 místy v hledištích. Metropoli Zličín ročně navštíví přibližně sedm milionů lidí.

Zdroj: archiv.idnes.cz

Zcela novým druhem zařízení – s vysokými nároky na plochy, zejména na parkování i provoz – se stala rychle vznikající velká nákupní centra, supermarkety a hypermarkety. Tyto obří provozy se nesoustřeďují jen do velkých měst nebo na jejich okraj, ale i do jejich středu a vznikají dále i v obcích různých velikostí a významu. Na konci roku 2017 bylo v ČR celkem 740 supermarketů, 659 prodejen potravinářských diskontů a 317 hypermarketů. V rámci států Evropy má ČR čtvrtou nejhustší síť.

Nejvýznamnější vlna zakládání velkých nákupních center odezněla, výstavba nových supermarketů a hypermarketů je spíše sporadická, častější je modernizace a přestavba existujících supermarketů a hypermarketů a jejich diferenciací. Je také patrná snaha některých prodejních řetězců integrovat své velkoplošné maloobchody do městských struktur a eliminovat tak nutnost dojíždění za nákupem na okraj města či za město, kam byla v minulosti velkoplošná obchodní zařízení tradičně umísťována.

Nákupní centra poskytují vysoký komfort nákupu a souvisejících služeb a možnost velkého výběru druhů i kvality zboží, jsou často spojována i s dalšími druhy zařízení veřejného stravování a pro trávení volného času celých rodin (multikina, posilovny, zařízení pro děti). Zároveň však přináší nebezpečí zániku malých obchodů a provozoven, což je zejména v centrech měst jev nežádoucí, přinášející umrtvení centrálních prostor, zejména ve dnech pracovního klidu. I když je vazba mezi nástupem hypermarketů a poklesem počtu malých obchodů statisticky zjevná, mechanismus tohoto vztahu může být hodně složitý. Velká nákupní centra nejsou jedinou příčinou úbytku malých obchodů. Nástup velkých nákupních center a koncentrace prodejní plochy jsou důsledky i takových faktorů, jako jsou zvýšená mobilita obyvatelstva či vyšší nároky obyvatel na nabízený sortiment.

Obr. 4a, 4b: Aquacentrum Děčín.

Aquapark Děčín je rozdělen na vnitřní a vnější část. Ve vnitřní části je 25metrový plavecký bazén se šesti drahami pro kondiční i rekreační plavání. Vnější část má 50metrový bazén pro plavce, 25 metrů dlouhý bazén vhodný také pro děti a neplavce a chladnější polyfunkční bazén s hloubkou 6 metrů. Ve vnější části je dále soubor vodních atrakcí, divoká řeka, masážní lehátka, vodní chrliče, skluzavky a vodotrysky pro děti a 3 tobogany. Součástí areálu jsou dvě hřiště na beach volejbal, hřiště na streetball nebo ruské kuželky, wellness se saunou, solárii a masáží a také tělocvična. Občerstvení ve vnitřní části areálu zajišťují kavárna a restaurace.

Zdroj: www.aquaparkdecin.cz

K zařízením náročným na plochy a provoz se řadí rovněž některá nově vznikající zařízení tělovýchovy a sportu, sdružující obvykle i další funkce, například kulturu, služby, veřejné stravování, ubytování atd. Zařízeními tělovýchovy a sportu nově rozvinutými po roce 1989 jsou například golfové hřiště či aquaparky.

Zcela novým fenoménem jsou také nové druhy staveb a zařízení pro trávení volného času obyvatelstva. Jedná se o nejrůznější zábavní parky (např. Miraculum v Milovicích) či science centra a vědecké zábavní parky (např. IQ Landia v Liberci či Techmania v Plzni), dinoparky, zooparky apod. Tato zařízení kombinují zpravidla kulturní zážitky s procesem vzdělávání a nejčastěji jsou zaměřena na dětskou část populace.

Obr. 5a, 5b: iQ Landia Science Center Liberec.

Moderní science centrum (svět vědy a techniky) s planetáriem a stovkami originálních interaktivních exponátů. Science centrum iQLANDIA se od svého otevření v roce 2014 profiluje jako významné evropské centrum popularizace vědy, výzkumu a přírodních věd. Science centrum iQPARK, první science centrum v ČR, založené 2004, se zaměřuje na oslovování mladších dětí.

Zdroj: archiv.idnes.cz

Novým přístupem k zařízení občanského vybavení je také snaha o využití objektů a areálů, původně určených k jiným účelům. Pro využití se nabízí např. bývalé areály kasáren, některé objekty bývalých zemědělských družstev, průmyslových závodů, ale předimenzované objekty pro obchod a restaurační zařízení, příliš velké a provozně náročné pro individuální prodejce a provozovatele.

C.4.2.4 Společenské trendy v evropském a celostátním měřítku

Cíle EU pro udržitelná sídla a pro zlepšení prostředí měst stanovila politická směrnice *Komise Evropských společenství* z roku 1998. Na ni reagovala o rok později **Evropská perspektiva prostorového rozvoje (ESDP)**. Udržitelnost rozvoje se v ESDP promítá do polycentrického rozvoje. Polycentricitu ESDP chápe ve třech prostorových úrovních: makro (celoevropské), mezo (národní a meziregionální) a na úrovni funkčních městských regionů. ESDP stanovila rovná práva občanů v dostupnosti občanských infrastruktur, veřejných služeb a vzdělání.

Navazující **Lisabonská strategie** z roku 2000 požadovala, aby všichni v Evropské unii, občané, vzdělávací zařízení, veřejná správa, podniky, měli přístup k novým informačním a telekomunikačním technologiím. Přístup k internetu se stává základním právem každého občana a členské vlády mají za úkol zajistit možnost síťování, spolupráce a integrace mezi různými regiony EU. Spolupráce a vytváření sítí měst má z dlouhodobého hlediska přispět v různé míře k inteligentnímu rozvoji městských regionů. Evropa čelí rostoucím demografickým výzvám, které jsou v každém územním celku odlišné. Stárnutí a vylidňování přináší změny v mnoha regionech, včetně venkovských a okrajových regionů, a působí závažné dopady na sociální a územní soudržnost, poskytování veřejných služeb, trh práce a bydlení.

Polycentrický a vyvážený územní rozvoj EU, jako klíčový prvek dosažení územní soudržnosti, vyzvedává další evropský dokument **Územní agenda Evropské unie**, který vznikl roku 2007.

Územním rozvojem se zabývá rovněž **Lipská charta o udržitelných evropských městech**, přijatá v Lipsku v roce 2007. Doporučuje členským zemím více využívat přístupy integrované politiky městského rozvoje, usilovat o vytvoření vysoce kvalitních veřejných prostorů, modernizovat síť infrastruktury, zlepšit energetickou účinnost a aktivovat inovační a vzdělávací politiku.

Budoucí inteligentní růst si vyžádá posilování znalostí a inovací. Na ně klade důraz strategie **Evropa 2020**, požadující zlepšení kvality vzdělávání, posílení výzkumného úsilí, podporu předávání inovací a znalostí, plné využívání informačních a komunikačních technologií.

Nejdůležitějším celospolečenským cílem je vyvážený rozvoj území ČR s důrazem na kvalitu života a životního prostředí, zvýšení regionální konkurenceschopnosti a vyrovnání se s dopady hospodářského vývoje.

Jedním z dokumentů zohledňujících požadavky na udržitelný rozvoj území a územní soudržnost, které pro Českou republiku vyplývají z členství v EU a vztahují se k územnímu rozvoji, je **Politika územního**

rozvoje ČR, schválená vládou ČR v roce 2008 a aktualizovaná v roce 2015 a dále v roce 2019. Jedná se o nástroj územního plánování na celostátní úrovni, který se zabývá mimo jiné problematikou sídelní struktury, partnerstvím měst a venkova, suburbanizací a veřejnou infrastrukturou. Politika územního rozvoje kladе důraz na sociální soudržnost obyvatel a vytváření podmínek pro koordinované umísťování veřejné infrastruktury v rámci sídelní struktury a vytváření pracovních příležitostí, zejména v regionech strukturálně postižených a hospodářsky slabých. Politika územního rozvoje ČR vymezuje rozvojové oblasti a rozvojové osy, tj. území ovlivněná rozvojovou dynamikou příslušných center osídlení, specifické oblasti, ve kterých se v porovnání s ostatním územím ČR dlouhodobě projevují problémy z hlediska udržitelného rozvoje území a dále plochy a koridory dopravní a technické infrastruktury mezinárodního a republikového významu. Žádná z republikových priorit územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území ani žádné další opatření navržené Politikou územního rozvoje ČR se netýkají explicitně problematiky občanského vybavení.

14. ledna 2015 schválila vláda ČR strategický dokument **Politika architektury a stavební kultury ČR**. Politika architektury a stavební kultury České republiky stanovuje vizi a základní cíle podpory rozvoje architektury a stavební kultury jako principu zvyšování kvality prostředí vytvářeného výstavbou, a to ve střednědobém až dlouhodobém horizontu. Účelem je přinést zlepšení kvality života lidí zvyšováním kvality prostředí, ve kterém žijí. Stavby a jejich okolí, veřejná prostranství i krajina tvoří základní součást tohoto prostředí. Jeden z cílů Politiky architektury a stavební kultury ČR v rámci Tématu 1 – *Uspořádání krajiny a sídel* se týká přímo občanského vybavení. Jedná se o cíl 1.4: V sídlech zajistit přiměřenou dostupnost veřejné infrastruktury. K dosažení tohoto cíle stanoví Politika územního rozvoje ČR opatření 1.4.1 „vytvořit standardy dostupnosti a kapacity zařízení občanského vybavení (zejména pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, tělovýchovu a sport, veřejnou správu a ochranu obyvatelstva) a zohlednit při tom demografické změny ve společnosti.“ Toto opatření je od roku 2016 naplněno certifikovanou metodikou MMR *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury* (Maier a kol. 2016, akt. 2018), pořízenou v rámci projektu Technologické agentury ČR. Dalším opatřením k dosažení cíle je Opatření 1.4.2 „v územně analytických podkladech analyzovat dostupnost zařízení veřejné infrastruktury pro plochy bydlení a poznatky o nevyhovující dostupnosti aplikovat při formulaci problémů k řešení v příslušných územně plánovacích podkladech a dále zohlednit v územně plánovací dokumentaci, přitom má být zohledněna spolupráce sídel při využití zařízení občanského vybavení“. I toto opatření je již naplněno, a to novelou vyhlášky č. 501/2006 Sb., účinnou od 1. 2. 2018. Povinnou součástí územně analytických podkladů obcí s rozšířenou působností je nově zjišťování a vyhodnocování stavu a vývoje území a zjištění a vyhodnocení pozitiv a negativ v oblasti občanské vybavenosti včetně její dostupnosti. Opatření 1.4.3 „v územně plánovací dokumentaci prosazovat polyfunkční využití městských center a koordinovat rozvoj obslužných center nadmístního významu z úrovně kraje.“ I toto opatření je naplněno novelou vyhlášky č. 501/2006 Sb., účinnou od 1. 2. 2018, a to upřesněním požadavků na zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot a limitů využití území a zjištění a vyhodnocení pozitiv a negativ v území kraje v rámci územně analytických podkladů krajů.

Dalším dokumentem na celostátní úrovni, který se dotýká problematiky občanského vybavení a jeho dostupnosti, je **Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+**. Ta člení území ČR na 5 typů území podle okruhu a závažnosti problémů regionálního rozvoje: metropolitní území, aglomerace, regionální centra a jejich venkovské zázemí, strukturálně postižené kraje a hospodářsky a sociálně ohrožená území. V každém ze stanovených typů území se projevují různé problémy v kvalitě, kapacitě a dostupnosti občanského vybavení.

Pro metropolitní území je stanoven *specifický cíl 1.3: Zajistit občanskou vybavenost v dostatečném rozsahu a dostupnosti v jádrech metropolitních oblastí, suburbiích i v širším zázemí a omezit riziko vzniku sociální polarizace a segregovaných či vyloučených lokalit*, pro jehož dosažení jsou navržena tato typová opatření zaměřená na občanské vybavení:

- Zlepšit dostupnost sociálních a zdravotních služeb.
- Zlepšit dostupnost vzdělávání a služeb péče o děti.
- Napomáhat rozvoji a využití kulturního a kreativního potenciálu metropolitních území.

Pro aglomerace je stanoven *specifický cíl 2.3: Zajištění dostatečného rozsahu služeb a předcházení vzniku a prohlubování sociálního vyloučení*, pro jehož dosažení jsou navržena tato typová opatření zaměřená na občanské vybavení:

- Zajistit dostatečný rozsah sociálních a zdravotních služeb.
- Zlepšit dostupnost vzdělávání, zajistit kvalitní vzdělávací infrastrukturu a infrastrukturu služeb péče o děti.
- Napomáhat rozvoji a využití potenciálu aglomerací v oblasti kultury a cestovního ruchu.

Pro regionální centra a jejich zázemí je stanoven *specifický cíl 3.3: Zlepšit dostupnost služeb v regionálních centrech i v jejich venkovském zázemí s důrazem na kulturní dědictví, péči o památky a místní specifika a reagovat na problémy spojené se stárnutím a existencí či vznikem sociálně vyloučených lokalit*, pro jehož dosažení jsou navržena tato typová opatření zaměřená na občanské vybavení:

- Obnovit a modernizovat infrastrukturu a vybavenost škol a školských zařízení v regionálních centrech a jejich zázemí a zajistit služby péče o děti.
- Zajistit adekvátní dostupnost terénních sociálních služeb a zlepšit dostupnost občanské vybavenosti ve venkovském prostředí a vytvořit podmínky pro rozvoj komunitního života.
- Napomáhat rozvoji a využití kulturního potenciálu regionálních center a jejich venkovského zázemí.

Pro strukturálně postižené kraje a hospodářsky a sociálně ohrožená území je stanoven *specifický cíl 5.4: Zajištění dostatečné občanské vybavenosti*, pro jehož dosažení jsou navržena tato typová opatření zaměřená na občanské vybavení:

- Zajistit občanskou vybavenost.
- Omezit předčasné odchody ze vzdělávání na základním a střední stupni vzdělávání a podporovat žáky, kteří ze vzdělávání předčasně odešli.

Občanské vybavení je tématem také strategického dokumentu **Zásady urbánní politiky**, aktualizovaného v roce 2017. Výchozím principem pro tvorbu a aplikaci urbánní politiky je udržitelný rozvoj měst zahrnující a integrující hlediska hospodářská, environmentální a sociálně-kulturní. Zmíněný princip udržitelného rozvoje měst se promítá do širokého souboru zásad urbánní politiky, které jsou rozčleněny na strategické směry a rozvojové aktivity. Jednotlivé zásady jdou napříč obory, vzájemně se prolínají a doplňují a ve svém celku vytvářejí rámec pro zvyšování kvality života obyvatel našich měst a zvýšení atraktivity měst jako míst vhodných pro život, investování a práci. Jeden ze strategických a rozvojových aktivit *zásady urbánní politiky č. 3 – podpora rozvoje měst jako pólů růstu* se týká veřejných služeb a bydlení. Cílem je rozvíjet občanskou vybavenost, zvyšovat její kvalitu a bezbariérovou přístupnost (zdravotnická zařízení, školská zařízení, zařízení v oblasti sociální péče, kulturní zařízení, sportoviště aj.), podporovat výstavbu a modernizaci vzdělávací infrastruktury MŠ, ZŠ, SŠ při zohlednění demografických trendů a požadavků trhu práce.

C.4.2.5 Společenské trendy nejbližších let v České republice ovlivňující občanské vybavení

Trendy vývoje jednotlivých druhů zařízení občanského vybavení vyplývají podle jejich charakteru ze sociální a demografické skladby obyvatel (zejména zařízení školství, zdravotnictví a sociální péče), ze zájmu uživatelů a ze současných a předpokládaných forem provozu jednotlivých zařízení (zejména maloobchod, veřejné stravování, ubytování, administrativa a další zejména komerční služby).

Pro nejbližší budoucnost je plánování zařízení občanského vybavení dáno sledováním potřeb a požadavků společnosti a zpracováváním strategií, dlouhodobých záměrů, plánů a koncepcí rozvoje podle jednotlivých druhů a oborů těchto zařízení.

Lokalizace zařízení občanského vybavení, zvláště pak veřejného občanského vybavení, je určována prostřednictvím regionální politiky a územního plánování. Potřebné kapacity jsou upřesňovány v rámci průzkumů mapujících situaci v daném území (z hlediska potřeb, možné konkurence, možností realizace

i provozu atd.) a také prognózami poptávky či demografickými prognózami (zejména v případě výchovy a vzdělávání či zdravotních a sociálních služeb).

V současnosti jsou pro jednotlivé obory zařízení občanského vybavení (převážně nekomerčního charakteru, jejichž zřízení a provoz jsou zcela nebo částečně podporovány veřejným sektorem) připraveny příslušnými ministerstvy materiály, uvádějící koncepci a záměry rozvoje pro dané období. Jak ovšem dokazují zkušenosti každodenní plánovací praxe, implementace resortních koncepcí občanského vybavení (např. koncepce kultury, sportu, zdravotnictví apod.) do územně plánovacích dokumentací, zejména do zásad územního rozvoje, není nikterak systematická. Příspěvkem k systematizaci řešení veřejného občanského vybavení v zásadách územního rozvoje má být *Metodické sdělení MMR ke zpracování sídelní struktury v 2. úplné aktualizaci územně analytických podkladů krajů z března 2013*. Počet druhů občanského vybavení nadmístního vybavení z oborů školství, kultury, zdravotnictví a maloobchodu vypovídá podle tohoto metodického sdělení s dostatečnou mírou přesnosti o významu obce v sídelní struktuře. Úkolem ÚAP krajů je vyhodnotit na základě tohoto metodického sdělení význam obcí v sídelní struktuře na základě vybavenosti různými druhy občanského vybavení nadmístního významu a stanovit pro územní plánování krajů, především pro pořízení zásad územního rozvoje, resp. jejich aktualizací, řešení deficitů občanského vybavení nadmístního významu.

Prostřednictvím digitálních sítí je vytvořen snadno dosažitelný spotřebitelský trh pro ty podnikatelské subjekty, které mohou nabízet a distribuovat své služby nebo zboží elektronickou cestou. Elektronické sítě se tak stávají alternativou a konkurencí pro tradiční obchody, poštu či pobočky bank a mohou v některých případech ohrozit přímo existenci některých zařízení občanského vybavení jako zavedených součástí života sídel a jejich center. Nakupování a služby přes internet kladou zcela nové nároky na veřejný prostor měst, dopravní obsluhu a logistiku. Síť menších obchodů rozmístěných rovnoměrně v obytných územích je do značné míry nahrazována centrálními distribučními sklady na okrajích zastavěných území měst, u kapacitních silnic, odkud malé dodávkové vozy i osobní vozy, rozvázejí zboží přímo do jednotlivých domácností či do lokálních výdejních míst (ty už nemají charakter tradičních obchodů, jedná se o malé sklady s možností osobního odebrání objednaného zboží). Podobně dříve hustá síť poboček a klientských center finančních institucí je nahrazována koncentrovanými středisky strategických služeb, poradenských center a call center, která jsou umisťována v administrativních centrech, ve velkých administrativních budovách, nezávisle na průmyslových zónách na okrajích měst nebo i mimo města. Klienti z pohodlí domova, přes internet nebo po telefonu, vyřídí vše, kvůli čemu ještě nedávno museli osobně navštívit pobočku. Elektronizace veřejné správy umožňuje elektronický styk s úřady. Význam pošty se v době elektronické komunikace a datových schránek zúžil téměř výhradně na zasílání vybraných doporučených zásilek (pokud nejsou doručovány přes internet datovými schránkami) či balíků.

Obr. 6a, 6b: Logistické centrum internetového obchodu s elektronikou Alza.cz v Praze – Horních Počernicích, u dálnice D10.

Zdroj: www.lupa.cz

Technologický rozvoj tak bude ovlivňovat společenské i politické zájmy, ekonomické strategie i kulturní hodnoty společenství lidí (a bude jimi i sám ovlivňován).

Z dosud uvedeného vyplývá, že i architektura a urbanismus, zejména uspořádání veřejných prostorů, vstupuje do nového vývojového stadia.

Výhody (nebo nevýhody) určitého místa pro bydlení budou dány výsledkem jeho fyzické, ekonomické, společenské a kulturní přitažlivosti, dostupnosti poskytovaných služeb (a samozřejmě nákladů). Spolehlivé sítě elektronických komunikací dodávají hodnotu lokalitám pro bydlení i práci. Fyzická dostupnost některých druhů občanského vybavení, typicky právě maloobchodu, finančních či poradenských služeb, pošt či úřadů přestává být rozhodující pro preferenci místa k bydlení.

Někdejší předměstí, která dosud převážně sloužila pro přespávání obyvatel, vytvoří nové struktury napojené na oživené místní služby (školy, školky, kluby seniorů, kancelářské komplexy, sportovní zařízení, fitness kluby, kavárny a restaurace).

Centra měst si zachovají životaschopnost, když přitáhnou větší množství „obyvatel na plný úvazek“ a s nimi odpovídající služby a zařízení, když budou „zabydlená“ i po konci pracovní doby. Možná, že budou přestavovány některé bývalé administrativní objekty, sklady a provozovny, které ztratily svůj účel, zpět na bydlení.

Některé původně rekreační oblasti v krajině nebo kulturně zajímavých lokalitách přitáhnou stálé obyvatele z řad lidí, pracujících na dálku. Tito noví obyvatelé dříve periferních oblastí budou klást zvýšené nároky na dostupnost základního občanského vybavení v blízkosti bydliště, zejména mateřských a základních škol, zařízení kultury (kulturní sál, komunitní centrum), a také sportovního vybavení. Benefitem, který budou noví obyvatelé dřívějších periferií hledat, bude kvalitní zázemí pro trávení volného času v přírodně či v kulturně atraktivním prostředí.

Tyto tendence se odrazí i změnou požadavků na občanské vybavení (tj. jeho rozmístění, dimenzování i druhy zařízení) v návaznosti na změny dostupnosti pracovních příležitostí a služeb.

Sídla se budou snažit v dlouhodobé perspektivě o správné pobídky pro udržení talentů – zejména o zajištění příjemného a podnětného prostředí, vysoce kvalitního školství a zdravotnictví, zajištění dostatečně flexibilní dopravní a technické infrastruktury a zajištění stavebních kapacit. Dalším z faktorů, zvyšujících přitažlivost sídla, bude dostupnost vysoce kvalitních služeb, neboť obyvatelé budou moci věnovat více času vzdělávání, zájmům, tělovýchově a sportu, osvětě, cestování a zejména budování společenských vztahů.

Růst flexibility zaměstnání, možnost práce z domova, volná pracovní doba či zkrácené pracovní úvazky, v kombinaci s růstem životní úrovně, proměňují nároky na trávení volného času. Podíl volného času roste a zvyšují se tak nároky na jeho trávení. Trendem je růst množství a spektra nabídek volnočasových aktivit, zejména sportovního a kulturního využití.

Využívanější budou veřejné venkovní prostory v sídlech právě pro potřeby trávení volného času a pro každodenní rekreaci, zvláště pokud budou moci nabídnout nějaké mimořádné a neopakovatelné a specifické místní aktivity.

Změny v občanském vybavení vyvolává také proměna trendů ve víkendové a dlouhodobé (pobytové) rekreaci. Vyšší mobilita lidí ve spojení s nárůstem množství volného času a růstem životní úrovně kladou zvýšené nároky na vybavení území pro rekreaci a cestovní ruch. Lidé podstatně více než dříve cestují, vyhledávají ubytovací zařízení a doprovodné služby cestovního ruchu i v dříve nenavštěvovaných místech, mimo hlavní oblasti tradičního cestovního ruchu. Trendem je objevování dosud neobjevených koutů naší země a záliba v adrenalinových či jinak specifických aktivitách (např. uhelné safari v povrchových dolech na hnědé uhlí, hornické skanzeny s možností návštěvy dochovaných částí hlubinných dolů, historické skanzeny s ukázkami tradičních řemesel, lanové parky, stezky korunami stromů ad.) Zvyšují se také nároky turistů a rekreantů na kvalitu a spektrum služeb, zatímco levná ubytovací zařízení jsou na ústupu, přibývá ubytovacích zařízení vyššího standardu, hotelů, penzionů, wellness hotelů. Na vzestupu je také kongresová či incentivní turistika. Vznikají zcela nová zařízení občanského vybavení pro cestovní ruch a rekreaci, jako jsou zábavní centra pro děti a mládež, tzv. science centra, tedy zařízení s interaktivními vědeckotechnickými výukovými expozicemi pro děti a mládež, IQ parky, zooparky, dinoparky, ekologická informační centra a mnohé další.

Obr. 7: Dům přírody Moravského krasu, Skální mlýn u Blanska.

Dům přírody Moravského krasu je moderní návštěvnické středisko s interaktivní vnitřní a venkovní expozicí a 3D kinem. Kromě využití běžných služeb informačního centra obsahuje expozici procesu poznávání a objevování přírody a krajiny Moravského krasu. Pro školy, školky a organizované skupiny nabízí speciální programy o Moravském krasu a komentované prohlídky expozice.

Foto: Veronika Šindlerová, 2018

Vzdělávání a výchova

Potřeba kapacity škol je významně ovlivněna vývojem demografické struktury dětí. Pokles počtu narozených dětí v devadesátých letech 20. století se projevil na základních a středních školách. Zejména u středních škol dochází v současné době k jejich spojování nebo redukci. S novým zvýšením počtu narozených dětí se naopak mateřské školy začaly potýkat s výrazným nedostatkem kapacit, mnohde způsobeným jejich dřívějším rušením. Dnes, na konci 20. let 21. století, se vlna silných ročníků dětí Husákových dětí (tedy dětí rodičů narozených v období let 1970 až 1989) přesouvá z mateřských škol do základních škol a zvyšuje se tak poptávka po místech v základních školách. V současnosti jedny z nejslabších ročníků středoškoláků a vysokoškoláků budou v řádu let postupně vystřídány naopak silnými ročníky dnešních školáků. Tyto charakteristické demografické vlny je možné poměrně snadno predikovat a obce se tak mohou včas připravit na očekávaný vývoj. Zvyšují se tak nároky na flexibilitu zařízení pro výchovu a vzdělávání a všech dalších zařízení pro děti a mládež. Daná zařízení je vhodné od počátku urbanisticky koncipovat a následně i v architektonickém řešení navrhovat maximálně flexibilně, aby bylo možné v průběhu času konkrétní využití a provoz měnit a přizpůsobovat tak momentálním potřebám. Na tomto místě je přitom žádoucí zdůraznit, že územní plánování má maximálně přispívat zachování určené příslušných staveb, zařízení a areálů veřejného občanského vybavení a nepřipustit libovolnou konverzi na jiný neveřejný účel, zvláště na komerční využití či na bydlení, bez změny územního plánu. Jedině tak je možné dlouhodobě garantovat podmínky dostupnosti a kapacit veřejného občanského vybavení. Vhodným řešením je integrace různých zařízení do jednoho areálu, typicky integrace mateřské a základní školy, spolu se sportovním či kulturním vybavením obce. Jednotlivé funkce je pak v takovém integrovaném areálu možné vzájemně kombinovat a prolínat, flexibilně dle aktuální poptávky.

Dlouhodobý je trend upřednostňovat všeobecné vzdělání před odborným, zvláště v řemeslných oborech. Stoupá zájem o studium na vysokých školách, i přes momentálně slabé ročníky studentů ve věku vysokoškoláků roste nabídka vysokoškolských oborů, vznikají nové vysoké školy či jejich fakulty a pracoviště.

Dalším problémem školství je technický stav školských budov a zařízení. V mnoha obcích byl provoz škol zrušen v polovině 70. let 20. století a během následujících let došlo k jejich přestavbě a následnému využívání k jiným účelům. Zejména v obcích se špatnou dostupností měst a stárnoucím obyvatelstvem objekty škol chátraly a scházela motivace a finanční prostředky k obnově.

Problémy s nedostatečnou kapacitou školských zařízení nastávají rovněž v obcích a městech s dynamicky rostoucí novou výstavbou rodinných a bytových domů, kterými jsou nejčastěji suburbánní zázemí velkých měst. Do nových bytů se nejčastěji stěhují mladé páry, které v novém bydlišti plodí děti, nebo se sem stěhují rodiny s malými dětmi. V těchto dynamicky se rozvíjejících územích podíl dětí v předškolním či školním věku převyšuje (často velmi) celorepublikový průměr a rostou zde tak nároky na místa v mateřských a základních školách.

Obr. 8: Nová základní škola a základní umělecká škola v dynamicky se rozvíjející obci Libeznice, v bezprostředním zázemí hlavního města Prahy, v okrese Praha-východ (autor stavby: Projektil architekti, dokončeno 08/2015)

Zdroj: www.era21.cz

Požadavky na plochy bydlení stanovené v územním plánu jen výjimečně pamatují na potřebné zázemí občanského vybavení, a tedy i zohlednění kapacity školských zařízení. MŠMT přitom usiluje, aby se školy z hlediska velikosti tříd držely na průměrné hodnotě EU, tj. na prvním stupni základních škol maximálně 20 žáků na třídu, na druhém stupni maximálně 23 žáků na třídu.

Kompetence týkající se slučování škol je záležitostí jejich zřizovatelů a je třeba podle stanoviska MŠMT vždy zejména u základních škol zohlednit situaci v daném místě a přistupovat k případným změnám se znalostí vývoje populační křivky, plánované výstavby, migrace obyvatel atd. Je potřeba posuzovat potřeby v dané lokalitě, obci, regionu. Možnosti optimalizace sítě škol vyžadují analýzu problému, která v sobě spojí simulaci populační vlny, podrobné údaje o naplněnosti škol i problémy financování.

Vzhledem k nízké mobilitě předškolních dětí nelze předpokládat zvyšování počtu dětí na školku spojené s větší docházkovou vzdáleností, proto je zapotřebí v územích s vysokou koncentrací dětí věnovat řešení tohoto jevu zvýšenou pozornost a vytvářet tak hustší síť spíše menších mateřských škol, s co nejkratší docházkou z míst bydliště, než velká koncentrovaná zařízení vynucující docházku nebo dokonce dojížděku na větší vzdálenosti.

Akceptovaná vyšší míra docházky i dojížděky dětí ve školním věku přivádí do měst a obcí nový fenomén zvaný „mamataxi“. Rodiče dovážejí své děti do základní školy autem a zejména před začátkem

vyučování se před školami, kde veřejné prostory ani komunikace nejsou na tak intenzivní automobilovou dopravu dimenzované, a kde zpravidla nejsou vybudována žádná parkovací stání pro vysazování a nastupování dětí, tvoří zácpy automobilů, mezi nimiž se pohybují malé děti směřující od aut do školy. Vznikají tak dopravní kolizní situace a je ohrožována bezpečnost pohybujících se dětí. Eskalující problém s dovážením dětí do škol automobilem je důsledkem zvýšené péče rodičů o své děti, ale také zrušením spádových obvodů základních škol, kdy rodiče často pro své děti vybírají školy dle nabídky vzdělávacích programů a specifických benefitů jako je např. rozšířená výuka jazyků, bez ohledu na vzdálenost školy od bydliště.

Obr. 9: Typický obrázek před základními školami v českých městech před raním zahájením vyučování.

Zdroj: Archiv Pražské matky

Stávající síť všech úrovní školských zařízení je a bude i v budoucnu podle poptávky doplňována školami soukromými, zřizovanými nestátními subjekty, často církvemi. Nestátní školy budou i nadále zejména nabízet alternativní vzdělávací programy, zaměřené často na rozšířenou výuku cizích jazyků či jiných dovedností či individuální přístup. Nároky na území vyplynou z typu zařízení.

Sociální služby a péče o rodiny

V sociálních službách a péči o rodiny se silně projevuje vliv postupného stárnutí populace. Roste poptávka po sociálních službách a po sociální péči o seniory. S cílem minimalizovat dopady stárnutí populace na území je trendem upřednostňování terénních služeb a domácí péče o seniory, před jejich koncentrací v domovech pro seniory či domovech s pečovatelskou službou. Přesto i tak roste poptávka po místech v lůžkových zařízeních sociálních služeb. Důvodem je i fakt, že pro řadu seniorů, zejména ve velkých městech, se stává bydlení v bytech finančně nedostupné. Jediným ekonomicky dostupným řešením je pak přestěhování do zařízení sociální péče, kde je pronájem ubytovací jednotky podstatně levnější než komerční nájem bytu.

Trendem je také saturace části poptávky po sociálních službách soukromým sektorem, jakkoli jinak sociální služby spadají do okruhu veřejných služeb zajišťovaných přednostně státem, kraji a obcemi. Soukromá lůžková zařízení sociálních služeb nabízejí vyšší kvalitu a širší rozsah služeb.

Trendem je rozvoj sociálních služeb také o handicapované občany přímo v jejich domácnostech, takže územní důsledky se v širším měřítku nebudou projevovat. Pokud nebude možné zajistit péči o tyto občany v jejich vlastní domácnosti, pak se předpokládá doplnění sítě zařízení podporovaných státem dalšími zařízeními soukromých subjektů. Dále bude pokračovat rozvoj zařízení péče o rodiny.

Zdravotní služby

Síť zdravotnických zařízení by měla být přizpůsobena demografickým ukazatelům, hustotě osídlení, geografickým podmínkám, ukazatelům zdravotního stavu obyvatelstva a dopravní obslužnosti. Dále

bude pokračovat doplňování sítě nemocnic a ostatních typů zařízení zařízeními provozovanými soukromými subjekty. Masové budování nových nemocnic ani jiných zdravotnických zařízení se nepředpokládá. Typické jsou modernizace stávajících areálů nemocnic, jejichž síť je v ČR dlouhodobě stabilizovaná. Nejčastější jsou dostavby jednotlivých nových pavilonů v areálech stávajících nemocnic, zejména tam, kde starší zástavba není dostatečně konstrukčně flexibilní pro vybavení novým zdravotnickým a technologickým zařízením (typicky nové pavilony pro operační sály se specifickými provozními nároky, či nové pavilony urgentních příjmů se specifickými nároky na dopravní dostupnost a vazbu na jednotlivá lůžková oddělení nemocnice apod.), nebo tam, kde je nutné navýšit lůžkovou kapacitu nemocnice.

Obr. 10a, 10b: Vizualizace plánovaného nového pavilonu psychiatrické kliniky v areálu plzeňské fakultní nemocnice (studie 2018).

Zdroj: FN Plzeň

Celosvětově se ukazuje tendence odklonu od velkých a organizačně těžko zvládnutelných všeobecných nemocnic s kapacitou nad 1 200 lůžek. V rámci sítě menších nemocnic dochází v mnoha zemích k jejich specializaci, která dosahuje kvalifikační úrovně dříve dosažitelné pouze ve fakultních nemocnicích. Tento způsob vede k úsporám na speciálním vybavení, je však podmíněn dopravními možnostmi.

Kultura

Obr. 11: Multifunkční O2 aréna v Praze Libni.

Víceúčelová hala určená pro pořádání sportovních, kulturních, společenských či zábavních akcí, koncertů, divadelních představení, sportovních utkání, ale také výstav a veletrhů apod. Kapacita haly dosahuje až 20 000 diváků, umožňuje různá prostorová uspořádání prostoru, různé varianty umístění hlediště a uspořádání jeviště, možnost rozdělení velkého prostoru do více menších samostatných prostorů apod.

Zdroj: Mafra, www.lidovky.cz

Trendem v kulturních zařízeních je jejich sdružování a koncentrace do větších zařízení a budování zařízení většího rozsahu, sdružujících například několik kinosálů, ke kterým jsou připojena společná zařízení poskytující možnosti stravování, obchodního prodeje atd. Trendem je také budování multifunkčních zařízení umožňujících konání velkých akcí, které mohou sloužit jak pro kulturní produkce (koncerty, divadla, muzikály apod.), tak pro pořádání sportovních či společenských akcí. Tato zařízení jsou zpravidla budována v okrajových částech sídel a jsou náročná na velikost pozemků i vzhledem k nutnosti zajistit parkování pro návštěvníky. Musí být napojená na kapacitní komunikace a mají být obslouženy kapacitními systémy veřejné hromadné dopravy osob.

V souvislosti s postupným útlumem těžby hnědého i černého uhlí v různých oblastech ČR a s útlumem navazujícího zpracovatelského průmyslu, je trendem vznik interaktivních a zážitkových muzejních a výstavních expozic v bývalých dolech či v bývalých průmyslových areálech. Příkladem může být Podkrušnohorské technické muzeum na bývalém hlubinném dole na hnědé uhlí Julius III v Mostě – Kopistech, dokonce několik oddělených expozic Hornického muzea v Příbrami, Hornické muzeum Krásno na Sokolovsku, a další. Zcela ojedinělým počinem je postupná revitalizace někdejšího průmyslového areálu Vítkovických železáren Dolní oblast Vítkovice, v Ostravě Vítkovicích. Areál bývalých Vítkovických železáren byl v roce 2002 prohlášen za národní kulturní památku a je postupně revitalizován a plní řadu kulturně společenských funkcí. V areálu postupně vznikají výukové prostory, do bývalého plynojemu byly vestavěny konferenční sály, galerie a kulturní sál s kapacitou 1 500 návštěvníků či multifunkční aula. Od roku 2014 je v Dolních Vítkovicích v provozu moderní science center Svět techniky, který obsahuje čtyři stálé expozice – Dětský svět, Svět Civilizace, Svět vědy a objevů a Svět přírody. Jsou zde také učebny, laboratoře a dílny, 3D kino a Divadlo vědy. Budoucí vizí je pak umístění krajské knihovny do objektu bývalé koksovny, či výstavba vysokoškolského kampusu mezi objekty čtvrté a šesté vysoké pece. Postupná revitalizace Dolní oblasti Vítkovice je příkladem kompletní proměny využití celé části města otevření původně veřejnosti uzavřeného průmyslového areálu veřejnosti.

Obr. 12a, 12b: Dolní oblast Vítkovice.

Zdroj: www.iUHLI.cz

Přes výše uvedený trend sdružování kulturních zařízení a trend jejich integrace s jinými funkcemi, v posledních letech vzrůstá rovněž obliba obnovy tradičních komorních kinosálů či divadel malých forem a alternativních kulturních scén.

Nepředpokládá se ve větším měřítku výstavba nových zařízení pro kulturní účely, stávající síť je ve většině měst a obcí dostačující, trendem bude spíše i nadále nárůst malých zařízení, nenáročných na pozemky, vznikajících revitalizací starších zařízení či přestavbou budov a areálů sloužících původně jiným účelům.

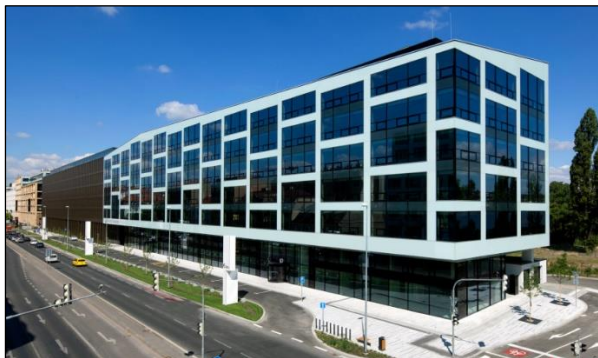
Obr. 13: Národní technická knihovna v Praze (autoři: Projektil architekti, s.r.o., realizace 2006-2008).

Zdroj: Česká komora architektů, www.cka.cz

Trendem posledních let je také výstavba nových knihoven, zejména pak specializovaných či vědeckých knihoven. Důvodem je neustálý nárůst knihovního fondu vyvolávající stále větší prostorové nároky na depozit knih, ale také moderní trendy v knihovnických a studijních službách, vyvolávající nové prostorové požadavky na řešení knihoven, které starší stavby často nejsou schopné uspokojit. Výhodnější potom bývá výstavba zcela nové knihovny. Z posledních dvou desetiletí je možné jmenovat výstavbu nové Krajské vědecké knihovny v Liberci (realizace 2000), Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové (realizace 2008), Národní technické knihovny v Praze Dejvicích (realizace 2009), nové Městské knihovny v Děčíně (realizace 2012). Stále nedořešené zůstává téma případné výstavby nové Národní knihovny v Praze.

Veřejná správa a administrativa

Vývoj zařízení správy bude i nadále určován potřebami správy územních celků. Síť administrativních zařízení, která se neustále rozšiřuje, je pak do značné míry závislá na nárocích soukromých firem. Poptávka po výstavbě nových administrativních budov areálů vzniká zejména v Praze a ve velkých (hlavně krajských) městech. Trendem je výstavba často plošně rozsáhlých areálů sídel firem a mezinárodních korporací a také vznik celých administrativních čtvrtí a částí měst, s koncentrací administrativních budov. Rizikem koncentrace kancelářských budov ve vymezené ploše či části města je vznik tzv. „office ghetto“, tedy čtvrtí měst tvořených téměř výhradně kancelářskými budovami s navazující infrastrukturou restaurací, kaváren, či obchodů, které jsou během dne velmi živé a někdy až přetíženy množstvím zaměstnanců, po skončení pracovní doby se však zcela vylidňují a stávají se „mrtvými“, lidmi opuštěnými a nezdědky nebezpečnými čtvrtěmi.

Obr. 14a, 14b: Typickou pražskou kancelářskou čtvrtí je Karlín. Kancelářský komplex River Garden na Rohanském nábřeží.

Zdroj: www.pragueoffices.com

Ochrana obyvatelstva

Ochrana obyvatelstva byla zřízena v roce 1935 jako protiletectká civilní ochrana. K jejím hlavním úkolům patřilo v minulosti zabezpečení obyvatelstva plynovými maskami a zajištění dostatečného počtu veřejných úkrytů. Od roku 1946 probíhala organizovaná likvidace protiletectké ochrany (odstraňování ochranných staveb, zařízení a zbytků původní organizační struktury). Na základě opatření proti zbraním hromadného ničení bylo v roce 1958 přijato vládní usnesení o civilní obraně. Teprve počátkem 90. let minulého století byla zahájena transformace civilní obrany s cílem vytvořit moderní spolehlivý systém ochrany obyvatelstva. Byly zrušeny štáby civilní ochrany okresů a statutárních měst. Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, vymezil povinnosti k plnění úkolů civilní ochrany hasičským záchranným sborům, vybraným ministerstvům, obcím, právníkům, podnikajícím fyzickým a fyzickým osobám. Základním dokumentem v oblasti ochrany obyvatelstva bylo přijetí Koncepcí ochrany obyvatelstva schválené usnesením vlády č. 417/2002 a č. 165/2008. Koncepce rozpracovávají základní úkoly ochrany obyvatelstva jako varování, evakuaci, ukrytí, nouzové přežití atd. Stavebním zákonem byla od roku 2007 ochrana obyvatelstva začleněna mezi občanské vybavení [§ 2 odst. 1 písm. k)].

Veřejná správa, podniková sféra a občané mají plnit připravované úkoly pro zajištění tzv. bezpečné společnosti. Zejména obec za pomoci složek integrovaného záchranného systému bude sehrávat rozhodující roli v informovanosti občanů a vzájemné pomoci při mimořádných událostech a krizových situacích.

Obchodní prodej

Vývoj těchto druhů zařízení je dán jednoznačně zájmem uživatelů a rovněž zájmem soukromých podnikatelů, obzvláště národních a nadnárodních řetězců. Zejména zařízení maloobchodu budou i nadále sdružována do velkých celků na okrajích sídel se značnými nároky na území a na dopravní dostupnost a obsluhu kapacitními systémy dopravní infrastruktury. Určující bude rozvoj dopravní infrastruktury, jehož stimulace těmito zařízeními je značná. Nákup ve velkém, racionální rozvoz a uskladnění zboží, rychlé dodávky, progresivní informační technologie, výpočetní technika – to vše je projev existence velkých firem a jejich moderního řízení. Tento trend potvrzuje rozvoj tzv. *retailingu* – maloobchodu plně vybaveného celým logistickým zázemím, centrálním řízením nákupu a dalších obchodních operací a vysoce kvalifikovaným informačním systémem s profesionálním managementem.

Díky masivnímu rozvoji supermarketů a hypermarketů v českých městech po roce 1990 se Česká republika dostala na přední místa žebříčku v přepočtu prodejní plochy v těchto maloobchodních zařízeních na obyvatele na světě. V současné době je možné síť supermarketů a hypermarketů v českých městech považovat za stabilizovanou, nová velkoplošná obchodní zařízení se stavějí podstatně méně než dříve, zejména pak v souvislosti s novou bytovou výstavbou. Dochází také k postupné modernizaci starších obchodů.

Na vzestupu je nakupování přes internet. Síť jednotlivých „kamenných obchodů“ je částečně nahrazována koncentrovanými distribučními centry a sklady, zpravidla na okrajích velkých měst nebo i zcela mimo

města, u dálnic, odkud jsou jednotlivé zásilky rozváženy do okolních měst a obcí malými dodávkovými či osobními vozidly až do domácností. Internetové obchody, stejně jako velké supermarkety a hypermarkety, jsou konkurencí pro drobné obchodníky v kamenných obchodech a ohrožují tak jejich existenci.

Na druhou stranu je současným trendem návrat tržní funkce veřejných prostor. Zejména ve velkých městech jsou veřejné prostory ožiovány konáním populárních farářských trhů.

Obr. 15: Farmářské trhy na Zelném trhu v Brně.

Zdroj: Shutterstock.com

Tělovýchova a sport

Projevuje se trend obdobný trendům v zařízeních kultury, tedy budování stadionů a areálových zařízení, z nichž mnohá jsou využívána rovněž pro kulturní, společenské či výstavní akce. Nároky na území a na dopravní obslužnost se v případě budování zcela nových zařízení předpokládají značné. Vzhledem k velkým realizačním nákladům a prostorovým nárokům jsou zcela nová zařízení budována spíše výjimečně, častěji je využíván starší stavební fond sportovní infrastruktury, který je modernizován, přestavován a dostavován novými dílčími budovami a sportovními plochami. Z novostaveb jsou běžnými stavby nových sportovních hal, zimních stadionů, tenisových, squashových a jiných menších sportovních center. Specifickým fenoménem posledních 20 let jsou golfové hřiště. V roce 2017 registrovala Česká golfová federace v ČR celkem 106 golfových hřišť a 53 712 aktivních registrovaných hráčů. Golfové hřiště představují vždy podstatný zásah do struktury krajiny, jsou mimořádně náročná na plochu a na míru kultivace a technických úprav krajiny. Golfové hřiště vytvářejí vždy zcela autonomní a vizuálně specifickou krajinnou strukturu. Problémem bývá veřejná nepřístupnost golfových hřišť, a tedy bariérový efekt těchto areálů, s důsledky ve snížení veřejné pěší a cyklistické prostupnosti volné krajiny. Zvláště velké areály je proto vhodné členit na dílčí části oddělené vzájemně veřejnou cestou.

Obr. 16: Albatross Golf Resort Vysoký Újezd (okres Beroun).

Zdroj: albatross.cz

Církve

Budování nových sakrálních objektů a s nimi úzce územně souvisejících doplňujících zařízení se v současné době omezuje téměř výhradně na výstavbu nových kaplí či modliteben, nové kostely se staví spíše výjimečně.

Obr. 17a, 17b: Nový kostel v Sazovicích (autor: Atelier Štěpán, Ing. arch. Marek Štěpán, realizace 2015-17)

Zdroj: www.atelier-stepan.cz

C.4.2.6 Právní předpisy

Zásadním legislativním předpisem pro územní plánování a tím i pro plánování občanského vybavení je zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Stavební zákon řadí občanské vybavení, zřizované nebo užívané ve veřejném zájmu, mezi veřejnou infrastrukturu – § 2 odst. 1 písm. k). Stavby, zařízení a pozemky sloužící například pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva mohou být vymezeny ve vydané územně plánovací dokumentaci jako veřejně prospěšná stavba – § 2 odst. 1 písm. l). Pro občanské vybavení je možno uplatňovat předkupní právo na základě § 101 stavebního zákona.

Zároveň se stavebním zákonem byly vydány příslušné zvláštní právní předpisy (vyhlášky):

- *vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti*, upravující podrobně proces pořizování územně plánovacích podkladů, pořizování a vydávání územně plánovací dokumentace a evidenci územně plánovací činnosti.

Zařízení občanského vybavení jsou sledovaným jevem, resp. obsahem datové báze územně analytických podkladů obcí s rozšířenou působností (dále též jen „ÚAP ORP“) dle části A přílohy č. 1 vyhlášky č. 500/2006 Sb. – řádek č. 3. Dalším sledovaným jevem ÚAP ORP z oblasti občanského vybavení jsou objekty civilní a požární ochrany (řádek 110a části A přílohy č. 1 k vyhlášce), stavby důležité pro bezpečnost státu (řádek 112a části A přílohy č. 1 k vyhlášce) a pohřebiště a krematoria (řádek 113a části A přílohy č. 1 k vyhlášce).

Podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území s účinností od 1. 2. 2018 nově zahrnují dle § 4 odst. 2 písm. a) vyhlášky č. 500/2006 Sb. povinnost zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje občanské vybavenosti včetně její dostupnosti. Rozbor udržitelného rozvoje území od 1. 1. 2018 nově zahrnuje dle § 4 odst. 3 písm. a) vyhlášky č. 500/2006 Sb. povinnost zjištění a vyhodnocení pozitiv a negativ občanské vybavenosti včetně její dostupnosti.

V rámci územně analytických podkladů je třeba věnovat pozornost stavbám a zařízením občanského vybavení z hlediska urbanisticko-sociálního, sledovat např.:

- kapacitu / využití;
- technický stav;
- možnost rozšíření plochy (rezerva pro dostavbu);
- segregaci obyvatel, vzájemné ovlivňování plochami v sousedství;
- vhodnost / nevhodnost umístění – docházkovou vzdálenost a dostupnost;
- rozptylové plochy, nároky na dopravu a parkování;
- navazující plochy veřejných prostranství pro společenské účely apod.
- *vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území*, ve znění pozdějších předpisů. Vyhláška upravuje obecné požadavky na využívání území při vymezování ploch a pozemků, při stanovování podmínek jejich využití a umísťování staveb na nich a rozhodování o změně stavby a změně vlivu stavby na využití území.

Vyhláška č. 501/2006 Sb. v § 6 uvádí:

Plochy občanského vybavení se obvykle samostatně vymezují za účelem zajištění podmínek pro přiměřené umístění, dostupnost a využívání staveb občanského vybavení a k zajištění podmínek pro jejich užívání v souladu s jejich účelem.

Plochy občanského vybavení zahrnují zejména pozemky staveb a zařízení občanského vybavení pro vzdělávání a výchovu, sociální služby, péči o rodinu, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva. Dále zahrnují pozemky staveb a zařízení pro obchodní prodej, tělovýchovu a sport, ubytování, stravování, služby, vědu a výzkum, lázeňství a pozemky související dopravní a technické infrastruktury a veřejných prostranství. Plochy občanského vybavení musí být vymezeny v přímé návaznosti na kapacitně dostačující plochy dopravní infrastruktury a být z nich přístupné.

Pozemky staveb a zařízení pro obranu a bezpečnost státu, civilní ochranu a vězeňství se obvykle samostatně vymezují v územně plánovací dokumentaci podle § 19 vyhlášky č. 501/2006 Sb. jako *plochy specifické* za účelem zajištění zvláštních podmínek.

- *vyhláška č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, ve znění vyhlášky č. 20/2012 Sb.* Vyhláška upravuje základní požadavky na stavby, kterými jsou mechanická odolnost a stabilita, požární bezpečnost, ochrana zdraví osob a zvířat, zdravých životních podmínek a životního prostředí, ochrana proti hluku, bezpečnost při užívání, úspora energie a tepelná ochrana.

Vyhláška uvádí zvláštní požadavky na vybrané druhy staveb, mezi něž patří i tyto stavby nebo části staveb občanského vybavení: stavby se shromažďovacím prostorem (§ 3 a § 41), stavby pro obchod (§ 3 a § 42), stavby ubytovacích zařízení (§ 43 až 45), servisy a opravy motorových vozidel, čerpací stanice pohonných hmot (§ 48), stavby škol, předškolních, školských a tělovýchovných zařízení (§ 49).

Dále se k občanskému vybavení vztahují zejména následující právní předpisy:

- *vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb,*
- *zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů,*
- *zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Účinnost od 1. 9. 2012,*
- *zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.,*
- *vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů*
- *vyhláška č. 14/2006 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů*
- *nařízení vlády č. 307/2012 Sb. ze dne 29. srpna 2012 o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb*
- *vyhlášky Českého telekomunikačního úřadu č. 464/2012 Sb., o stanovení specifikace jednotlivých základních služeb a základních kvalitativních požadavků na jejich poskytování*
- *příloha k zákonu č. 133/1985 Sb., o požární ochraně*
- *vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva*

Vedle těchto právních předpisů je nutno respektovat řadu dalších legislativních předpisů, usměrňujících situování, dimenzování a provoz jednotlivých druhů občanských zařízení (uvedených v části C.4.3) a dále např. správní řád, zákony o obcích, krajích, hlavním městě Praze, právní předpisy, související s ochranou přírody a krajiny, ochranou kulturního dědictví, dopravní a technickou infrastrukturou, a řadu dalších legislativních předpisů.

Proces navrhování a realizace zařízení občanského vybavení byl v minulosti vázán celou řadou oborových norem a legislativních předpisů. Zároveň byly vydávány další zpodrobňující materiály a směrnice (např. pro výstavbu škol, mateřských škol), kde byly velmi striktně uváděny požadované parametry daných staveb, od otázek situování a dispozice, až po použití materiálů. Řada z nich má svůj význam i pro současnou praxi.

V této oblasti došlo k výrazným změnám. Oborové normy existují, mají však charakter doporučení a jejich závaznost je určena v rámci jiných legislativních předpisů (zakotvením např. ve vyhláškách).

Doporučit lze pravidelně aktualizovanou internetovou prezentaci Ústavu územního rozvoje [Limity využití území](#).

Organizací, umístěním a velikostí zařízení pro dopravu v klidu jako nezbytné součásti provozu a dostupnosti občanského vybavení se zabývá norma ČSN 73 6056 Odstavné a parkovací plochy silničních vozidel.

ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací – norma mimo jiné upravuje požadavky na počet odstavných a parkovacích stání podle druhu stavby, na umístění drobných zařízení místních služeb, na vegetační úpravy při komunikacích, docházkové vzdálenosti autobusových zastávek, parkovišť apod.

C.4.3 Základní cíle řešení občanského vybavení v územním plánování

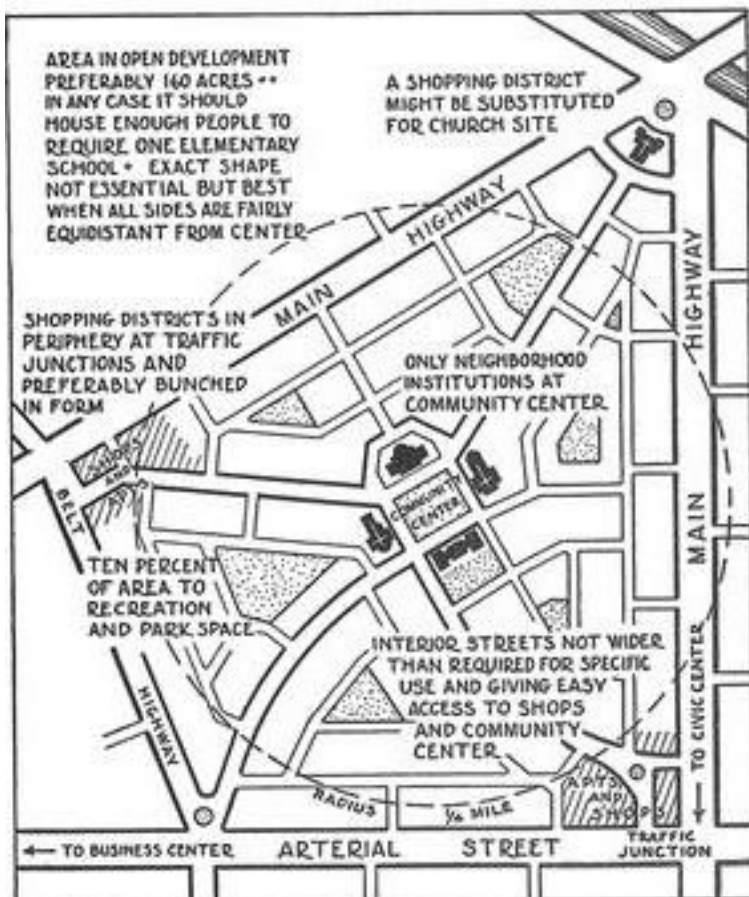
Úkolem územního plánování je soustavně posuzovat a vytvářet podmínky pro optimální dostupnost občanského vybavení kapacitně odpovídajícího potřebám daného území. Územní plánování se tedy ve vztahu k občanskému vybavení zabývá primárně jeho

- dostupností
- kapacitami
- umístěním v území.

>>> Dostupnost občanského vybavení

Protože občanské vybavení uspokojuje potřeby obyvatel v oblasti, sociální, zdravotní, kulturní, vzdělávací či duchovní, a to jak potřeby denní, tak potřeby občasně, je v rámci celé struktury osídlení i jednotlivých obcí, měst či sídel, potřebné zajistit dostupnost tohoto občanského vybavení pro všechny obyvatele. Nároky na dostupnost jsou přitom jiné u základního občanského vybavení denní potřeby, u něhož je nutné zajistit blízkost k bydlení a optimálně pak pěší dostupnost z bydliště a jiné u vyššího občanského vybavení, u něhož se z podstaty předpokládá dojíždění, často i na větší vzdálenosti.

Historický exkurs do dostupnosti občanského vybavení

Obr. 18: Koncept sousedství (neighbourhood unit concept) podle Clarence Arthura Perryho, 1929

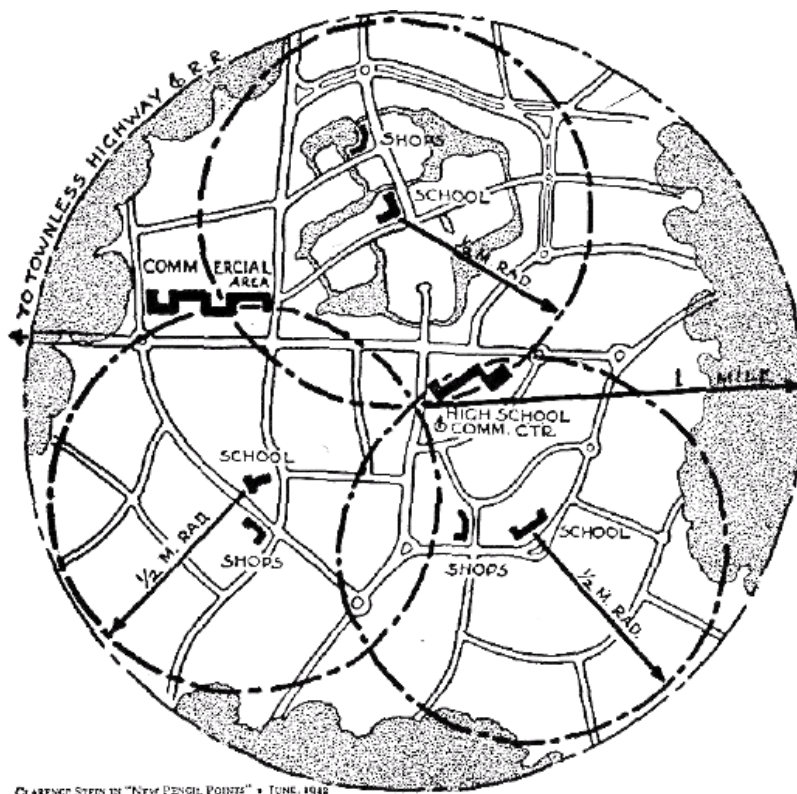
Diagram znázorňuje koncept jednoho vzorového obytného souboru, v rámci něhož docházková vzdálenost od místa bydliště k jádru sousedství, tvořeného komunitním centrem, kostelem a sídlem místních (komunitních) institucí, neměla přesáhnout 1/4 míle, tedy 400 m.

Zdroj: New York Regional Survey, Vol 7. 1929

Dostupnost občanského vybavení, jakož i dalších veřejných infrastruktur, tedy dopravní a technické infrastruktury a veřejných prostranství, je tématem územního plánování ve vyspělých zemích západního světa již téměř století. Řešení dostupnosti základního občanského vybavení denní potřeby se stalo leitmotivem konceptů obytných souborů, sousedství, vyvíjených již od počátku 20. století po celou jeho první polovinu. Koncept sousedství (**neighbourhood unit concept**) byl reakcí sociálního a intelektuálního přístupu Clarence Arthura Perryho, amerického plánovače a sociologa, k plánování

obytných čtvrtí v metropolitních oblastech dynamicky se rozvíjejících velkých amerických měst na počátku 20. století. Tento urbanistický plánovací model měl být rámcem navrhování funkčních a soběstačných (dnes bychom řekli udržitelných) obytných čtvrtí, jejichž uspořádání a organizace měly uspokojit veškeré sociální a provozní potřeby a nároky jejich obyvatel. Koncept sousedství přitom vznikl v době, kdy rozvoj automobilismu byl teprve na svém počátku a mobilita lidí v místním měřítku byla závislá prakticky výhradně na pěší chůzi. Jádrem obytného souboru (sousedství) mělo být vždy komunitní centrum, které nemělo být od bydliště v rámci daného sousedství vzdáleno více než 1/4 míle, tedy 400 m.

Na Clarence A. Perryho navazovali další američtí urbanisté. Jádrem soběstačného obytného sousedství podle Clarence Steina z roku 1942 byla základní škola (school), umístěná v docházkové vzdálenosti maximálně 1/2 míle (800 m) z místa bydliště.

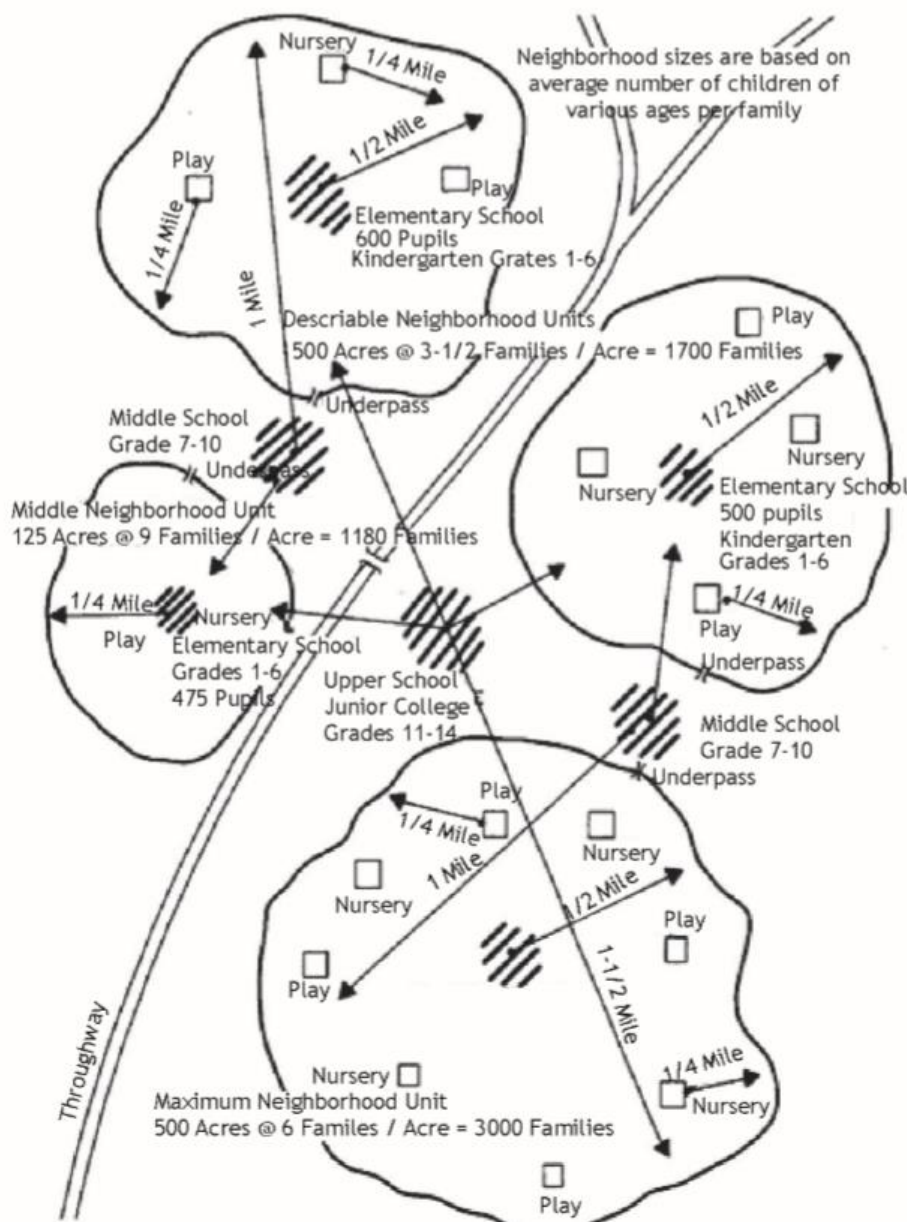
CLARENCE STEIN IN "NEW PENCIL POINTS" • JUNE, 1942

Obr. 19: Koncept sousedství (neighbourhood unit concept) podle Clarence Steina, 1942

Diagram znázorňuje koncept jednoho vzorového obytného souboru, v rámci něhož docházková vzdálenost od místa bydliště k základní škole (school) neměla přesáhnout 1/2 míle, tedy 800 m.

Zdroj: Gallion, Arthur B. – Eisner, Simon, 1951: The Urban Pattern. City Planning and Design. New York: D. Van Nostrand Company

Další z konceptů sousedství dle N. L. Engelhardta, Jr. z roku 1949 navrhoval docházkovou vzdálenost do základní školy maximálně 1/2 míle (800 m) z místa bydliště a docházkovou vzdálenost do mateřské školy maximálně 1/4 míle (400 m) z místa bydliště.

Obr. 20: Koncept sousedství (neighbourhood unit concept) podle N. L. Engelhardta, Jr., 1942

Diagram znázorňuje koncept jednoho vzorového obytných souborů, kde vzdálenost z místa bydliště k základní škole (elementary school) nemá překročit 1/2 míle, tedy 800 m.

Zdroj: Gallion, Arthur B. – Eisner, Simon, 1951: The Urban Pattern. City Planning and Design. New York: D. Van Nostrand Company

Problematikou dostupnosti veřejné infrastruktury a jejím urbanistickým ukazatelům se v tehdejším Československu od 50. let 20. století podrobně zabýval také Výzkumný ústav výstavby a architektury v Praze, ve spolupráci s bratislavským Inštitútem urbanizmu a územního plánovania Urbion. Detailní standardy a na ně navazující závazné ukazatele dostupnosti veřejné infrastruktury, kam spadá i občanské vybavení, odpovídaly centrálnímu plánování rozvoje sídel a celé sídelní soustavy; zejména se týkaly komplexní bytové výstavby (KBV), jejího zabezpečení infrastrukturami a propojení na nákladové ukazatele. Ukazatele dostupnosti veřejné infrastruktury, včetně velmi podrobných kapacitních ukazatelů, byly soustředěny do publikací Výzkumného ústavu výstavby a architektury *Stavba měst a vesnic* (VÚVA 1957) a novější publikace *Zásady a pravidla územního plánování* (VÚVA & Urbion 1983).

Zatímco bytová výstavba v Československu před rokem 1989, soustředěná zejména do výstavby sídlišť, dbala důsledně na dodržování standardů dostupnosti veřejné infrastruktury, bytová výstavba vznikající postupně po roce 1989, kdy se hlavním hybatelem urbanistického rozvoje našich měst a obcí stali privátní investoři, jejichž aktivita se řídí primárně tržními zákony nabídky a poptávky, nedbá často na zajištění optimálních podmínek dostupnosti veřejné infrastruktury. Vzhledem k tomu, že standardy dostupnosti veřejné infrastruktury nejsou, až na výjimky normativních požadavků například na dostupnost autobusových zastávek či parkovacích a odstavných stání, nijak legislativně či jinak

normativně regulovány, obytná zástavba vniklá pro roce 1989 často trpí absencí dostupnosti i základního občanského vybavení. Zejména obyvatelé rychle rostoucích suburbánních satelitů musejí cestovat i za vybavením každodenní potřeby a dopravovat například děti do mateřských či základních škol každý den autem. Nárůst intenzity automobilové dopravy vyvolaný zvýšenou dojížděkou velmi negativně dopadá na kvalitu bydlení v takto postižených obcích a částech měst i na celý okolní region. Nejvíce postiženou skupinou jsou přitom obyvatelé, kteří ze zdravotních důvodů nebo kvůli svému věku auto nemohou řídit anebo si ho nemohou z ekonomických důvodů dovolit.

Územnímu plánování je s ohledem na výše uvedené přisouzena role zabezpečit pro takto nastavený stavební rozvoj potřebné infrastruktury. Pro řadu veřejných infrastruktur, obsluhujících urbanizované územní a obytné plochy a stavby v nich, platí předpisy a technické normy, jejichž splnění vyžaduje stavební úřad jako podmínku pro uskutečnění stavby. To se týká především technické a dopravní infrastruktury. Naproti tomu obsluha rozvojových ploch určených pro bydlení občanským vybavením, která byla před rokem 1989 zajišťována systémem tzv. komplexní bytové výstavby (KBV), nebyla od té doby nijak obecně upravena. Zajištění veřejného občanského vybavení pro nová obytná území je úkolem územního plánování, které může v závazných územně plánovacích dokumentacích vymezit plochy pro veřejně prospěšné stavby pro občanské vybavení s možností předkupního práva pro obec, kraj či stát. U komerčního občanského vybavení pak územní plánování umožňuje příslušné stavby a zařízení občanského vybavení v území umístit, nepodmiňuje jimi ovšem novou výstavbu.

Standardy dostupnosti občanského vybavení

Východiska

Jak je uvedeno výše v předchozí kapitole, zkoumání standardů dostupnosti veřejné infrastruktury, kam spadá i občanské vybavení, má dlouhou historii ve světě i u nás. V bývalém Československu byly standardy dostupnosti občanského vybavení obsaženy v publikaci VÚVA & Urbion (1983) *Zásady a pravidla územního plánování*. Protože plánování rozvoje, včetně plánování bytové výstavby, bylo centrálně řízeno státem, byly takto nastavené standardy důsledně dodržovány, přestože nebyly nijak legislativně zakotveny. Po roce 1989, kdy přešel rozvoj území, včetně bytové výstavby, téměř výhradně do rukou soukromých investorů, standardy dostupnosti občanského vybavení přestaly být dodržovány. Komplexní soubor standardů dostupnosti veřejné infrastruktury obsažený v *Zásadách a pravidlech územního plánování* nahradily po roce 1989 postupně pro některé vybrané druhy veřejného občanského vybavení spadajícího do ranku veřejných služeb parciálně dílčí resortní podzákonné normy. Dostupnost některých druhů veřejného občanského vybavení, jakož i dostupnost komerčního občanského vybavení, není řízena či regulována nijak. Mezi standardy dostupnosti veřejné infrastruktury stanovené právními předpisy či normami patří například *Nařízení vlády č. 307/2012 Sb. ze dne 29. srpna 2012, o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb*, které stanoví časovou dostupnost (dojezdovou dobu) ambulantní i lůžkové zdravotní péče, odstupňovanou podle oborů a rozsahu poskytovaných zdravotních služeb. Ambulance praktického lékaře pro dospělé, praktické lékaře pro děti a dorost, gynekologa či zubního lékaře musí být dostupná do 35 minut. To odpovídá při použití městské hromadné dopravy, se započtením času potřebného na cestu na zastávku a čekání na spoj, potřebě zajistit lékařské pracoviště v každé pražské městské části. Pro časovou dostupnost specializovaných a vysoce specializovaných pracovišť ambulantní zdravotní péče (např. endokrinologie, alergologie, neurochirurgie apod.) se požaduje rozmezí až 90-120 minut. *Vyhláška Českého telekomunikačního úřadu č. 464/2012 Sb., o stanovení specifikace jednotlivých základních služeb a základních kvalitativních požadavků na jejich poskytování* stanoví standard dostupnosti pošt a poštovních přepážek. Časovou dostupnost v podobě doby dojezdu složek integrovaného záchranného systému na místo zásahu upravuje *Příloha k zákonu č. 133/1985 Sb., o požární ochraně*. Pro fyzickou dostupnost stálých úkrytů obyvatelstva platí § 22 odst. 2 *vyhlášky č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva*. Standardy časové dostupnosti knihoven například stanoví *Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území ČR*.

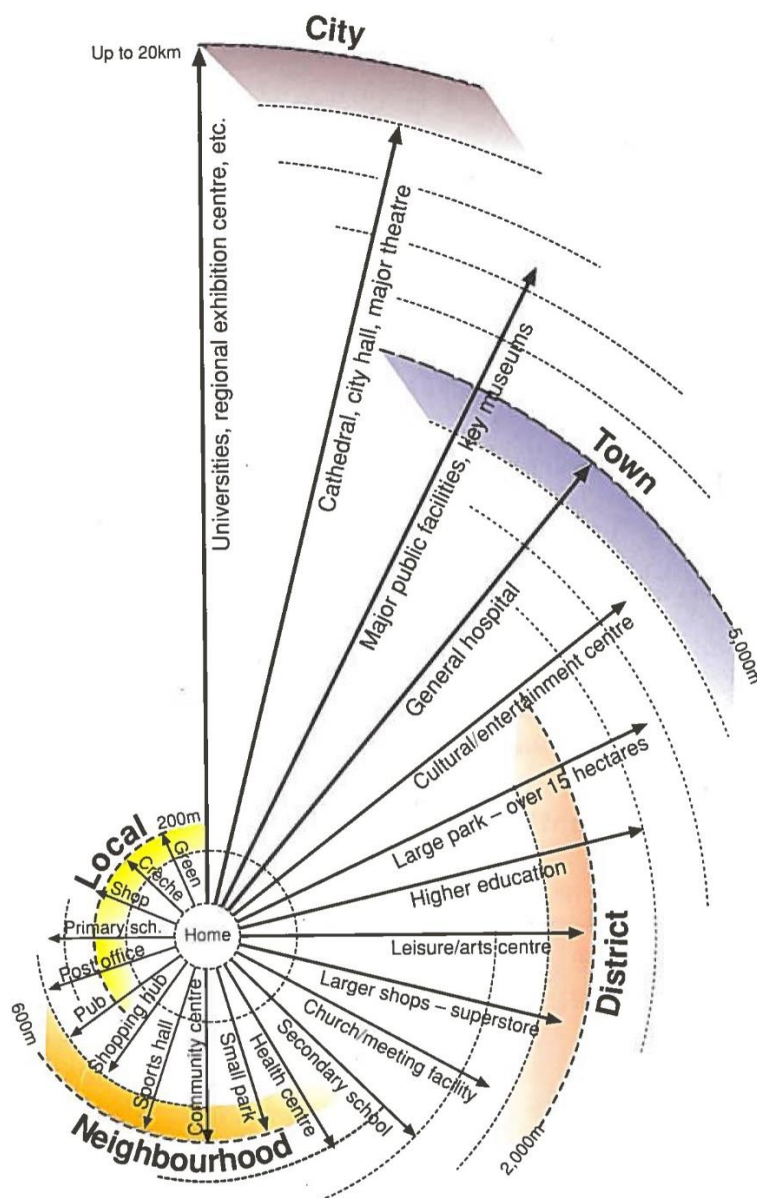
V reakci na roztržičnost standardů dostupnosti a kapacit veřejné infrastruktury a na úplnou absenci standardů dostupnosti některých druhů občanského vybavení v ČR po roce 1989, byla Ministerstvem pro místní rozvoj ČR v roce 2016, v návaznosti na opatření 1.4.1 a 2.1.1 dokumentu *Politika architektury a stavební kultury České republiky* schváleného Vládou ČR v roce 2015, pořízena Metodika **Standardy**

dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018), jejíž součástí jsou standardy dostupnosti vybraných druhů a typů veřejného občanského vybavení. Metodika shrnuje relevantní české celostátní a oborové předpisy, směrnice, normy a ukazatele dostupnosti veřejné infrastruktury a pro dostupnost druhů veřejné infrastruktury bez určení standardu tento standard nově stanovuje, zpravidla na základě obdobných nástrojů upravujících dostupnost veřejných infrastruktur v zahraničí, při zohlednění místních specifik. Metodika má napomoci sjednocení praxe územního plánování při vytváření podmínek pro zajišťování dostupnosti veřejných infrastruktur ve smyslu § 2 odst. 1 písm. k) stavebního zákona, jmenovitě vybraných druhů občanského vybavení, dopravní a technické infrastruktury a veřejných prostranství. Standardy mají podpořit efektivní plánování veřejné infrastruktury území odpovídající typu sídla a charakteru území z hlediska intenzity jeho využití. Aplikace standardů má umožnit identifikaci těch alternativ rozvoje území krajů a obcí, které by vedly ke zhoršování dostupnosti veřejných infrastruktur, a zejména k rozvoji na plochách, kde nelze, nebo není efektivní, zajistit odpovídající standard dostupnosti veřejných infrastruktur. Uplatnění metodiky má vyloučit výběr těchto nežádoucích alternativ a jejich uplatnění v územně plánovací dokumentaci.

Metodika *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury* (Maier a kol. 2016, akt. 2018) stanoví standardy dostupnosti následujících druhů a typů občanského vybavení:

- vzdělávání a výchova: mateřská škola, základní škola – I. stupeň, základní škola – úplná (I. a II. stupeň), střední škola vč. gymnázia, základní umělecká škola
- sociální péče a péče o rodinu: zřízení ambulantní sociální péče (centrum denních služeb a denní stacionář, nízkoprahové denní centrum, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, týdenní stacionář, kontaktní centrum, intervenční centrum, zařízení sociálně aktivizačních služeb, noclehárna, azylový dům a zařízení pro krizovou pomoc, dům na půl cesty, domov pro seniory, dům s pečovatelskou službou, domov pro osoby se zdravotním postižením, chráněné bydlení)
- zdravotnictví: ambulantní zdravotní péče
- kultura: klubové zařízení, klubovna / komunitní centrum, víceúčelový sál, divadlo
- veřejná správa: pošta / poštovní přepážka
- ochrana obyvatelstva: hasičská zbrojnice dobrovolných hasičů, hasičská stanice, stálý úkryt obyvatelstva
- hřiště: hřiště pro předškolní děti, hřiště pro mladší školní děti, hřiště pro mládež a dospělé

Rešerše existujících tuzemských i zahraničních standardů veřejné infrastruktury, která byla podkladem pro zpracování metodiky *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury* (Maier a kol. 2016, akt. 2018), ukázala vzácnou shodu požadavků na fyzickou pěší dostupnost většiny typů veřejné infrastruktury, zejména pak základního občanského vybavení, které obyvatelé využívají prakticky denně, a na dostupnost zastávek městské hromadné dopravy a veřejných prostranství. Porovnání podkladů z různých období dále potvrdilo, že požadavky na fyzickou dostupnost veřejné infrastruktury se v zásadě nemění ani v čase. Zásadní rozdíly ve standardech fyzické pěší dostupnosti většiny typů veřejné infrastruktury nejsou ani mezi jednotlivými zeměmi Evropy. Je to pochopitelné: fyzické možnosti mobility dospělých, stejně jako malých dětí či seniorů jsou ve všech generacích stále obdobné a neliší se zásadně ani v různých kulturách a národech. Podle Gehla (2000: 139) byla ve velkém počtu pozorování přijatelná pěší vzdálenost pro většinu lidí v obyčejných denních situacích kolem 400 až 500 metrů. Pro děti, seniory a osoby s tělesným postižením je tato vzdálenost často podstatně menší. Malé dítě předškolního věku je schopné v doprovodu rodiče bez problému ujít pěšky 400–600 m. Větší vzdálenost již dítě unavuje. Okruh cca 400–600 m od domova navíc pro dítě předškolního věku zhruba odpovídá území, které si spojuje se svým bydlištěm, dobře je zná a dobře se v něm orientuje. Pro seniory či osoby s tělesným postižením je často obtížné přemístění i jen na několik stovek metrů.

Obr. 21: Úrovně fyzické dostupnosti podle Sustainable Settlement Guide – University of the West of England

Diagram fyzické dostupnosti různých druhů občanského vybavení dle standardů dostupnosti veřejné infrastruktury užívaných v Anglii:

Fyzická dostupnost 4-10 km, celoměstská zařízení občanského vybavení:

stadion (stadium), katedrála (cathedral), radnice (city hall), divadlo (theatre),

Fyzická dostupnost 2-6 km, celoměstská zařízení občanského vybavení na malých městech anebo čtvrtová zařízení občanského vybavení ve velkých městech:

Sportovní centrum (sports centre), centrum čtvrti (district centre), knihovna (library), zdravotní středisko (health centre).

Fyzická dostupnost 400-600 m, obytný okresek:

Místní správa (community offices), místní centrum (community centre), hospoda (pub), pošta (post office).

Fyzická dostupnost 150-200 m, obytný okrsek:

Základní škola (primary school), lékařské ordinace (doctor).

Zdroj: ROGERS R. et al. Towards an Urban Renaissance. London: Crown Copyright, 1999

Cíle a určení standardů dostupnosti občanského vybavení

Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury jsou diferencované podle typu sídla a charakteru území z hlediska intenzity jeho využití. Jejich cílem je posloužit sjednocení praxe územního plánování při vytváření podmínek pro zajišťování dostupnosti veřejných infrastruktur ve smyslu § 2 odst. 1 písm. k) stavebního zákona, jmenovitě vybraných druhů občanského vybavení, dopravní a technické infrastruktury a veřejných prostranství.

Standardy se vztahují k územnímu plánování, uplatní se tedy zejména při vymezování ploch pro bydlení a při plánování veřejných infrastruktur zejména v územních plánech. Využití standardů umožní identifikaci těch alternativ rozvoje území krajů a obcí, které by vedly ke zhoršování dostupnosti veřejných infrastruktur; zejména zpochybní či zabráni rozvoji na plochách, kde nelze nebo není efektivní zajistit odpovídající standard dostupnosti veřejných infrastruktur. Aplikace metodiky vyloučí výběr těchto nežádoucích alternativ a jejich uplatnění v územně plánovací dokumentaci.

Sledované typy dostupnosti občanského vybavení

Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018) rozlišují tři základní typy dostupnosti:

- fyzickou dostupnost, vyjádřenou fyzickou vzdáleností mezi sledovaným výchozím a cílovým bodem
- časovou dostupnost, vyjádřenou časem potřebným pro dosažení cílového bodu ze sledovaného výchozího bodu
- sídelně strukturální dostupnost, vztaženou k populační velikosti obce, popřípadě sídla.

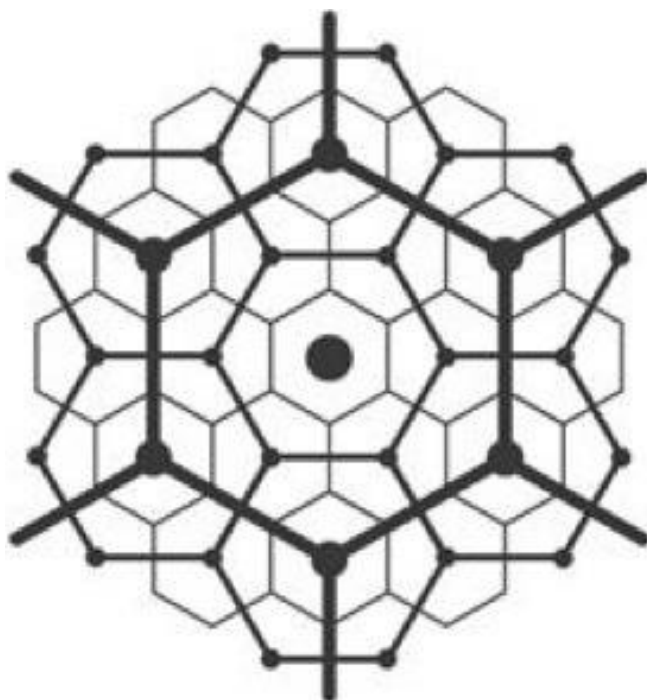
Fyzická dostupnost se sleduje v rámci sídla nebo obce. Standard umožňuje zjišťovat fyzickou dostupnost pomocí skutečné i vzdušné vzdálenosti, přičemž pro převod ze vzdušné na skutečnou vzdálenost je zaveden zprůměrovaný koeficient 1,3 odpovídající zjištěným běžným podmínkám městské zástavby. Časová dostupnost se sleduje buď jako čas potřebný k překonání předemné vzdálenosti pěšky anebo jako čas dojezdu veřejnou hromadnou dopravou (VHD) nebo individuální automobilovou dopravou (IAD). Pro pěší chůzi se uvažuje rychlost 4 km/hod.

Časová dostupnost s využitím veřejné hromadné dopravy (VHD) se sleduje pro dostupnost zařízení občanského vybavení, které se nachází mimo vlastní sídlo, kdy termínem sídlo se rozumí prostorově ucelené zastavěné území. Zjišťuje se součet času stráveného cestou na zastávku veřejné hromadné dopravy, cestou veřejnou hromadnou dopravou včetně času stráveného čekáním na eventuální přípojné spoje – vše pro vybraný spoj ve všední den ráno – a času potřebného pro cestu od výstupní zastávky veřejné hromadné dopravy, pokud je vzdálenost mezi touto zastávkou a cílovým zařízením občanského vybavení delší nežli 100 metrů. Čas strávený čekáním na první použitý spoj se neuvažuje a zanedbává se. Pro zjištění doby vlastní cesty veřejnou hromadnou dopravou se použije veřejně dostupných služeb plánování tras, například mapy.cz nebo přímo údaj z jízdního řádu. Časová dostupnost individuální automobilovou dopravou (též „dojezdová doba“ u zařízení zdravotních služeb) se zjišťuje z údajů veřejně dostupných služeb plánování tras, například mapy.cz.

Časová a sídelně strukturální dostupnost se sledují zpravidla v nadmístním měřítku a pro vyšší kategorie občanského vybavení.

Standardy fyzické a časové dostupnosti se stanoví diferencovaně podle typu sídla a charakteru území z hlediska intenzity jeho využití. Pro fyzickou a časovou dostupnost se uvažují výchozí a cílové body dostupnosti (pro dostupnost zařízení občanského vybavení jsou výchozími body dostupnosti vchody obytných domů a cílovými body dostupnosti vstupy do příslušného areálu občanského vybavení). Pro posouzení souladu konkrétní situace v území se standardem fyzické či časové dostupnosti je vždy sledován vztah mezi body dostupnosti z hlediska dostupnosti kritickými, tedy mezi dvěma vzájemně nejvzdálenějšími body dostupnosti ve sledovaném území.

Sídelně strukturální dostupnost se sleduje pro obec, popřípadě sídlo dle populační velikosti. Podkladem pro stanovení dostupností vyššího občanského vybavení jako specializované ambulantní zdravotní péče, lůžkových zdravotních zařízení, pobytových zařízení sociální péče a péče o rodinu, divadel či knihoven, byla rešerše zdrojů zabývajících se standardy vybavenosti jednotlivých hierarchických úrovní center osídlení. Inspirativní byla v tomto ohledu středisková soustava uspořádání sídelní struktury (Zentrale-Orte-System) v Rakousku a Německu, jejíž tradice sahá až do 30. let minulého století. Každé z hierarchických center osídlení (Oberzentrum – vyšší centrum osídlení, Mittelzentrum – střední centrum osídlení, Unterzentrum – nižší centrum osídlení) má stanovené minimální spektrum vybavení, jehož dostupnost má být v daných centrech osídlení nástroji regionálního a územního plánování veřejnou správou zajištěna.

Obr. 22: Schéma střediskové soustavy (Das Zentrale-Orte-Konzept) ve Spolkové republice Německo

Legenda:

- Oberzentrum – vyšší centrum osídlení
- Mittelzentrum – střední centrum osídlení
- Unterzentrum – nižší centrum osídlení

Hranice spádového území

- vyššího centra osídlení
- středního centra osídlení
- nižšího centra osídlení

Zdroj: Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg, 2001

Typy území pro aplikaci standardů dostupnosti občanského vybavení

Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018) rozlišují čtyři typy území z hlediska populační velikosti obce, respektive sídla a intenzity jeho využití reflektuje odlišné podmínky pro pokrytí území veřejnými infrastrukturami. Standardy rozlišují tyto typy obcí, respektive sídel:

- A. města s počtem obyvatel od 10 000; kromě částí měst (sídel), které prostorově nesouvisí s jádrovým územím města a které mají méně než 1 000 obyvatel;
- B. obce do 10 000 obyvatel v rozvojových oblastech stanovených Politikou územního rozvoje a vymezených v zásadách územního rozvoje kraje, pokud vykázaly v uplynulých 20 letech výrazný populační růst anebo stavební rozvoj; kromě částí měst (sídel), které prostorově nesouvisí s jádrovým územím města a které mají méně než 1 000 obyvatel;
- C. města od 1 000 do 10 000 obyvatel a ostatní obce od 2 000 obyvatel, mimo území zařazená do typů A a B, a kromě částí obcí (sídel), které prostorově nesouvisí s jejím jádrovým územím a které mají méně než 1 000 obyvatel;
- D. obce neuvedené pod typy A až C, a též části měst nebo obcí zařazené do typu A, B nebo C, které prostorově nesouvisí s jejich jádrovým územím a které mají méně než 1 000 obyvatel.

V některých případech je uplatnění standardů omezeno na určitou (minimální či maximální) populační velikost sídla nebo obce. Tato skutečnost je uvedena doplňkově u rozlišení typu území.

Uvedená kritéria pro rozlišení typu území z hlediska intenzity jeho využití jsou orientační; v odůvodněných případech lze sledované území zařadit s ohledem na jeho charakter a místní podmínky odlišně. O úpravě zařazení některého z typů území z hlediska intenzity jeho využití odlišně od rozlišení výše uvedeného rozhodne projektant ÚPP / ÚPD. Metodika tak ponechává projektantovi, respektive pořizovateli, dostatečný prostor pro uvážení, do které kategorie sídlo zařadit, aby se předešlo tvrdostem při její aplikaci. Spoléhá se přitom na profesionální erudici zpracovatelů a pořizovatelů a na znalost předmětného území.

Pro zjištění počtu obyvatel obce se použijí údaje MOS – městské a obecní statistiky. Pro sídla jako části obcí se použije údaj pro příslušné základní sídelní jednotky z posledního dostupného sčítání lidu, domů a bytů, s použitím korekce zohledňující rozvoj tohoto sídla v době od posledního sčítání.

Dostupnost občanského vybavení v nástrojích územního plánování

S ohledem na výše uvedené je úkolem územního plánování vytvářet v území podmínky pro optimální dostupnost veřejné infrastruktury, občanské vybavení nevyjímaje, všem skupinám obyvatel bez rozdílu věku, pohlaví, zdravotního stavu, ekonomických možností, sociálního statutu atp. Podmínky dostupnosti veřejné infrastruktury, má-li být rozvoj území udržitelný, je tak v území nezbytné nastavovat podle možností většiny a zároveň nejohroženějších skupin obyvatelstva (děti, senioři, matky s dětmi, osoby se zdravotním postižením apod.), nikoli např. podle možností majetné a zdravé části populace, disponující nejen vyššími finančními zdroji, ale také možností a schopností řídit automobil, a tedy možností mobility i na delší vzdálenosti. Ne každý má (z ekonomických či zdravotních důvodů) možnost řídit automobil, ne každý má fyzické schopnosti na docházku na dlouhé vzdálenosti. Proto je dostupnost občanského vybavení koncipována vždy s ohledem na dostupnost pěšky na akceptovatelnou vzdálenost (v řádech stovek metrů), anebo na dostupnost veřejnou hromadnou dopravou osob, která je dosažitelná každému bez omezení, na rozdíl např. od již zmiňované individuální automobilové dopravy.

Na úrovni krajů mají být požadavky na zajištění dostupnosti občanského vybavení řešeny v zásadách územního rozvoje. Hledisko dostupnosti občanského vybavení, zejména veřejného občanského vybavení vyššího řádu, má být jednak součástí stanovení „základních požadavků na účelné a hospodárné uspořádání území kraje“ dle § 36, odst. 1 stavebního zákona a dále součástí „stanovení požadavků na koordinaci územně plánovací činnosti obcí a na řešení v územně plánovacích dokumentacích obcí, zejména s přihlédnutím k podmínkám obnovy a rozvoje sídelní soustavy“. Úkoly pro územní plánování stanovené pro jednotlivé rozvojové oblasti, rozvojové osy či specifické oblasti, stejně jako pro případné další vymezené prvky sídelní soustavy kraje, např. pro vybraná centra osídlení různé hierarchické úrovně, mají být stanoveny požadavky na řešení zjištěných deficitů v dostupnosti některých konkrétních zařízení veřejného občanského vybavení vyššího řádu. Vymezení konkrétních ploch pro rozvoj občanského vybavení vyššího řádu, stejně jako vytvoření souvisejících podmínek pro jejich dopravní dostupnost, je úkolem pro územní plány dotčených obcí.

Jako pomůcka pro vyhodnocení případných deficitů v dostupnosti veřejného občanského vybavení vyšší kategorie na úrovni krajů má sloužit jednak certifikovaná metodika MMR ČR *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018)* a dále *Metodické sdělení MMR ke zpracování sídelní struktury v 2. úplné aktualizaci územně analytických podkladů krajů (MMR ČR, březen 2013)*.

Na úrovni obcí je zajištění dostupnosti občanského vybavení primárně úkolem územního plánu. Ten buď vymezí konkrétní plochu explicitně určenou pro konkrétní zařízení občanského vybavení (např. plochu pro základní školu, pro mateřskou školu, pro knihovnu, nemocnici apod.), anebo stanovením podmínek pro využití ploch s rozdílným způsobem využití jiným, než je občanské vybavení, nejčastěji ploch bydlení, nebo ploch smíšených obytných, vytvoří podmínky pro možnost umístění občanského vybavení v takové ploše. Explicitní vymezení plochy pro konkrétní zařízení občanského vybavení přitom v případě občanského vybavení zřizovaného ve veřejném zájmu, tj. v případě veřejného občanského vybavení, umožní na pozemky a nemovitosti v takové ploše uplatnit institut předkupního práva pro subjekt veřejné správy, který má být vlastníkem tohoto zařízení veřejného občanského vybavení. Je-li tedy potřeba umístění nového zařízení veřejného občanského vybavení v území opravdu naléhavá, mělo by být samozřejmostí, že územní plán pro takové zařízení vymezí samostatnou plochu občanského vybavení a nespolehe se pouze na možnost umístění takového zařízení v ploše určené pro jiný způsob využití.

Úkolem územního plánu je na jedné straně vytvořit v území podmínky pro možné umístění zařízení občanského vybavení vyššího řádu, pokud to stanoví zásady územního rozvoje. Při hledání vhodné plochy pro umístění zařízení vyššího občanského vybavení v územním plánu musí být přitom zohledněny standardy dostupnosti konkrétního řešeného zařízení občanského vybavení. Na straně druhé je úkolem územního plánu, s ohledem na jeho podrobnost, vytvořit v území podmínky pro možné umístění staveb a zařízení základního občanského vybavení, a to nejčastěji s důrazem na zajištění standardu skutečné (fyzické) pěší dostupnosti zařízení základního občanského vybavení z ploch bydlení, resp. z pozemků obytných staveb.

Podmínky pro dosažení standardů dostupnosti občanského vybavení jsou zajišťovány v neposlední řadě také vymezením konkrétních pozemků v regulačním plánu.

Vyhodnocení podmínek dostupnosti občanského vybavení na úrovni obcí je od 1. 2. 2018 úkolem územně analytických podkladů správních obvodů ORP. Podklady pro rozbor udržitelného rozvoje území zahrnují dle § 4 odst. 2 písm. a) vyhlášky č. 500/2006 Sb. povinnost zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje občanské vybavenosti včetně její dostupnosti. Rozbor udržitelného rozvoje území zahrnuje dle § 4 odst. 3 písm. a) vyhlášky č. 500/2006 Sb. povinnost zjištění a vyhodnocení pozitiv a negativ občanské vybavenosti včetně její dostupnosti. Jako pomůcka pro vyhodnocení případných deficitů v dostupnosti veřejného občanského vybavení na úrovni obcí má sloužit primárně certifikovaná metodika MMR ČR *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018)*. Zásadním přínosem vyhodnocování stavu a vývoje občanského vybavení a její dostupnosti v ÚAP SO ORP má být zohlednění nadmístních souvislostí přesahujících správní území jedné konkrétní obce. Je tak možné zohlednit podmínky dostupnosti občanského vybavení mezi obcemi.

Výrazný podíl na ověřování podmínek dostupnosti občanského vybavení a na formování ploch občanského vybavení mají také územní studie.

V části C.4.4 této publikace jsou pro vybrané druhy a typy občanského vybavení uvedeny standardy dostupnosti veřejné infrastruktury, a to vždy odkazem na certifikovanou metodiku MMR ČR *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018)* z roku 2016.

>>> Kapacita občanského vybavení

Vedle dostupnosti občanského vybavení je v území nezbytné zajistit také jeho dostatečnou kapacitu. To se týká v první řadě občanského vybavení veřejného, zřizovaného ve veřejném zájmu, u něhož kapacitní deficit může podstatně snížit dosažitelnost určitých služeb nebo určité péče. S důsledky nedostatečné kapacity veřejného občanského vybavení se přitom, bohužel i přes výše uvedené, setkáváme poměrně často, jedná se například o nedostatek míst v mateřských či základních školách v obcích v suburbánních zázemích velkých měst, o nedostatek lůžek v pobytových zařízeních sociálních služeb (typicky v domovech s pečovatelskou službou), či dlouhé čekací doby na konkrétní operační výkon, z důvodu nedostatečných personálních či lůžkových kapacit příslušných oddělení nemocnic. Nedosažitelnost zejména výchovných a vzdělávacích zařízení, zdravotnických zařízení či zařízení sociálních služeb, může být fatální a může podstatně negativně ovlivnit kvalitu života takto dotčených obyvatel. Případný kapacitní deficit komerčního občanského vybavení přitom bývá méně závažným. Například nedostatek lůžkových kapacit v hotelích v Krkonoších neohrožuje základní lidské potřeby. Na druhou stranu však například absence obchodu s potravinami či hospody ve venkovské obci může snížit sociální soudržnost jejich obyvatel.

Nestačí tak například zajistit větší dostupnost mateřské školy z míst bydliště v požadovaném vzdálenostním, popřípadě časovém standardu, zároveň je nutné zajistit dostatečnou kapacitu takové mateřské školy, odpovídající minimálně počtu dětí předškolního věku v okruhu větší docházky do ní. Občanské vybavení obsluhující konkrétní území musí mít kapacitu takovou, aby bylo schopné uspokojit poptávku uživatelů v obsluhovaném/spádovém území.

Kapacitní nároky na občanské vybavení implikují jeho plošné a prostorové nároky. Čím kapacitnější zařízení občanského vybavení, tím vyšší plošné a prostorové nároky na území. Správná predikce kapacitních potřeb občanského vybavení do budoucna je základním předpokladem pro vytvoření odpovídajících územních podmínek pro možný rozvoj takového občanského vybavení. V opačném případě hrozí, že chybějící kapacita nebude moci být naplněna, protože dané nové zařízení nebude v území kde umístit.

Zatímco ucelené standardy dostupnosti alespoň vybraných druhů veřejného občanského vybavení existují, aktuální kapacitní ukazatele současných potřeb občanského vybavení dostupné nejsou. Před rokem 1989 existovaly, v souvislosti s komplexní bytovou výstavbou obytných souborů, velmi přesné ukazatele kapacit celého širokého spektra druhů občanského vybavení, dnes je však kapacita zařízení občanského vybavení plánována spíše ad hoc, podle konkrétní poptávky, kterou vyhodnocují průběžně provozovatelé jednotlivých zařízení. Ti zpravidla také uplatňují podněty na vymezení potřebných ploch pro nová zařízení nebo pro rozšíření stávajících zařízení v územních plánech. Výjimkou jsou snad jen zařízení těch druhů občanského vybavení, které uspokojují potřeby vybrané věkové skupiny obyvatelstva, jejíž podíl z populace v předem vymezeném území (např. v plánovaném obytném území určeném v územním plánu pro novou výstavbu) se dá s poměrně vysokou mírou pravděpodobnosti

predikovat (typicky se jedná o kapacity mateřských škol, základních škol, zdravotnických zařízení či zařízení sociálních služeb, zejména pak služeb o seniory).

Kapacitní potřeby komerčního občanského vybavení určuje trh a jejich plánování je tak většinou spojeno s konkrétními podnikatelskými záměry v území. Potřeba vytváření územních podmínek pro rozvoj komerčního občanského vybavení téměř vždy vyplývá z konkrétních podnětů podnikatelských subjektů či fyzických osob, na uskutečnění konkrétního podnikatelského záměru.

V rámci procesu územního plánování je tedy nezbytné soustavně vyhodnocovat vedle podmínek dostupnosti občanského vybavení, zejména toho veřejného, také kapacitní potřeby. Potřebné kapacity míst v mateřských a základních školách či v zařízeních zdravotních a sociálních služeb, je možné zpravidla odvodit podle demografických ukazatelů. Pro zjištění kapacitních potřeb a s nimi souvisejících plošných nároků na území, je zpravidla nutné dotázat u starostů obcí a u zřizovatelů či provozovatelů konkrétních zařízení.

Kapacitní potřeby základního občanského vybavení jsou vždy odvozovány od počtu obyvatel v jejich spádovém území, přičemž za spádové území je možné považovat okruh jejich standardní dostupnosti, a to jak fyzickém časové, tak sídelně strukturální.

V části C.4.4 této publikace jsou uvedeny pro vybraná zařízení, resp. druhy občanského vybavení účelové jednotky (např. 1 m² prodejní plochy), hodnoty podlažních ploch a ploch pozemků připadajících na účelovou jednotku a počty účelových jednotek na 1 000 obyvatel. Údaje byly převzaty primárně z práce *Zásady a principy územního plánování*, vydané Výzkumným ústavem výstavby a architektury & URBION v roce 1983. Společenské podmínky a nároky obyvatel se v mnohém změnily a ve srovnání se stavem před rokem 1989 je podstatně dynamičtější také proměna potřeb sídel (vyšší migrace obyvatelstva, rychlejší proměny sociální struktury obyvatel, neustálé změny ve vybavení sídla způsobené zejména konkurencí zařízení, změny v dojíždění za zaměstnáním apod.). Přesto mají nabízené ukazatele pro územní plánování i nadále svůj význam, protože vycházejí z prostorových nároků člověka. Mohou tedy sloužit alespoň jako podklad pro určení rámcových plošných a prostorových potřeb staveb a zařízení občanského vybavení v území.

>>> Umístění občanského vybavení v území

Celý proces územního plánování systematicky vytváří podmínky pro optimální umístění občanského vybavení v území. V rámci územně analytických podkladů jsou zjišťovány a vyhodnocovány stávající podmínky dostupnosti občanského vybavení a identifikovány případné nedostatky v dostupnosti a umístění občanského vybavení v území. Územně plánovací dokumentace pak vymezují plochy stávajících staveb, zařízení a areálů občanského vybavení, jejichž umístění v území je vyhovující a dále vymezují plochy pro umístění nových staveb, zařízení či areálů občanského vybavení.

Lokalizace občanského vybavení v území determinuje podmínky jeho dostupnosti a dosažitelnosti jeho uživateli a ovlivňuje tak zásadně nároky na dopravu. Kromě toho je lokalizace vybraného občanského vybavení, zvláště toho, které generuje velké množství uživatelů a návštěvníků, rozhodující pro aktivnost a oživení přilehlých veřejných prostorů. V urbanisticky exponovaných a uživatelsky atraktivních veřejných prostorech je vodné, když pasivní občanské vybavení ustoupí tomu aktivnímu, schopnému veřejný prostor oživit.

Obecně platí zásada, že občanské vybavení každodenní potřeby, které jeho uživatelé vyhledávají prakticky denně, má být v území umístěné tak, aby nebylo nutné za ním cestovat na delší vzdálenosti. Základní občanské vybavení je přitom vázané primárně na bydlení, a tedy na obytná území, případně také, zejména na větších městech, na území s koncentrací pracovišť (části měst s vyšší koncentrací kanceláří, univerzitní kampusy, vědecko-výzkumné areály atp.). Základní občanské vybavení je proto obvykle vázáno na pěší docházkovou vzdálenost a má být optimálně umístěno tak, aby bylo z bydlíště či pracoviště dostupné pěšky v řádu maximálně stovek metrů, a tedy v řádu jednotek minut chůze. Občanské vybavení každodenní potřeby se tak rozmísťuje rovnoměrně v obytném území nebo v území s koncentrací pracovišť, aby bylo dobře dostupné z kteréhokoli místa. Bývá také typicky vázané na stanice a zastávky veřejné dopravy, tedy na přirozené trase mezi bydlíštěm či pracovištěm a veřejnou dopravou.

Podstatně individuálnější je pak přístup k umísťování vyššího občanského vybavení do území. Vyšší občanské vybavení je typicky vázané na kapacitní dopravní systémy, na motorovou dopravu, u větších

měst pak na zastávky a stanice veřejné hromadné dopravy. Na rozdíl od základního občanského vybavení bývá v případě vyššího občanského vybavení podstatně slabší vazba na bydlení, naopak nabývá na významu vazba typicky na pracoviště či na centra měst a obcí či na centra obytných obvodů či sídel. Rozhodující je totiž prostorová vazba vyššího občanského vybavení na těžiště jeho potřeb. Některé druhy vyššího občanského vybavení, například sport, lázeňství, zdravotnictví, hřbitovy ad., bývají rovněž vázané na přírodní prostředí. Vyšší občanské vybavení navíc obvykle vytváří plošně rozsáhlejší koncentrované areály či celá centra a jeho lokalizace je tak podstatně náročnější s ohledem na disponibilní celistvou plochu v území. Z toho důvodu jsou nové areály vyššího občanského vybavení často lokalizované na okrajích sídel, kde bývá více disponibilních rozvojových ploch.

Společensky nejvýznamnější občanské vybavení, často celoměstského nebo národního významu, jako jsou například nejruznější kulturní zařízení, divadla, galerie, muzea, filharmonie a koncertní domy, knihovny atp. vyžadují mimořádně atraktivní a urbanisticky exponovanou lokalizaci.

Při umísťování občanského vybavení je nutné vždy pamatovat na potenciální možnost budoucího dalšího plošného rozvoje.

Podrobněji viz též kapitola C.4.1.3, podkapitola „Členění občanského vybavení podle umístění v území“. Principy umístění jednotlivých druhů občanského vybavení jsou podrobně popsány v následující kapitole C.4.4.

C.4.4 Principy řešení jednotlivých druhů občanského vybavení v územním plánování (zásady tvorby, umístění, územní nároky, limity, ochrana)

C.4.4.1 Zařízení vzdělávání a výchovy (školství)

Vzdělávací systém ČR rozlišuje různé stupně vzdělávání a jím příslušející druhy školských zařízení:

- Předškolní vzdělávání: mateřská škola
- Povinná školní docházka (základní vzdělávání): základní škola (1. a 2. stupeň), základní škola speciální/praktická (pro děti a mládež se speciálními vzdělávacími potřebami)
- Střední vzdělávání – úplné s maturitou: gymnázium, střední škola, střední odborná škola, konzervatoř
- Střední vzdělávání – úplné s výučním listem: střední odborná škola, střední odborné učiliště
- Střední vzdělávání (bez maturity a bez výučního listu): střední odborné učiliště
- Pomaturitní vzdělávání: vyšší odborná škola
- Vysokoškolské vzdělávání: vysoká škola
- Postgraduální (doktorské) vzdělávání: vysoká škola
- Další vzdělávání: základní umělecká škola

>>> Druhy zařízení vzdělávání a výchovy (školství)

Zařízení školství a výchovy představují významnou součást celého systému občanského vybavení. Jejich členění na jednotlivé druhy a jejich využití je dáno *věkovou skladbou uživatelů a oborovým zaměřením školy*. Věková skladba je pouze orientační.

Mateřské školy jsou určeny pro předškolní výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 6 let. Výchova dětí do 3 let věku se za součást vzdělávání a část vzdělávací soustavy ČR nepovažuje a hovoří se častěji o zařízení péče o děti – jesle (do konce roku 2013 fungovaly jesle v ČR coby zvláštní dětská zdravotnická zařízení, podle nové zákonné úpravy však jesle již nepatří mezi zdravotnická zařízení a jejich status není zákonem ošetřen).

Podle § 2 odst. 1 vyhlášky č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění platném od 1. 9. 2018, mají mateřské školy (a) nejméně 15 dětí, jde-li o mateřskou školu s 1 třídou, (b) 12,5 dětí v průměru ve třídě, jde-li o mateřskou školu se 2 třídami, (c) 16,33 dětí v průměru ve třídě, jde-li o mateřskou školu se 3 třídami, a (d) 18 dětí v průměru ve třídě, jde-li o mateřskou školu se 4 a více třídami. Je-li v obci pouze 1 mateřská škola, má nejméně (a) 13 dětí, jde-li o mateřskou školu s 1 třídou, (b) 12,5 dětí v průměru ve třídě, jde-li o mateřskou školu se 2 třídami, a (c) 16 dětí v průměru ve třídě, jde-li o mateřskou školu se 3 a více třídami. Třída mateřské školy se naplňuje do počtu 24 dětí. Třída lesní mateřské školy má nejméně 15 dětí. Zřizovatel mateřské školy, což ve většině případů bývá obec nebo městská část, může navýšit počet dětí o 4 s podmínkou, že to nesmí snížit kvalitu ve vzdělávání anebo bezpečnost dětí.

Základní školy jsou zařízeními pro základní vzdělávání dětí od 6 do 15 let. Základní školy jsou dvoustupňové, 1. stupeň zahrnující 1. až 5. třídu navštěvují žáci od 6 do 11 let.

Podle § 4 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky aplikovatelného do 31. 12. 2019 mají (1) základní školy s výjimkou škol uvedených v odstavcích 2 až 5, 17 žáků v průměru na 1 třídu, (2) škola tvořená jednou třídou prvního stupně má nejméně 10 žáků ve třídě, (3) škola tvořená dvěma třídami prvního stupně má nejméně 12 žáků v průměru na 1 třídu, (4) škola tvořená třemi třídami prvního stupně má nejméně 14 žáků v průměru na 1 třídu a (5) škola tvořená čtyřmi a více třídami prvního stupně má nejméně 15 žáků v průměru na 1 třídu. Nejvyšší možný počet žáků na 1 třídu je přitom 30 žáků.

Podle § 4 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky aplikovatelného od 1. 1. 2020 má (1) škola tvořená pouze třídami prvního stupně nejmenší počet žáků ve třídě v případě a) školy tvořené jednou třídou 10 žáků, b) školy tvořené dvěma třídami průměrně 12 žáků, c) školy tvořené třemi třídami průměrně 14 žáků a d) školy tvořené čtyřmi a více třídami průměrně 15 žáků. (2) Škola tvořená třídami prvního a druhého stupně má nejmenší průměrný počet žáků ve třídě 17 žáků a v případě školy, která má nejvýše 2 třídy v každém ročníku, 15 žáků. (3) Škola s jazykem národnostní menšiny tvořená pouze třídami prvního stupně má nejmenší počet žáků ve třídě v případě a) školy tvořené jednou třídou 8 žáků, b) školy tvořené dvěma a více třídami průměrně 10 žáků. (4) Škola s jazykem národnostní menšiny tvořená třídami prvního a druhého stupně má nejmenší průměrný počet žáků ve třídě 10 žáků. Nejvyšší možný počet žáků na 1 třídu je přitom 30 žáků.

Většina základních škol je zřizována s úplným počtem 1. – 9. ročníků, většinou v ucelených násobcích, čímž vznikají velikostní řady základních škol o 9, 18 a 27 třídách (nejsou vyloučeny ani školy s větším počtem tříd). Mimo škol s plným počtem ročníků lze navrhovat samostatné základní školy s 1. – 5. ročníkem o velikostech 5 a více tříd, resp. základní školy s 6. až 9. ročníkem o velikostech 8, 12 a více tříd.

Gymnázia, střední odborné školy, střední odborná učiliště a konzervatoře jsou zařízeními určenými pro středoškolské vzdělávání. Gymnázia jsou podle délky studia dále členěna na čtyřletá (pro žáky od 15 do 19 let) a osmiletá (pro žáky od 11 do 19 let). Zde dochází k prolínání základního a středoškolského vzdělávání, neboť žáci nenavštěvují 2. stupeň základní školy a následně přecházejí přímo na střední školu. Střední odborné školy jsou čtyřleté a poskytují žákům kromě všeobecné výuky i speciální výuku a odborný výcvik v různých odvětvích průmyslu a služeb. Střední odborná učiliště se zaměřují na obecně odbornou přípravu a jsou zpravidla čtyřletá.

Podle § 2 vyhlášky č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, ve znění pozdějších předpisů, je nejmenší počet žáků ve střední škole či konzervatoři s plným počtem ročníků 60 žáků. Ve školách s oborem vzdělání, v němž je jako součást přijímacího řízení stanovena rámcovým vzdělávacím programem talentová zkouška, může být nejmenší počet žáků ve škole 30. Nejmenší průměrný počet žáků ve třídě střední školy je 17 žáků (nevztahuje se na školy, ve kterých je jako součást přijímacího řízení stanovena rámcovým vzdělávacím programem talentová zkouška). Nejvyšší počet žáků ve třídě střední školy či konzervatoře je 30 žáků.

Školy, které lze navštěvovat jen po maturitní zkoušce, jsou zařízeními pro **terciární vzdělávání**. Terciární vzdělávání se obvykle dělí na vzdělávání vysokoškolské (na vysokých školách) a nevysokoškolské vzdělávání (vzdělávání v pomaturitním studiu a ve vyšším studiu s absolutoriem).

Praktické/speciální školy jsou zřizovány pro děti a mládež se speciálními vzdělávacími potřebami (např. se závažnými typy tělesného nebo duševního postižení). Praktické/speciální vzdělávání má být postupně nahrazeno přechodem na inkluzivní vzdělávací program.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Předškolní výchova

Předškolní zařízení, mají-li být zajištěny podmínky jeho dostupnosti, má být optimálně umístěno v těžišti příslušného obytného území, pokud možno v návaznosti na směr docházky k zastávkám veřejné dopravy, k ostatním druhům občanského vybavení, zvláště pak k základní škole apod. V nově plánovaných rozvojových plochách bydlení je třeba dbát na docházkovou vzdálenost z bydliště do mateřské školy, která by neměla přesahovat 600 m skutečné pěší docházky, doporučuje se však, zvláště v husté kompaktní městské zástavbě, maximálně 400 m (podrobněji viz konec této kapitoly). Nároky na pěší dostupnost mateřských škol z míst bydliště souvisí s omezenými fyzickými schopnostmi dětí předškolního věku a jejich sníženou mírou trpělivosti ke trávení delšího času bez herních aktivit (např. při dovážení dětí do mateřské školy na delší vzdálenosti automobilem nebo při příliš dlouhé pěší docházce). Bezpečnou docházku z místa bydliště do mateřské školy je vhodné zajistit primárně umístěním mateřské školy v dopravně zklidněné lokalitě a dále minimalizací či úplným vyloučením křížení pěších přístupových cest s dopravně zatíženými komunikacemi, nebo zřízením maximálně bezpečných křížení takových komunikací pro chodce.

S ohledem na výše uvedené zvýšené nároky na pěší dostupnost mateřských škol z míst bydliště je vhodné v obytných územích umisťovat spíše více menších mateřských škol rovnoměrně rozmístěných v obytném území než jedno velké koncentrované zařízení s vysokou kapacitou, do něho je pak ze vzdálenějších bydlíšť delší docházka. Zřízení mateřské školy se přitom s ohledem na průměrný počet 35 až 40 dětí předškolního věku na 1 000 obyvatel a s ohledem na minimální počet dětí v 1 třídní mateřské škole 15 dětí, vyplatí již od cca 400 obyvatel ve spádovém území mateřské školy. Ve venkovských obcích od velikostní kategorie 500 až 1 000 obyvatel je vhodné vždy zřídit mateřskou školu.

Poloha pozemku pro objekt předškolní výchovy (mateřské školy) má být zvolena tak, aby bylo možno vytvořit vyhovující prostředí z hlediska příslušných norem a předpisů (např. denní osvětlení, oslunění venkovních pobytových ploch (školní zahrady), ochrana proti hluku, silným větrům, škodlivým látkám v ovzduší, nebezpečí úrazu dětí při docházce atd.). Rovněž musí být zajištěna ochrana okolí mateřské školy před hlukem a provozem zařízení předškolní výchovy.

Pozemek mateřské školy má být rovinný nebo mírně svažitý, celodenně osluněný a oplocený bez přístupu obecné veřejnosti. Spád terénu má být nejvýše 10 % ke slunečné straně, k nesluneční straně by neměl sklon pozemku překročit 5 %. Nezastavěná část pozemku je obvykle členěna na hřiště, zahradu (které mají být osluněné), areálové komunikace a hospodářský (zásobovací) dvůr. Součástí nezastavěné části pozemku má být maximum zeleně poskytující ochranu proti prachu, nadměrnému oslunění a silnému větru.

Zastavěná plocha nemá přesahovat čtvrtinu celkové plochy pozemku.

V souladu s § 3 odst. 1 *vyhlášky č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých*, nezastavěná plocha pozemku pro zařízení pro výchovu a vzdělávání a provozoven pro výchovu a vzdělávání určená pro pobyt a hry dětí předškolního věku, včetně travnaté plochy, musí činit nejméně 4 m² na 1 dítě. Pozemek mateřské školy musí být oplocen z důvodu ochrany zdraví a zajištění bezpečnosti dětí.

Nad rámec výše uvedené vyhlášky, která stanoví toliko požadavek na minimální výměru venkovní plochy pro pobyt a hry dětí předškolního věku, se u mateřských škol počítá s 30 m² nezastavěné plochy pozemku na 1 dítě, u mateřských škol o velikosti do 60 dětí se požaduje nejméně 40 m² nezastavěné plochy pozemku mateřské školy na 1 dítě. Hřiště, které by mělo být navrženo pro každé oddělení mateřské školy zvláště, má mít celkovou velikost 120 až 160 m². Kromě samostatných hřišť pro každé oddělení je vhodné zřídit společné hřiště o minimální celkové ploše 100 m².

Hospodářský a zásobovací dvůr mateřské školy má být přístupný přímo z přilehlé pozemní komunikace bez toho, aby křížil přístupové pěší komunikace dětí k mateřské škole a bez toho, aby vytvářel jakékoli jiné potenciální kolizní situace s pohybujícími se dětmi.

Požadavek na maximální oslunění heren a pracoven dětí určuje orientaci hlavního průčelí budovy mateřské školy na jih, případně na jihovýchod nebo na jihozápad. Vzhledem k tomu, že děti tráví herními aktivitami v podstatě celé dopoledne, je kromě jižní orientace vhodná jihovýchodní orientace hlavního

průčelí budovy. Aby herny a pracovní děti měly předpoklady pro dobré oslunění, je nutné brát v úvahu nejen orientaci budovy mateřské školy, ale také stínění okolními objekty.

Před pozemkem mateřské školy na veřejně přístupné pozemní komunikaci, co nejbližší vstupu na pozemek školy, je nutné zajistit dostatečnou kapacitu parkovacích stání typu K+R (Kiss and Ride, česky „polib a jed“), tedy pro stání do 10 až 15 minut pro rychlé vyložení nebo naložení dětí. Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) má být na celou mateřskou školu zřízeno na 5 dětí 1 parkovací stání, přičemž 90 % z těchto stání má být typu K+R na veřejné pozemní komunikaci mimo pozemek školy a 10 % má být pak dlouhodobých stání pro zaměstnance mateřské školy, na pozemku školy.

Z důvodu hospodárnosti provozu a zajištění plynulého přechodu dětí z mateřské do základní školy ve stále stejném místě (bez nutnosti adaptace dítěte 1. třídy základní školy na zcela nové prostředí), je časté sdružování mateřské školy se základní školou, zejména pak s prvním stupněm základní školy do jednoho areálu. I tak ale musí být provozy mateřské a základní školy z hygienických a bezpečnostních důvodů oddělené, musí mít zejména oddělené nezastavěné části pozemku. V některých případech jsou mateřské školy integrovány přímo do staveb pro bydlení, v takovém případě je ovšem nutné zajistit, aby obě funkce se vzájemně nerušily.

Obr. 23: Mateřská škola v Raspenavě (autor: Projektový ateliér David, s. r. o., realizace 2011)

Zdroj: www.atelierdavid.cz

Výška zástavby mateřských škol se obecně omezuje na maximálně 2 nadzemní podlaží.

Vzhledem k požadavkům na kvalitu a bezpečnost zařízení předškolního vzdělávání a vzhledem k zajištění pěší dostupnosti mateřské školy je vhodné nové mateřské školy umisťovat přednostně v plochách bydlení, rekreace či v plochách smíšených obytných.

Zvláštním typem mateřských škol jsou dle § 1 odst. 7 *vyhlášky č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění platném od 1. 9. 2018*, tzv. lesní mateřské školy. V České republice charakterizuje lesní mateřské školy *zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*, do kterého byla otázka lesních mateřských škol začleněna novelou zákona č. 178/2016 Sb. Ten stanoví, že „za lesní mateřskou školu se považuje mateřská škola, ve které vzdělávání probíhá především ve venkovních prostorách mimo zázemí lesní mateřské školy, které slouží pouze k příležitostnému pobytu. Zázemí lesní mateřské školy nesmí být stavbou ve smyslu stavebního zákona.“ Lesní mateřská škola je typ plnohodnotného předškolního vzdělávání pro děti od 3 do 6 let. Nejvýraznějším znakem lesní mateřské školy je, že výuka probíhá ve většině programů venku za každého počasí. Lesní mateřské školy jsou založeny na mottu „s dětmi venku za každého počasí bez zdí a plotů“. Je zde kladen důraz na rozvoj dovedností dětí vlastními silami v přímém kontaktu s přírodou, jsou podporovány při hraní, zkoumání a učení se v lese.

**Obr. 24: Lesní mateřská škola
Hvozdk, Hvozdnice, okres
Praha-Západ**

Zdroj: www.hvozdk.cz/lesni-skolka-hvozdk

Trendem jsou rovněž nejrůznější alternativní formy předškolního vzdělávání, nahrazující nebo doplňující výše zmíněné typy mateřských škol. Jedná se například o firemní školky, zřizované zaměstnavatelem pro děti svých zaměstnanců, nebo dětské skupiny, které jsou specifickou formou péče o děti ve věku od 12 měsíců do 6 let věku a které poskytují službu hlídání a péče o dítě v kolektivu dětí. Služba přitom nezajišťuje vzdělávání dítěte, ale dítěti se poskytuje výchovná péče zaměřená na rozvoj jeho schopností a kulturních a hygienických návyků přiměřených jeho věku v souladu s konceptem výchovy a péče o dítě. Maximální počet dětí v dětské skupině je 24. Dětská skupina je jako forma preprimárního vzdělávání zakotvena v zákoně č. 247/2014 Sb., o poskytování péče o dítě v dětské skupině.

Základní vzdělávání

Zařízení základního vzdělávání, obdobně jako umístění zařízení předškolního vzdělávání, je vhodné umístit v těžišti příslušného obytného území. V nově plánovaných rozvojových plochách bydlení by mělo být pamatováno na docházkovou vzdálenost z bydliště do základní školy, která by neměla přesahovat u 1. stupně 600 m (výjimečně 800 m) skutečné pěší docházky a u 2. stupně 800 m skutečné pěší docházky. To odpovídá 10 až 12 minutám dětské chůze. Nároky na pěší dostupnost základních škol z míst bydliště souvisí v případě základního vzdělávání zejména s požadavky na bezpečnost pohybu dětí školního věku, jakkoli v případě žáků 1. stupně přetrvává i důvod omezených fyzických možností docházky a důvod omezené možnosti samostatně, bez doprovodu dospělé osoby, cestovat z místa bydliště do školy veřejnou hromadnou dopravou. Bezpečnou docházku z místa bydliště do základní školy je vhodné zajistit minimalizací křížení pěších přístupových cest s dopravně zatíženými komunikacemi, nebo zřízením maximálně bezpečných křížení takových komunikací pro pěší.

V souvislosti s docházkou dětí do základních škol se v současné době u řady základních škol setkáváme s fenoménem tzv. „mamataxi“, tedy s jevem, kdy velké množství rodičů dováží své děti do základní školy osobním automobilem. Důvody jsou různé, může se jednat o důsledek nevhodně koncipované cesty mezi bydlištěm a školou či o snahu rodičů zajistit maximální bezpečnost dětí na cestě do školy tím, že namísto samostatného pohybu dítěte po ulici nebo cestování hromadnou dopravou rodiče dítě z domova až do školy dovezou autem. Částečně se také jedná o důsledek obecně vysoké míry mobility českého obyvatelstva, doprovázený stále rostoucím stupněm automobilizace a rostoucí dostupností vlastnictví automobilu. V řadě případů, typicky v suburbánních obcích, se jedná rovněž o důsledek nevhodné lokalizace základní školy, daleko od obytných území nebo na okraji obytného území, v kombinaci s nedostatečnou obsluhou veřejnou hromadnou dopravou. Na větší vzdálenosti, které nejsou dostatečně obslouženy veřejnou hromadnou dopravou, rodičům často nic jiného nezbyvá než své děti do školy denně vozit.

S ohledem na výše uvedené zvýšené nároky na pěší dostupnost základních škol z míst bydliště je vhodné v obytných územích umísťovat spíše více menších základních škol rovnoměrně rozmístěných v území než jedno velké koncentrované zařízení s vysokou kapacitou.

Základní škola s jednou třídou (tzv. malotřídka) s minimálně 10 žáky se vyplatí zřídit již pro spádové území s 2 200 obyvateli. První stupeň základní školy s jednou paralelkou (5 tříd) se vyplatí zřídit při počtu cca 2 000 obyvatel ve spádovém území základní školy. První stupeň základní školy se třemi paralelkami (15 tříd) se vyplatí zřídit při počtu cca 10 000 obyvatel ve spádovém území základní školy. Druhý stupeň základní školy se dvěma paralelkami (8 tříd) se vyplatí zřídit při počtu cca 4 000 obyvatel ve spádovém území základní školy. Druhý stupeň základní školy se třemi paralelkami (12 tříd) se vyplatí zřídit při počtu cca 10 000 obyvatel ve spádovém území základní školy.

Pozemek školy je vhodné situovat do klidného a hygienicky nezávadného prostředí, optimálně v plochách vzrostlé zeleně nebo v jejích blízkosti. Je třeba se vyvarovat umístování škol v inverzní poloze se zhoršenou kvalitou ovzduší. Probíhá-li před školní budovou veřejná komunikace pro provoz silničních motorových vozidel, musí být průčelí budovy školy s učebnami od této komunikace vzdáleno minimálně 25 metrů.

Obr. 25a, 25b, 25c: Základní škola Chýně, autoři: Ateliér CMJN, realizace 2017

Zdroj: www.aedproject.cz

V souladu s § 3 odst. 1 vyhlášky č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, pozemek zařízení pro výchovu a vzdělávání a provozoven pro výchovu a vzdělávání poskytující základní vzdělání musí mít k dispozici zpevněnou plochu a travnatou plochu pro přestávkový pobyt žáků, dále plochu pro tělovýchovu a sport; povrch této plochy musí odpovídat normovým požadavkům české technické normy upravující kvalitu a bezpečnost povrchu (ČSN EN 1177). Pozemek musí být oplocen z důvodu ochrany zdraví a zajištění bezpečnosti žáků. To přitom nevylučuje, aby například vstupní fasáda školy zůstala neoplocená a přímo formovala veřejný prostor před vstupem do školy, resp. jejího areálu.

Pozemek základní školy má být celodenně osluněn.

Zelenková (2003) uvádí tyto orientační hodnoty plošné výměry pozemků základních škol podle jejich kapacity:

- 9 tříd (270 žáků): 18 500 m² (1,9 ha)
- 18 tříd (540 žáků): 24 000 m² (2,4 ha)
- 27 tříd (810 žáků): 28 300 m² (2,8 ha)

Pozemek pro stavbu základní školy má být, pokud možno, rovinný, se spádem max. 10 % ke slunečné straně nebo max. 5 % ke straně neslunečné. Výjimečně může mít pozemek základní školy i větší sklon, avšak v takovém případě vždy ke slunečné straně

Pozemek základní školy by měl umožňovat využití především venkovních sportovních ploch a tělovýchovné části veřejností v době mimo školní výuku.

Před pozemkem základní školy na veřejně přístupné pozemní komunikaci, co nejblíže vstupu na pozemek školy, je nutné zajistit dostatečnou kapacitu parkovacích stání typu K+R (Kiss and Ride, česky polib a jed'), tedy pro stání do 10 až 15 minut pro rychlé vyložení nebo naložení žáků. Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) má být na celou základní školu zřízeno na 5 žáků 1 parkovací stání, přičemž 80 % z těchto stání má být typu K+R na veřejné pozemní komunikaci mimo pozemek školy a 20 % má být pak dlouhodobých stání pro zaměstnance základní školy, na pozemku školy.

Výška zástavby základních škol se obecně omezuje na maximálně 3, výjimečně 4 nadzemní podlaží, prostory pro výuku 1. stupně přitom nemají být výše než v 2. nadzemním podlaží.

Při plánování sítě základních škol je nutné brát v úvahu i případnou rozšířenou úlohu základní školy a jejího areálu. Základní škola, zvláště na menších obcích, slouží často jako společenské a kulturní centrum pro celou obec, případně jako tělovýchovné a sportovní středisko dětí, mládeže i dospělých, jako vzdělávací středisko obce či jako komunitní centrum pro nejrůznější mimoškolní aktivity dětí i dospělých, které se časově odehrávají mimo čas vyučování.

Pozemky základních škol je vhodné dimenzovat s dostatečnou rezervou pro možný další plošný rozvoj.

Středoškolské vzdělávání

Zařízení tohoto typu tvoří: gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště a konzervatoře.

Zařízení středoškolského vzdělávání jsou vyšším občanským vybavením, které je umísťováno zásadně ve vyšších centrech osídlení, zpravidla ve městech. Situování těchto druhů zařízení je proto podmíněno návazností na síť veřejné hromadné dopravy s možností spojení k dalším zařízením, která studenti či uční používají (nádraží, speciální zařízení tělovýchovy a sportu, zařízení kultury atd.). Střední školy bývají často umístěny jako součást rozšířených center malých a středních měst, kde tvoří integrální součást prostředí města a sdružuje se více funkcí – např. škola a její tělovýchovná část jako součást vybavení města pro širokou veřejnost.

Plošné nároky na pozemky gymnázií a konzervatoří, vztažené k počtu studentů, jsou obdobné jako u základních škol. Vyšší plošné nároky na pozemek vyvolávají střední odborné školy a střední odborná učiliště. Tyto školy totiž musí být, na rozdíl od ostatních zařízení středoškolského vzdělávání, vybaveny rozšířenými úseky odborných a speciálních odborných učeben a zejména pak plošně a prostorově náročným úsekem dílen. Mezera (1998) uvádí tyto plochy pozemků areálů středních odborných škol a středních odborných učilišť:

- 8 tříd (240 studentů): 26 000 m² (2,6 ha)
- 12 tříd (360 studentů): 28 000 m² (2,8 ha)
- 16 tříd (480 studentů): 36 000 m² (3,6 ha)
- 20 tříd (600 studentů): 39 000 m² (3,9 ha)

Obr. 26: Střední škola technická Most, Velebudice, zahájení provozu 1996

Zdroj: www.sstmmost.cz

Speciální střední odborné školy nebo učiliště, jako například zemědělské, rybářské, lesnické, vinařské apod., vyžadují další specifické plochy pozemků, například pro pokusná pole či lesní školky či školní vinice.

Zastavěná plocha pozemku střední školy nemá ve většině případů přesahovat čtvrtinu celkové plochy pozemku.

Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) má být na zařízení středoškolského vzdělávání (střední škola, učiliště) zřízeno 1 parkovací stání na 10 studentů/učňů, přičemž 20 % z těchto stání má být krátkodobých a 80 % má být pak dlouhodobých stání pro zaměstnance školy i pro starší studenty a učně, na pozemku školy. Na rozdíl od mateřských a základních škol se nepředpokládá taková četnost dovážení studentů či učňů do školy rodiči automobilem, naopak s ohledem na vyšší podíl pedagogických i nepedagogických pracovníků na studenta vzniká potřeba vyššího počtu dlouhodobých stání pro automobily zaměstnanců školy.

Terciární vzdělávání

Vzdělávání tohoto typu se člení na *vysokoškolské* (na vysokých školách) a *nevysokoškolské* (pomaturitní studium a vyšší studium s absolutoriem).

Nevysokoškolské pomaturitní studium je zpravidla navázáno na zařízení středoškolského vzdělávání (typicky vyšší odborné školy) a využívá tak areály středních škol, samostatné areály vytváří spíše výjimečně. U zařízení nevysokoškolského vzdělávání nelze proto ve většině případů předpokládat nároky na území, neboť studium tohoto typu se realizuje zejména při středních školách. Specifické urbanistické nároky na umístění a uspořádání v území tak z terciárního vzdělávání kladou vysoké školy.

Síť vysokých škol v ČR je v podstatě stabilizovaná. Kromě hlavního města Prahy jsou lokalizované zejména v krajských městech, výjimečně (zejména detašovaná pracoviště jádrových vysokých škol) jsou pak lokalizované i v menších městech. Umístění vysokých škol v území mívá tři základní podoby:

- rozptýlená zástavba jednotlivých budov uvnitř městské zástavby (typicky historické vysoké školy a univerzity, které vznikaly postupně a jejich jednotlivá pracoviště (fakulty, ústavy, katedry) jsou více či méně nahodile umístěny zpravidla v historických budovách ve městě)
- dva až tři koncentrované menší areály uvnitř zástavby města nebo na jeho okraji
- komplexní koncentrovaný areál (kampus) uvnitř zástavby města, častěji však na jeho okraji.

V současné době není obvyklé, že by se zakládaly nové areály vysokých škol, typický je rozvoj stávajících areálů, často, z důvodu omezených plošných rozvojových možností, formou intenzifikace stávající zástavby.

Výhodou rozptýlení jednotlivých budov a menších areálů univerzity ve struktuře zástavby města je oživení veřejného prostoru v okolí univerzitních budov studenty a také dobrá dostupnost všech městských funkcí (stravování, kultura, sport) pro studenty. Město i městské centrum skýtají řadu kulturních příležitostí (divadla, kina, muzea, galerie, knihovny) umožňujících studentům rozvíjet jejich společenské aktivity. Nevýhodou rozptýlení zástavby univerzity po městě jsou nároky na nutné přesuny

provozními specifiky příslušné školy, urbanistickými podmínkami a vztahem k okolní zástavbě, z hlediska provozních nároků není výška zástavby nijak omezena (na rozdíl od mateřské či základní školy, kde jsou vyšší budovy z důvodu bezpečnosti a psychologie dětí vyloučeny). Základním požadavkem je, s ohledem na koncentrované množství uživatelů budov a areálů vysokých škol, a tedy s pohledem na vysoký objem generované dopravy (automobilové, pěší i veřejné hromadné), zajištění přímé návaznosti nebo rychlého spojení vysokoškolského areálu s kulturním a společenským centrem města prostřednictvím veřejné hromadné dopravy. Areál by měl být samostatnými příjezdovými komunikacemi napojen na hlavní motorové komunikace. Propojení s občanským vybavením okolních obytných celků je vhodné zajistit vybudováním pěších tras.

Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) má být pro vysokou školu zřízeno 1 parkovací stání na 6 studentů, přičemž 20 % z těchto stání má být krátkodobých a 80 % má být pak dlouhodobých stání pro zaměstnance i pro studenty, na pozemku školy.

Pro tento typ zařízení není omezena vazba na další funkční plochy (za předpokladu zachování všech příslušných omezení a předpisů).

Školy pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (speciální školy)

Jedná se o zařízení pro děti a mládež se závažnými typy postižení (mateřské a základní školy a zvláštní typy učňovských škol).

Zájmová oblast pro tato zařízení je daleko větší než pro ostatní typy škol, jedná se o typické vyšší občanské vybavení. Součástí těchto speciálních či praktických škol bývá i ubytování žáků, zvláště v případě těch škol, které jsou zastoupené například pouze jednou v celém kraji. Speciální školy pro děti se zdravotním postižením bývají navázány na zdravotnické zařízení, nejčastěji na nemocnici.

Je nutno zvláště dbát na to, aby byla tato zařízení umístěna v prostředí hygienicky nezávadném, chráněném před nepříznivými vlivy a zásadně mimo dopravně zatížené komunikace.

Zastavěná plocha nemá ve většině případů přesahovat čtvrtinu celkové plochy pozemku.

Výhodné je sdružovat na jednom pozemku zvláštní mateřskou a zvláštní základní školu. U některých zařízení se předpokládá nepřetržitý provoz (internátní forma).

Vzhledem k požadavkům na kvalitu a bezpečnost zařízení je možná návaznost zejména na plochy bydlení, rekreace, případně na plochy smíšené obytné.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Zařízení školství, zejména v menších městech a na vesnicích, jsou zpravidla aktivními cíli a utvářejí významná místa ve struktuře sídla. Prostory před vstupy do škol bývají významnými veřejnými prostory, budovy škol pak často vytvářejí dominanty těchto prostorů a vstupní fasády škol veřejný prostor často přímo formují. Opačně pokud jsou areály škol umístěny na okraji města nebo sídla a jsou vybudovány jako samostatné satelity, uplatňují se jako cílové pohledové skupiny ve spojení s okolní krajinou. Větší komplexy vytvářejí svou plochou v zástavbě bariéry.

Areálová zařízení zvláště základních a středních škol se v systému veřejných prostorů výrazně uplatňují nástupními a rozptylovými prostory u hlavních vstupů do areálů. Tady se koncentrují žáci a studenti před vyučováním i po vyučování a oživují tak přilehlé veřejné prostory. Bývá obvyklé, že po vyučování se žáci a studenti zdržují v okolí školy a tráví tu část svého volného času a vykonávají nejrůznější sportovní či rekreační aktivity. Je proto vhodné okolí areálů základních a středních škol vybavit dostatkem parkové zeleně, případně i plochami pro neorganizovaný sport a pro každodenní rekreaci.

Zatímco mateřské, základní a střední školy vytvářejí uzavřené a veřejnosti nepřístupné areály, vysokoškolské areály naproti tomu vytvářejí celé více či méně rozsáhlé městské struktury s vlastní sítí veřejných prostranství. K tomu by měly být jak areály, tak i prostorové uspořádání zástavby přizpůsobeny, je třeba zejména dbát na návaznost veřejných prostorů vlastního vysokoškolského areálu na veřejné prostory (zejména ulice či parkové plochy) v okolí, aby vysokoškolský kampus nevytvořil v systému veřejných prostranství města nežádoucí bariéru, ale aby veřejné prostory kampusu byly vhodné integrovány do systému veřejných prostranství celého města a případně navazující volné krajiny.

Obr. 28a, 28b, 28c: Veřejné prostory v univerzitním kampusu České zemědělské univerzity v Praze – Suchbátka.

Zdroj: www.czu.cz

>>> Standardy dostupnosti zařízení vzdělávání a výchovy

V České republice nejsou standardy dostupnosti zařízení vzdělávání a výchovy stanovené žádným závazným právním předpisem, ani žádnou podzákonnou normou. Standardy dostupnosti jsou proto stanoveny na základě rešerše odborné literatury týkající se plánování a projektování školských zařízení v ČR i v zahraničí. U málokterého druhu občanského vybavení, jako u zařízení vzdělávání a výchovy, panuje v odborné literatuře napříč různými zeměmi a časem taková shoda na doporučených standardech dostupnosti. Historické československé či východoněmecké, jakož i současné české, slovenské, německé či rakouské prameny se například shodují na optimální maximální skutečné pěší fyzické dostupnosti mateřské školy v intervalu 400 až 600 metrů z místa bydliště. Toto zjištění není překvapující, neboť vypovídá o fyzických možnostech dětí předškolního věku a o jejich setrvalosti v čase a nezávislosti na zemi a kultuře. Malé dítě předškolního věku, tedy dítě ve věku 3 až 6 let, je fyzicky schopné v doprovodu rodiče bez problému ujít pěšky 400–600 m. Větší vzdálenost již dítě unavuje, stejně tak jako dítě nejen fyzicky, ale psychicky unavuje čas strávený čistě cestou z domova do mateřské školy, bez možnosti herních aktivit. Proto je například i jen těžko akceptovatelné každodenní dovážení dětí do mateřské školy automobilem.

Obdobná shoda panuje v odborných pramenech i ve vztahu k dostupnosti základní školy, kde se interval standardu dostupnosti základní školy z místa bydliště pohybuje v rozmezí od 400 do 800 metrů u I. stupně a 600 až 1 200 metrů u II. stupně ZŠ.

Metodika *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018)* stanovuje tyto standardy dostupnosti vybraných (nejčastěji plánovaných a navrhovaných) zařízení vzdělávání a výchovy (aplikace standardů je vysvětlena v kapitole C.4.3):

ZAŘÍZENÍ VZDĚLÁVÁNÍ A VÝCHOVY	KATEGORIE	BOD SLEDOVÁNÍ PRO DOSTUPNOST		SLEDOVANÉ VÝCHOZÍ ÚZEMÍ	TYP ÚZEMÍ	TYP DOSTUPNOSTI	STANDARD DOSTUPNOSTI
		VÝCHOZÍ	CÍLOVÝ				
MATEŘSKÁ ŠKOLA	základní	obytný dům	mateřská škola	obytné plochy	A, B, C, D (obce > 1 000 obyvatel)	fyzická - pěší docházka – skutečná	600 m; (400 m)* pozn. 1
					D (obce < 1 000 obyvatel)	časová s VHD	30 minut pozn. 1
ZÁKLADNÍ ŠKOLA - I. STUPEŇ	základní	obytný dům	základní škola	obytné plochy	A	fyzická - pěší docházka – skutečná	600 m pozn. 2
					B, C, D (> 2 000 obyvatel v sídle)	fyzická - pěší docházka – skutečná	800 m pozn. 2
					B, D (< 2 000 obyvatel v sídle)	časová s VHD	30 minut
ZÁKLADNÍ ŠKOLA - ÚPLNÁ (I. a II. stupeň)	základní	obytný dům	základní škola	obytné plochy	A, B, C (> 5 000 obyvatel v sídle)	fyzická - pěší docházka – skutečná	800 m pozn. 3
					B, C (< 5 000 obyvatel v sídle)	časová s VHD	30 minut pozn. 3
STŘEDNÍ ŠKOLA (vč. gymnázia)	vyšší	obytný dům	střední škola	obytné plochy	A, B	časová s VHD	45 minut
					A, B	sídelně strukturální	přítomnost v obci - doporučeno
					A, B (obce > 20 000 obyvatel)	sídelně strukturální	přítomnost v obci
ZÁKLADNÍ UMĚLECKÁ ŠKOLA	vyšší	obytný dům	ZUŠ	obytné plochy	A	sídelně strukturální	přítomnost v obci
					B, C (obce > 5000 obyvatel)	sídelně strukturální	přítomnost v obci - doporučeno

* v území se souvislou kompaktní zástavbou, tj. převážně bloky tvořené vícepodlažními domy včetně sídlišť

Pozn. 1: minimální prahová hodnota počtu obyvatel v obci nebo sídle pro umístění mateřské školy je 420 obyvatel. Minimální hrubá obytná hustota v pěší dostupnosti 600 m je 6,3 obyvatel/ha, v pěší dostupnosti 400 m 14 obyvatel/ha.

Pozn. 2: minimální prahová hodnota počtu obyvatel v obci nebo sídle pro umístění prvního stupně základní školy je 2000 obyvatel. Minimální hrubá obytná hustota v pěší dostupnosti 600 metrů je 30 obyvatel/ha, v pěší dostupnosti 800 metrů 17 obyvatel/ha.

Pozn. 3: minimální prahová hodnota počtu obyvatel pro umístění úplné základní školy v obci nebo sídle je 4000 obyvatel. Minimální hrubá obytná hustota v pěší dostupnosti 800 metrů je 34 obyvatel/ha.

Tab. 1: Standardy dostupnosti zařízení vzdělávání a výchovy dle Maier a kol. (2016, akt. 2018).

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezování ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Účelovou jednotkou (Ú. J.) pro zařízení školství a výchovy je 1 místo (dítě, žák, student).

Účelovou jednotkou (Ú. J.) pro ubytovací zařízení školství a výchovy je 1 lůžko.

Počet Ú. J./1000 obyvatel je odborným odhadem pro případné stanovení potřebné plochy nového zařízení v rámci řešeného území.

Předškolní výchova

Počet Ú. J./1000 obyvatel = cca 35 až 40 (stanoveno dle průměrného počtu dětí předškolního věku v celé ČR za léta 2006 až 2015).

Poznámka: přesná potřebná kapacita mateřské školy se od uvedeného průměrného údaje za celou ČR může lišit, vyplývá vždy z počtu dětí předškolního věku 3 až 6 let v populaci spádového území mateřské školy. V dynamicky se rozvíjejících obytných územích, typicky v suburbii, může být potřebná kapacita míst v mateřských školách podstatně vyšší, neboť do nových obytných území se zpravidla stěhují mladé páry, které po nastěhování zakládají rodiny, nebo se sem stěhují mladé rodiny s malými dětmi. Obytné soubory osídlené v krátkém čase mladými rodinami způsobují demografickou vlnu, kdy v poměrně krátkém období je potřebná vysoká kapacita mateřských škol, která ovšem po nějakém čase odeznívá a přesouvá se do základních škol a odsud pak zpravidla zcela mimo vlastní obytný soubor do vyšších spádových center osídlení, kde je situováno středoškolské, resp. vysokoškolské vzdělávání. V takových obytných souborech je pak nutné zvažovat využití kapacitně velkoryse kapacitně dimenzovaných zařízení předškolního a základního vzdělávání po odeznění této vlny. Výhodou bývá integrace mateřské a základní školy a možnost flexibilně adaptovat část mateřské školy na provozy základní školy v čase, kdy se populační vlna přesouvá z mateřské do základní školy. Neobvyklé není ani adaptace mateřské nebo základní školy např. na komunitní centrum či domov pro seniory, zabezpečující zázemí stárnoucí populaci daného obytného území.

Na 1 Ú. J. připadá: 12 m² podlažní plochy, 35 m² pozemku.

Základní vzdělávání

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 110–136

Poznámka: Dle údajů MŠMT ČR navštěvovalo ve školním roce 2016/2017 základní školu 906 188 žáků, při počtu obyvatel ČR k 31. 3. 2017 10 579 067 připadalo ve školním roce 2016/2017 86 žáků základní školy na 1 000 obyvatel. Jedná se však o typické sedlo demografického vývoje české populace, kdy byly na základních školách populačně slabé ročníky. Počet 136 školních dětí na 1 000 obyvatel (horní hranice uváděného intervalu) je v této publikaci převzatý z publikace *Zásady a pravidla územního plánování* (VÚVA & Urbion, 1983), která ve svých ukazatelích reflektovala naopak populačně velmi silné ročníky tzv. Husákových dětí přelomu 70. a 80. let 20. století. Proto je poměr 136 žáků na 1 000 obyvatel výrazně vyšší, než je aktuální podíl školních dětí na 1 000 obyvatel v ČR. Průběh počtu dětí mateřských škol a počtu žáků základních škol od roku 1989 ukazuje až na 30 % výkyvy počtu dětí v mateřských a základních školách. V základních školách jsou v současné době (rok 2018) jedny z nejslabších populačních ročníků, které však postupně odcházejí na střední školy a na ZŠ se naopak postupně dostávají výrazně populačně silnější ročníky dětí (dětí tzv. Husákových dětí), které zaplňují mateřské školy na 100 % jejich kapacity. Pro predikci počtu míst v ZŠ je však nutné uvažovat výkyvy počtu dětí související s demografickými vlnami (viz výše mateřské školy). Pro dlouhodobé plánování umístění a kapacit základních škol je jednoznačně na místě uvažovat spíše se špičkami demografického vývoje populace a školy dimenzovat na populačně silnější ročníky. V predikci potřeby počtu míst v ZŠ je tedy nutné zohlednit přeliv silné populační vlny dětí z mateřských škol do základních škol a počítat tak s vyšším poměrem žáků základních škol na 1 000 obyvatel.

Na 1 Ú. J. připadá: 8,3 m² podlažní plochy, 40 m² pozemku u 27 třídní školy, 70 m² pozemku u 9 třídní školy.

Středoškolské vzdělávání

Počet Ú. J./1000 obyvatel = od cca 0,1 (střední lesnická škola, knihovnická škola), od cca 0,2 (školy uměleckého charakteru, hudební konzervatoř), do 12 (gymnázia).

Na 1 Ú. J. připadá: od cca 12 m² do 30 m² podlažní plochy, od cca 50 m² do 80 m² pozemku.

Jsou-li součástí areálů středních škol ubytovací zařízení (internát), zvyšují se nároky na podlažní plochy i plochy pozemků.

Na 1 Ú. J. připadá: 16 m² podlažní plochy, 20 m² pozemku.

Terciární vzdělávání – nevysokoškolské

V případě zařízení nevysokoškolského vzdělávání nelze ve většině případů předpokládat nároky na území, neboť studium tohoto typu se realizuje zejména při středních odborných školách.

Terciární vzdělávání – vysokoškolské

Počet Ú. J./1000 obyvatel nelze obecně stanovit, jedná se o zařízení celorepublikového významu. Na 1 Ú. J. připadá: od 13 m² do 30 m² podlažní plochy (podle typu školy), od 30 m² do 50 m² pozemku (podle typu školy).

Jsou-li součástí areálů vysokých škol ubytovací zařízení (koleje), zvyšují se nároky na podlažní plochy i plochy pozemků. Na 1 Ú. J. připadá: 20 m² podlažní plochy, 15 m² pozemku.

Školy pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (speciální školy)

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1,2 (mateřské školy), 3,3 (základní školy), 1,5 (zvláštní typy učňovských škol).

Mateřské školy

Na 1 Ú. J. připadá: 25 m² podlažní plochy, 43 m² pozemku.

Základní školy

Na 1 Ú. J. připadá: 22 m² podlažní plochy, 43 m² pozemku.

Zvláštní typy učňovských škol

Na 1 Ú. J. připadá: 25 m² podlažní plochy, 45 m² pozemku.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Mateřské školy

Mateřská škola s 1 oddělením (20 dětí): cca 2 500 m².

Mateřská škola se 2 odděleními (40 dětí): cca 3 500 m².

Mateřská škola se 3 odděleními (60 dětí): cca 5 000 m².

Základní školy

Základní škola s 9 třídami (270 žáků): 18 500 m² (1,9 ha).

Základní škola s 18 třídami (540 žáků): 24 000 m² (2,4 ha).

Základní škola se 27 třídami (810 žáků): 28 300 m² (2,8 ha).

Gymnázia, konzervatoře

Gymnázium, konzervatoř s 8 třídami (240 studentů): 20 000 m² (2 ha).

Gymnázium, konzervatoř s 12 třídami (360 studentů): 25 000 m² (2,5 ha).

Gymnázium, konzervatoř s 16 třídami (480 studentů): 30 000 m² (3 ha).

Střední odborné školy, střední odborná učiliště

Střední odborná škola nebo střední odborné učiliště s 8 třídami (240 studentů): 26 000 m² (2,6 ha).

Střední odborná škola nebo střední odborné učiliště s 12 třídami (360 studentů): 28 000 m² (2,8 ha).

Střední odborná škola nebo střední odborné učiliště s 16 třídami (480 studentů): 36 000 m² (3,6 ha).

Střední odborná škola nebo střední odborné učiliště s 20 třídami (600 studentů): 39 000 m² (3,9 ha).

Vysoké školy

Vysokoškolský kampus (tisíce studentů): cca 10 ha.

Vysokoškolský kampus (10-20 000 studentů): 10-30 ha.

>>> Limity, doporučená ochrana

Pro zařízení školství je určena řada limitů, vyplývajících z platných legislativních předpisů. Vzájemné vlivy zařízení a jeho okolí upravují doporučení v normách a podmínky pro funkční využití a prostorové uspořádání území (regulativy), zakotvené v příslušné územně plánovací dokumentaci.

K zařízení školství a výchovy se vztahují další legislativní předpisy, související s územním rozvojem.

Seznam platných předpisů v resortu školství, mládeže a tělovýchovy

Z nejdůležitějších právních předpisů je možno uvést zejména následující předpisy:

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona, ve znění zákona č. 264/2006 Sb."

Zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování péče o dítě v dětské skupině

Vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění účinném od 1. 9. 2018

Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění účinném od 1. 9. 2018

Vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, ve znění účinném od 1. 9. 2018

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 2.3, 2.1.133, 2.2.101, 4.5.901 až 4.5.904).

>>> Koncepce příslušného ministerstva

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. <http://www.msmt.cz/>

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol ČR 2016-2020

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR 2015-2020

Koncepce podpory mládeže ČR na období 2014-2020

Strategie digitálního vzdělávání ČR do roku 2020

Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – Kz
Zařízení školství	Pozemky mateřských a malotřídních základních škol	Mateřské a malotřídní základní školy	0,2–0,3
	<i>Plochy zastavěné 20–30 %</i>	Objekty mateřské a malotřídní základní školy	
	<i>Plochy volné zpevněné 20 %</i>	Obslužné komunikace, manipulační plochy	
		Případně odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	<i>Plochy volné nezpevněné 60–50 %</i>	Zeleň	

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – K _z
Zařízení školství	Pozemky základních škol	Základní školy	0,1–0,15
	<i>Plochy zastavěné 10–15 %</i>	Objekty základní školy	
	<i>Plochy volné zpevněné 50–45 %</i>	Obslužné komunikace, manipulační plochy.	
		<i>Případně</i> odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	<i>Plochy volné nezpevněné 40 %</i>	Zeleň	
	Pozemky středních škol	Střední školy	0,1–0,15
	<i>Plochy zastavěné 10–15 %</i>	Střední školy	
	<i>Plochy volné zpevněné 50–45 %</i>	Obslužné komunikace, manipulační plochy	
		<i>Případně</i> odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	<i>Plochy volné nezpevněné 40 %</i>	Zeleň	Vzhledem k tomu, že se jedná o zařízení s velmi rozdílným způsobem zástavby a s velmi rozdílnou velikostí pozemků, je nutno posuzovat individuálně.
	Pozemky vysokých škol	Vysoké školy	
	<i>Plochy zastavěné</i>	Vysoké školy	
	<i>Plochy volné zpevněné</i>	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	<i>Plochy volné nezpevněné</i>	Zeleň	

Tab. 2: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky

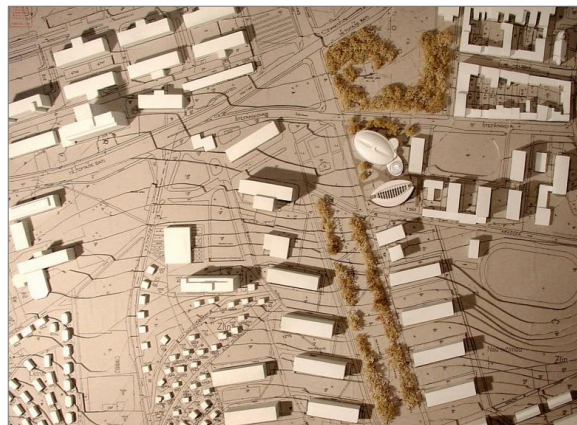
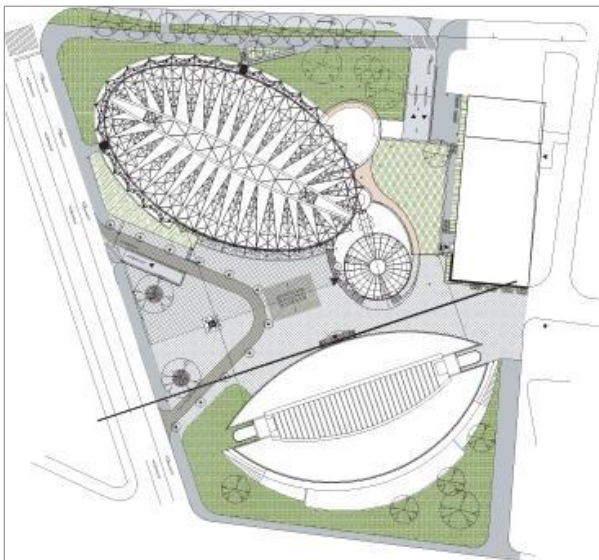
Pozemky mateřských škol jsou vždy oplocené a obsahují dětská hřiště a zeleň.

Pozemky malotřídních škol se zařazují do stejné skupiny jako mateřské školy tehdy, neobsahují-li větší sportovní hřiště a rozlehlější přestávkový dvůr. V jiném případě je bilancujeme jako základní školy.

Pozemky základních škol obsahují vždy sportovní hřiště. Je-li situováno odděleně od hlavního pozemku školy, připočítává se k němu.

Pozemky středních škol mají stejný koeficient zastavění jako základní školy, jsou však větší a mají větší sportovní hřiště.

Pozemky výše uvedených škol jsou zpravidla oplocené.

Obr. 29: Kongresové a univerzitní centrum ve Zlíně – situace

Zdroj: <http://www.stavbaweb.cz/Muzea-galerie-kulturni-centra/Kongresove-a-univerzitni-centrum-ve-Zline.html>

Obr. 30: Kongresové a univerzitní centrum ve Zlíně – vizualizace

Areál Kulturního a univerzitního centra je umístěn na parcelách bývalých Masarykových škol v centru Zlína. Základní orientace jednotlivých budov vychází z původní polohy již neexistujících staveb a respektuje stávající pomník Tomáše Garrigua Masaryka. Areál leží v místě průniku dvou urbanistických os města, což se odrazí v otevřené dispozici budov. V severní části pozemku je umístěna budova Kongresového centra s víceúčelovým velkým sálem a malým sálem, restaurací a s příslušnou částí podzemního parkoviště. V jižní části pozemku je umístěna budova Univerzitního centra, která slouží jako sídlo rektorátu Univerzity Tomáše Bati a univerzitní knihovna. Obě budovy jsou vzájemně propojeny dvoupodlažním podzemním parkovištěm se 150 parkovacími místy.

Zdroj: <http://www.stavbaweb.cz/Muzea-galerie-kulturni-centra/Kongresove-a-univerzitni-centrum-ve-Zline.html>

C.4.4.2 Zařízení sociálních služeb a péče o rodiny (sociální péče)

Sociální službou se rozumí činnost nebo soubor činností zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Cílovou skupinou sociálních služeb a péče o rodinu jsou sociálně ohrožení obyvatelé, zejména děti, mládež, senioři, osoby se zdravotním postižením a dlouhodobě nemocné, lidé v tíživé životní situaci, matky s dětmi, lidé závislí na návykových látkách, bez domova, azylanti, ad.

Základní činnosti při poskytování sociálních služeb upravuje § 35 odst. 1 *zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů*:

- pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- poskytnutí ubytování, popřípadě přenocování
- pomoc při zajištění chodu domácnosti
- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- sociální poradenství
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- sociálně terapeutické činnosti
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
- telefonická krizová pomoc
- nácvik dovedností pro zvládání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností
- vedoucích k sociálnímu začlenění
- podpora vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovedností

Sociální služby a péče o rodiny zahrnují:

- sociální poradenství: poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace; je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností
- služby sociální péče: napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem podpořit život v jejich přirozeném sociálním prostředí a umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení (osobní asistence, sexuální asistence, pečovatelská služba, tísňová péče, průvodcovské a předčitatelské služby, podpora samostatného bydlení, odlehčovací služby, centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení),
- služby sociální prevence: napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby; cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů (raná péče, telefonická krizová pomoc, tlumočnické služby, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní centra, krizová pomoc, intervenční centra, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně aktivizační služby pro seniory a pro osoby se zdravotním postižením, sociálně terapeutické dílny, terapeutické komunity, terénní programy, sociální rehabilitace).

Sociální služby se poskytují jako:

- pobytové: služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb
- ambulantní: služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování
- terénní: služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí.

Každé zařízení sociální péče musí svým obyvatelům nebo svěřencům poskytovat úplné zaopatření, zajistit zdravotní a kulturní péči, možnost zájmové činnosti, mládeži školní i mimoškolní výchovu, přípravu pro povolání, popřípadě užitečnou činnost, přiměřenou fyzickým možnostem a duševním schopnostem.

U klientů v produktivním věku se umožňuje přiměřené pracovní uplatnění.

K úspěšnému plnění poslání zařízení sociální péče je nezbytné, aby byly situovány, dimenzovány a technicky vybaveny se zřetelem na účel, pro který je konkrétní druh zařízení určen.

>>> Druhy zařízení sociálních služeb

Jen některé ze širokého spektra sociálních služeb a služeb péče o rodinu vyvolávají nároky na samostatná zařízení, základem pro poskytování řady sociálních služeb jsou totiž například úřady státní správy či samosprávy či zdravotnická zařízení, anebo jen jednotlivé místnosti, kanceláře, sklady, integrované v jiných druzích staveb a bez specifických nároků na umístění v území a v zástavbě.

Druhy zařízení sociálních služeb, jejichž urbanistické souvislosti je zpravidla nezbytné řešit, jsou vymezené v § 34 odst. 1 *zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů*: (a) centra denních služeb, (b) denní stacionáře, (c) týdenní stacionáře, (d) domovy pro osoby se zdravotním postižením, (e) domovy pro seniory, (f) domovy se zvláštním režimem, (g) chráněné bydlení, (h) azylové domy, (i) domy na půl cesty, (j) zařízení pro krizovou pomoc, (k) nízkoprahová denní centra, (l) nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, (m) noclehárny, (n) terapeutické komunity, (o) sociální poradny, (p) sociálně terapeutické dílny, (q) centra sociálně rehabilitačních služeb, (r) pracoviště rané péče, (s) intervenční centra, (t) zařízení následné péče.

Podle § 34 odst. 2 *zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů*, lze kombinací různých zařízení sociálních služeb podle odst. 1 zřizovat mezigenerační a integrovaná centra sociálních služeb.

Centra denních služeb

Centra denních služeb poskytují ambulantní služby osobám se sníženou soběstačností z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Cílem služby je posílit samostatnost a soběstačnost osob v nepříznivé sociální situaci, která může vést k sociálnímu vyloučení. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Do center denních služeb jejich uživatelé docházejí nebo dojíždějí z místa svého bydliště.

Denní stacionáře

Denní stacionáře poskytují ambulantní služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Služba obsahuje pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Do denního stacionáře jejich uživatelé docházejí nebo dojíždějí z místa svého bydliště.

Denní stacionáře mohou být samostatnými stavbami, často jsou však toliko souborem místností v rámci jiného zařízení sociální nebo zdravotní péče, mohou být i součástí areálu obecního či městského úřadu.

Obr. 31a, 31b: Denní stacionář „Olga“ v Říčanech (autor: Ing. arch. Jiří Švehlík, uvedení do provozu 2015)

Denní stacionář OLGA poskytuje ambulantní péči osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku nebo zdravotního postižení. Také je určen pro osoby trpící chronickým duševním onemocněním, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Provoz zařízení je uzpůsoben pro denní pobyt 10–14 klientů. V budoucnu se počítá s možností pobytu i v rámci odlehčovacích služeb například na celý týden. V zařízení slouží 3–4 ošetřovatelky/ošetřovatelé.

Zdroj: www.kuryr-ricany.cz

Týdenní stacionáře

Týdenní stacionáře poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Služba obsahuje poskytnutí ubytování a stravy, pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení a výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Týdenní stacionáře již obvykle tvoří samostatné stavby a areály, často jsou však integrální součástí jiného zařízení sociální nebo zdravotní péče, nejčastěji součástí domova pro seniory, domova pro osoby se zdravotním postižením, nebo součástí nemocnice.

Domovy pro osoby se zdravotním postižením

Domovy pro osoby se zdravotním postižením poskytují dlouhodobé pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Služba obsahuje poskytnutí ubytování a stravy, pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Domovy pro osoby se zdravotním postižením utvářejí zpravidla samostatné areály, obvykle oplocené či jinak vymezené vůči svému okolí, z důvodu bezpečnosti a zajištění kontroly nad ubytovanými osobami. Areály i jednotlivé budovy v areálu musí být bezbariérově přístupné. Kladeny jsou nároky na vysoký podíl parkové zeleně přímo v areálu i v jeho bezprostředním okolí.

Obr. 32a, 32b: Domov pro osoby se zdravotním postižením DZP Velehrad – Buchlovská (uvedení do provozu v roce 2000)

Domov pro osoby se zdravotním postižením se nachází nedaleko centra obce Velehrad s výhledem na historické dominanty kraje, velehradskou baziliku, hrad Buchlov a kapli svaté Barbory. Zařízení tvoří komplex několika samostatně stojících nízkých budov, které jsou vzájemně propojeny chodbami. K areálu zařízení patří rozlehlá zahrada s altány, ohništěm, skleníkem a antukovým hřištěm.

Domov pro osoby se zdravotním postižením Velehrad – Buchlovská nabízí pobytové sociální služby dospělým osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení – mentálního a kombinovaného, tím se rozumí kombinace mentálního, tělesného nebo smyslového postižení. Tyto osoby nemohou své zdravotní a sociální indispozice zvládat v přirozeném prostředí sami nebo za pomoci svých blízkých a jejichž zdravotní stav vyžaduje nepřetržitou, celodenní pomoc a péči ze strany druhé fyzické osoby.

Kapacita zařízení je 93 osob.

Zdroj: www.ssluh.cz/dzp/dzp-velehrad.cz

Domovy pro seniory

Domovy pro seniory poskytují dlouhodobé pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Služba obsahuje poskytnutí ubytování a stravy, pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, aktivizační činnosti, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Domovy pro seniory utvářejí rovněž zpravidla samostatné areály, obvykle oplocené či jinak vymezené vůči svému okolí, z důvodu bezpečnosti a zajištění kontroly nad ubytovanými osobami. Areály i jednotlivé budovy v areálu musí být bezbariérově přístupné. Kladeny jsou nároky na vysoký podíl parkové zeleně přímo v areálu i v jeho bezprostředním okolí.

Domovy se zvláštním režimem

Domovy se zvláštním režimem poskytují dlouhodobé pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu chronického duševního onemocnění, závislosti na návykových látkách, osobám se stařeckou, Alzheimerovou demencí a další typy demencí, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Režim v těchto zařízeních při poskytování sociálních služeb je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. Služba obsahuje poskytnutí ubytování a stravy, pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, aktivizační činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Domovy se zvláštním režimem utvářejí rovněž zpravidla samostatné areály, obvykle oplocené či jinak vymezené vůči svému okolí, z důvodu bezpečnosti a zajištění kontroly nad ubytovanými osobami. Areály i jednotlivé budovy v areálu musí být bezbariérově přístupné. Kladeny jsou nároky na vysoký podíl parkové zeleně přímo v areálu i v jeho bezprostředním okolí.

Obr. 33a, 33b: Domov se zvláštním režimem – Seniorpark Valašské Meziříčí, uvedení do provozu 2009

Seniorpark Valašské Meziříčí se nachází v klidné části města, na ulici Žerotínova, v zahradě se vzrostlými stromy a v těsné blízkosti řeky Bečvy.

Domov se zvláštním režimem ve Valašském Meziříčí je určený osobám s Alzheimerovou nemocí a jinými typy demencí, které se ocitly v nepříznivé životní situaci (způsobené zdravotním stavem, ztrátou soběstačnosti či osamocením) a nejsou schopny vlastními silami a ani za pomoci svého okolí svou situaci řešit.

Domov se zvláštním režimem má kapacitu 18 míst, uživatelé jsou ubytováni v 6 jednolůžkových a 6 dvoulůžkových pokojích.

Posláním sociální služby Domov se zvláštním režimem je udržení či zlepšení kvality života lidí s demencí, zajištění jejich bezpečí a důstojnosti. Je určen osobám s chronickým duševním onemocněním, ženám i mužům ve věku 27 let a více.

Zdroj: www.sluzbyvsetin.cz

Chráněné bydlení

Chráněné bydlení je pobytová služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového, popřípadě individuálního bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Zařízení chráněného bydlení jsou věrnou imitací bydlení, proto jsou bez problému integrovatelné do obytné zástavby. Chráněné bydlení nemusí být odlišitelné od normálního bydlení, často se však jedná o oplocené areály, jako v případě domovů pro seniory a dalších domovů sociální péče z důvodu bezpečnosti a zejména z důvodu zvýšené míry kontroly nad ubytovanými klienty. Nároky na pozemek a urbanistické souvislosti se zpravidla neliší od bydlení v bytových domech.

Obr. 34a,34b: Chráněné bydlení Mirandie v Brumovicích

Chráněné bydlení Mirandie v Brumovicích v Jihomoravském kraji je určeno dospělým osobám starším 18i let s mentálním postižením, s mentálním postižením a poruchami autistického spektra či s mentálním a kombinovaným postižením.

Obecně se jedná o osoby s vysokou mírou závislosti na pomoci jiné osoby, jejichž zdravotní postižení a rodinná situace vyžaduje celoroční individuální podporu a péči včetně celoročního ubytování a stravování.

Zdroj: www.mirandie.cz

Azylové domy

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Azylové domy mohou být integrální součástí obytné zástavby, ale zejména z důvodu bezpečnosti mohou tvořit i samostatné uzavřené (oplocené) areály. Nároky na pozemek a urbanistické souvislosti se neliší od bydlení v bytových domech.

Obr. 35a, 35b: Azylový dům pro matky/otce s dětmi ve Sternberku – Dalově

Hlavním cílem azylového domu je zlepšení životních podmínek matek (otců) s dětmi a těhotných žen nacházejících se v nepříznivé životní situaci a jejich integrace do většinové společnosti.

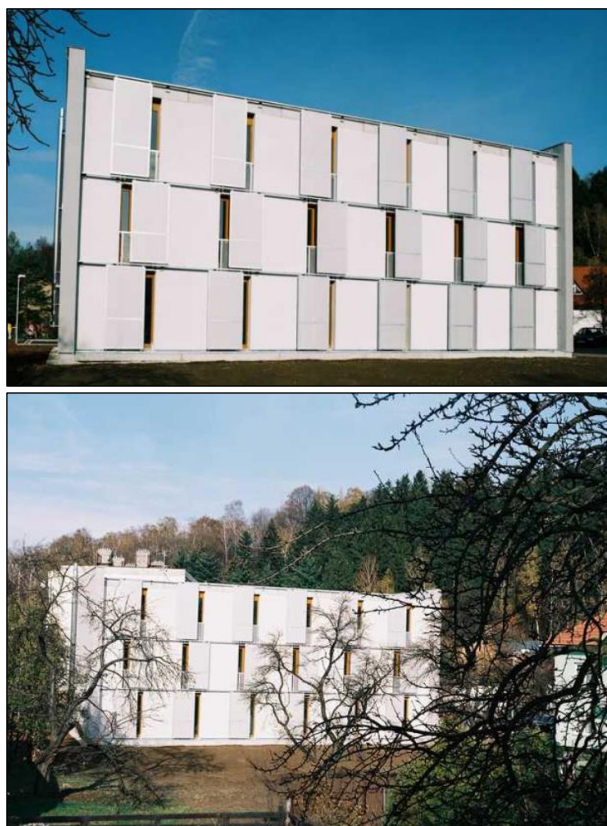
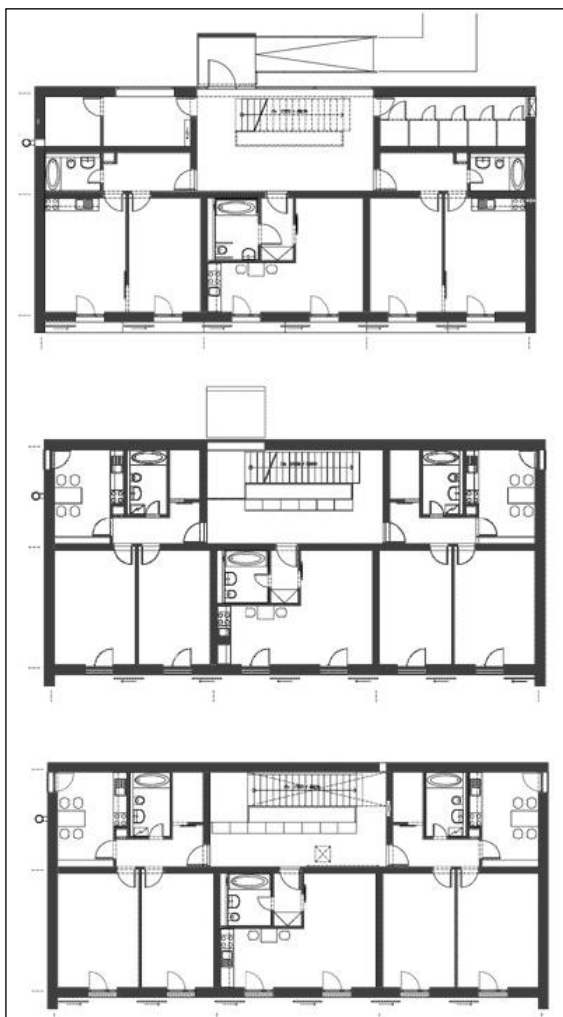
Zdroj: www.socialnisluzby.cz

Domy na půl cesty

Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. Služba obsahuje činnosti poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Také dům na půl cesty se obvykle zásadně neliší od bytového domu, rozdíly jsou spíše než v charakteru zástavby a urbanistických souvislostech patrné v dispozici, kde se nachází více sdílených a společně/komunitně užívaných prostor. Nároky na pozemek a urbanistické souvislosti se neliší od bydlení v bytových domech.

Obr. 36a, 36b, 36c: Dům na půl cesty ve Valašském Meziříčí

(autor: Tref-A, Zdeněk Trefil, realizace 2003-4)

Bytový dům pro mladé nájemníky odcházející z dětských domovů. Dům obsahuje celkem 9 bytů, z toho 6 dvoupokojových a 3 garsoniéry.

Zdroj: www.archiweb.cz

Zařízení pro krizovou pomoc

Zařízení pro krizovou pomoc poskytuje pobytové služby na přechodnou dobu osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svojí nepříznivou situaci vlastními silami. Služba obsahuje poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Zařízení pro krizovou pomoc zpravidla nevyvolávají specifické nároky na území, bývají integrální součástí jiných zařízení sociálních služeb, nejčastěji domovů s pečovatelskou službou či azylových domů.

Nízkoprahová denní centra

Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní služby, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. V nízkoprahových denních centrech hradí osoby úhradu za stravu ve výši stanovené poskytovatelem.

Nízkoprahová denní centra nevyvolávají specifické nároky na území, jedná se toliko o soubor místností v jiném zařízení sociálních služeb.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena dětem ve věku od 6 do 26 let, ohroženým

společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Služba může být poskytována osobám anonymně. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež nevyvolávají specifické nároky na území, jedná se toliko o soubor místností v jiném zařízení sociálních služeb, nejčastěji bývají součástí dětských domovů.

Noclehárny

Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí přenocování.

Noclehárny nevyvolávají specifické nároky na území, jedná se toliko o soubor místností v jiném zařízení sociálních služeb, nejčastěji pak součástí denních či týdenních stacionářů či center sociálních služeb.

Terapeutické komunity

Terapeutické komunity poskytují pobytové služby i na přechodnou dobu pro osoby závislé na návykových látkách nebo osoby s chronickým duševním onemocněním, které mají zájem o začlenění do běžného života. Služba obsahuje činnosti poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Terapeutické komunity bývají nejčastěji prostorově dislokované, uzavřené a veřejnosti zcela nepřístupné soubory staveb či areály charakteru rodinných či bytových domů. Cílem je izolovat klienty terapeutické komunity od okolí a od přístupu k návykovým látkám (drogám, alkoholu), které jsou nejčastější příčinou pobytu v terapeutické komunitě.

Sociální poradny

Sociální poradny zahrnují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a pro seniory a osoby se zdravotním postižením. Jsou to ambulantní, popřípadě terénní služby poskytované rodinám s dětmi a osobám v důchodovém věku nebo osobám se zdravotním postižením ohroženým sociálním vyloučením. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Sociální poradny nevyvolávají specifické nároky na území, jedná se toliko o soubor místností v jiném zařízení sociálních služeb.

Sociálně terapeutické dílny

Sociálně terapeutické dílny jsou ambulantní služby poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umístitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce. Jejich účelem je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím pracovní terapie. Služba obsahuje činnosti jako je pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, nácvik dovedností pro zvládání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění a podpora vytváření a zdokonalování základních pracovních návyků a dovedností.

Sociálně terapeutické dílny nevyvolávají specifické nároky na území, jedná se toliko o soubor místností v jiném zařízení sociálních služeb.

Centra sociálně rehabilitačních služeb

Jedná se o soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků

a nácvikem výkonu běžných činností pro samostatný život. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb. Terénní a ambulantní služba obsahuje činnosti jako je nácvik dovedností pro zvládnutí péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Forma pobytové služby v centrech sociálně rehabilitačních služeb obsahuje poskytnutí ubytování a stravy, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, nácvik dovedností pro zvládnutí péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Pracoviště rané péče

Raná péče je terénní služba, popřípadě doplněná ambulantní formou služby, poskytovaná dítěti a rodičům ve věku do 7 let, které má zdravotní postižení, nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Pracoviště rané péče nevyvolávají specifické nároky na území, jedná se toliko o soubor místností v jiném zařízení sociálních služeb.

Intervenční centra

Intervenční centra poskytují pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Na základě zákonné povinnosti kontaktují osobu ohroženou, a to nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykazání ze společného obydlí. Služba obsahuje sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Pokud je poskytována formou pobytových služeb obsahuje poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy. Součástí služby je zajištění spolupráce mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, OSPOD, obcemi, útvary Policie ČR a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.

Intervenční centra zpravidla nevyvolávají specifické nároky na území, bývají integrální součástí jiných zařízení sociálních služeb.

Zařízení následné péče

Služby následné péče jsou ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám s chronickým duševním onemocněním a osobám závislým na návykových látkách, které absolvovaly ústavní léčbu ve zdravotnickém zařízení, absolvovaly ambulantní léčbu nebo se jí podrobují, nebo osobám, které abstínují. Služba obsahuje sociálně terapeutické činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů.

Nároky na zařízení pobytové následné péče se zásadně neliší například od domů na půl cesty či azylových domů.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Pro zařízení sociálních služeb jsou nejvýznamnějšími zásadami dostupnost sociálních služeb v místě bydliště nebo blízkém okolí, jejich rozmanitá skladba (základní, standardní, nadstandardní) a vytváření podmínek pro integraci zdravotně handicapovaných občanů, které by směřovaly k soběstačnosti klienta, a to v přirozeném prostředí, kde žije.

Cílovou skupinou sociálních služeb a péče o rodinu jsou vybrané sociálně ohrožené skupiny obyvatelstva, děti, mládež, senioři, osoby zdravotně (tělesně či mentálně) postižené, ale také například matky či otcové s dětmi, těhotné ženy, osoby sociálně slabé, vyloučené a nepřízpůsobivé, bez domova apod. Jedná se o skupiny obyvatel s omezenými možnostmi mobility, odkázané mnohdy výhradně na pěší chůzi či veřejnou hromadnou dopravu (z důvodů ekonomických či zdravotních). Pro dostupnost

všech ambulantních zařízení sociálních služeb proto platí obdobná pravidla jako pro mateřské či základní školy, tedy zásada umístění uvnitř obytných území, optimálně v pěší dostupnosti z místa bydliště. Pro všechna zařízení sociálních služeb pak platí zásada zajištění dostupnosti veřejnou hromadnou dopravou. U lůžkových/pobytových zařízení sociálních služeb v opačném případě hrozí izolace uživatelů od svého okolí, neboť pěší akční rádius dětí, seniorů či osob se zdravotním postižením je jen několik stovek metrů a řízení automobilu není buď vůbec možné (u dětí) nebo nebývá dostupné (u seniorů a osob se zdravotním postižením).

Při koncipování umístění zařízení sociálních služeb do území je nutné pamatovat na to, že většina sociálně ohrožených skupin obyvatelstva, jimž jsou především sociální služby adresované, saturují většinu svých potřeb přímo v bezprostředním okolí svého bydliště, v případě lůžkových/pobytových zařízení sociálních služeb pak v rámci areálu daného pobytového zařízení sociálních služeb nebo v jeho bezprostředním okolí, v dosahu do 15 minut pěší chůze.

Lokalizace domovů pro seniory a domovů s pečovatelskou službou je vhodná přímo v každém obytném souboru či v přímé vazbě na něj, nebo alespoň v každém městě, aby klient v případě přesunu z vlastního bytu do domova pro seniory nebo do domova s pečovatelskou službou neopouštěl zcela prostředí, ve kterém prožil podstatnou část svého předchozího života a aby neztratil kontakt se známým prostředím. Cílem je, aby mohl zůstat co nejblíže svému dosavadnímu bydlišti, nebo alespoň ve městě, kde dosud žil a kde i v případě ztráty své mobility může být navštěvován svými známými a rodinnými příslušníky.

Přestože pobytová/lůžková zařízení sociálních služeb mají charakter bydlení, podle platné legislativy se o bydlení nejedná. Pobytová/lůžková zařízení sociálních služeb obsahují ubytovací jednotky (nikoli byty), kterými podle § 3 písm. d) bod 1 *vyhlášky č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, ve znění pozdějších předpisů* jsou „ubytovací jednotky zařízení sociálních služeb dle § 34 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, určené k trvalému bydlení.“

Protože jsou pobytová/lůžková zařízení sociálních služeb určena převážně obyvatelům se sníženými schopnostmi mobility, vyvolávají tato zařízení také, v porovnání s bydlením, podstatně menší nároky na dopravu. Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) musí být domovy důchodců (a jim analogická zařízení) vybavena 5 dlouhodobými parkovacími stáními pro osobní automobily na vlastním pozemku. Při koncipování parkování však musí být počítáno s možností uspokojit nárazovou poptávku po parkování návštěv klientů zařízení sociálních služeb, zejména o sobotách a nedělích či o svátcích.

Pro zařízení sociálních služeb jsou – vedle budování nových objektů a areálů – s výhodou využívány objekty, které dříve sloužily k jiným účelům, které prošly případně přestavbou a přizpůsobením, aby mohly sloužit k účelu novému. Jedná se například o uvolňované objekty jeslí a některých mateřských škol, které jsou cíleně využívány pro zřízení např. chráněných dílen, kluboven, denních stacionářů, středisek pečovatelské služby a dalších zařízení sociálních služeb.

Některé uvolněné objekty dřívějších zámků, statků a dalších rozsáhlejších staveb a areálů jsou často adaptovány pro účely sociálních služeb, nejčastěji pobytových. Jejich výhodou je zpravidla návaznost na rozsáhlejší plochy zeleně, dřívějších zámeckých zahrad a parků, nádvoří či blízkých obecních návsí.

Obr. 37a, 37b: Terapeutická komunita v Sejřku, Nedvědice, okres Tišnov

Terapeutická komunita Sejřek je umístěna v prostorách bývalého statku v obci Sejřek nedaleko Tišnova.

Terapeutická komunita nabízí strukturovaný terapeutický pobytový program lidem, kteří se kromě závislosti potýkají i s jiným duševním onemocněním. Léčba trvá v délce 8-13 měsíců.

Zdroj: www.tksejrek.kolping.cz

>>> Vytváření veřejného prostoru

Zařízení sociálních služeb většinou nemají zásadní vliv na utváření veřejných prostorů. Většina pobytových zařízení sociálních služeb utváří uzavřené areály, bez možnosti volného přístupu veřejnosti. Venkovní prostory uvnitř uzavřených areálů pak umožňují společenský styk klientů v chráněném prostředí parku nebo zahrady k zařízení příslušejících.

Některá ambulantní zařízení sociálních služeb negativně ovlivňují veřejná prostranství kumulací specifických sociálních skupin obyvatelstva, například osob bez domova v okolí nocleháren, denních stacionářů či center denních služeb.

>>> Standardy dostupnosti zařízení sociálních služeb a péče o rodinu

V České republice nejsou standardy dostupnosti zařízení sociálních služeb a péče o rodinu stanovené žádným závazným právním předpisem, ani žádnou podzákonnou normou. Standardy dostupnosti jsou proto stanoveny na základě rešerše odborné literatury týkající se plánování a projektování zařízení sociální péče v ČR i v zahraničí.

Většina standardů dostupnosti zařízení sociálních služeb a péče o rodinu je odvozena ze slovenské příručky pro pořizovatele a zpracovatele územně plánovací dokumentace *Standardy minimálnej vybavenosti obcí*, která vznikla v roce 2010 pod patronátem Inštitútu urbanizmu a územného plánovania URBION, a která svou podrobností i obsahovým standardem navazuje na československé *Zásady a pravidla územního plánování* (VÚVA & Urbion 1983).

Standardy dostupnosti zařízení sociálních služeb a péče o rodinu se zásadně liší u zařízení ambulantních, tedy zařízení denní potřeby a u zařízení lůžkových, tedy pobytových. Zatímco ambulantní zařízení sociálních služeb je, analogicky k mateřským a základním školám, žádoucí rozmísťovat rovnoměrně v obytných plochách, lůžková/pobytová zařízení sociálních služeb bývají koncentrována například na jenom či dvou místech ve městě a předpokládá se do nich dojížděka. S ohledem na snížené možnosti mobility cílových skupin těchto zařízení, tedy dětí, seniorů, osob se zdravotním postižením či matek s dětmi, je nezbytná obsluha všech zařízení sociálních služeb péče o rodinu veřejnou hromadnou dopravou.

Metodika *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018)* stanovuje tyto standardy dostupnosti vybraných (nejčastěji plánovaných) zařízení sociálních služeb a péče o rodinu (aplikace standardů je vysvětlena v kapitole C.4.3):

ZAŘÍZENÍ SOCIÁLNÍ PÉČE A PÉČE O RODINU	KATEGORIE	BOD SLEDOVÁNÍ PRO DOSTUPNOST		SLEDOVANÉ VÝCHOZÍ ÚZEMÍ	TYP ÚZEMÍ	TYP DOSTUPNOSTI	STANDARD DOSTUPNOSTI
		VÝCHOZÍ	CÍLOVÝ				
ZAŘÍZENÍ AMBULANTNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE: centrum denních služeb a denní stacionář	základní	obytný dům	zařízení soc. péče	obytné plochy	A, B, C	fyzická - pěší – skutečná	600 m
					D	časová - dojezdová doba	30 minut
ZAŘÍZENÍ AMBULANTNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE: nizkoprahové denní centrum, nizkoprahové zařízení pro děti a mládež, týdenní stacionář, kontaktní centrum, intervenční centrum, zařízení sociálně aktivizačních služeb (pro rodiny s dětmi, pro seniory a osoby se zdravotním postižením)	základní	obytný dům	zařízení soc. péče	obytné plochy	A, B, C (obce > 5 000 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci
NOCLEHÁRNA	vyšší	obytný dům	zařízení soc. péče	obytné plochy	A, B (obce > 30 000 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci
AZYLOVÝ DŮM A ZAŘÍZENÍ PRO KRIZOVOU POMOC	vyšší	obytný dům	zařízení soc. péče	obytné plochy	A, B (obce > 30 000 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci
DŮM NA PŮL CESTY	vyšší	obytný dům	zařízení soc. péče	obytné plochy	A, B (obce > 50 000 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci
DOMOV PRO SENIORY, DŮM S PEČOVATELSKOU SLUŽBOU	vyšší	obytný dům	zařízení soc. péče	obytné plochy	A	sídelně strukturální	přítomnost v obci
DOMOV PRO OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM, CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ	vyšší	obytný dům	zařízení soc. péče	obytné plochy	A, B (obce > 30 000 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci

Tab. 3: Standardy dostupnosti zařízení sociální péče a péče o rodinu dle Maier a kol. (2016, akt. 2018).

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezování ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Pro velké množství druhů zařízení sociální péče jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Domov pro seniory

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 4.

Na 1 Ú. J. připadá: 32 m² podlažní plochy, 50 m² pozemku.

Dům s pečovatelskou službou

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 bytová jednotka*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 2.

Na 1 Ú. J. připadá: 45 m² podlažní plochy, 60 m² pozemku.

Centrum denních služeb / denní stacionář

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo profesionální pečovatelky*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,4.

Na 1 Ú. J. připadá: 14 m² podlažní plochy, 20 m² pozemku.

Domov pro osoby se zdravotním postižením

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1,2.

Na 1 Ú. J. připadá: 40 m² podlažní plochy, 60 m² pozemku.

Ústav sociální péče pro děti a mládež (všech druhů postižení)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1,8.

Na 1 Ú. J. připadá: 45 m² podlažní plochy, 60 m² pozemku.

Zařízení pro denní pobyt mládeže

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,1.

Na 1 Ú. J. připadá: 30 m² podlažní plochy, 50 m² pozemku.

Azylový dům pro matky/otce s dětmi

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 místo pro matku*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,1.

Na 1 Ú. J. připadá: 50 m² podlažní plochy, 60 m² pozemku.

Ubytovna pro přechodný pobyt občanů společensky nepřizpůsobitelných

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,05.

Na 1 Ú. J. připadá: 32 m² podlažní plochy, 40 m² pozemku.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Domov pro seniory

Dům s pečovatelskou službou

Domov pro osoby se zdravotním postižením

Domov pro 100 klientů: cca 10 000 m² (1 ha).

Ústav sociální péče pro děti a mládež

Ústav pro 100 dětí: cca 15 000 – 20 000 m² (1,5 – 2 ha).

Azylový dům pro matky/otce s dětmi

Azylový dům pro matky/otce s dětmi s 10 bytovými jednotkami (10 matek/otců + 10-20 dětí): cca 2 500 m².

Dům na půli cesty

Dům na půli cesty pro 20 klientů: cca 1 500 m².

>>> Limity, doporučená ochrana

Vzájemné vlivy zařízení a jeho okolí upravují doporučení v normách a podmínky pro funkční využití a prostorové uspořádání území (regulativy), zakotvené v příslušné územně plánovací dokumentaci.

K zařízení sociální péče se vztahují i další legislativní předpisy, související s územním rozvojem, a to zejména:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (§ 34 uvádí jednotlivá zařízení sociálních služeb).

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 141/2012 Sb.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 2.3 a 4.5).

>>> Koncepce příslušného ministerstva

Ministerstvo práce a sociálních věcí. <http://www.mpsv.cz>

Národní strategie rozvoje sociálních služeb 2016–2025

Koncepce rodinné politiky ČR

Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – K _z
Pobytová zařízení sociální péče	Pozemky zařízení sociální péče	Zařízení sociální péče (domov důchodců, DPS, ústavy sociální péče pro osoby s postižením atd.)	0,1 – 0,2
	Plochy zastavěné 10–20 %	Zařízení sociální péče	
		Garáže a případně další technické a doprovodné objekty	
	Plochy volné zpevněné 20–40 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
		Případně hřiště	
	Plochy volné nezpevněné 70–40 %	Zeleň	

Tab. 4: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky

Rozpětí koeficientu zastavění zařízení sociální péče je ovlivněno rozsahem vyhrazeného (zpravidla oploceného) pozemku se zelení a odpočinkovými plochami.

Některá zařízení (např. domy s pečovatelskou službou) se svým charakterem blíží bydlení (s koeficientem zastavění cca 0,2 až 0,3), jiná zařízení (např. ústavy sociální péče) se blíží spíše školám (s koeficientem zastavění cca 0,1).

C.4.4.3 Zařízení zdravotních služeb (zdravotnictví)

Zdravotnické stavby jsou vzhledem ke své provozní a technologické náročnosti jedním z nejsložitějších architektonických a urbanistických úkolů. Především to platí o nemocnicích všech typů. Stále se zrychlující tempo rozvoje medicínských oborů a diagnostické a terapeutické techniky vede k pojmání zdravotnických staveb jako trvale se rozvíjející struktury. Do výrazné disproporce se dostává životnost staveb a životnost technologií. Požadavky na maximální flexibilitu jsou proto pro zdravotnické stavby zásadní.

Problematika zdravotnických staveb se nevztahuje pouze na stavbu nových zařízení, ale rovněž na oblast trvalé funkční revitalizace stávajících nemocničních zařízení a souborů, která musí být vždy realizována s ohledem na historické prostředí těchto staveb a na jejich kulturně historickou hodnotu. U tradičních nemocničních souborů, a daleko výrazněji v tradičních lázeňských lokalitách, má respektování *genia loci* zásadní význam. V případě revitalizace mají úpravy a architektura nových objektů a jejich zapojení do urbanistických a architektonických vztahů tradiční lokality podstatnou roli pro příznivé ovlivnění psychiky pacienta.

>>> Druhy zařízení zdravotních služeb

Zařízení zdravotních služeb (zdravotnictví) se podle *typu a způsobu poskytované lékařské péče* člení na následující druhy:

- Zařízení ambulantní (primární) zdravotní péče
- Zařízení lůžkové (sekundární a terciární) zdravotní péče (zařízení pro hospitalizaci)
- Zařízení zdravotnické záchranné služby
- Odborné léčebné ústavy
- Jiná zdravotnická zařízení (např. lékárny).

Zařízení ambulantní zdravotní péče poskytují primární ambulantní (tj. docházkovou) léčebnou, diagnostickou i preventivní péči občanům. Řadíme sem veškeré ordinace lékařů, jak ambulance praktického lékaře pro děti a dorost, praktického lékaře pro dospělé, ambulance gynekologa či porodníka, tak ambulance specialistů. Ambulantní zdravotní péče je poskytována nejčastěji v detašovaných pracovištích lékařů jednotlivých oborů, ambulance lékařů však mohou být sdružené ve zdravotních střediscích, nebo na poliklinikách, které jsou často přičleněny k nemocnici poskytující lůžkovou zdravotní péči.

Zařízení lůžkové zdravotní péče poskytují zdravotní služby vyžadující hospitalizaci. Lůžková zdravotní péče je poskytována v nemocnicích všech typů. Nemocnice poskytují buď běžnou (sekundární) zdravotní péči vyžadující hospitalizaci anebo specializovanou (terciární) zdravotní péči vyžadující hospitalizaci. Specializovaná (špičková) zdravotní péče vyžadující hospitalizaci je poskytována zpravidla ve fakultních nemocnicích či na jejich specializovaných klinikách. Základním účelem nemocnic je tedy poskytování lůžkové léčebné péče, ale jejich nedílnou součástí jsou vždy také ambulantní a diagnostická pracoviště poskytující komplexní preventivní, diagnostickou a léčebnou péči.

Mezi zařízení lůžkové zdravotní péče spadají také lůžková zařízení následné péče, tj. lůžka ošetrovatelská, lůžka dlouhodobě nemocných, dlouhodobé rehabilitace, případně následná lůžka specializovaná, ale také například lůžka péče hospicové.

Zdravotnická záchranná služba, jejímž základním účelem a činností je uplatnění u stavů ohrožení života a při ošetřování vážných poruch zdraví v přednemocniční neodkladné péči. Její klíčovou součástí jsou výjezdová stanoviště, která mohou být součástí nemocnic, nebo tvoří samostatné provozy integrované ve struktuře zástavby měst, prakticky vždy přímo navázané na kapacitní komunikace.

Odborné léčebné ústavy, jejichž základním účelem a činností je poskytovat léčebně preventivní péči osobám s poruchami zdraví, které mají vleklý průběh a potřebují zvláštní odbornou péči s výrazným rehabilitačním zaměřením. Jejich péče navazuje na péči nemocnic s poliklinikami. Odbornými léčebnými ústavami jsou např. léčebny tuberkulózy a respiračních nemocí, psychiatrické léčebny, rehabilitační ústavy a další léčebny, ozdravovny a noční sanatoria.

Jiná zdravotnická zařízení, mezi která patří kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti do 3 let, jesle, lékárny a výdejny léčiv, hygienické stanice, protialkoholní záchytné stanice apod.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Zařízení ambulantní (primární) zdravotní péče

Ambulance primární zdravotní péče by měly být umístěny v návaznosti na obytnou zástavbu, zvláště pak ordinace ambulantní zdravotní péče skupiny 1 dle *Nařízení vlády č. 307/2012 Sb. ze dne 29. srpna 2012 o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb*, tedy ordinace praktického lékaře pro děti a dorost, ordinace praktického lékaře pro dospělé, ordinace gynekologie a porodnictví a ordinace zubního lékaře. Tyto 4 obory ambulantní zdravotní péče využívají obyvatelé pravidelně, a proto by měly být dobře a rychle dostupné z místa bydliště. Poměrně malé prostorové nároky na ordinace praktického, ženského a zubního lékařství, prakticky charakteru kanceláře, umožňují rozmístění ordinací poměrně flexibilně a rovnoměrně v obytných územích, často přímo v obytných domech nebo v objektech vybavenosti. Někdy bývají tyto ordinace sdružené do zdravotních středisek umístěných někde v těžišti obytného území. Ordinace specialistů některých lékařských oborů bývají prostorově náročnější a bývají obvykle součástí poliklinik (větší ambulantní zdravotnické zařízení, kde působí základní a specializované lékařské obory; zpravidla pokrývá větší spádovou oblast, obvykle celé město, u větších měst pak jednotlivé městské části) nebo nemocnic s poliklinikou. V poliklinikách přidružených přímo k nemocnicím často své praxe vykonávají přímo lékaři lůžkových oddělení příslušné nemocnice. Nové polikliniky se dnes staví spíše výjimečně nejčastěji se využívá stavebního fondu existujících poliklinik, které se rekonstruují a modernizují a také často plošně rozšiřují.

Obr. 38a, 38b: Městská poliklinika Vektor, Pardubice, Na Spravedlnosti (autor: Atelier Tsunami s.r.o., uvedení do provozu 2004)

Zdroj: www.atsunami.cz

Při situování ordinací ambulantní lékařské péče, zejména pokud sdružují více lékařských pracovišť, je zapotřebí zejména brát v úvahu dostupnost veřejnou hromadnou dopravou a přiměřené plochy pro parkování osobních vozidel (dle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) mají být parkovací stání dimenzována v poměru 2 parkovací stání na 1 ordinaci lékaře). Vlastní objekt sdružující více ordinací lékařů je vhodné orientovat tak, aby lékařská pracoviště i čekárny pacientů byly minimálně 2 hodiny denně prosluněny. Zařízení by mělo být umístěno v klidném prostředí, nežádoucí je blízkost hlavních dopravně vysoce zatížených komunikací. Ordinace lékařů lze sdružovat se zařízeními jiných funkcí, zejména s bydlením, s výrobou (ambulace velkých výrobních podniků), s jiným občanským vybavením, například se zařízeními správy (zejména v malých obcích venkovského typu).

Zdravotnická záchranná služba

Vlastní řídicí složkou záchranné služby je zdravotnické operační středisko, jehož úkolem je zpracování tísňových výzev a jejich předání výkonným složkám. Zdravotnické operační středisko plní své úkoly za standardních i mimořádných situací, kdy se zapojuje do integrovaného záchranného systému určeného k řešení hromadných neštěstí a katastrof. Požadavky na lokalizaci a pozemek operačního střediska nejsou stanoveny, zařízení může být situováno kdekoli na území sídla, jedná se o soubor kanceláří, jejichž umístění je zcela flexibilní. Specifické nároky na umístění v územní však vykazují výjezdová

střediska sanitních vozů. Ta musí být vždy umístěna v bezprostřední návaznosti na kapacitní pozemní komunikace, co nejbližší páteřnímu komunikačnímu systému území, které je danou záchrannou službou obsluhováno. Sanitní vůz se po výjezdu musí vždy co nejrychleji dostat na hlavní komunikaci s možností bezpečné rychlé jízdy. Pokud jsou součástí výjezdového střediska sanitních vozů i garáže pro sanitní vozy, pak je kromě dobrého napojení na síť kapacitních komunikací nezbytné také respektování hygienických požadavků ve vztahu k obytné zástavbě.

Nemocnice

Síť nemocnic v ČR je možné považovat za stabilizovanou. Základní rozložení sítě zdravotnických zařízení má svůj původ již v první republice a v období minulém režimu, nové nemocnice se dnes prakticky nestaví, pouze se modernizují a rozšiřují o nové pavilony a provozy. Rozvoj nemocnic se v současné době realizuje prakticky výhradně formou kobercové zástavby v rámci areálu (tzv. multiblokový systém). Tento způsob zástavby spojuje výhody a odstraňuje nevýhody pavilónového a monoblokového systému. Důraz je kladen na přirozené osvětlení a větrání. Výška by neměla přesáhnout 5 podlaží (optimální je výška nepřesahující výšku vzrostlých stromů). Zastavěná plocha pozemku by měla být maximálně 40 %.

Nemocnice se zpravidla umísťují mimo centra měst. Pozemek pro nemocnici musí respektovat kvalitu vnějšího prostředí, velmi dobrou dopravní dostupnost, možnost napojení na kapacitní inženýrské sítě a topografii pozemku. Pozemek nesmí být v inverzní poloze, nesmí ležet ve směru převládajících větrů vůči významným zdrojům znečištění ovzduší a nesmí na něm docházet k nadměrným koncentracím škodlivin v ovzduší. Nežádoucí je nadměrné zatěžování hlukem, žádoucí naopak maximálně klidová poloha s dostatkem vegetace. Velmi vhodná je přímá návaznost nebo alespoň blízkost větších ploch zeleně. Volba pozemku pro nemocnici je úkolem mimořádné závažnosti a je výsledkem dlouhodobé majetkové a urbanistické přípravy území.

Dostupnost nemocnice musí být zajištěna primárně kapacitní veřejnou hromadnou dopravou, nemocnice by měla zároveň ležet u kapacitních pozemních komunikací, zejména s ohledem na možný rychlý a co nejméně kolizní příjezd sanitních vozů rychlé záchranné služby. Docházková vzdálenost od stanice hromadné dopravy a parkoviště pro pacienty, personál i návštěvníky by měla být co nejkratší, ideálně v blízkosti vstupu. Součástí nemocnic je zpravidla heliport pro přistávání záchranných helikoptér.

Optimální topografie pozemku je mírná svažitost k jihu. Velikost pozemku musí odpovídat nejen velikosti nemocnice, ale i předpokladům jejího rozvoje.

Vhodná je návaznost na areál lékařské fakulty. Součástí nemocnice může být zařízení pro stravování (bufet, kavárna) a pro obchod (prodejna s omezeným sortimentem smíšeného zboží).

Lůžková zařízení následné péče

Následná lůžková péče (léčebná, léčebně rehabilitační a ošetrovatelská) je ústavní péče poskytována klientům, jejichž zdravotní stav je stabilizován a nevyžaduje akutní lůžkovou péči. Pro tato zařízení platí obdobné zásady jako pro nemocnice.

Paliativní péče

Paliativní péče je komplexní, aktivní a na kvalitu života orientovaná péče poskytovaná pacientovi, který trpí nevléčitelnou chorobou v pokročilém stádiu nebo v terminálním stádiu, tj. v konečné fázi života – mezi životem a smrtí. Cílem paliativní péče je zmírnit bolest a další tělesná a duševní strádání, zachovat pacientovu důstojnost a poskytnout podporu jeho blízkým. Tabuizace tématu umírání vede k vytlačování umírajícího na okraj systému péče. V současné době nejsou podmínky paliativní péče v České republice dostatečně vytvořeny a s ohledem na demografické ukazatele stárnutí populace je zřejmé, že se jedná o jeden z nejdůležitějších směrů dalšího rozvoje péče. Z tohoto důvodu je problematice věnována v následujícím textu větší pozornost. Zdrojem informací jsou publikace České společnosti paliativní medicíny – viz Použité zdroje.

Základní formy specializované paliativní péče:

Zařízení mobilní specializované paliativní péče (také „domácí hospic“ či „mobilní hospic“) poskytuje specializovanou paliativní péči v domácím nebo náhradním sociálním prostředí pacientů formou návštěv lékaře specialisty, zdravotních sester a ostatních členů multiprofesního týmu. Garantuje dostupnost zdravotní péče 24 hodin denně a 7 dní v týdnu.

Lůžkový hospic jako samostatně stojící lůžkové zařízení poskytující specializovanou paliativní péči především pacientům s omezenou očekávanou délkou života (obvyklá délka pobytu je v měsících).

Lůžkové oddělení paliativní péče v rámci jiného zdravotnického zařízení poskytující specializovanou paliativní péči především pacientům s očekávanou omezenou délkou života (obvyklá délka pobytu je v měsících). U lůžkového hospice i u lůžkového oddělení paliativní péče je kladen důraz na individuální potřeby a přání každého nemocného a na vytvoření prostředí, v němž by pacient mohl zůstat až do konce života v intenzivních vztazích se svými blízkými. Tohoto cíle je dosahováno snahou o osobitou a domácí atmosféru, maximálním soukromím pacientů (obvykle jednolůžkové pokoje), volným režimem pro návštěvy a dobrou dopravní dostupností.

Specializovaná ambulance paliativní péče zajišťuje ambulantní péči pacientům, kteří pobývají v domácím prostředí, anebo v zařízeních sociální péče. Obvyklá je úzká spolupráce s praktickým lékařem, zařízeními domácí péče a specializované paliativní péče. Ambulance paliativní péče působí samostatně v rámci nemocnice, při lůžkových hospicích, při odděleních paliativní péče lůžkových zařízení nebo jako součást zařízení domácí paliativní péče.

Konziliární tým paliativní péče v rámci zdravotnického zařízení (nemocnice nebo léčebny). Tato forma zajišťuje interdisciplinární expertní znalost z oblasti paliativní péče v lůžkových zařízeních různého typu. Posiluje kontinuitu péče (pacient zůstává na oddělení, kde byl doposud léčen a které zná). Minimální složení takového týmu by mělo být lékař, sestra a sociální pracovník.

Denní hospicové centrum (paliativní stacionář) poskytuje komplexní paliativní služby klientům, kteří potřebují pouze denní zajištění péče a jsou většinou v nastavené péči ve stabilizovaném stavu. V domácím prostředí mohou být pak o víkendech či v době pohotovosti vedeni jako klienti mobilního hospice, který také služby v denním centru může zajišťovat. Tato služba je výhodná zvláště u samostatně stojících hospiců či v rámci ambulantní paliativní péče. V České republice na svůj rozvoj teprve čeká.

Specifickou oblastí je paliativní péče orientovaná na dítě. Dítě při dlouhodobém onemocnění, byť by mělo vést k jeho úmrtí, je nezbytné vzdělávat, a to s ohledem na zajištění jeho rozvoje a pro zvýšení jeho vlastního psychického komfortu. Současně je nutné dodržet právo dítěte na život v rodině.

Jednotky paliativní péče by měly nabízet domácí atmosféru s dostatkem soukromí. Měly by sestávat z oddělených prostor o kapacitě 8–15 lůžek a být vybaveny jednolůžkovými nebo dvoulůžkovými pokoji, možností ubytování pro příbuzné, aby mohli zůstat přes noc, a místnostmi pro společenské aktivity, např. obytnou kuchyní nebo obývacími pokoji. V jednotce by měla být jedna místnost určená pro umístění zesnulých, rozloučení s nimi a meditování, stejně jako místnost pro multifunkční využití. Je žádoucí, aby byla dostupná kaple nebo modlitebna (vhodná pro více různých vyznání).

Počet potřebných lůžek jednotky paliativní péče a hospicových lůžek je 80 až 100 lůžek na jeden milion obyvatel.

Tým domácí paliativní péče spojuje několik profesí a podporuje především osoby, které jsou doma nebo v pečovatelském domě. Měl by existovat jeden tým domácí paliativní péče na 100 tisíc obyvatel. Týmy domácí paliativní péče musejí být k dispozici sedm dní v týdnu a 24 hodin denně. Ve venkovských regionech musejí služby domácí péče pokrývat větší spádovou oblast, aby mohly fungovat efektivně.

Obecně platí, že počet lůžek jednotek paliativní péče potřebných v určitém regionu bude záviset na demografickém a sociálně-ekonomickém rozvoji regionu a na dostupnosti jiných služeb specializované paliativní péče. Paliativní péče patří do všech prostředí, kde se poskytuje péče nevyléčitelně nemocným (nemocnice, pohotovost, pečovatelský dům, domov pro seniory, domácí péče, zařízení pro asistované bydlení, ambulantní služby a netradiční prostředí, například vězení).

Zkušenosti ukazují, že vytvoření více typů zdravotně-sociálních služeb v návaznosti na lůžkovou hospicovou péči (mobilní hospic, pečovatelská služba, centrum denních aktivit apod.) vytvářejí předpoklady pro výrazné zlepšení kontinuity péče a zároveň mohou zásadně ovlivnit kvalitu paliativní péče v regionu. Ze předpokladu potřeby služeb paliativní péče vyplývá, že jedno centrum denní péče by mělo připadat přibližně na 150 000 obyvatel. Centrum je samostatnou organizační jednotkou s nejméně šesti místy a může být přidruženo k lůžkovému hospici nebo jednotce paliativní péče.

Odborné léčebné ústavy

Odborné léčebné ústavy vytvářejí zpravidla poměrně rozsáhlé areály charakteru nemocnic. Nedílnou součástí léčby v odborných léčebných ústavech je vždy psychická stránka, tato zařízení jsou tedy přednostně umisťována v rekreačně atraktivním a klidném prostředí. Léčebné ústavy bývají umisťovány na okrajích měst v těsném sepětí s přírodou, anebo jako solitery obklopené volnou krajinou, často v poměrně izolovaných polohách. Odlehlá poloha má důvod terapeutický (klid, žádný hluk z dopravy, minimum návštěv veřejnosti ad.), i hygienický (vyloučení vlivu emisí z dopravy či z průmyslu, vhodné klima, provětrání areálu, obklopení zelení, ale také eliminace rizika šíření infekčních nemocí v případě odborných léčených dýchacích cest).

Charakteristické pro léčebné ústavy je vysoký podíl zeleně v areálech. Zástavba má téměř vždy charakter jednotlivých pavilonů volně umístěných v parkově upravené zeleni, využívané pro trávení volného času a rekreaci a regeneraci pacientů. Pokud jsou jednotlivé pavilony součástí městské struktury, pak bývá areál léčebného ústavu buď zcela volně či časově omezeně přístupný široké veřejnosti. Některé léčebné ústavy však vytvářejí areály vymezené vůči svému okolí (plotem, zdí) a veřejný přístup do volných prostorů areálu může být vyloučen. Omezení přístupu je z důvodu ochrany pacientů anebo naopak návštěvníků, typické např. pro dětské léčebny, psychiatrické léčebny, či léčebny zaměřující se na léčbu infekčních chorob jako např. TBC.

Obr. 39: Rehabilitační ústav Kladruby

Rehabilitační ústav Kladruby je odborným léčebným ústavem určeným k poskytování ústavní celodenní komplexní rehabilitační léčby klientů po úrazech a operacích pohybového a nervového systému. Kapacita ústavu je 265 lůžek.

Zdroj: www.rehabilitace.cz

Jiná zdravotnická zařízení

Pro rozmanitou škálu ostatních zařízení (kojenecké ústavy, dětské domovy do 3 let, jesle, lékárny a výdejny léčiv, protialkoholní záchytné stanice, hygienické stanice atd.) platí zásady podle zaměření příslušného zařízení.

Kojenecké ústavy, domovy pro děti do 3 let a jesle jsou určeny pro zdravé děti. Kojenecké ústavy a domovy by měly být umístěny v okrajové poloze sídel, v klidném prostředí. Sdružování s jinými typy zařízení, případně jinými funkcemi není žádoucí.

Jesle, které v nevyhnutelných případech mohou doplnit rodinnou péči, mají být situovány v klidovém prostředí mimo frekventované motorové komunikace, optimálně jako volně stojící objekt na rovinném, případně mírně k jihu svažitém pozemku s celodenním osluněním. Pozemek nesmí být v inverzní poloze ani ve směru převládajících větrů vůči významným zdrojům znečištění ovzduší. Vlastní budova by měla

být umístěna nejméně 10 m od uliční čáry, vzdálena od sousedních budov cca 3 výšky těchto budov. Místnosti pro pobyt dětí musí být mezi 10.–14. hodinou ze 2/3 podlahové plochy prosluněny. V nově plánovaných plochách bydlení by docházková vzdálenost pro jesle neměla přesahovat 400 m.

Jesle lze sdružovat s mateřskými školami, sdružování s jinými funkcemi nebo zařízeními občanského vybavení není žádoucí.

Výdejny léčiv (lékárny) je vhodné situovat v místech větší koncentrace obyvatel, včetně centrálních území sídel, v blízkosti soustředěných lékařských pracovišť (např. v poliklinikách) a v návaznosti na nemocnice. Zařízení lze sdružovat s dalšími funkcemi, zejména s bydlením a s dalšími zařízeními občanského vybavení. Často bývá přímo v areálech nemocnic, běžné je situování lékárny ve velkých nákupních centrech.

Pro *protialkoholní záchytné stanice* platí obdobné zásady jako pro lékařské ambulance, pouze sdružování s jinými funkcemi není vhodné a nároky na rozsah podlažní plochy a plochy pozemku jsou vyšší a stanoví se podle konkrétních podmínek.

Hygienická stanice zahrnuje odborné pracoviště s příslušenstvím a nemá žádné zvláštní nároky na situování v rámci sídla.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Nemocniční areály, které bývají situovány v okrajových částech velkých měst, vytvářejí své vlastní vyhrazené veřejně přístupné venkovní prostory i vnitřní pasáže v rámci areálu. Pokud jsou nemocnice umístěny v blízkosti městských center, pak veřejné prostory nemocničních areálů dotvářejí strukturu veřejných prostorů navazující části města. Klíčové pro začlenění areálu nemocnice do systému veřejných prostorů navazujícího území je umístění hlavního vstupu do areálu nemocnice. Ten má být zásadně umístěn směrem do exponovaného a významného veřejného prostoru, v návaznosti na zastávku veřejné hromadné dopravy. Před vstupem do areálu nemocnice má být utvořen dostatečný rozptylový prostor, který je vhodné ztvárnit jako reprezentativní veřejný prostor charakteru náměstí.

V menších městech mohou tvořit nemocnice a polikliniky významné dominanty, spolu s dalšími stavbami veřejného občanského vybavení, včetně umístění v návaznosti na významná veřejná prostranství ve městě.

Architektonický výraz má ve vztahu k poslání zdravotnických staveb zásadní význam, neboť patří do souboru vjemů, které mohou ovlivnit psychický stav pacienta. Působení vnějších i vnitřních prostorů, měřítkových vztahů, barev, detailů a kontaktu s přírodním prostředím je objektivně měřitelné v rámci psychických reakcí lidského organismu. Při průzkumech v zařízeních pavilónového typu s výškou do 4 podlaží a kvalitní přírodním prostředím byly zaznamenány příznivé reakce. Naopak ve velkých monoblokových nemocnicích pacienti i personál trpěli pocitem odcizení v uzavřeném anonymním systému. Význam, který byl vždy kladen na architektonický výraz nemocnic, je patrný z historických příkladů. Harmonické a proporčně vyrovnané kompozice dvorových systémů 19. století, které tvoří základ mnoha nemocničních areálů současnosti, se staly vzorem pro vytváření multiblokového systému nejmodernějších nemocnic.

Ostatní zdravotnická zařízení nemají zásadně městotvorný charakter a nepřispívají tak významně k tvorbě veřejných prostorů jako nemocnice.

>>> Standardy dostupnosti zařízení zdravotních služeb (zdravotnictví)

Standard dostupnosti zdravotních služeb stanoví v ČR *Nařízení vlády č. 307/2012 Sb. ze dne 29. srpna 2012 o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb*. Toto nařízení vlády přitom rozlišuje tzv. místní dostupnost zdravotních služeb a časovou dostupnost zdravotních služeb. Místní dostupností je *Nařízením vlády č. 307/2012 Sb.* míněna analogie k časové dostupnosti dle metodiky *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018)*, konkrétně dojezdová doba vyjadřuje místní dostupnost zdravotních služeb hrazených z veřejného zdravotního pojištění, přičemž dojezdové doby stanovené v příloze nařízení vlády pro jednotlivé obory nebo služby jsou stanoveny jako nejzazší možné. Jakkoli to není v nařízení vlády explicitně uvedeno, má se za to, že se jedná o dojezdovou dobu veřejnou hromadnou dopravou, která je dostupná každému bez omezení (na rozdíl od individuální

automobilové dopravy nebo například transportu sanitním vozem rychlé záchranné služby). Časovou dostupností je pak *Nařízením vlády č. 307/2012 Sb.* míněn parametr nijak nesouvisející s urbanismem a územním plánováním, a sice časová lhůta, v níž má být pacientovi poskytnuta příslušná zdravotní služba, a která je lékařsky odůvodnitelná a vychází z objektivního lékařského posouzení současného zdravotního stavu pojištěnce, anamnézy a pravděpodobného průběhu jeho nemoci, bolestivosti nebo povahy jeho onemocnění (např. lhůta časové dostupnosti, kterou nelze překročit v případě indikované výměny kyčelního kloubu je 52 týdnů, lhůta pro poskytnutí indikovaného mamografického vyšetření pak například nesmí překročit 6 týdnů). Časovou dostupnost zdravotních služeb dle nařízení vlády tak nelze zaměňovat s časovou dostupností dle metodiky *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018)*.

Nařízení vlády stanoví nepřekročitelnou mez časové dostupnosti ambulantní i lůžkové zdravotní péče z místa bydliště v minutách, přičemž časový limit dostupnosti je odstupňovaný podle oboru zdravotních služeb a obvyklé četnosti jeho využívání. Běžné obory lékařské péče, jako je například praktický lékař, gynekolog, zubař, lékárna, chirurgie, urologie a další poměrně v populaci běžné a často navštěvované lékařské obory, mají stanovené poměrně krátké limity časové dostupnosti z místa bydliště, na rozdíl od vysoce specializovaných oborů medicíny, jakými jsou například foniatrie, kardiokirurgie, cévní chirurgie, geriatrie či sexuologie.

Rozlišení základní a vyšší úrovně zdravotnických služeb ambulantní péče a časové standardy („dojezdové doby“) vycházejí z *Nařízení vlády č. 307/2012 Sb. ze dne 29. srpna 2012 o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb*. Pro standardy sídelně strukturální dostupnosti bylo využito rozlišení významu obce s občanským vybavením podle *Metodického sdělení MMR ke zpracování sídelní struktury v 2. úplné aktualizaci územně analytických podkladů krajů, 2013*.

Metodika *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018)* se zabývá pouze dostupností ambulantní zdravotní péče. Síť zařízení lůžkové zdravotní péče v podobě nemocnic je totiž možné v ČR považovat v podstatě za dlouhodobě stabilizovanou a nepředpokládá se vznik nějaké zcela nové nemocnice poskytující lůžkovou zdravotní péči z veřejného zdravotního pojištění. Tím není nijak dotčena síť soukromých/nestátních zdravotnických zařízení, jejichž dostupností se však metodika ani nařízení vlády nezabývají, neboť nejsou poskytovateli veřejných zdravotních služeb.

Metodika *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018)* stanovuje tyto standardy dostupnosti ambulantní zdravotní péče (aplikace standardů je vysvětlena v kapitole C.4.3):

ZAŘÍZENÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE	KATEGORIE	BOD SLEDOVÁNÍ PRO DOSTUPNOST		SLEDOVANÉ VÝCHOZÍ ÚZEMÍ	TYP ÚZEMÍ	DOSTUPNOST	
		VÝCHOZÍ	CÍLOVÝ			TYP	STANDARD
AMBULANTNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE - SKUPINA 1** v tom: všeobecné praktické lékařství, praktické lékařství pro děti a dorost, zubní lékař, gynekologie a porodnictví, lékárna základní	základní	obytný dům	ordinace lékaře / lékárna	obytné plochy	A, B, C (obce > 2000 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci
					A, B, C	fyzická - pěší docházka - skutečná	600 m pozn. 4
					D	časová - dojezdová doba	35 minut pozn. 4
AMBULANTNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE - SKUPINA 2** diabetologie, chirurgie, urologie, oftalmologie, otorinolaryngologie, ortopedie, radiologie a zobrazovací metody (jen ultrazvukové a rentgenové a skiografické vyšetření), rehabilitační a fyzikální medicína, fyzioterapie, urologie, vnitřní lékařství	vyšší	obytný dům	ordinace lékaře	obytné plochy	A, B (obce > 5 000 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci; v obcích typu B doporučeno

ZAŘÍZENÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE	KATEGORIE	BOD SLEDOVÁNÍ PRO DOSTUPNOST		SLEDOVANÉ VÝCHOZÍ ÚZEMÍ	TYP ÚZEMÍ	DOSTUPNOST	
		VÝCHOZÍ	CÍLOVÝ			TYP	STANDARD
AMBULANTNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE - SKUPINA 3** gastroenterologie, kardiologie, pneumologie a ftizeologie, hematologie a transfúzní lékařství, revmatologie, hemodialýza, psychiatrie, psychologie logopedie, dermatovenerologie	vyšší	obytný dům	ordinace lékaře	obytné plochy	A, B (obce > 5 000 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci; v obcích typu B doporučeno
AMBULANTNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE - SKUPINA 4** alergologie a klinická imunologie, angiologie, endokrinologie, nefrologie, klinická onkologie, dětská chirurgie, dětská a dorostová psychiatrie, dětská neurologie, ortodoncie, počítačová tomografie	vyšší	obytný dům	ordinace lékaře	obytné plochy	A	sídelně strukturální	přítomnost v obci
AMBULANTNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE - SKUPINA 5** dětská gynekologie, foniatrie a audiologie, radiační onkologie, magnetická rezonance, nukleární medicína, kardiokirurgie, neurochirurgie, cévní chirurgie, infekční lékařství, lékařská genetika, plastická chirurgie, geriatrie, sexuologie	vyšší	obytný dům	ordinace lékaře	obytné plochy	A	sídelně strukturální	přítomnost v obci

** Dojezdová doba vyjadřující místní dostupnost hrazených služeb podle oborů nebo služeb poskytovaných poskytovateli lůžkové péče dle Nařízení vlády 307/2012 Sb. ze dne 29. srpna 2012 o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb:

skupina 1 - všeobecné praktické lékařství, praktické lékařství pro děti a dorost, zubní lékař, gynekologie a porodnictví, lékárna: do 35 minut

skupina 2 - diabetologie, chirurgie, urologie, oftalmologie, otorinolaryngologie, ortopedie, radiologie a zobrazovací metody (jen ultrazvukové a rentgenové a skiagrafické vyšetření), rehabilitační a fyzikální medicína, fyzioterapie, urologie, vnitřní lékařství: do 45 minut

skupina 3 - gastroenterologie, kardiologie, pneumologie a ftizeologie, hematologie a transfúzní lékařství, revmatologie, hemodialýza, psychiatrie, psychologie logopedie, dermatovenerologie: do 60 minut

skupina 4 - alergologie a klinická imunologie, angiologie, endokrinologie, nefrologie, klinická onkologie, dětská chirurgie, dětská a dorostová psychiatrie, dětská neurologie, ortodoncie, počítačová tomografie: do 90 minut

skupina 5 - dětská gynekologie, foniatrie a audiologie, radiační onkologie, magnetická rezonance, nukleární medicína, kardiokirurgie, neurochirurgie, cévní chirurgie, infekční lékařství, lékařská genetika, plastická chirurgie, geriatrie, sexuologie: do 120 minut

Pozn. 4: minimální prahová hodnota počtu obyvatel pro umístění ordinací praktických lékařů (ordinační hodiny 2 dny v týdnu) je 720 obyvatel u praktického lékaře (PL) pro dospělé, 1 800 obyvatel pro PL pro děti a dorost, 840 obyvatel u zubního lékaře, 5 600 obyvatel u PL gynekologa. Optimální počet obyvatel pro celotýdenní provoz je 1 800 obyvatel u PL pro dospělé, 4 500 obyvatel u PL pro děti a dorost, 2 100 obyvatel u zubního lékaře a 14 000 obyvatel u PL gynekologa. Minimální hrubá obytná hustota v péši dostupnosti 600 m je 11 obyvatel/ha (27 obyvatel/ha pro celotýdenní provoz) u PL pro dospělé, 27 obyvatel/ha u PL pro děti a dorost (68 obyvatel/ha pro celotýdenní provoz), 13 obyvatel/ha (32 obyvatel/ha pro celotýdenní provoz) u zubního lékaře a 84 obyvatel/ha (210 obyvatel/ha pro celotýdenní provoz) u PL gynekologa. Při posuzování obytné hustoty u ordinací PL gynekologa a v odůvodněných případech u PL pro děti a dorost při celotýdenním provozu se zohlední počet obyvatel ve spádovém území mimo fyzickou dostupnost. Při dosažení prahové hodnoty odpovídající optimálnímu počtu obyvatel pro celotýdenní provoz se použijí hodnoty hrubých obytných hustot pro celotýdenní provoz.

Tab. 5: Standardy dostupnosti zařízení zdravotní péče dle Maier a kol. (2016, akt. 2018).

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezování ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Ambulance primární péče

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 *lékařské pracoviště*.

Počet Ú. J. – praktický lékař pro dospělé/1000 obyvatel = 1,4.

Počet Ú. J. – praktický lékař pro děti a dorost/1000 obyvatel = 0,6.

Počet Ú. J. – zubní lékař/1000 obyvatel = 1,2.

Počet Ú. J. – gynekolog/1000 obyvatel = 0,2.

Na 1 Ú. J. připadá: 140 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá: 180 m² plochy pozemku.

Zdravotnická záchranná služba

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 *sanitní vůz*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,17.

Na 1 Ú. J. připadá: 60 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá: 70 m² plochy pozemku.

Nemocnice

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 *lůžko*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 2,5.

Na 1 Ú. J. připadá: 65 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá: 150 až 200 m² plochy pozemku.

Kojenecké ústavy a domovy dětí do 3 let

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 *místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,2.

Na 1 Ú. J. připadá: 45 m² podlažní plochy (kojenecké ústavy), 25 m² podlažní plochy (domovy pro děti do 3 let).

Na 1 Ú. J. připadá: 100 m² plochy pozemku (kojenecké ústavy), 80 m² plochy pozemku (domovy pro děti do 3 let).

Jesle

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 *místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 2.

Na 1 Ú. J. připadá: 19 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá: 60 m² plochy pozemku.

Lékárna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 *lékárenské pracoviště*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,3.

Na 1 Ú. J. připadá: 150 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá: 200 m² plochy pozemku.

Hygienická stanice

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 *odborné pracoviště*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,14.

Na 1 Ú. J. připadá: 26 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá: 25 m² plochy pozemku.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Zdravotní středisko

Zdravotní středisko s 30 ordinacemi: cca 5 000 m².

Poliklinika

Poliklinika s 50 ordinacemi: cca 7 000 m².

Poliklinika s 60 ordinacemi: cca 10 000 m² (1 ha).

Nemocnice

Nemocnice kompaktní/multibloková s 200 lůžky: cca 20 000 m² (2 ha).

Nemocnice kompaktní/multibloková s 600 lůžky: cca 90 000 m² (9 ha).

Nemocnice kompaktní/multibloková s 1 000 lůžky: cca 150 000 m² (15 ha).

Zdravotnická záchranná služba

Výjezdové středisko zdravotnické záchranné služby s 10 sanitními vozy: cca 1 500 m².

>>> Limity, doporučená ochrana

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění zákona č. 167/2012 Sb.

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění zákona č. 167/2012 Sb.

Zákon č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 307/2012 Sb. ze dne 29. srpna 2012 o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 4.5.901 až 4.5.904).

>>> Koncepce příslušného ministerstva

Ministerstvo zdravotnictví. <http://www.mzcr.cz>

Zdraví 2020 - Národní strategie ochrany a podpory zdraví a prevence nemocí

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – Kz
Zařízení zdravotnictví	Pozemky zařízení s lůžkovou kapacitou	Zařízení s lůžkovou kapacitou (nemocnice, lázeňské léčebny, rehabilitační ústavy apod.)	Vzhledem k tomu, že se jedná o zařízení s velmi rozdílným způsobem zástavby a s velmi rozdílnou velikostí pozemků, je nutno posuzovat individuálně.
	Plochy zastavěné max. 20 %	Zařízení lůžkové	
	Plochy volné zpevněné	Garáže a další technické a doprovodné objekty	
		Obslužné komunikace vozidlové, pěší	
		Manipulační plochy	
	Plochy volné nezpevněné min. 50 %	Odstavná stání a parkovací plochy	Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci smíšených ploch.
		Zeleň	
	Pozemky zařízení ambulantních	Zařízení ambulantní (ordinace lékařů, polikliniky apod.)	

Tab. 6: Funkční využití a prostorové uspořádání území

C.4.4.4 Zařízení kultury

Kultura je významným faktorem života občanské společnosti. Přispívá k rozvoji kulturní, intelektuální, emocionální i morální úrovně každého občana a plní v tomto smyslu i výchovně vzdělávací funkci.

Kultura plní i důležitou sociální funkci. Přispívá k sebeidentifikaci občanů jako svobodných individualit i k identifikaci občanů se společenstvím, v němž žijí, s obcí, regionem i státem. Tato role kultury má značný motivační efekt. Participace na kultuře vytváří smysluplnou náplň volného času a je tak mj. důležitým preventivním faktorem před sociálně patologickými jevy, jimiž je ohrožena zejména mládež.

Obecně kultura přispívá také k lepšímu vzájemnému pochopení mezi občany různého národnostního původu a je nezanedbatelným prostředkem boje proti xenofobii a rasismu.

Účast na kulturním životě pomáhá osobám se zdravotním postižením začlenit se do pospolitosti zdravých občanů a překonat tak v jisté míře jejich postižení, podobně může tato participace pomoci i obětem násilí. Kultura, resp. podílení se na ní, má tedy i terapeutickou funkci.

>>> Druhy zařízení kultury

Zařízení kultury jsou využívána jak ve volném čase, tak i jako součást výuky všech druhů školských zařízení. Umožňují poznávání předmětů kulturního a vědeckého zájmu a slouží ke zvyšování kulturní úrovně návštěvníků. Využití jednotlivých druhů se v mnoha případech prolíná.

Divadelní scény slouží k provozování divadelního umění jako jednoho z uměleckých druhů, v němž se vytváří vztah mezi hledištěm (diváky) a jevištěm, kde herci a další aktéři zobrazují specifickými prostředky (hlasem, mimikou, loutkami atd.) předepsaný děj hry.

Koncertní sály jsou určeny k provozování hudebního umění.

Kongresová centra slouží ke konání konferencí a kongresů.

Muzea a galerie plánovitě shromažďují, odborně spravují a vědeckými metodami zpracovávají sbírky hmotných dokladů o vývoji přírody a společnosti a různých druzích lidské činnosti a umožňují jejich poznávání. Liší se vystavovanými druhy předmětů.

Divadelní scény, koncertní sály, kongresová centra, muzea a galerie jsou zpravidla zřizovány ve větších městech. Trendem poslední doby je vznik řady malých muzeí a galerií i v malých městech a také ve venkovských obcích, s posláním interpretace místního dědictví, místní kultury, tradic, historie či přírodních hodnot a zajímavostí.

Kina slouží k promítání filmových děl zpravidla velkému počtu diváků. Po roce 1990 až do nedávných let bylo možné sledovat trend nahrazování malých lokálních kin velkými multikiny či tzv. multiplexy, umístěnými nejčastěji jako součást velkých nákupních center. V posledních letech se obliba tradičních malých kin opět vrací a řada z nich je obnovována.

Knihovny jsou zařízeními buď vědeckými, nebo osvětovými. Vědecká knihovna slouží čtenářům, jejichž zájmy jsou spjaty s vědeckou nebo vysokoškolskou činností. Osvětová knihovna je určena širokému okruhu uživatelů a nabývá zpravidla formy obecní či městské knihovny (dříve lidové knihovny).

Vědecké knihovny jsou zpravidla situovány ve větších městech, zatímco síť osvětových knihoven je rozšířena ve všech městech i ve všech venkovských obcích.

Archivy jsou instituce určené k uchovávání, ochraňování, evidování a zpřístupňování archiválií, tj. historicky cenných písemných pramenů, vzniklých v rámci činnosti státních, městských a obecních orgánů či jiných právnických a fyzických osob. Archivy jsou tvořeny souborem budov s depozitáři, kde se dané archiválie, archivní fond nebo archivní sbírky shromažďují. Archivy jsou běžně regulovány státem, spadají obvykle pod resort kultury nebo vnitra a jejich činnost je upravena archivním zákonem. Archivy se dělí na archivy veřejné a soukromé, veřejné jsou zakládány státem nebo územní samosprávou a soukromé může založit jakákoliv právnická či fyzická osoba po splnění některých náležitostí

Botanické zahrady a zoologické zahrady jsou speciálně zaměřené na pozorování rostlin a živočichů, pokud možno v jejich vlastním, ale uměle vytvořeném přírodním prostředí.

Hvězdárny a planetária umožňují, kromě vědecké činnosti, poznávání vesmíru laickým návštěvníkům.

Klubovny pro zájmové skupiny slouží ke schůzkám lidí různých věkových skupin, které spojuje jakýkoliv společný zájem. Zpravidla se zřizují jako integrované do objektů jiných zařízení, nejčastěji jako součást obecních úřadů, škol či domů dětí a mládeže nebo jako součást sportovních zařízení (sportovní kluby).

Zejména na malých venkovských obcích plní dodnes kulturní funkci budovy *sokoloven*, jichž bylo v období od roku 1863 do 40. let 20. století postaveno ve městech i malých obcích několik stovek. Sokolovny byly budovány pro potřeby České obce sokolské pro pořádání tělovýchovných, sportovních a kulturních akcí (taneční zábavy, plesy, koncerty, ochotnické divadlo atp.). Právě v malých venkovských obcích disponují sokolovny jediným kulturním sálem použitelným pro pořádání místních kulturních a společenských akcí. Vedle své utilitární funkce jsou sokolovny rovněž cenným dokladem vývoje české společnosti, národní identity a sebevědomí.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Divadelní scény

Podle druhu divadelní formy a jí odpovídajícímu jevištnímu vybavení i rozsahu prostoru rozlišujeme divadla pro operu, operetu, balet, činohru, muzikál, loutkové herectví, aj. Prostory pro operu a balet vyžadují slavnostní prostředí, velké a hluboké jevištní prostory. Dále je zapotřebí množství zkušeben a šaten pro účinkující. Opereta, popř. muzikál, má znaky podobné jako operní scéna. Vybavení prostorů pro diváky nebývá tak bohaté a velkorysé jako pro operu. Činohra klade maximální požadavky na viditelnost a slyšitelnost. Není zapotřebí orchestrů, scéna může bezprostředně přecházet až k divákovi. Počet provozních prostorů je zpravidla menší než u předchozích forem.

V praxi nedochází zpravidla k důsledné diferenciaci divadelních budov podle druhů divadelních forem a ve většině případů jsou na téže scéně hrány nejrozmanitější divadelní formy. Současné tendence vývoje divadelní budovy směřují k určitému typu víceúčelové scény. Takové kompromisní řešení divadla se smíšeným provozem je zpravidla vhodné pro menší města.

Ve velkých městech existuje zpravidla více divadel pro různé druhy divadelních forem.

Velká divadla s kapacitou sedadel v hledišti v řádu několika stovek jsou zpravidla samostatnými soliterně stojícími budovami, tvořícími dominantu nějakého významného městského veřejného prostoru (divadla často stojí v parcích anebo na náměstích). Zpravidla jsou situována do reprezentativních poloh center měst, s dominantní úlohou v urbanistické struktuře i v obraze celého města. Situování divadel v centrech měst zaručuje kromě reprezentace města také podmínky optimální dostupnosti divadla pro všechny obyvatele města i celého jeho spádového území.

Orientace ke světovým stranám se u divadla zpravidla neurčuje, avšak z hlediska architektonického se doporučuje situovat hlavní průčelí na osluněnou stranu pro zvýraznění plasticity jeho vstupní (hlavní) fasády.

Menší divadla, s kapacitou hlediště v řádu desítek, obvykle do cca 150 sedadel v hledišti, bývají integrována do budov s jiným účelem. Často jsou tato malá divadla (dříve nazývaná „divadla malých forem“) integrální součástí budov knihoven, muzeí či galerií, uměleckých škol anebo jsou dokonce situována do suterénu či vnitrobloku obytných domů.

Divadla by neměla být situována při dopravně zatížených hlavních komunikacích, měla by být však snadno přístupná prostředky veřejné hromadné dopravy.

Pozemek musí umožňovat zřízení rozptylových ploch při odchodu obecního z divadla.

Součástí plochy musí být možnost parkování motorových vozidel. Parkovací plochy pro automobily je podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) nutné dimenzovat v poměru 1 stání na 4 sedadla v hledišti.

Výhodné je umístění zařízení v klidném prostředí, např. v návaznosti na plochy městské zeleně.

Zařízení je možno sdružovat s vybranými zařízeními stravování (kavárny, restaurace, kluby, bufety).

Obr. 40a, 40b: Nové divadlo v Plzni

Výstavba nové plzeňské divadelní budovy byla zahájena v červnu roku 2012 podle projektu vypracovaného architektonickou a projekční kanceláří Helika, a to na základě původního návrhu portugalské architektonické kanceláře Contemporanea Lda. Divadelní budova má dvě scény, velkou s kapacitou 461 sedadel a Malou scénu s kapacitou dosahující až 150 míst.

Zdroj: www.lidovky.cz,
www.earch.cz

Nové budovy divadel se dnes prakticky nestaví, využíván je historický stavební divadelní fond. Za uplynulých 35 let byly v ČR vystavěny pouze dvě zcela nové budovy divadel: v roce 1999 bylo otevřeno Divadlo loutek v Ostravě a v roce 2014 bylo otevřeno Nové divadlo v Plzni.

Koncertní sály

Požadavky na situování zařízení i vlastnosti pozemku jsou obdobné jako pro divadelní scény. Koncertní sály jsou zpravidla součástí samostatně stojících koncertních domů, které svým významem spolu s divadly také patří do kulturního centra města.

Kromě reprezentativní polohy v rámci struktury centra města a dobré dostupnosti veřejnou dopravou je u koncertního domu vhodné situování v klidném prostředí, s vyloučením hlukové zátěže z dopravy. S ohledem na současné trendy výstavby koncertních domů či filharmonií a jejich konstrukční, technologické a materiálové řešení, je technicky řešitelné odhlučnění koncertního sálu prakticky od jakéhokoli zdroje hluku.

Situování musí umožnit zřízení odpovídajících rozptylových ploch před vstupem a parkovacích ploch pro motorová vozidla.

Nároky na parkování jsou identické, jako pro divadla, tedy na 5 sedadel v hledišti 1 parkovací stání.

Nové koncertní sály se u nás nestaví, využívá se staršího stavebního fondu z minulosti.

Kongresová centra

Obr. 41a, 41b, 41c: Kongresové centrum Zlín, autorka: Eva Jiříčná, realizace 2010

Stěžejní částí Kongresového centra tvoří velký sál pro více než 830 diváků či posluchačů určený k pořádání největších akcí. Nachází se v ní ale i menší sál s kapacitou asi 90 lidí, šest salonků a restaurace.

Zdroj: www.centroprojekt.cz

Kongresová centra slouží kromě pořádání kongresů a zasedání i k pořádání významných společenských a kulturních akcí, mj. i koncertů. Zařízení obsahuje zpravidla jeden nebo více sálů vybavených profesionální audiovizuální technikou. Kromě sálů obsahuje i další konferenční, jednací a výstavní místnosti.

Objem sálů, konferenčních místností, výstavních ploch a správních místností je úměrný specifickému poslání a velikosti zařízení.

Součástí kongresových center jsou dnes zcela běžně stravovací zařízení umožňující pořádání recepcí a dalších společenských akcí, dále kancelářské provozy a ubytovací kapacity pro účastníky akcí. Kongresová centra dnes běžně vznikají jako součást kongresových hotelů, u kterých je funkce pořádání kongresů synergicky propojená s možností pořádání kongresů a jiných společenských akcí.

Požadavky na situování zařízení i vlastnosti pozemku jsou obdobné jako pro divadelní scény.

Situování musí umožnit zřízení odpovídajících rozptylových ploch před vstupem a parkovacích ploch pro motorová vozidla. Musí být zajištěn dopravně kapacitní přístup pro nákladní vozidla pro zásobování kongresového centra výstavním mobiliářem, audiovizuální technikou či cateringem.

Muzea a galerie

Muzea a galerie umožňují poznávání předmětů kulturního, historického, uměleckého a vědeckého zájmu. Poznávání umožňují i jiná zařízení prostřednictvím filmu, televize aj., základním rozdílem však je, že muzea a galerie ukazují vlastní předmět poznání prostřednictvím stálé nebo dočasné výstavy.

Rozdílné druhy zařízení mají v podstatě společné požadavky na řešení, jádrem zařízení je vždy soubor výstavních prostorů, které musí splnit přísné požadavky zejména na osvětlení vystavených exponátů. Liší se pak již jen v detailech podle druhu vystavovaných předmětů, popřípadě podle specifického určení.

Vedle situování zařízení v centrech měst, kde jsou součástí kulturních center, mohou, být tato zařízení umísťována podle svého zaměření i v jiných polohách, typicky v místech historických událostí, v rodištích umělců nebo např. i v rekreačních oblastech. Některé exponáty mohou být vystavovány i na volných plochách. Obecně přitom platí, že muzea a galerie by měla být vždy lokalizována v důstojné a exponované poloze.

Vhodná jsou místa snadno dosažitelná, komunikačně dobře přístupná, na dostatečně velkém pozemku, výhodou je poloha v zeleni.

Poloha musí umožnit dosažení požadovaných hodnot denního osvětlení a vyloučit nežádoucí stínění nebo nepříznivé reflexy sousedních objektů.

Orientace ke světovým stranám musí umožnit vyloučení přímého oslunění všech prostor, ve kterých se nacházejí exponáty.

Situování musí umožnit zřízení odpovídajících rozptylových ploch před vstupem a odstavných ploch pro motorová vozidla.

Zařízení může prostorově navazovat na další významné kulturní stavby, zařízení stravování i vybraná zařízení obchodu.

Kina

Zařízení umožňují promítání a sledování filmů širokému okruhu diváků. V současné době je realizován provoz ve dvou formách zařízení: kina jednosálová, kina vícesálová.

Jednosálová kina jsou situována zejména v menších obcích, ve velkých městech pak zejména pro promítání specificky zaměřených filmů (filmy pro náročné diváky, archivní filmy apod.). Jsou ve většině případů součástí zástavby jako samostatné objekty, nebo integrována do objektů jiných funkcí (např. i bydlení). Mohou být situována ve frekventované poloze, ale chráněna před rušivými vlivy. Rozptylová plocha před vchodem je nezbytná.

V současnosti jsou budována zejména vícesálová kina, sdružovaná s řadou dalších zařízení obchodních, stravovacích atd., zpravidla jsou součástí nákupních center. Lze je situovat jak v městské urbanistické struktuře, tak v okrajových polohách. Důležitá je možnost spojení hromadnou dopravou a zajištění rozptylových ploch a možnosti odstavení motorových vozidel. Dle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) se zřizuje 1 parkovací stání na 6 sedadel v hledišti kina.

Specifickou formou zařízení jsou letní kina, zřizovaná v tvarově příznivých terénních útvarech. Uplatní se jak v městské struktuře, tak v rekreačních oblastech. Jejich využití je sezónně omezeno, tato zařízení je možno využívat pro další vhodné kulturní a společenské akce.

Knihovny

Knihovny slouží pro soustavné získávání, speciální zpracovávání, uchovávání a půjčování knih jako zdrojů informací čtenářům. Kromě knihy v její klasické podobě je termínem *kniha* v současné době označeno psané, tištěné nebo jiným způsobem reprodukováné literární dílo různého druhu.

Podle významu a zaměření knihovního fondu se dělí na knihovny osvětové pro širokou veřejnost (nejširší spektrum knihovního fondu, zejména beletrie) a knihovny vědecké či univerzitní.

Vědecké knihovny jsou zejména knihovny akademií a vědeckých společností, univerzitní knihovny, knihovny výzkumných ústavů, knihovny muzeí a archivní knihovny. Tyto knihovny bývají zpravidla sdruženy s příslušným zařízením (vysoké školy, akademie věd atd.) a mívají omezenou veřejnou přístupnost.

Situování objektu vědecké knihovny by mělo umožnit orientaci studoven a čítáren k severu (severovýchodu).

Obr. 42: Národní technická knihovna (NTK) v Praze, autor: Projektil Architekti, realizace 2009

NTK je největší knihovna technické literatury v České republice s kapacitou přes 1,5 milionu knih. Byla otevřena 9. září 2009 v sousedství ČVUT v Praze.

Foto: Pavel Culek, 2011

Knihovny osvětového charakteru patří mezi základní vybavení každé obce, jsou určeny pro širokou veřejnost, jedná se o obecní a městské knihovny (dříve lidové knihovny). V některých případech (např. velká města) mohou být knihovny dále diferencovány podle věku uživatelů (po děti, pro dospělé).

Knihovny osvětového charakteru se mohou sdružovat s jinými zařízeními školství, kultury, veřejné správy, bydlení a dalších funkcí. Na malých obcích bývají knihovny nejčastěji součástí obecního úřadu. Vhodné je situování co nejbližší okruhu předpokládaných uživatelů, tj. v pěší dostupnosti (pro děti, seniory) nebo snadné dostupnosti hromadnou dopravou (senioři) v případě místních zařízení základního typu; v místech s velmi dobrou dostupností hromadnou dopravou v případech velkých knihoven celoměstského a regionálního významu.

Depozitáře knihoven je nezbytné situovat mimo záplavová území vodních toků, aby případná povodeň nemohla poškodit knihovní fond.

Archivy

Obdobnou funkci jako knihovny plní archivy. Slouží k dlouhodobému uchovávání tištěných i elektronických dokumentů v požadovaném prostředí, na rozdíl od knihoven je však jejich primární funkcí uchování dokumentů, nikoli jejich volné zpřístupnění široké veřejnosti. Archivy jsou přístupné omezené skupině osob, kromě zástupců institucí, které v archivu uchovávají svoje dokumenty, bývají archivy typicky zpřístupňovány pro studijní a vědecké a badatelské účely.

Archivy nekladou žádné specifické nároky na umístění v území. Vzhledem k tomu, že nebývají přístupné široké veřejnosti, bývají archivy situovány v periferních polohách zástavby měst, mimo centrum a mimo aktivní městské veřejné prostoru. Výjimkou přitom bývají archivy a depozitáře umístěné v historických budovách v centru města (např. Klementinum či Invalidovna v Praze) Budovy archivů zpravidla nemají ani okna (s výjimkou vstupní a kancelářské části budovy), aby bylo možné dosáhnout požadovaného vnitřního mikroklimatu pro dlouhodobé uchování dokumentů a archivních materiálů. Proto ani není vhodné, aby byly takové budovy situovány v exponovaných částech zástavby. Archivy bývají také integrální součástí muzeí a institucí veřejné správy.

Archivy, stejně jako knihovny, je nezbytné situovat mimo záplavová území vodních toků, aby případná povodeň nemohla poškodit archivní fond.

Obr. 43a, 43b, 43c: Moravský zemský archiv v Brně – Bohunicích (realizace 2008, autor: A Plus a.s.)

Stavba byla navržena a postavena proto, aby sloužila k trvalému uložení, všestrannému zabezpečení, ochraně a odbornému zpracování archiválií, které dokumentují dějiny Moravy od 12. století do současnosti. Stavba zabezpečuje mimořádně dobré podmínky pro uložení a ochranu archiválií na straně jedné a rovněž tvoří vysoce moderní a důstojné prostory pro vědecké bádání, prezentaci archivních pramenů a přednáškové aktivity pro širokou veřejnost.

Zdroj: www.stavbaroku.cz

Botanické zahrady a zoologické zahrady

Botanická zahrada je trvalé zařízení, kde jsou pěstovány, zkoumány a vystavovány rostliny, vzácné a ohrožené druhy rostlin jsou zde chráněny. Často bývají součástí příslušných vysokých škol. Zvláštním typem botanické zahrady, zpravidla náročnějším na rozlohu plochy, je arboretum. Arboretum je sbírkou živých dřevin, specializující se na výzkum a pěstování dřevin. Mívá parkovou úpravu anebo je přímo součástí volní krajiny (např. arboretum sloužící pro lesnický výzkum). Stejně jako botanické zahrady bývají i arboreta často vázaná na vysoké nebo střední školy zemědělského zaměření.

Zoologická zahrada je trvalé zařízení, v němž jsou chováni a po zákonem stanovenou dobu v kalendářním roce vystavováni pro veřejnost volně žijící živočichové, popřípadě též zvířata domácí. Posláním zoologických zahrad je v souladu s právem Evropských společenství přispět k zachování biologické rozmanitosti volně žijících živočichů jejich chovem v lidské péči, se zvláštním zřetelem na záchranu ohrožených druhů, jakož i výchova veřejnosti k ochraně přírody.

Obě tato specifická zařízení se situují převážně v okrajových polohách s vhodným přírodním prostředím a krajinným rámcem. Tato zařízení by neměla být situována při dopravně frekventovaných hlavních komunikacích, měla by být však snadno přístupná veřejnou hromadnou dopravou i s možností parkování motorových vozidel. Dle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) se zřizuje 1 parkovací stání na 1 000 m² plochy zoologické nebo botanické zahrady.

Jako doplňková zařízení jsou zde většinou i zařízení pro stravování (restaurace, bufety), prodej upomínkových předmětů, zařízení pro pořádání osvětových akcí atd.

Obě zařízení je možno i sdružovat a vytvářet tak zoogeografické bioparky.

Hvězdárny a planetária

Hvězdárny jsou zařízeními určenými pro pozorování vesmíru, a to jak pro vědecké účely, tak pro osvětu veřejnosti.

Planetária jsou zařízeními určenými k názornému předvádění hvězdné oblohy a pohybů nebeských těles.

V těchto zařízeních bývají pořádány hromadné osvětové akce, přednášky, sympozia atd.

Situování těchto zařízení vychází se specifických podmínek, zejména geomorfologických, biologických a klimatických. Pro situování hvězdáren jsou velmi vhodné vyšší horské polohy, v každém případě je žádoucí lokalizace mimo oblast většího světelného znečištění.

Klubovny

Klubovny jsou určeny pro shromažďování uživatelů různých věkových kategorií, které sdružují společné zájmy. Jedná se zpravidla o zařízení menšího rozsahu.

Tato zařízení nebývají samostatnými stavbami, ale bývají sdružována s dalšími zařízeními školství, kultury, veřejné správy (obecní a městské úřady), sportu, stravování, církví, sociální péče atd.

Situování těchto zařízení je ovlivněno účelem a okruhem uživatelů. V některých případech (např. u kluboven pro děti a mládež) bývá součástí pozemku i venkovní hřiště.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Převážná většina zařízení kultury má velký význam pro formování urbanistické struktury centrálních částí měst a obcí. Zejména divadelní scény, koncertní sály a kongresová centra, ale i galerie či muzea, jsou významnými prvky této struktury. Zelené a rozptýlové plochy, které jsou jejich součástí, podtrhují význam centrálních prostorů, které jsou místem mezilidských kontaktů, odrážejí kulturní úroveň dané obce a jsou významově i orientačně dominantními prvky v urbanistické struktuře.

Větší komplexy sdružených zařízení muzeí a galerií přispívají nejen k vytváření veřejných prostorů sídel, ale vytvářejí i vlastní atraktivní prostředí.

Je žádoucí zajistit návaznost zařízení kultury na další zařízení spojená se společenskými a turistickými aktivitami, zejména se zařízeními veřejného stravování, ubytování, turistická informační centra, kluby apod.

Zcela specifické atraktivní prostředí rovněž vytvářejí botanické a zoologické zahrady. Součástí jejich areálů bývá celá rozsáhlá síť prostor, které jsou sice přístupné za poplatek ve výši vstupného, ale rozšiřují tak systém veřejných prostor daného města či obce o další specifickou síť prostor.

>>> Standardy dostupnosti zařízení kultury

V České republice jsou standardy dostupnosti stanoveny z celé škály zařízení kultury pouze pro knihovny, a to v *Metodickém pokynu Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky*. Tento metodický pokyn stanovuje základní kvantitativní a kvalitativní podmínky pro poskytování knihovnických služeb pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi a kraji na území ČR, zapsané v evidenci knihoven Ministerstva kultury. Pro krajské knihovny a knihovny působící ve velkoměstech se doporučené indikátory použijí přiměřeně s ohledem na funkce knihovny a její postavení ve městě. Článek 5 tohoto metodického pokynu stanovuje standard umístění knihovny v obci: „Knihovnické služby mají být poskytovány v místě, které je maximálně využíváno a výhodné pro obyvatele obce. Pokud je to možné, mají být poblíž ústřední dopravní sítě, v blízkosti rušného veřejného života, kde jsou např. obchody, nákupní centra, kulturní podniky. Je vhodné, když veřejná knihovna může sídlit v budově, kde jsou i jiné služby, jako muzeum, galerie výtvarného umění, společenské

centrum nebo sportovní zařízení. (Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven). Doporučuje se umístění knihovny v centru sídelního útvaru nebo v blízkosti centra. Docházková vzdálenost pro okruh přímé působnosti nemá přesáhnout 15 minut pěší chůze nebo jízdy veřejným dopravním prostředkem hromadné dopravy nebo autem. Pokud docházková vzdálenost přesáhne uvedený indikátor, je vhodné zajistit dostupnost knihovnických služeb zřízením pobočky, pojízdnou knihovnou nebo jiným způsobem.“

Standards dostupnosti ostatních zařízení kultury byly v metodice odvozeny z doporučujících standardů uváděných v českých a zahraničních odborných publikacích.

Metodika *Standards dostupnosti veřejné infrastruktury* (Maier a kol. 2016, akt. 2018) stanovuje tyto standardy dostupnosti vybraných (nejčastěji plánovaných a navrhovaných) zařízení kultury (aplikace standardů je vysvětlena v kapitole C.4.3):

ZAŘÍZENÍ KULTURY	KATEGORIE	BOD SLEDOVÁNÍ PRO DOSTUPNOST		SLEDOVANÉ VÝCHOZÍ ÚZEMÍ	TYP ÚZEMÍ	TYP DOSTUPNOSTI	STANDARD DOSTUPNOSTI
		VÝCHOZÍ	CÍLOVÝ				
KNIHOVNA ***	základní	obytný dům	knihovna	obytné plochy	A, B, C, D	časová - pěší chůze nebo dojíždka veřejným dopravním prostředkem hromadné dopravy nebo dojíždka autem	15 minut
KLUBOVÉ ZAŘÍZENÍ, KLUBOVNA / KOMUNITNÍ CENTRUM (pro všechny věkové kategorie – pro děti, mládež, seniory)	základní	obytný dům	klubovna	obytné plochy	A, B	fyzická - pěší docházka - skutečná	600 m (400 m)*
					C, D	fyzická - pěší docházka - skutečná	800 m
VÍCEÚČELOVÝ SÁL	základní	obytný dům	víceúčelový sál	obytné plochy	A, B, C, D (obec > 1 000 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci
DIVADLO	vyšší	obytný dům	divadlo	obytné plochy	A, B (obec > 30 000 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci

* v území se souvislou kompaktní zástavbou, tj. převážně bloky tvořené vícepodlažními domy včetně sídlišť

*** doporučuje se umístění knihovny v centru sídelního útvaru nebo v blízkosti centra

Tab. 7: Standardy dostupnosti zařízení vzdělávání, výchovy dle Maier a kol. (2016, akt. 2018).

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezování ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Účelová jednotka (Ú. J.) pro zařízení kultury se liší podle druhů zařízení.

Počet Ú. J./1000 obyvatel je *odborným odhadem* pro případné stanovení potřebné plochy nového zařízení v rámci řešeného území.

Divadelní scény

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 sedadlo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = od 1,7 (divadelní scény hudebních forem) do 0,5 (divadelní scény loutkové profesionální).

Na 1 Ú. J. připadá od 15,4 m² podlažní plochy (divadelní scény hudebních forem) do 9,0 m² podlažní plochy (divadelní scény loutkové profesionální). Na 1 Ú. J. připadá od 12 m² do 8 m² pozemku.

Koncertní sály

Platí obdobné hodnoty Ú. J./1000 obyvatel, m² podlažní plochy a plochy pozemku.

Kongresová centra

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 *sedadlo (místo)*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 20.

Na 1 Ú. J. připadá cca 85 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá cca od 120 do 90 m² pozemku (podle charakteru a situování zařízení).

Muzea a galerie

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² *výstavní plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 16 (muzea), 1,5 (galerie).

Na 1 Ú. J. připadá cca 4,8 m² podlažní plochy (muzea), 2,5 m² podlažní plochy (galerie).

Na 1 Ú. J. připadá cca 2,6 m² pozemku (muzea), 3,0 m² pozemku (galerie).

Knihovny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² *celkové užitkové plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 3 (vědecké knihovny), 60 (knihovny osvětového charakteru).

Na 1 Ú. J. připadá cca 1,15 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá cca 1,2 m² pozemku.

Kina

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 *sedadlo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = max. 20, max. 16 (letní kina).

Na 1 Ú. J. připadá cca 3,2 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá cca 9,2 m² pozemku, cca 5 m² pozemku (letní kina).

Botanické zahrady a zoologické zahrady

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² *pozemku*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 800 (zoologická zahrada), 500 (botanická zahrada).

Na 1 Ú. J. připadá cca 0,06 m² podlažní plochy (zoologická zahrada), cca 0,04 m² podlažní plochy (botanická zahrada).

Na 1 Ú. J. připadá cca 1 m² pozemku (zoologická zahrada), cca 1 m² pozemku (botanická zahrada).

Hvězdárny a planetária

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² *celkové užitkové plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1,8 (hvězdárna), 0 8 (planetárium).

Na 1 Ú. J. připadá cca 1,2 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá cca 4 m² pozemku.

Klubovny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 *místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = cca 6.

Na 1 Ú. J. připadá cca 4,5 m² podlažní plochy.

Na 1 Ú. J. připadá cca 6 m² pozemku.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Divadla

Koncertní domy

Divadlo nebo koncertní dům jako samostatná soliterní stavba s 500 místy v hledišti: 5 000 – 10 000 m² (0,5 – 1 ha).

Kongresová centra

Kongresové centrum integrované v městské zástavbě, s kapacitou 1 000 míst v kongresových sálech: 5 000 – 10 000 m² (0,5 – 1 ha).

Kongresové centrum jako samostatný areál, s kapacitou 1 000 míst v kongresových sálech: 15 000 m² (1,5 ha).

Muzea a galerie

Individuální, dle konkrétního zaměření, rozsahu sbírek a charakteru vystavovaných exponátů.

Knihovny

Národní knihovna: 10 000 – 15 000 m² (1 – 1,5 ha).

Vědecká knihovna: 10 000 m² (1 ha).

Městská knihovna: 5 000 m² (0,5 ha).

Kina

Kino s kapacitou 200 míst v hledišti: 2 000 m².

Kino s kapacitou 500 míst v hledišti: 5 000 m² (0,5 ha).

Botanické zahrady a zoologické zahrady

Botanické zahrady: v řádu jednotek hektarů.

Zoologické zahrady: v řádu nízkých desítek hektarů.

Hvězdárny a planetária

Hvězdárny a planetária jako samostatné areály: 5 000 – 10 000 m² (0,5 – 1 ha).

>>> Limity, doporučená ochrana

Pro zařízení kultury je určena řada limitů, vyplývajících z platných legislativních předpisů. Vzájemné vlivy zařízení a jeho okolí upravují doporučení v normách a podmínky pro funkční využití a prostorové uspořádání území (regulativy), zakotvené v příslušné územně plánovací dokumentaci.

K zařízení kultury se vztahují další legislativní předpisy a metodiky, související s územním rozvojem, a to zejména:

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů. Zákon zejména upravuje práva a povinnosti směrem k vlastníkům kulturních památek, ale i ostatním fyzickým a právnickým osobám ve vztahu k památkovému fondu. Upravuje problematiku památkových rezervací, památkových zón a ochranných pásem, archeologických výzkumů a nálezů. Stanoví pravomoc a působnost správních úřadů v oblasti státní památkové péče a v neposlední řadě zakotvuje sankce a opatření k nápravě pro případ porušení povinností.

Vyhláška č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 187/2007 Sb., kterou se stanoví obsah a náležitosti plánu území s archeologickými nálezy.

Vyhláška č. 420/2008 Sb., kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón.

Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad a o změně některých zákonů (zákon o zoologických zahradách), ve znění pozdějších předpisů.

Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky.

Metodické pokyny Ministerstva kultury a Koncepce rozvoje knihoven

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 2.3 a limity 2.1.133, 2.2.101, 4.5.901 až 4.5.904).

>>> Koncepce příslušného ministerstva

Ministerstvo kultury. <http://www.mkcr.cz/>

Integrovaná strategie podpory kultury v ČR do roku 2020

Státní kulturní politika ČR 2015–2020 (s výhledem do roku 2025)

Koncepce památkové péče v ČR 2017–2020

Koncepce podpory umění v České republice na léta 2015–2020

Koncepce rozvoje knihoven v ČR 2016–2020

Koncepce rozvoje muzejnictví v ČR 2015–2020

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví. Jedná se o dokument o spolupráci Ministerstva kultury s UNESCO v oblasti kultury, publikovaný ve Sbírce zákonů pod č. 159/1991 Sb. Úmluvou je definováno kulturní a přírodní dědictví, je založen Seznam světového dědictví (tzv. památky UNESCO) a stanoveny povinnosti států k jeho položkám, tj. nejvýznamnějším památkám světa. <http://www.unesco-czech.cz/>

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – K _z
Zařízení kultury	Pozemky velkoplošných zařízení	Velkoplošná zařízení (divadla, multikina, společenské sály, kulturní domy atd.)	0,4–0,5 s parkovišti na terénu
	Plochy zastavěné 40–70 %	Velkoplošné zařízení	0,6–0,7 s podzemními parkovišti
	Plochy volné zpevněné 40–20 %	Obslužné komunikace, manipulační a rozptylové plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 20–10 %	Doprovodná zeleň	
	Pozemky maloplošných zařízení	Klubovny, galerie, místní knihovny, malé divadelní scény atd.	<i>Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci smíšených ploch.</i>

Tab. 8: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky

Součástí pozemku kapacitních zařízení kultury je vždy rozptylová plocha před vchodem. Funkci rozptylové plochy může typicky plnit i např. náměstí nebo park, pokud stojí stavba pro kulturu v přímé vazbě na ně.

Nová zařízení kultury mají na svém pozemku parkovací plochy v hodnotách stanovených normou.

Koeficient zastavění se liší podle příslušného počtu parkovišť a jejich umístění (na terénu nebo pod terénem, případně pod objektem).

C.4.4.5 Zařízení veřejné správy

>>> Druhy zařízení veřejné správy

Zařízení veřejné správy jsou zařízeními nekomerčního charakteru a slouží pro správu a řízení obcí, krajů a státu. Poskytují celostátně propojené služby i pro zajištění komunikace a bezpečnosti občanů. Podle konkrétního účelu se dělí na tyto druhy zařízení:

- Zařízení moci zákonodárné a samosprávné – parlament, úřady krajských a obecních samospráv
- Zařízení moci výkonné (exekutivní) – úřad vlády, ministerstva a jejich úřady, úřady státní správy, krajské úřady, obecní úřady, magistráty, úřady městysů, úřady městských částí a městských obvodů, finanční úřady, ad.
- Zařízení moci soudní – soudy, státní zastupitelství
- Zařízení zastupitelských úřadů – velvyslanectví, konzuláty
- Zařízení pošt a telekomunikací – pošty, rozhlas, televize
- Informační centra

Zařízení veřejné správy zahrnují stavby, soubory staveb a areály, jejichž převažující náplní jsou kancelářské provozy určené pro řízení a provádění konkrétní agendy veřejné správy. Kumulují a sdružují tedy kancelářská pracoviště, včetně všech souvisejících provozů jako jsou jednací místnosti a sály, archivy, serverovny a provozy IT, návštěvnická centra a úseky pro styk s veřejností apod.

Z provozního hlediska a z hlediska umístění do území a nároků na dostupnost a obslužnost je zásadní, zda se jedná o zařízení veřejné správy, které je určené pro styk s veřejností, anebo se jedná o zařízení, kde se přístup veřejnosti (s výjimkou např. jen občasných a nárazových návštěv apod.) nepředpokládá anebo je v omezené míře. Podle míry přístupu veřejnosti se zařízení veřejné správy dělí na tyto typologické druhy:

- Zařízení veřejné správy pro veřejnost
Zařízení veřejné správy, která jsou určena primárně pro každodenní styk s veřejností. Jedná se o budovy a areály institucí s přístupem veřejnosti, jako jsou správní úřady obcí, magistráty, městské a obecní úřady, úřady práce, finanční úřady či pošty.
- Zařízení veřejné správy s malou návštěvností veřejnosti
Zařízení veřejné správy, kde je předpoklad malé návštěvnosti veřejností. Jedná se například o parlament, úřad vlády, ministerstva a jejich úřady, soudní budovy, státní zastupitelství, zařízení akademie věd, stavby českého statistického úřadu, velvyslanectví a konzuláty apod.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Pro situování budov veřejné správy je zásadní míra předpokládané návštěvnosti veřejností. Budovy a areály, kde se předpokládá intenzivní styk s veřejností, je vždy vhodné situovat v centrálních částech měst, anebo alespoň v dobré dostupnosti kapacitní veřejnou hromadnou dopravou.

Stavby obecních či krajských samospráv, stejně jako budovy parlamentu či úřadu vlády jsou tradičně umísťovány v exponovaných polohách v centrech obcí a měst a svým architektonickým ztvárněním a dominancí v okolní zástavbě odkazují na svůj symbolický a společenský význam. Například budovy radnic, tedy obecních či městských úřadů a magistrátů, vždy dominují centru dané obce a většinou jsou umístěny na hlavním náměstí, hlavní návsí nebo na jiném významném veřejném prostranství uprostřed obce.

Při situování budov veřejné správy s nižší návštěvností veřejností není klíčové umístění v centrální poloze obce nebo města, je však třeba zvažovat dostupnost pro zaměstnance.

Důležité je rovněž zajištění dobré dopravní dostupnosti prostředky hromadné dopravy a zajištění přiměřeného počtu parkovacích stání. Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) musí být u institucí celoměstského nebo nadměstského významu určených

pro veřejnost zřízeno 1 stání na 25 m² kancelářské plochy, u institucí místního významu určených pro veřejnost pak musí být zřízeno 1 stání na 30 m² kancelářské plochy a u pošt musí být zřízeno 1 parkovací stání na 25 m² plochy pro veřejnost, resp. na 1 přepážku (použije se větší z obou čísel).

>>> Vytváření veřejného prostoru

Zařízení tohoto druhu jsou výrazným prvkem, který doplňuje strukturu veřejných prostorů celého města nebo celé obce. Budovy veřejné správy tvoří často orientační body ve struktuře sídla, a zejména ty budovy veřejné správy, které jsou nositeli nějakého symbolického významu, jako jsou budovy obecních, městských a krajských úřadů, parlamentu, vlády, ministerstev, soudní budovy atp. mají být umístovány v důstojných polohách s vazbou hlavních vstupů na významné veřejné prostory města.

V případě budov a areálů veřejné správy s malou návštěvností veřejnosti není začlenění do veřejných prostorů sídla zásadní.

Obr. 44a, 44b: Justiční areál v Brně (autor: Centroprojekt)

Komplex budov je sídlem Městského soudu v Brně, Okresního soudu Brno-venkov a Městského státního zastupitelství Brno. Areál sestává ze dvou budov vzájemně propojených v suterénu a svou velikostí patří k největším a nejmodernějším v Evropě..

Zdroj: centroprojekt.cz

>>> Standardy dostupnosti zařízení veřejné správy

Ze zařízení veřejné správy je standard dostupnosti legislativně stanoven pouze pro pošty. Vyhláška ČTÚ č. 464/2012 Sb., o stanovení specifikace jednotlivých základních služeb a základních kvalitativních požadavků na jejich poskytování v § 14 odst. 2 stanoví požadavky na dostupnost a hustotu pošt: „Dostatečná hustota pošt je zajištěna, pokud je provozována pošta (a) v každé obci, která má 2 500 a více obyvatel, (b) v každé obci, která má méně než 2 500 obyvatel a v níž je ke dni nabytí účinnosti této vyhlášky pošta provozována a zároveň je zde matriční úřad, obecní stavební úřad nebo základní škola s prvním a druhým stupněm, (c) v obcích tak, aby dojezdová vzdálenost z kteréhokoliv místa v obci na území České republiky k poště nepřesahovala 10 km a (d) tak, aby vzdálenost z kteréhokoliv místa s výjimkou území, která slouží výlučně jinému účelu než bydlení, v obci, která má více než 2500

obyvatel, k poště nepřesahovala 2 km vzdušnou čarou. Požadavek podle písm. c) nemusí být splněn pro 5 % obyvatel nacházejících se v území, pro něž daná pošta zajišťuje dostupnost, pokud bude dostupnost základních služeb zajištěna jiným vhodným způsobem. Požadavek podle písm. d) nemusí být splněn pro 5 % obyvatel ze součtu obyvatel obcí, které mají více než 2 500 obyvatel, za podmínky, že bude splněn požadavek podle písm. c).“

Metodika *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury* (Maier a kol. 2016, akt. 2018) stanovuje, v návaznosti na Vyhlášku ČTÚ č. 464/2012 Sb., tyto standardy dostupnosti pošt a poštovních přepážek (aplikace standardů je vysvětlena v kapitole C.4.3):

ZAŘÍZENÍ VEŘEJNÉ SPRÁVY	KATEGORIE	BOD SLEDOVÁNÍ PRO DOSTUPNOST		SLEDOVANÉ VÝCHOZÍ ÚZEMÍ	TYP ÚZEMÍ	TYP DOSTUPNOSTI	STANDARD DOSTUPNOSTI
		VÝCHOZÍ	CÍLOVÝ				
POŠTA / POŠTOVNÍ PŘEPÁŽKA	základní	obytný dům	pošta	obytné plochy	A, B, C (obec > 2500 obyv.)	sídelně strukturální	přítomnost v obci
					A, B, C (obec > 2 500 obyv.)	fyzická - pěší docházka - vzdušná vzdálenost	2 km
					D	fyzická - dojezd VHD/autem - vzdušná vzdálenost	10 km

Tab. 9: Standardy dostupnosti zařízení veřejné správy dle Maier a kol. (2016, akt. 2018).

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezování ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Pro velké množství druhů zařízení jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Zařízení veřejné správy, kde se předpokládá pohyb návštěvníků (správní úřady obcí)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 pracovní místo.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = cca 1,1.

Na 1 Ú. J. připadá: 24 m² podlažní plochy, 10–20 m² pozemku (podle typu zástavby).

Okresní soud

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 pracovní místo.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,2.

Na 1 Ú. J. připadá: 26 m² podlažní plochy, 10 m² pozemku (podle typu zástavby).

Státní notářství

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 pracovní místo.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,03.

Na 1 Ú. J. připadá: 40 m² podlažní plochy, 12 m² pozemku (podle typu zástavby).

Krajský archiv

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² čisté užitkové plochy.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 4,5

Na 1 Ú. J. připadá: 2,0 m² podlažní plochy, 2,6 m² pozemku (podle typu zástavby).

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Zařízení veřejné správy, kde se předpokládá pohyb návštěvníků (správní úřady obcí)

Obecní úřad v obci do 2 000 obyvatel: cca 1 000 až 2 000 m².

Městský úřad v malém městě (cca do 10 000 obyvatel): cca 2 000 – 3 000 m².

Městský úřad v okresním městě: cca 5 000 m² (0,5 ha).

Magistrát ve statutárním či krajském městě: cca 5 000 – 10 000 m² (0,5 – 1 ha)

Okresní soud

Areál okresního soudu: cca 5 000 m² (0,5 ha).

>>> Limity, doporučená ochrana

ČSN 73 0580-1 Denní osvětlení budov: Základní požadavky.

ČSN 73 0580-2 Denní osvětlení budov: Denní osvětlení obytných budov.

Vyhláška č. 464/2012 Sb., o stanovení specifikace jednotlivých základních služeb a základních kvalitativních požadavků na jejich poskytování

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 361/2007 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví při práci, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 272/2011 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací.

Státní zdravotní ústav – Pracovní prostředí a zdraví.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 1.1 a 2.3).

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – K _z
Zařízení veřejné správy	Pozemky zařízení veřejné správy	Zařízení veřejné správy, vytvářející souvislé areály	0,4–0,5 s parkovišti na terénu
	Plochy zastavěné 40–70 %	Objekty zařízení	0,6–0,7 s parkovišti pod terénem
	Plochy volné zpevněné 50–30 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 10–0 %	Doprovodná zeleň	
	Pozemky zařízení veřejné správy	Zařízení veřejné správy, nevytvářející souvislé areály	Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci ploch smíšených obytných.

Tab. 10: Funkční využití a prostorové uspořádání území

C.4.4.6 Zařízení pro ochranu obyvatelstva

Objekty významných organizací, institucí a úřadů, ve kterých se předpokládá zvýšená koncentrace osob a významné objekty v zóně ohrožení nebezpečnou látkou musí splňovat požadavky ochrany obyvatelstva. Vytvářet podmínky pro preventivní ochranu území a obyvatelstva před potenciálními riziky a přírodními katastrofami v území s cílem minimalizovat rozsah případných škod je jednou z priorit Politiky územního rozvoje ČR. Civilní ochrana je rovněž předmětem územně analytických podkladů (sledované jevy ÚAP obce, řádky č. 109, 110a a 112a).

Požadavky ochrany obyvatelstva v územním plánování se uplatňují jako požadavky civilní ochrany vyplývající z havarijních plánů a krizových plánů v rozsahu, který odpovídá charakteru území a druhu územně plánovací dokumentace (§ 18 až § 22 vyhlášky č. 380/2002 Sb.).

>>> Druhy zařízení pro ochranu obyvatelstva

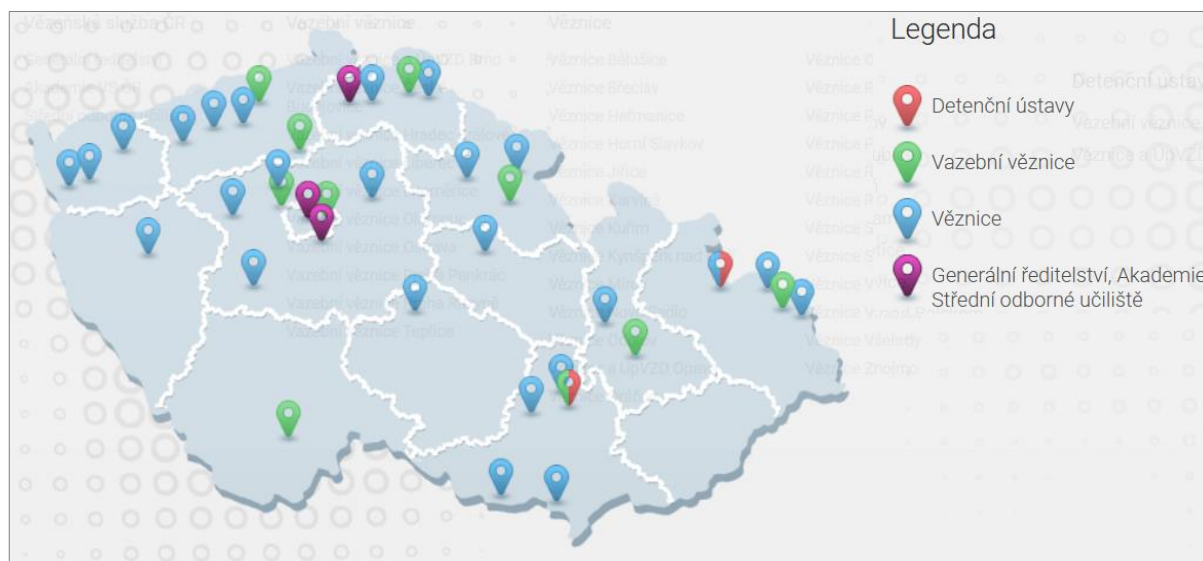
Rozvoj společnosti a následný nárůst dopravy, služeb, výroby a techniky přispívá, vedle mnoha pozitiv, ke stálému zvyšování možností vzniku mimořádných událostí jako jsou dopravní nehody, přírodní kalamity nebo ekologické katastrofy. Po roce 1989 proto byly vymezeny požadavky na koncepci ochrany obyvatelstva – pojetí řešení problémů bezpečnosti, prevence a likvidace havárií a mimořádných událostí.

Zajištění bezpečnosti státu, fungování ekonomiky, to je výrobních i nevýrobních systémů a služeb, fungování veřejné správy a zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva je závislé na konkrétních infrastrukturách, které označujeme, vzhledem k jejich významu, jako *kritické (životně důležité) infrastruktury*. Jejich narušení má negativní dopad na zajištění základních funkcí území. Poškození, narušení nebo zničení kritické infrastruktury může být způsobeno přírodními katastrofami a vlivem činnosti lidského faktoru, který se váže na selhání techniky a technologických postupů a na úmyslné akce zahrnující terorismus a organizovaný zločin, a to jak jednotlivců, tak i skupin.

K zařízením pro ochranu obyvatelstva je možno řadit:

- stavby pro obranu státu, např. kasárna, muniční sklady, sklady vojenské techniky a vojenského materiálu atp. (spadají pod Ministerstvo obrany)
- stavby pro bezpečnost, např. úřadovny Policie, Policejní akademie, stavby a zařízení Hasičského záchranného sboru, Úřad BIS aj., (spadají pod Ministerstvo vnitra)
- stavby pro účely vězeňské služby (spadají pod Ministerstvo spravedlnosti).

Stavby pro vězeňství

Obr. 45: Vězeňská služba České republiky – organizační jednotky

Zdroj: Vězeňská služba České republiky <http://www.vscr.cz/>.

Pozornost je třeba věnovat kritické situaci ve vězeňství. V České republice je 36 věznic (v tom je zahrnuto 10 vazebních věznic a 2 detenční ústavy – zabezpečovací detence je ochranné opatření pro pachatele, jejichž duševní stav trvale nebo dočasně způsobuje, že se dopouštějí závažné trestné činnosti a jejich běžná ochranná léčba není účinná; kapacita detenčního ústavu v Brně je 48 míst, kapacita detenčního ústavu v Opavě je 150 míst) a v nich 22 000 vězňů. Přeplněnost hlásí většina zařízení. Závazná norma 3 m² na vězněnou osobu je podle EU nepřekročitelná a je věcí každého státu, bez ohledu na finanční prostředky, aby její plnění zabezpečil. Řešením problému nedostatečných kapacit věznic je vedle alternativních trestů rozšíření a výstavba nových objektů nebo využití objektů bývalých vojenských areálů, které jako součást státního majetku musí být udržovány v řádném stavu a je třeba, aby byl celý prostor střežen.

Typy věznic:

typ A – s dohledem

Ve věznici se odsouzení pohybují bez omezení, pracují zpravidla mimo věznici. Po pracovní době se mohou volně pohybovat mimo věznici. Návštěvy se konají zpravidla bez dohledu zaměstnance.

typ B – s dozorem

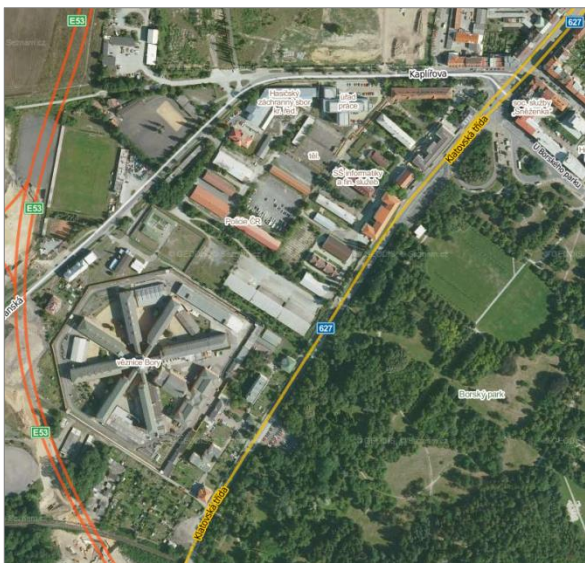
Ve věznici se odsouzení pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem zaměstnance. Ředitel může povolit volný pohyb uvnitř věznice. Odsouzení pracují zpravidla na nestřežených pracovištích mimo věznici, lze povolit volný pohyb na pracoviště nebo na ošetření. Účast na akcích mimo věznici je možná, vždy však pod dohledem.

typ C – s ostrahou

V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance. Při plnění pracovních povinností se mohou výjimečně pohybovat ve věznici volně. Pracují zpravidla uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznici. Mohou být zaměstnáni na nestřežených pracovištích.

typ D – se zvýšenou ostrahou

V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně, vždy pod dohledem příslušníka vězeňské služby. Odsouzení většinou vykonávají práci uvnitř věznice, kde jsou rovněž střeženi příslušníkem nebo vykonávají práci přímo na celách. Odsouzeným není povolen žádný pohyb uvnitř věznice.

Obr. 46a: Lokalita Plzeň Bory – situace

V sousedství věznice jsou situovány objekty Policie ČR a Hasičský záchranný sbor – krajské ředitelství.

Zdroj: <http://www.mapy.cz/>.

Obr. 46b: Lokalita Plzeň Bory

Při stavbě budovy borské věznice bylo použito originální architektonické řešení, kterým se v následujících letech při stavbě dalších věznic v různých zemích světa několikrát nechali jejich stavitelé inspirovat. Ubytovací kapacita věznice Plzeň je 1 156 vězněných osob.

Zdroj: <http://www.vscr.cz/veznice-plzen-47/o-nas-1613/vzdelavani-a-zamestnavani-veznu-849/>.

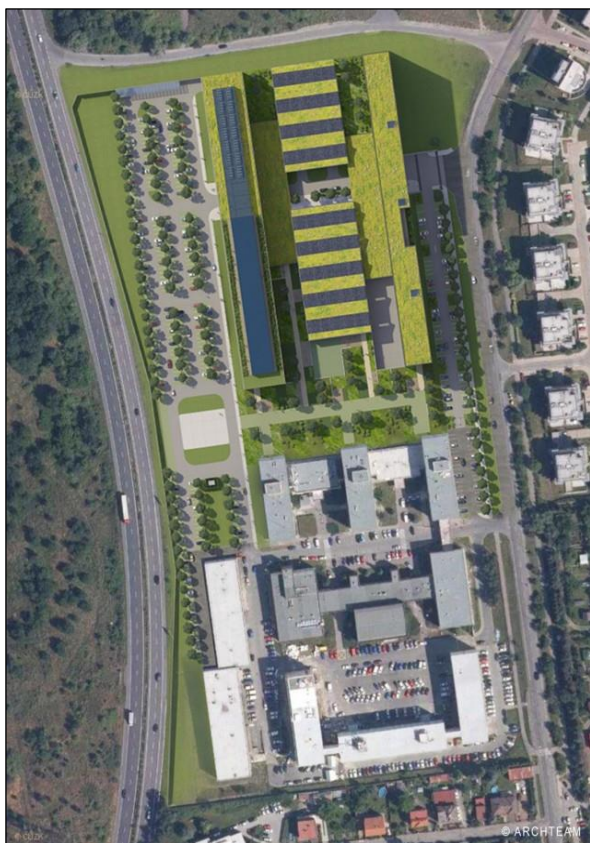
>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Možnost začlenění těchto zařízení do okolní zástavby je dána charakterem jejich provozu, specifickými potřebami a spíše omezenou slučitelností s jinými funkcemi. Klíčovým znakem staveb pro vězeňství a staveb pro obranu státu či policii je jejich prostorové oddělení od okolí, zpravidla neprůhlednými a vysokými zdmi a veřejná nepřístupnost areálů. Tyto areály je tak zcela nevhodné umísťovat v polohách, kde by mohly vytvářet neprostupnou bariéru v systému veřejných prostorů. Tyto areály jsou nejčastěji umísťovány na okraji zástavby sídel, věznice pak typicky také zcel mimo sídla, v izolovaných polohách ve volné krajině. Výjimku tvoří služebny policie, které je naopak vhodné umísťovat uvnitř sídel, i v obytné zástavbě anebo v místech s koncentrací lidí/návštěvníků (typicky centra měst a obcí, nákupní

centra, ale také průmyslové zóny), kde je vyšší pravděpodobnost potřeby zásahu. Výjezdová střediska Hasičského záchranného sboru je nutné situovat ve vazbě na kapacitní komunikace.

Zcela nové věznice se dnes nestaví, využívá se stávající síť věznic, které se postupně modernizují, výjimečně se dostavují nové pavilony uvnitř existujících areálů. Pro případ nutného navýšení kapacity věznic se hovoří o možnosti využití bývalých vojenských areálů či jiných opuštěných areálů v majetku státu.

Také pro účely policie a dalších bezpečnostních složek je přednostně využíváno stávajícího stavebního fondu, případně rezervních kapacit v nevyužívaných areálech ve vlastnictví státu. V krajním případě jsou hledány možnosti, jak rozšířit existující areály.

Obr. 47a, 47b: Projekt dostavby areálu Policie ČR v Praze – Zbraslavi (autor: ARCHTEAM s.r.o., 2018)

Cílem dostavby areálu Policie ČR v Praze – Zbraslavi je do roku 2023 vybudovat prostory pro přemístění celostátních policejních útvarů do jednoho areálu.

V areálu mají nově vniknout také vědecká pracoviště, kanceláře jednotlivých útvarů Policie ČR, které jsou dnes rozmístěné v nevyhovujících podmínkách v centru Prahy a také služební byty. Nový areál by měla zaměstnat cca 1 000 nových zaměstnanců ministerstva vnitra.

Zdroj: www.zpravy.aktualne.cz

>>> Vytváření veřejného prostoru

Tato zařízení tvoří zpravidla rozsáhlejší uzavřené areály, které se vůči svému okolí obvykle fyzicky vymezují, často vysokými neprůhlednými zdmi či ploty. Interakce staveb pro ochranu obyvatelstva, snad s výjimkou služeben Policie, s okolními veřejnými prostory je minimální nebo žádná. Vzhledem k nejčastěji areálovému uspořádání je v případě lokalizace nového zařízení vždy nezbytné zvážit potenciální míru narušení prostupnosti daného území pro pěší a cyklistický pohyb. Podle náplně činnosti je umístění vhodné spíše mimo střed sídla, neboť by svou rozlehlostí uvnitř zástavby sídla vytvářely tyto areály nevhodnou prostorovou bariéru.

Stavby civilní ochrany

Zvláštní pozornost je nutno věnovat stavbám civilní ochrany. Stavebně technické požadavky na *stavby civilní ochrany nebo stavby dotčené požadavky civilní ochrany* (viz. § 22 vyhlášky č. 380/2002 Sb.) zahrnují požadavky na:

- a) stálé úkryty,
- b) ochranné systémy podzemních dopravních staveb,
- c) stavby financované s využitím prostředků státního rozpočtu, stavby škol a školských zařízení, ubytovny a stavby pro poskytování zdravotní nebo sociální péče z hlediska jejich využitelnosti jako improvizované úkryty,
- d) stavby pro průmyslovou výrobu a skladování.

Obecní úřady zajišťují mimo jiného připravenost obce na mimořádné události a plnění úkolů na úseku ochrany obyvatelstva jako varování, evakuaci a ukrytí osob před hrozícím nebezpečím. Ukrytí osob se v případě vyhlášení krizového stavu plánuje v *improvizovaných úkrytech*. Takovými úkryty mohou být vhodné podzemní i nadzemní prostory v rodinných domcích, bytových domech, výrobních objektech a dalších prostorách, v nichž lze zabezpečit plánovaná opatření k ochraně ukryvaných osob. K zabezpečení ochrany při haváriích spojených s únikem nebezpečných látek jsou k ukrytí využívány místnosti ve vyšších patrech budov, u kterých jsou prováděny úpravy k utěsnění oken a dveří.

Při evakuaci se přemísťují osoby, zvířata a předměty kulturní hodnoty z míst ohrožených mimořádnou událostí do míst, ve kterých je zabezpečeno náhradní ubytování a stravování osob, ustájení pro zvířata a uskladnění věcí. Evakuace se vztahuje na všechny osoby a přednostně se plánuje pro děti, pacienty zdravotnických a sociálních zařízení, osoby se zdravotním postižením a jejich doprovod. Při evakuaci zabezpečují evakuační orgány obce ubytování, zásobování základními potravinami, vodou a základní služby evakuovaným. To vše v nouzovém režimu a při dodržení základních hygienických a zdravotních podmínek.

Hlavní zásady pro budování improvizovaných úkrytů (IÚ):

- prostory mají mít minimální počet oken a dveří v obvodovém zdivu a mají být co nejvíce zapuštěny v okolním terénu (všeobecně platí: čím silnější je zdivo a větší zapuštění úkrytu, tím kvalitnější je ochrana),
- dobřehová vzdálenost k dosažení úkrytu je do 800 m,
- podlahová plocha pro ukryvanou osobu se určuje v závislosti na způsobu větrání úkrytu a to 1–3 m² u úkrytu s nuceným větráním a 3–5 m² u úkrytu bez větracího zařízení,
- doporučuje se, aby IÚ měl kapacitu do 50 ukryvaných osob. Kapacita úkrytu je dána součtem sedících (2/3 ukryvaných osob) na sedátkách (rozměr cca 45 x 45 cm) a ležících osob (1/3 ukryvaných osob) na lehátkách (rozměr cca 55 x 180 cm),
- světlá výška IÚ (od podlahy ke stropu) má být minimálně 2,3 m při minimální podchodné výšce 1,9 m (výška od podlahy k nejnižší části stropu, nebo instalace vedené pod stropem úkrytu),
- minimální tloušťka obvodových zdí u zděných konstrukcí má být 45 cm a u železobetonových konstrukcí 30 cm (u panelových domů výjimečně 15 cm),
- tloušťka klenby musí být nejméně 15 cm, tloušťka zdí, do nichž je klenba válená, minimálně 90 cm,
- vstupní dveře do IÚ by měly vést z budovy a musí být otevíratelné směrem ven z úkrytu,
- IÚ by měl mít alespoň dva východy (výlezy), z nichž minimálně jeden je nouzový. Je výhodné, jsou-li IÚ propojeny průlezy,
- úroveň podlahy IÚ má být nad hladinou podzemní vody.

Improvizované úkryty nesmí být zřizovány:

- v částech budov, v nichž jsou v horních podlažích uloženy předměty a zařízení o hmotnosti větší než 1 000 kg/m² podlahové plochy,
- pod výrobními nebo skladovacími prostorami, v nichž jsou umístěny nádrže s nebezpečnými chemickými tekutinami, s roztavenými kovy a jinými nebezpečnými látkami,
- blíže než 100 m od zásobníků s nebezpečnými látkami nebo těžkými plyny v případě, že porušení zásobníků může ohrozit bezpečnost ukrývaných,
- blíže než 50 m od prostorů a skladů s nebezpečím výbuchu a od skladů s lehce zápalnými látkami. Jsou-li požárními nebo jinými předpisy stanoveny vzdálenosti větší, platí tyto větší vzdálenosti,
- v místech, kde by pod IÚ nebo prostorem IÚ procházelo vedení vysokotlaké páry, vysokého napětí, plynu, stlačeného vzduchu apod.

Další skupinou jsou *stálé úkryty (SÚ)*. Tvoří ochranné prostory v podzemních částech staveb jako úkryty vestavěné nebo úkryty samostatně stojící.

Dělí se na:

- stálé tlakově odolné úkryty (STOÚ),
- stálé tlakově neodolné úkryty (STNÚ),
- ochranné systémy podzemních dopravních staveb (metro, některé tunely).

Základní charakteristika stálých úkrytů:

- jsou vybaveny kapacitně odpovídajícím filtroventilačním zařízením s filtry (prachovými, chemickými) a dalším projektovaným instalačním zařízením,
- zajišťují tlakovou odolnost nebo částečnou tlakovou odolnost a plynotěsnost,
- umožňují dlouhodobý provoz po dobu až 3 dnů (doba provozu je uvedena v Evidenčním listě),
- kapacita úkrytu může být překročena nejvýše o 20 %,
- dobohové vzdálenosti jsou do 500 m,
- zpohotovují se po vyhlášení krizového stavu do 3 dnů,
- vybavují se radiovými vysílači,
- udržují se podle dokumentace ověřené stavebním úřadem (rozsah údržby určuje ČSN 73 9050 *Údržba stálých úkrytů civilní ochrany*),
- jsou vedeny v evidenci hasičských záchranných sborů kraje a obecních úřadů,
- jsou určeny k plnění úkolu havarijního plánu kraje,
- využívají se k ochraně obyvatelstva proti účinkům zbraní hromadného ničení, a to proti účinkům světelného a tepelného záření, pronikavé radiaci, kontaminaci radioaktivním prachem a proti tlakovým účinkům zbraní hromadného ničení (v závislosti na typu stálého úkrytu) v případě stavu ohrožení státu a válečného stavu.

Pro základní seznámení s problematikou ochrany obyvatelstva z pohledu územního plánování je nezbytná orientace v následujících pojmech.

Vybrané pojmy dle § 2 zákona č. 239/2000 Sb.:

- *ochrana obyvatelstva* – plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku,
- *integrovaný záchranný systém* – koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací,

- *mimořádná událost* – škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací,
- *záchranné práce* – činnost k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, a vedoucí k přerušení jejich příčin,
- *likvidační práce* – činnosti k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí,
- *zařízení civilní ochrany bez právní subjektivity (dále jen "zařízení civilní ochrany")* – součástí právnické osoby nebo obce určené k ochraně obyvatelstva; tvoří je zaměstnanci nebo jiné osoby na základě dohody a věcné prostředky.

Vybrané pojmy dle § 2 zákona č. 240/2000 Sb.:

- *krizová situace* – mimořádná událost podle zákona o integrovaném záchranném systému, narušení kritické infrastruktury nebo jiné nebezpečí, při nichž je vyhlášen *stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu* (dále jen „krizový stav“),
- *kritická infrastruktura* – prvek kritické infrastruktury nebo systém prvků kritické infrastruktury, narušení, jehož funkce by mělo závažný dopad na bezpečnost státu, zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva, zdraví osob nebo ekonomiku státu,
- *evropská kritická infrastruktura* – kritická infrastruktura na území České republiky, jejíž narušení by mělo závažný dopad i na další členský stát Evropské unie,
- *prvek kritické infrastruktury* – zejména stavba, zařízení, prostředek nebo veřejná infrastruktura, určené podle průřezových a odvětvových kritérií; je-li prvek kritické infrastruktury součástí evropské kritické infrastruktury, považuje se za prvek evropské kritické infrastruktury,
- *ochrana kritické infrastruktury* – opatření zaměřená na snížení rizika narušení funkce prvku kritické infrastruktury,
- *subjekt kritické infrastruktury* – provozovatel prvku kritické infrastruktury; jde-li o provozovatele prvku evropské kritické infrastruktury, považuje se tento za subjekt evropské kritické infrastruktury,
- *průřezová kritéria* – soubor hledisek pro posuzování závažnosti vlivu narušení funkce prvku kritické infrastruktury s mezními hodnotami, které zahrnují rozsah ztrát na životě, dopad na zdraví osob, mimořádně vážný ekonomický dopad nebo dopad na veřejnost v důsledku rozsáhlého omezení poskytování nezbytných služeb nebo jiného závažného zásahu do každodenního života,
- *odvětvová kritéria* – technické nebo provozní hodnoty k určování prvku kritické infrastruktury v odvětvích energetika, vodní hospodářství, potravinářství a zemědělství, zdravotnictví, doprava, komunikační a informační systémy, finanční trh a měna, nouzové služby a veřejná správa.

Vybrané pojmy dle § 2 zákona č. 59/2006 Sb.:

- *zóna havarijního plánování* – území v okolí objektu nebo zařízení, v němž krajský úřad, v jehož působnosti se nachází objekt nebo zařízení, uplatňuje požadavky havarijního plánování formou vnějšího havarijního plánu,
- *závažná havárie* – mimořádná, částečně nebo zcela neovladatelná, časově a prostorově ohraničená událost, například závažný únik, požár nebo výbuch, která vznikla nebo jejíž vznik bezprostředně hrozí v souvislosti s užíváním objektu nebo zařízení, v němž je nebezpečná látka vyráběna, zpracovávána, používána, přepravována nebo skladována, a vedoucí k vážnému ohrožení nebo k vážnému dopadu na životy a zdraví lidí, hospodářských zvířat a životní prostředí nebo k újmě na majetku,

Pro řešení mimořádných událostí, které vyžadují vyhlášení třetího nebo zvláštního stupně poplachu se zpracovává *havarijní plán kraje* (§ 25 + Příloha č. 1 k vyhlášce č. 328/2001 Sb.).

Pro jaderné zařízení nebo pracoviště IV. kategorie a pro objekty a zařízení, u kterých je možnost vzniku závažné havárie způsobené nebezpečnými chemickými látkami a přípravky se zpracovává *vnější havarijní plán* (§ 26 + Příloha č. 2 k vyhlášce č. 328/2001 Sb.).

Havarijní plán kraje a vnější havarijní plán se ukládají jako součást *krizového plánu kraje* pro jednání bezpečnostní rady kraje a krizového štábu kraje. Náležitosti krizového plánu uvádí § 15 Nařízení vlády č. 462/2000 Sb.

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Stavby civilní ochrany

Hodnoty nároků na území je nutno určovat individuálně, podle charakteru a účelu jednotlivých zařízení nebo jejich skupin.

Počet zařízení a jejich kapacity vyplývají z potřeb společnosti, možností, zájmů a specifických podmínek místa i charakteru provozu.

Věznice

Počet zařízení a jejich kapacity vyplývají z potřeb společnosti, možností, specifických podmínek a charakteru provozu. Hodnoty nároků na území je nutno určovat individuálně, podle charakteru a účelu jednotlivých zařízení nebo jejich skupin.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Věznice

Areál věznice: jednotky hektarů.

>>> Standardy dostupnosti zařízení pro ochranu obyvatelstva

Časovou dostupnost v podobě doby dojezdu na místo zásahu upravuje Příloha k zákonu č. 133/1985 Sb., o požární ochraně. Standard není v předpisech stanoven. S ohledem na specifické podmínky malých obcí s dobrovolnými neprofesionálními hasičskými sbory byl pro dostupnost hasičských zbrojnic doplněn standard fyzické dostupnosti převzatý z požadavků Zásad a pravidel územního plánování (VÚVA). Pro fyzickou dostupnost stálých úkrytů obyvatelstva platí § 22 odst. 2 vyhlášky č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.

Metodika *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury (Maier a kol. 2016, akt. 2018)* stanovuje tyto standardy dostupnosti vybraných (nejčastěji plánovaných a navrhovaných) zařízení pro ochranu obyvatelstva:

ZAŘÍZENÍ PRO OCHRANU OBYVATELSTVA	KATEGORIE	BOD SLEDOVÁNÍ PRO DOSTUPNOST		SLEDOVANÉ VÝCHOZÍ ÚZEMÍ	TYP ÚZEMÍ	TYP DOSTUPNOSTI	STANDARD DOSTUPNOSTI
		VÝCHOZÍ	CÍLOVÝ				
HASIČSKÁ ZBROJNICE DOBROVOLNÝCH HASIČŮ	základní	obytný dům	hasičská zbrojnice	obytné plochy	A, B, C, D	fyzická - pěší docházka - skutečná	1 000 m
HASIČSKÁ STANICE	základní	hasičská stanice	kterékoli místo	hasičská stanice	A, B, C, D	časová – dojezdová doba	viz Příloha k zákonu č. 133/1985 Sb., o požární ochraně
STÁLÝ ÚKRYT OBYVATELSTVA *	základní	místa velké koncentrace obyvatel s trvalým nebo přechodným pobytem	stálý úkryt	místa velké koncentrace obyvatelstva s trvalým nebo přechodným pobytem	A, B, C, D	fyzická - pěší docházka - skutečná	500 m

* Stálé úkryty se navrhují především jako zcela zapuštěné, s dvouúčelovým využitím, do míst velké koncentrace obyvatelstva s trvalým nebo přechodným pobytem v dosažitelné vzdálenosti do 500 m od těchto míst, v důležitých provozech, ve školských, zdravotnických, sociálních a dalších zařízeních (Vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva, § 22 odst. 2)

Tab. 11: Standardy dostupnosti zařízení pro ochranu obyvatelstva dle Maier a kol. (2016, akt. 2018).

>>> **Limity, doporučená ochrana**

Předpisy České republiky se vztahem k ochraně obyvatelstva:

Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky a o změně zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o prevenci závažných havárií), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 350/2011 Sb., o chemických látkách a chemických směsích a o změně některých zákonů (chemický zákon).

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky.

Vyhláška č. 328/2001 Sb., o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému, ve znění vyhlášky č. 429/2003 Sb.

Vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.

Vyhláška č. 246/2001 Sb., o stanovení podmínek požární bezpečnosti a výkonu státního požárního dozoru (vyhláška o požární prevenci).

Vyhláška č. 247/2001 Sb., o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 172/2001 Sb., k provedení zákona o požární ochraně, ve znění nařízení vlády č. 498/2002 Sb.

Nařízení vlády č. 462/2000 Sb., k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 4.6.101, 4.3.111).

>>> **Koncepce příslušného ministerstva**

Ministerstvo vnitra je ústředním orgánem státní správy pro krizové řízení, civilní nouzové plánování, ochranu obyvatelstva a integrovaný záchranný systém. <http://www.mvcr.cz/>

Hasičský záchranný sbor. <http://www.hzscr.cz/>

Koncepce ochrany obyvatelstva ČR do roku 2020 s výhledem do roku 2030

Koncepce vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení ČR

C.4.4.7 Zařízení pro obchodní prodej

Zvyšování životní úrovně obyvatelstva a rostoucí kupní síla se projevují především v nárocích na růst celkové prodejní plochy. Trvalý růst průměrné velikosti maloobchodních jednotek je jedním z charakteristických znaků celosvětového vývoje maloobchodní sítě. Česká republika je rekordmanem v podílu prodejní plochy v nákupních centrech a maloobchodních parcích v celé Evropě. V roce 2014, ze kdy jsou poslední dostupné statistiky, dosahoval podíl prodejní plochy v moderních nákupních centrech a maloobchodních parcích 220 m² na 1 000 obyvatel, v Praze to přitom bylo více než 700 m² na 1 000 obyvatel a v Liberci dokonce neuvěřitelných 1 200 m² na 1 000 obyvatel. Průměr ČR je větší než podíl tohoto druhu prodejní plochy na obyvatele v Londýně, Paříži či Mnichově.

V ČR stále roste zejména podíl prodejní plochy v maloobchodu s potravinářským zbožím. Na konci roku 2016 provozovaly podle studie GfK Supermarket, Diskont and Hypermarket čtyři společnosti se supermarketovými řetězci celkem 740 supermarketů a hypermarketů s celkovou prodejní plochou 507 000 m². V tomto čísle tak není zahrnutá velmi rozvinutá síť drobných potravinářských obchodů menších řetězců (typu Žabka, Jednota COOP apod.) a jednotlivých soukromých podnikatelů.

Trend trvalého nárůstu prodejní plochy je patrný rovněž u maloobchodu s nepotravinářským zbožím, zejména hobby marketů, obchodů s nábytkem nebo obchodů elektro.

Dynamicky se rozvíjí také internetový obchod. Nakupování přes internet přináší zcela nové provozní vztahy mezi obchodem a zákazníkem. Velké prodejny uvnitř struktury zástavby jsou nahrazeny centrálními distribučními sklady na okrajích měst či za městy, zpravidla u dálnic a kapacitních silnic, odkud je pak objednané zboží rozváženo přímo k rukám zákazníka na určenou adresu (domů, do zaměstnání), nebo do poměrně plošně nenáročného výdejního místa či automatizovaného výdejního boxu. Zcela se tak ztrácí přímý kontakt mezi prodejcem a zákazníkem.

>>> Druhy zařízení pro obchodní prodej

Nejužívanějšími kategoriemi v obchodní činnosti jsou velkoobchod a maloobchod.

Velkoobchod (wholesale) je podnik (případně činnost) nakupující zboží ve velkém od výrobců a ve velkém i prodávající bez podstatné změny maloobchodníkům, stravovacím zařízením a drobným výrobcům (např. cukrářům, lahůdkářům a dalším). Velkoobchod zboží většinou skladuje a rozváží odběratelům, vyskytují se však i dodávky traťové bez vlastního skladování a prodej menším odběratelům formou samoobsluhy (Cash and Carry, jehož typickým příkladem je u nás síť velkoobchodů MAKRO). Součástí dodávkového velkoobchodního provozu bývá vlastní autodoprava. Samoobslužný velkoobchod je určen pro menší odběry vlastním autem zákazníka.

Maloobchod (retail) je podnik nebo činnost zahrnující nákup od výrobce nebo od velkoobchodu a jeho prodej bez dalšího zpracování konečnému spotřebiteli. Nejstarším a dodnes nejpoužívanějším členěním je rozdělení na:

- potravinářský maloobchod
- nepotravinářský maloobchod.

Zařízení maloobchodu lze členit dále zejména podle velikosti prodejní plochy na:

- drobné prodejní jednotky (do 400 m² prodejní plochy)
- supermarkety (400 – 2 500 m² prodejní plochy)
- hypermarkety (nad 2 500 m² prodejní plochy).

Zvláštní místo v maloobchodní síti zaujímají obchodní/nákupní centra, která v jedné budově nebo v jednom areálu koncentrují více různých maloobchodních prodejen potravinářského i nepotravinářského zboží. Maloobchodní prodejny bývají v nákupním centru často doplněné provozovnami služeb, včetně služeb a vybavení pro využití volného času, typicky pak pro kulturu, sport a zábavu či stravování (kinosály či multikina, odpočinek a relaxace, zdraví, sport, restaurace, rychlé občerstvení, kavárny, cukrárny, bary apod.).

Důležitým hlediskem je umístění obchodních/nákupních center vůči centru města:

- okraj centra města (edge-of-centre)
- mimo centrum města, zpravidla na jeho okraji (out-of-centre)
- mimo město (out-of-town).

Z polohy obchodního/nákupního centra vyplývají další aspekty, zvláště pak pěší dostupnost, zátěž individuální automobilovou dopravou, nároky na parkovací plochy, přístupnost centra pro zásobování, narušení vzhledu centra města, revitalizace nevyužitých objektů či zábor zemědělské půdy.

Zatímco výstavba velkých obchodních/nákupních center u nás postupně ustává a jejich síť lze považovat za z velké části stabilizovanou, pozornost investorů se obrací na výstavbu maloobchodních nákupních parků (retail parks). Ty zahrnují minimálně tři obchodní jednotky různého sortimentu v rámci jednoho objektu (nejčastěji se jedná o kombinaci potravinářských, drogistických, textilních či sportovních obchodů) a jejich celková prodejní plocha bývá nad 1 000 metrů čtverečních. Součástí projektů je vždy parkoviště společné pro všechny prodejní jednotky. Patrný trend je expanze tohoto formátu obchodních ploch i do menších měst o velikosti 15–20 tisíc obyvatel. Na konci roku bylo v ČR evidováno již 192 maloobchodních nákupních parků s celkovou prodejní plochou přes 790 000 m². V roce 2017 bylo v různých městech ČR plánováno dalších 66 nákupních parků o celkové odhadované prodejní ploše 300 000 m². Nákupní centra i maloobchodní parky, zvláště pokud jsou umístěné na okrajích měst, ovlivňují existenci menších obchodů v centru města i ve svém okolí. Vítané jsou v často maloobchodně poddimenzovaných sídlištích, kde se tak stávají současně přirozeným místem pro setkávání obyvatel.

**Obr. 48: CPI Retail park
Třinec**

Zdroj: www.aktualne.cz

Provozní typy maloobchodních jednotek:

Specializované prodejny – typický prostor pro uplatnění těchto jednotek vytváří zejména městská centra, regionální nákupní centra i vybavenost městských obytných obvodů.

Smíšené prodejny jsou umístovány především na venkově a v okrajových částech měst. Jejich sortiment zahrnuje jak potraviny, tak nepotravinářské zboží, zejména pak zboží běžné potřeby.

Superety – samoobsluhy potravin širokého sortimentu s prodejní plochou asi 200 – 400 m² nabízející většinou i základní druhy nepotravinářského zboží denní potřeby. Působí jako samostatná prodejna nebo jako oddělení větších maloobchodních jednotek, nejčastěji malých obchodních domů. Původní prostor se jednotkám typu supereta otevíral především v řidší zástavbě, v okrskové vybavenosti nebo při přestavbě městských center. V současnosti, při dominanci vyššího typu potravinářské velkoobchodní prodejny – supermarketu – se ve vyspělých ekonomikách uplatňují jednotky typu supereta na nádražích, letištích, podchodech, odpočívadlech dálnic, jako součást velkých čerpacích stanic apod. Hlavním znakem je blízkost spotřebitelům, ať už v bytové zástavbě či na cestách.

Supermarkety – velkoprodejny s plným sortimentem potravin a základními druhy nepotravinářského zboží využívající formu samoobsluhy doplněnou o několik obslužných úseků s velikostí prodejní plochy nad 400 m². Horní hranice prodejní plochy je až 2 500 m², v našich podmínkách většinou v rozmezí od 700 do 1 500 m². V sortimentu převažují potraviny, podíl průmyslového zboží je rozhodujícím kritériem pro odlišení od ostatních typů (hypermarketu). Umístění supermarketu je široké – od základní až po centrální vybavenost (i jako součást obchodních domů), regionální nákupní centra, dopravní uzly apod.

Hypermarkety oproti supermarketům dosahují daleko vyššího průměrného rozsahu prodejních ploch a mají vyšší podíl nepotravinářského zboží. Mimo prodejnu vlastního hypermarketu je v objektu zpravidla také občerstvení a menší specializované prodejny, případně služby. Vývoj hypermarketů urychlila potřeba prodejních ploch pro nové druhy především nepotravinářského zboží náročné na výstavní plochu a vysoké nájemné v centrech měst. Lokalizace hypermarketů na okrajích i mimo města je umožněno jejich nezávislostí na sousedství ostatních prodejních jednotek. Spodní hranice plošné velikosti hypermarketu činí 2 500 m². Horní hranice se obvykle pohybuje v rozmezí 15–20 tis. m². Uplatnění nacházejí hypermarkety zejména v rámci regionálních nákupních center.

Univerzální (plnosortimentní) obchodní domy nabízejí široký sortiment zboží - “vše pod jednou střechou” (včetně potravin a prodeje typu shop-in-shop). Jejich působištěm jsou centra měst a regionální nákupní centra na okrajích měst nebo za městy. Prodejní plocha univerzálních obchodních domů se pohybuje v průměru v rozmezí 10–20 tis. m² (minimálně 5 tis. m²). Poskytují maximální rozsah služeb. V obchodních domech roste význam nabízeného rychlého občerstvení poskytující zákazníkovi pohodlný nákup s možností zdržet se v obchodním domě delší dobu (teplé občerstvení, pizzerie atd.).

Specializované obchodní domy se orientují na nepotravinářské zboží, resp. jeho část, nejčastěji na sortiment odívání (oděvy, textil, obuv) a spojené služby. Minimální velikost se doporučuje přibližně 1 500 m². S ohledem na sortiment se mohou uplatnit v centrech měst, čtvrtě i obvodové vybavenosti (menší velikostní typy) i v regionálních nákupních centrech.

Odborné velkoprodejny nabízejí sortiment velkých ucelených souborů nepotravinářského zboží, zejména druhy s velkou obrátkou. Od specializovaných obchodních domů se liší samoobslužnou formou prodeje, převážně jednopodlažním řešením stavby. Velikost prodejní plochy se obvykle pohybuje od 600 do několika tisíc m². U nás zatím nejrozšířenější typ odborné velkoprodejny je velkoprodejna typu Hobby-centrum (Baumax, OBI, Hornbach) nebo velkoprodejna nábytku (IKEA, JYSK, ASKO).

Nedílnou součástí obchodní činnosti je *distribuce* – jedná se o pohyb zboží od výrobce ke spotřebiteli (v případě spotřebního zboží). Nejvýznamnější činností distribuce je transport zboží, jeho doprava po silnici, železnici, letecky nebo lodí mezi sklady. V závislosti na typu výrobku zahrnuje distribuce často řadu dalších aktivit počínaje od celních formalit při dopravě do zahraničí, změnu balení zboží, menší úpravy výrobků až po jejich montáž.

>>> **Začlenění do území, návaznost na další funkční složky**

Síť maloobchodních jednotek je nejčastěji umísťována v centrálních částech obcí, v lokálních centrech sídle či obytných souborů, ale často také rozptýleně v zástavbě sídel, nejčastěji v obytných územích a územích s koncentrací pracovních příležitostí. Maloobchodní jednotky jsou nejčastěji integrované v parteru obytných budov nebo budov jiného účelu (např. administrativních) s omezenými prostorovými podmínkami.

V centrech měst jsou umístěny zpravidla specializované prodejny, často s vyšším standardem prodeje a vybraným sortimentem zboží, zřizované buď samostatně, nebo sdružené formou obchodního domu. Maloobchodní síť v centrech měst bývá charakteristická také tím, že nevyžaduje nutně obsluhu individuální automobilovou dopravou a obchody jsou tak obsluhovány pěšky či veřejnou hromadnou dopravou. Celkem úspěšně bývají do center měst nebo do lokálních center obytných souborů integrována i plošně náročnější maloobchodní zařízení, typicky pak supermarkety. Zejména ve velkých městech bývají supermarkety vhodně vestavovány do vnitrobloků obytných nebo administrativních budov, aniž by jakkoli narušovaly urbanistickou strukturu i provoz sídla. Je však nutné zajistit jejich obsluhu kapacitní veřejnou hromadnou dopravou (a tím eliminovat závislost obsluhy převážně automobily) a také citlivě řešit zásobování supermarketu, aby nenarušilo zejména hlukem okolní prostředí.

Velkoplošné a velkokapacitní maloobchodní prodejny, typicky supermarkety, hypermarkety, megamarkety, hobby markety, prodejny s nábytkem atp., jakož i koncentrovaná nákupní/obchodní centra či velkoobchodní prodejny se nejčastěji umísťují na okrajích sídel nebo dokonce zcela mimo sídla. Důvodem jsou zejména vysoké nároky na plochy, která se uvnitř sídel (zpravidla mimo plochy brownfields) nedostává. Důsledkem lokalizace těchto velkoplošných a velkokapacitních zařízení maloobchodu a velkoobchodu na okrajích sídel nebo zcela mimo ně jsou vedle velmi problematického začlenění do navazující struktury a urbanismu sídel i volné krajiny zejména velmi zvýšené, často pak extrémní, nároky na dopravní obslužnost, která se v našich podmínkách odehrává bohužel převážně individuální automobilovou dopravou, přičemž obsluha veřejnou hromadnou dopravou bývá jen jako doplňková.

Pozemky pro budovy obchodního prodeje o výměře větší než 1 000 m² nelze zahrnout do ploch bydlení [§ 4 odst. 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.].

U obchodních zařízení jsou kladeny velké nároky na rozsah parkovacích ploch, které v případě velkoplošných a velkokapacitních obchodních zařízení představují zpravidla cca 30–50 % celkové plochy pro výstavbu. Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) se zřizuje 1 parkovací místo na 50 m² prodejní plochy běžné jednotlivé prodejny, na 30 m² prodejní plochy nákupního střediska s potravinami do 1 000 m² prodejní plochy, na 25 m² prodejní plochy nákupního střediska s potravinami nad 1 000 m² prodejní plochy, na 25 m² prodejní plochy plnosortimentního nákupního centra do 5 000 m² prodejní plochy, na 20 m² prodejní plochy plnosortimentního nákupního centra nad 5 000 m² prodejní plochy, na 50 m² prodejní plochy obchodu s nábytkem a na 40 m² prodejní plochy obchodu dům-zahrada. Na zeleň připadá cca 20–30 % plochy pozemku.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Zařízení maloobchodu a specializované soubory těchto zařízení jsou jedním z hlavních organizačních prvků funkční a prostorové struktury sídla. Vytvářejí vedle centrálního uspořádání rovněž obchodní a společenské ulice a pěší zóny. Zařízení maloobchodu, zejména ty s velkou obrátkou zákazníků a zároveň obslužitelné pouze pěšky (bez nutnosti odvážet automobilem větší objem zboží), jako jsou obchody s potravinami, obchody s drogistickým zbožím, obchody s oděvy atp., významně oživují přilehlý veřejný prostor. Je proto účelné je situovat na významných ulicích a náměstích, na městských třídách či na pěších zónách.

Velkoplošná a velkokapacitní obchodní zařízení či rozsáhlá nákupní centra vytvářejí vždy vlastní hierarchizovaný systém prostorů, a to jak vnitřních, tak vnějších, které se zpravidla vymezují vůči okolním veřejným prostorům.

Ve všech případech je nutno klást důraz na zabezpečení provozu zásobování zařízení, pokud možno odděleně (místně, případně časově) od provozu zákazníků. U obchodních center s prodejní plochou větší než 200 m², která jsou zásobována velkými nákladními vozidly, je vhodné řešit manipulaci na ploše zásobovacího dvora podle ČSN 73 6056 *Odstavné a parkovací plochy silničních vozidel*.

Prodejní stánky, kiosky, restaurační zahrádky a další prvky uličního mobiliáře přispívají k vytváření charakteru veřejného prostoru. Základní pravidla pro jejich situování upravuje mimo jiné ČSN 73 6110 *projektování místních komunikací* (15.9 Drobná zařízení místních služeb).

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezování ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Pro velké množství druhů zařízení maloobchodu jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Maloobchodní prodejny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² prodejní plochy.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit, řídí se zákonem nabídky a poptávky. Je ovlivněna konkurenceschopností provozovatelů, velikostí spádového okruhu zákazníků a dopravní dostupností zařízení.

Velkoprodejna potravin

Na 1 Ú. J. připadá: cca 3,3 m² podlažní plochy, cca 3,0 m² pozemku.

Obchodní dům plnosortimentní

Na 1 Ú. J. připadá: cca 3,6 m² podlažní plochy, cca 1,6 m² pozemku.

Prodejny specializované (např. textilní a oděvní zboží, obuv a kožená galanterie, klenoty a hodiny atd.).

Na 1 Ú. J. připadá: cca 2,5–3,0 m² podlažní plochy, cca 2,2–2,9 m² pozemku.

Prodejna oční optiky

Na 1 Ú. J. připadá: cca 5,0 m² podlažní plochy, cca 3,0 m² pozemku.

Tržnice a farmářské trhy

Na 1 Ú. J. připadá: cca 3,2 m² podlažní plochy, cca 4,4 m² pozemku.

Tržnice a farmářské trhy jsou staronovým jevem, který získává stále větší oblibu u prodejců i zákazníků. Znalost zásad prodeje vede při vymezování vhodných ploch k vytváření příjemných veřejných prostranství pro setkávání obyvatel:

tržnice – stavba určená kolaudačním rozhodnutím k prodeji zboží mimo provozovnu,

tržiště – místo trvale nebo mimořádně určené k prodeji zboží mimo provozovnu,

tržní místo – místo mimo tržnice a tržiště, na kterém se na jednom nebo a více, zpravidla najatých, prodejních místech prodává zboží, poskytují služby.

Definice farmářských trhů uvádí, že farmářské trhy (sedlácké, selské, zemědělské trhy apod.) jsou forma prodeje zemědělského a potravinářského zboží pro občanskou veřejnost, jejímž cílem je:

- vytvoření nového společenského prostoru, který vedle prodeje zemědělského zboží slouží k setkávání lidí;
- oživení vybraných prostor měst a zlepšení jejich atmosféry;
- zásobování občanů čerstvými zemědělskými plodinami a potravinami převážně českého a regionálního původu;
- podpora malých a středních zemědělských pěstitelů, chovatelů, zpracovatelů a výrobců potravin.

Farmářské trhy se konají ve veřejně oznámené časové periodě, zpravidla pod otevřeným nebem a prodej na nich se řídí předem oznámeným a vyvěšeným tržním řádem, který vychází ze vzorového tržního řádu a z dispozic jednotlivých měst. Předmětem prodeje na farmářských trzích může být pouze zboží, které tematicky odpovídá charakteru farmářských trhů a vychází z české tradice, a to zejména z tradice pěstování plodin, chovu hospodářských zvířat a výroby potravinářských produktů.

V tržnicích a na tržištích, kde byl příslušnými orgány povolen prodej živočišných produktů, lze prodávat jen zdravotně nezávadné živočišné produkty, které splňují požadavky stanovené v § 18 zákona č. 166/1999 Sb.

Z obecných podmínek pro prodej živočišných produktů lze uvést:

- Prodejní zařízení musí být konstruována a udržována čistá a v dobrém stavu, aby bylo zabráněno riziku kontaminace, zejména zvířaty a škůdci.
- Musí být k dispozici vhodné zařízení k zajištění odpovídající hygieny prodávajících (zařízení k hygienickému umytí a osušení rukou, toalety).
- Musí být zajištěno, aby pracovní úkony probíhaly za hygienických podmínek, jestliže jsou potraviny čištěny jako součást prodeje.
- Musí být k dispozici odpovídající zařízení na přívod teplé nebo studené pitné vody.
- Musí být k dispozici odpovídající zařízení pro hygienické skladování a odstraňování nebezpečných nebo nepoživatelných látek a odpadu.
- Musí být k dispozici odpovídající zařízení nebo nástroje pro uchovávání potravin při vhodné teplotě a pro kontrolu teplot.
- Obaly použité pro první a další balení potravin nesmí být zdrojem kontaminace. Materiály pro první balení musí být skladovány takovým způsobem, aby nebyly vystaveny riziku kontaminace.

Obdobou farmářských trhů jsou jarmarky, využívající veřejná prostranství k příležitostnému prodeji tradičních řemeslných výrobků. Jarmarky označovaly původně výroční trhy. V současnosti bývají zpravidla součástí místních slavností s doprovodným programem hudebních, tanečních a folklórních souborů. Jarmarky bývají ukázkou a prodejem širokého sortimentu tradičních ručních výrobků předváděných proutkaři, kováři, řezbáři, pekaři nebo se speciálním zaměřením jako např. hrnčířský jarmark s ukázkou výroby a prodeje zboží.

>>> **Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků**

Supermarket

Samostatně stojící supermarket typu Billa, Lidl, PennyMarket, Albert atp., s prodejní plochou 600 – 1 500 m²: 4 000 – 8 000 m².

Hypermarket

Samostatně stojící hypermarket typu Kaufland, Tesco, HyperAlbert atp., s prodejní plochou 3 000 – 6 000 m²: 15 000 – 30 000 m² (1,5 – 3 ha).

Megamarket

Samostatně stojící megamarket typu Tesco, Globus atp., s prodejní plochou 10 000 – 15 000 m²: 60 000 – 80 000 m² (6 – 8 ha).

Odborná velkoplošná prodejna nepotravinářského zboží (hobby market, prodejna nábytku atp.)

Samostatně stojící velkoplošná prodejna typu OBI, BAUMAX, Hornbach, Sconto nábytek atp., s prodejní plochou 5 000 – 10 000 m²: 20 000 – 30 000 m² (2 – 3 ha).

Samostatně stojící velkoplošná prodejna typu IKEA atp., s prodejní plochou cca 25 000 m²: 40 000 – 50 000 m² (4 – 5 ha).

Obchodní/nákupní centrum

Samostatně stojící obchodní/nákupní centrum uvnitř zástavby sídla, s prodejní plochou cca 50 000 m²: 30 000 – 40 000 m² (3 – 4 ha).

Samostatně stojící areál obchodního/nákupního centra na okraji zástavby sídla nebo mimo zástavbu, s prodejní plochou cca 50 000 m²: 80 000 – 100 000 m² (8 – 10 ha).

>>> Limity, doporučená ochrana

Vzájemné vlivy zařízení a jeho okolí upravují doporučení v normách a podmínky pro funkční využití a prostorové uspořádání území (regulativy), zakotvené v příslušné územně plánovací dokumentaci.

Přehled nejdůležitějších předpisů, podle nichž povinný subjekt zejména jedná a rozhoduje, které stanovují právo žádat informace a které upravují další práva občanů ve vztahu k povinnému subjektu, a to včetně informace, kde a kdy jsou tyto předpisy poskytnuty k nahlédnutí:

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 72/2000 Sb., o investičních pobídkách a o změně některých zákonů (zákon o investičních pobídkách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 47/2002 Sb., o podpoře malého a středního podnikání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů - § 22.

Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Portál farmáře zpřístupňující aplikace registrů Ministerstva zemědělství <http://eagri.cz/public/web/mze/>

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 2.1.119 a 2.1.120, limity podkapitoly 2.3).

ČSN 73 6056 Odstavné a parkovací plochy silničních vozidel.

ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací.

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – K _z
Zařízení maloobchodu	Pozemky velkoplošných zařízení	Zařízení velkoplošná	0,4–0,5
	<i>Plochy zastavěné 40–50 %</i>	Zařízení velkoplošné	
	<i>Plochy volné zpevněné 50–40 %</i>	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	<i>Plochy volné nezpevněné 10 %</i>	Zeleň	
	Pozemky maloplošných zařízení	Zařízení maloplošná	<i>Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci smíšených ploch obytných.</i>

Tab. 12: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky

Velkoplošná zařízení maloobchodu (supermarkety, hypermarkety) jsou zařízení od 2 000 m² prodejní plochy. Před vstupem je vždy rozptylová plocha. Součástí pozemku jsou parkoviště na terénu. V případě situování parkovišť v objektu pod terénem se koeficient zastavění zvyšuje až na 0,7.

C.4.4.8 Zařízení tělovýchovy a sportu

Účast na odpovídajícím, zdraví prospěšném tělesném pohybu patří k právům, která podle *Konvence o zachování lidských práv a základních svobod* náleží každému jedinci bez rozdílu.

Tělovýchova (též tělesná výchova) je jednou z nezbytných součástí výchovy člověka, jehož všechny schopnosti a vlastnosti mají být harmonicky rozvíjeny. Poskytuje základní pohybové vzdělání, zlepšuje zdraví a zvyšuje fyzickou kondici. Na školách je tělesná výchova povinný předmět v rozsahu dvou až tří hodin týdně, na sportovních školách pak samozřejmě více. Náplní tělesné výchovy jsou cvičení

pořadová a průpravná, základní gymnastické a atletické cviky, plavání, a hlavně sportovní hry, jako například fotbal, florbal, basketbal, volejbal, vybíjená, ad. Tělesná výchova tvoří společně se sportem, turistikou, pohybovou rekreací a pohybovou terapií základní složku tělesné kultury.

Tělesná kultura je nerozlučnou součástí kultury vůbec.

Sport, v porovnání s tělovýchovou, vymezuje užší okruh pohybových (fyzických) aktivit, provozovaných podle určitých pravidel a zvyklostí, jejichž výsledky jsou navíc měřitelné nebo porovnatelné s jinými. Jedná se o pohybovou aktivitu, což vylučuje činnosti, kde se soutěží pouze pomocí duševních schopností nebo štěstí – například deskové hry (go), nebo hazardní hry. Sport je navíc aktivita s jasnými pravidly, podle kterých se soutěží. Sport je dále aktivita, která má soutěžní charakter, dochází k poměrování jejich výsledků.

Sport může být provozován na různých výkonových úrovních, těm pak odpovídají i odlišné nároky na umístování staveb a zařízení pro sport do území a plošné a prostorové potřeby:

- na vrcholové úrovni profesionálně nebo poloprofesionálně (podle významu sportu a kvality sportovce) - sportovec v takovém případě obvykle denně trénuje, často i několik hodin nebo na „plný úvazek“, účastní se soutěží na mezinárodní nebo alespoň národní úrovni
- na výkonnostní úrovni poloprofesionálně nebo amatérsky – obvyklý je pravidelný trénink v rozsahu několika jednotek až desítek hodin týdně, registrace v některém sportovním svazu a pravidelná účast v soutěžích
- na rekreační úrovni – příležitostné sportování v rozsahu maximálně několika hodin týdně, bez oficiální registrace nebo s registrací v rekreačních čistě amatérských soutěžích

Zařízení tělovýchovy a sportu jsou buď krytá sportoviště v budovách anebo otevřená sportovní plochy pod širým nebem. Často se jedná o větší areály, které krytá i otevřená sportoviště kombinují.

Pro otevřená sportovní zařízení jsou podstatné klimatické a mikroklimatické vlivy (směr a síla větru, oslunění, hluk, prašnost, exhaláty) a více než u jiných staveb také geografické a hydrogeologické podmínky (sklon terénu, hladina spodní vody, propustnost podloží). Specifickým požadavkem u venkovních sportovních zařízení, zvláště pak u výkonnostního sportu, je orientace vůči světovým stranám s ohledem na oslňování hráčů. Proto se hřiště pro míčové hry zpravidla orientují podélnou osou ve směru sever – jih ($\pm 15^\circ$). V případě rekreačních venkovních sportovních ploch není orientace ke světovým stranám tak zásadní. Z provozního hlediska je u velkých sportovních zařízení potřeba oddělit provoz sportovců a provoz diváků. Při výběru plochy je třeba pamatovat na komunikační napojení na hromadnou a individuální dopravu, propustnost křižovek apod.

>>> Druhy zařízení tělovýchovy a sportu

Zařízení tělovýchovy a sportu lze orientačně členit na zařízení pro *rekreační tělovýchovu* (tj. neorganizovanou, s volným vstupem), pro *školní tělesnou výchovu* a pro *organizovanou tělovýchovu*. Tyto formy využití spolu úzce souvisejí a vzájemně se prolínají.

Rekreační tělovýchovu umožňují např. jednoduchá hřiště pro menší děti, pro mládež a dospělé, cyklostezky, in-line dráhy, běžecké lyžařské tratě.

Pro *školní tělesnou výchovu* jsou určeny tělocvičny a hřiště základních a středních škol.

Pro *organizovanou tělovýchovu*, kde se předpokládá případně i pořádání sportovních utkání, slouží velkoplošná hřiště, golfové hřiště, sportovní stadiony, sportovní haly, kuželny, plavecké bazény kryté a otevřené, zimní stadiony kryté a otevřené, autokrosové, cyklokrosové a motokrosové tratě, sportovní letiště, zařízení pro jezdecký sport, tratě a zařízení pro lyžování sjezdové i turistické, sáňkařské dráhy, bobové dráhy, střelnice, kynologická cvičiště a další.

Českým fenoménem jsou *sokolovny*, jichž bylo v období od roku 1863 do 40. let 20. století postaveno ve městech i malých obcích několik stovek. Sokolovny byly budovány pro potřeby České obce sokolské pro pořádání tělovýchovných, sportovních a kulturních akcí (taneční zábavy, plesy, koncerty, ochotnické divadlo atp.), kombinovaly tak funkci sportovní a kulturní. Právě v malých venkovských obcích disponují sokolovny často jediným zastřešeným sportovištěm charakteru tělocvičny pro gymnastiku, míčové hry a další pohybové aktivity.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Neorganizovaná tělesná výchova

Plochy pro pěstování neorganizované rekreační tělovýchovy a sportu (viz rovněž podkapitola C.6 Recreace) mají zajistit každodenní příležitosti pro rekreaci, pohyb a pobyt v příznivém a bezpečném prostředí, a to všem obyvatelům (bez ohledu na věk), zdarma, v nejbližším sousedství bydliště. Jsou zaměřené na přirozený rozvoj tělesné zdatnosti všech věkových skupin obyvatelstva, na aktivní (pohybovou) rekreaci udržování zdraví a uspokojení z pohybového prožitku. Zařízení tohoto druhu mají motivovat k pravidelnému pohybu např. spojením příležitosti k pohybu se zábavou a společenskými kontakty, mají být přitažlivá a dostatečně atraktivní. Tato zařízení a plochy (jako centra pohybových aktivit) musejí být utvářena ve shodě s představami občanů o prostředí, v němž je příjemné trávit volné chvíle, a to pro všechny věkové a zájmové skupiny včetně občanů s tělesným či mentálním postižením. Venkovní sportovní plochy mají být zásadně umístěny v klidném prostředí obytných území, odděleně od motorových komunikací a parkovišť a mají být osluněné. Venkovní otevřené hřiště je vždy vhodné situovat v zeleni, v parku, v lesoparku apod.

Zařízení rekreační neorganizované tělovýchovy a rekreačního sportu musí být součástí obytného území, v pěší dostupnosti z místa bydliště. Tvoří hierarchizovanou síť, jejímž základem jsou dětská hřiště (pro nejmenší děti ve věku 3 – 6 let) a hřiště pro školní děti (6 – 14 let) a doplňují je hřiště pro dospívající mládež a dospělé. Hřiště jsou nejčastěji volně umístěná ve veřejných prostorech obytných území, pod širým nebem, nezastřešená. Bývají i oplocená (zejména z důvodu zamezení volného pobíhání psů, ale také např. jako zábrana proti vyhození nebo vykopnutí míče mimo prostor hřiště), ale měla by zásadně zůstat veřejně přístupná. V opačném případě by byl popřen základní smysl neorganizované tělovýchovy a rekreačního sportu, které mají být dostupné všem bez omezení.

Novým fenoménem jsou tzv. fitness parky, tedy hřiště určená primárně pro dospělé, vybavená specializovanými herními prvky a cvičebními nástroji pro posilování různých částí těla. Obdobným fenoménem jsou tzv. senior parky, které jsou ekvivalentem dětských hřišť, ovšem uzpůsobených pro nenáročnou pohybovou aktivitu seniorů.

Obr. 49a, 49b: Fitness park (vlevo) a senior park (vpravo)

Zdroj: www.radio-borovo.hr, www.lappset.com

Rekreace pro nejmenší děti ve formě pískovišť a ploch s vybavením průlezkami a dětským mobiliářem byla zpravidla součástí sídlišť, dnes je snahou pokrývat dětskými hřišti rovnoměrně celé obytné území a zajistit tak pěší dostupnost dětských hřišť všem dětem co nejbližší jejich bydlišti. Dětská hřiště se dnes, na rozdíl od minulosti, zřizují i ve venkovských obcích, kde i přesto, že většina domů má vlastní zahradu, je vhodné vytvořit podmínky pro kolektivní a socializační aktivity dětí. Pro neorganizovanou tělovýchovu a sport je vhodné počítat s plochou 2,0 m² na obyvatele, z toho 0,5 m² bylo nutno rezervovat pro dětská hřiště a 0,5 m² pro hřiště předškolních dětí a 1,0 m² pro hřiště pro dorůstající mládež a dospělé. K těmto hodnotám je možno dále počítat 0,13 m² na obyvatele plochy určené pro bezprostředně související doprovodnou zeleň.

Dětská hřiště mají mít velikost minimálně 150 – 200 m², základem jsou přitom mlatové plochy s pískovištěm a lavičkami, o velikosti obvykle 15 – 40 m², které jsou dále doplněny stavebními dětskými prvky, průlezkami, hrazdami, houpačkami apod. Alespoň část hřiště má být zastíněná stromy, aby byla možná hra dětí i v horkých a slunečných letních dnech.

Docházková vzdálenost ploch pro děti od bydliště ne větší než 200 m pro mladší děti (do 6 let), popř. 500 m pro starší děti (do 13 let).

Pro předškolní děti (6–14 let) se se zřizují univerzální hřiště v celkové ploše cca 500 – 1 000 m². Hřiště má být členěné na část míčových her a část s náradím pro zručnost. I u těchto hřišť se doporučuje část hřiště zastínit stromy.

Pro dorůstající mládež a dospělé se počítá v bezprostřední blízkosti bydliště podle charakteru území a jeho specifických podmínek zejména s hřišti menších rozměrů (hřiště pro odbíjenou, košíkovou, minikopanou, házenou, badminton, nohejbal, stolní tenis, soft tenis atd.). Plocha takového hřiště bývá 2 000 – 4 500 m². Základní rozměrové parametry hřišť (včetně minimální nezbytné provozní plochy, tedy plochy včetně manipulačních a pobytových ploch po obvodu čisté hrací plochy hřiště) pro neorganizovanou tělesnou výchovu jsou tyto:

- odbíjená: 9 x 18 m (provozní plocha 12,5 x 25 m), stejné hřiště je pak možné využívat pro nohejbal, softtenis, minitenis či badminton
- minifotbal: 18 x 36 m (provozní plocha 24 x 42 m)
- hokejbal: 18 x 36 m (provozní plocha 24 x 42 m), nutno vybavit mantinely
- házená: 18 x 36 m (provozní plocha 24 x 42 m)
- košíková: 14 x 26 m (provozní plocha 10 x 36 m)
- tenisový kurt: 10,87 x 23,77 m (provozní plocha 18 x 34 m)
- stolní tenis: 1,5 x 2,74 m (provozní plocha 4,5 a 9,0 m)
- badminton: 6,1 x 13,4 m (provozní plocha 7,5 x 16,5 m)
- rekreační kopaná: 40 x 80 m.

Vzhledem k tomu, že je snahou sdružovat tyto rekreační plochy s plochami souvislé zeleně, případně se stávají součástí parkových a sadových úprav, lze v rámci plošných ukazatelů pro tyto plochy budovat i jednoduchá zařízení, sloužící k provozování některých disciplín lehké atletiky (zařízení pro skok daleký, vysoký, vrh koulí, rovinka pro krátké sprinty apod.).

Neorganizovaná tělesná výchova má i své aktivní pohybové formy, které již vyžadují sportovní vybavení a zařízení vyššího standardu. Pro tyto účely se často využívá sportovních zázemí základních nebo středních škol. Zejména ve větších městech jsou pak budována, zpravidla ve vazbě na přírodní zázemí města, na parky či rekreační areály, samostatné sportovní plochy pro neorganizovaný sport. Bývají to nejčastěji oplocená hřiště na míčové sporty, ale také na pozemní hokej, hokejbal či florbal. Zařízení a vybavení pro neorganizovanou tělovýchovu a sport se často sdružují do větších souborů a vznikají tak celé plošně rozsáhlé rekreační areály (dříve se také používala pojmenování „areál zdraví“, „všesportovní areál“, „centrum volného času“ ad.). Součástí takových souborů běžně bývají také inline dráhy, běžecké dráhy a okruhy, překážkové dráhy pro terénní kola ad. a bývají běžně vybavené občerstveními, šatnami, půjčovnami sportovních pomůcek, hygienickým zázemím a dalším doprovodným vybavením.

Obr. 50a, 50b, 50c: Sportovně rekreační areál Benedikt v Mostě

Původně zatopený povrchový důl na hnědé uhlí Benedikt sloužil dlouhé roky jako přírodní koupaliště a v letech 2001–2002 prošel rozsáhlou rekonstrukcí do dnešní podoby. Vodní plocha byla rozdělena na dvě části – větší s písčitou pláží se využívá ke koupání, menší je potom určena rybářům. Areál je vybaven moderními sportovními hřišti na hokejbal, basketbal, plážový volejbal, malou kopanou, nohejbal, volejbal, házenou a tenis. Součástí je autokemp, parkoviště, restaurace, stánky s občerstvením, je zde otevřená hudební scéna a bowlingové centrum. Celý areál je protkán sítí asfaltových cest pro kondiční sportování (běh, in-line brusle, cyklistika), je také místem konání společenských akcí a sportovních soutěží.

Zdroj: <http://jjsportscamps.eu/most/>

Pro neorganizovanou tělesnou výchovu a rekreační sport jsou pak dále využívána i vybraná zařízení určená zároveň (často primárně) pro organizovanou tělesnou výchovu, typicky plavecké bazény, sportovní haly, tenisové kurty, zimní stadiony ad.

Organizovaná tělesná výchova

Zařízení pro organizovanou tělesnou výchovu jsou určena předně výkonnostnímu a vrcholovému sportu, mimo tréninky výkonnostních a vrcholových sportovců a mimo zápasy, závody a jiná sportovní klání, však tato zařízení bývají obvykle přístupná i široké veřejnosti pro provozování rekreačního sportu. Velikosti a jiné specifické podmínky vlastní sportovní části jsou určeny sportovně technickými požadavky, které jsou zpravidla součástí mezinárodních pravidel příslušného sportu. Největší pozornosti se těší odvětví olympijských sportů a dále sporty s marketingovým přínosem pro obec (kraj).

Zařízení pro organizovanou tělovýchovu a výkonnostní a vrcholový sport jsou tvořena buď samostatnými stavbami a zařízeními, často jsou ale tyto stavby a zařízení soustředěny do celých souborů tvořících sportovní areály. Ty do jedné lokality soustřeďují otevřená a krytá zařízení pro sportovce s nezbytným příslušenstvím a dále zařízení pro diváky. Základním prvkem bývá stadión pro kopanou a lehkooatletické disciplíny s lehkooatletickou dráhou, tribunou a ochozy, dále příslušný počet tréninkových hřišť. Ve větších areálech se počítá se sportovní halou a tréninkovými tělocvičnami. Areály se liší svým určením pro určitý druh sportu (areály atletické, plavecké, vodácké, lyžařské atd.).

Sportovní areály se podle jejich charakteru umísťují:

- uvnitř města: jedná se většinou o starší areály umístěné dříve na okraji města, které se díky rozvoji zástavby města staly součástí jeho vnitřní struktury; může se však jednat o areály, které využívají specifických přírodních a terénních podmínek města (typicky sportovní areál Juliska v Praze 6 – Dejvicích, který je umístěný na prudkém terénním svahu obklopeném ze všech stran zástavbou města, nebo sportovní areály umístěné uvnitř měst v nivách řek, jako je tomu např. Na Olšinkách a Na Vinici u řeky Chrudimky v Pardubicích);
- na obvodu města, na přechodu města do jeho krajinného zázemí: toto umístění je typické pro menší města, nebo pro plošně velmi náročné areály (typicky dostihová závodiště jako je závodiště v Pardubicích, Hipodrom v Mostě, závodiště ve Velké Chuchli v Praze apod.);
- zcela mimo město: toto umístění se týká typicky areálů vyžadujících zcela specifické přírodní podmínky, jako jsou areály vodních sportů, lyžařské areály a areály dalších zimních sportů, ad.

Zařízení pro organizovanou tělesnou výchovu se dělí na

- sportoviště s diváky, vybavené diváckými tribunami a ochozy a zázemím pro diváky (šatny, hygienické zázemí, občerstvení ad.)
- sportoviště bez diváků (tréninková).

Sportoviště s diváky přirozeně, na rozdíl od tréninkových zařízení, kladou podstatně větší nároky na organizaci provozu a dopravní obslužnost. Čím významnější a čím kapacitnější sportovní zařízení, tím větší nároky na dopravní obsluhu, a to jak vnější, tak vnitřní. Významná a kapacitní sportovní zařízení musí být vždy napojena na kapacitní komunikační síť a na kapacitní veřejnou hromadnou dopravu, přičemž je nutné zohlednit obvyklé přepravní kapacity různých druhů veřejné hromadné dopravy osob (osob za 1 hodinu):

- autobus: 2 000 až 10 000 lidí (v závislosti na délce autobusu a míry segregace jízdního pruhu)
- tramvaj: 10 000 až 22 000 lidí (v závislosti na délce soupravy a míry segregace trati)
- lehké metro: 15 000 až 18 000 lidí
- klasické metro: 18 000 až 32 000 lidí
- expresní metro: 32 000 až 40 000 lidí
- městská a příměstská železnice: 32 000 a více lidí.

To má klíčový význam při dimenzování vnitřního provozu sportoviště a navazujících rozptylových ploch před branami a vstupy do sportoviště. Zatímco před začátkem sportovního utkání, závodů, či zápasů přicházejí diváci na sportoviště postupně, po jejich skončení opouštějí diváci sportoviště najednou. Je tak nutné zohlednit předpokládanou rychlost, s jakou budou postupně odcházet pěšky nebo odjíždět veřejnou hromadnou dopravou nebo automobilem. Vnitřní komunikace sportovního zařízení jsou přitom dimenzovány tak, aby všichni diváci mohli zařízení opustit do maximálně 10 minut – z tohoto hlediska je pak také nutné dimenzovat rozptylové plochy před vstupy do sportovního zařízení. Důležitá je také důsledná segregace hlavních pěších tahů diváků od hlavních příjezdových cest a parkovišť pro motorovou dopravu. Před hlavními vstupy musí být vytvořeny dostatečně dimenzované rozptylové plochy (jejich rozměry vyplývají mimo jiné z požárních předpisů) a od nich musí směřovat pěší trasy segregované do motorové dopravy. Co nejbližší hlavnímu vstupu do sportoviště musí být umístěna zastávka veřejné hromadné dopravy, v případě obsluhy metrem nebo příměstskou železnici je nezbytné vytvořit přímý bezbariérový pěší koridor od sportoviště do vestibulu metra, resp. k železniční zastávce/stanici.

Z hlediska dopravního je nutné počítat s příjezdem pro zásobování, VIP hostů, novinářů, včetně televizní přenosové techniky popravované často na nákladních soupravách, a dále s příjezdem záchranné služby, hasičů a policie.

U fotbalových stadionů je nutné řešit také oddělené divácké zóny pro fanoušky obou soupeřících klubů.

Vedle nutné vazby na kapacitní hromadnou dopravu se zařízení pro organizovanou tělovýchovu a výkonnostní a vrcholový sport se vyznačují velkými nároky na kapacitu parkovacích ploch. Dle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) se u sportovišť pro diváky zřizuje 1 parkovací stání na 12–15 míst pro diváky stadionu (fotbalového, atletického, zimního ad.), 1 parkovací stání na 10–12 míst pro diváky sportovní haly a 1 parkovací stání na 8–10 míst pro diváky tenisového a obdobného areálu. U sportovišť bez diváků (u tréninkových a rekreačních sportovišť) se zřizuje 1 parkovací stání na 2 návštěvníky stadionu, tělocvičny či sportovní haly, 1 parkovací stání na 1–2 návštěvníky tenisového a podobného areálu, 1 parkovací stání na 2–3 hrací dráhy kuželkové či minigolfové dráhy, 1 parkovací stání na 2 místa pro čluny v loděnici, 1 parkovací stání na 4–8 návštěvníků plaveckého bazénu a 1 parkovací stání na 3–6 návštěvníků přírodního koupaliště. U velkých a kapacitních sportovních staveb vytvářejí parkoviště rozsáhlé plochy, je proto vhodné je koncipovat přednostně jako parkovací domy nebo podzemní garáže a podle polohy je případně použít i pro parkování i mimo konání sportovních akcí (např. jako parkoviště P+R, pokud je sportovní stadion či jiné kapacitní sportovní zařízení umístěné na okraji města, na kapacitní veřejné hromadné dopravě).

Zařízení a plochy pro tento účel jsou buď

- otevřené (např. stadiony pro kopanou, lehkou atletiku, hřiště, cyklistické dráhy, golfová hřiště),
- kryté (např. sportovní haly, tělocvičny, lázně a kryté bazény, zimní stadiony, kryté jízďárny),
- kombinace obou.

Sportovních odvětví je velké množství (např. v městě Brně se jedná o zařízení pro cca 76 druhů sportovních odvětví), a každé z nich vyžaduje zcela specifické podmínky, a tedy také specifická zařízení a stavby různých forem a velikostí:

Sportoviště jako plocha pro provozování určitých druhů sportu pod širým nebem, s příslušnými technickými parametry a povrchovou úpravou (mlatové, travnaté, antukové, živичné, dále vodní, lední, sněhové plochy atd.) – podle druhu a požadavků určitého sportu.

Stadiony – sportoviště určená pro sportovní klání (zápasy, zápasy, utkání) s hledištěm/tribunami anebo ochozy pro diváky tvoří stadiony. Nejběžnějšími stadiony jsou stadiony fotbalové, atletické a zimní (na lední hokej). Specifickými stadiony jsou například lyžařské stadiony pro běžecké lyžování a biatlon (u nás v Novém Městě na Moravě, v Bedřichově, v Jablonci nad Nisou ad.), lyžařské stadiony pro alpské lyžování (u nás např. Svatý Petr), stadiony pro skoky na lyžích, či tenisové stadiony (např. v Praze na Štvanici), vodní stadiony (Račice), stadiony pro dostihy a jezdecké sporty (Pardubice, Velká Chuchle, Slušovice, Most, Lysá nad Labem).

Tělocvičny, sportovní haly a kryté stadiony – pokud jsou sportoviště součástí budovy a jsou tak zastřešená, vytvářejí sportovní haly, tělocvičny nebo kryté stadiony. Tělocvičny jsou stavby s krytými sportovišti, kde se nepředpokládá účast diváků. Sportovní haly jsou de facto tělocvičny s tribunami pro diváky. Ustálené rozměry vnitřního herního prostoru tělocvičny či sportovní haly pro sportovních hřiště pro většinu druhů sportů jsou 24 x 45–48 m, se světlou výškou 8 m, ale např. pro mezinárodní volejbal je to až 12,5 m.

Hřiště jako plocha pro jeden určitý druh sportu (např. lehká atletika, házená, košíková, odbíjená, ragby, pozemní hokej, tenis, stolní tenis, badminton a další). Nejběžnější sportovní hřiště pro organizovaný a vrcholový sport mají tyto rozměry (v závorce uvedeny rozměry provozní plochy):

- fotbal: 100–110 x 64–75 m (106–116 x 72–83)
- basketbal: 15 x 28 m (19 x 32 m)
- volejbal: 9 x 18 m (19 x 36 m)
- plážový volejbal: 8 x 16 m (18 x 26 m)
- stolní tenis: 1,25 x 2,74 m (7 a 14 m)
- badminton: 6,1 x 13,4 m (10,1 x 17,4 m)
- tenis: 10,97 x 23,77 m (18,29 x 36,57 m)

- házená: 20 x 40 m (22 a 42 m)
- hokejbal: 26-30 x 56-61 m
- florbal: 20 x 40 m
- inline hokej: 20-30 x 40-60 m
- baseball: čtvrtkruh o poloměru 122 m
- softball: čtvrtkruh o poloměru 70 m
- squash: 6,4 x 9,75 m, čistá výška min. 5,64 m
- rugby: 80 x 130-154 m
- atletický ovál: 92,5 x 177 m
- halový atletický ovál: 46 x 90 m.

Zařízení, plochy a dráhy pro vodní sporty (např. plavání, vodní pólo, skoky do vody, kanoistika, veslování, vodní lyžování atd.). Sportovní plochy pro vodní sporty mají tyto čisté rozměry:

- plavecký bazén 50 m: 50 x 2,5 m jedna dráha (po okrajích plocha rozšířená o 0,2 m na každé straně)
- plavecký bazén 25 m: 25 x 2,5 m jedna dráha (po okrajích plocha rozšířená o 0,2 m na každé straně)
- skoky do vody s věží 1, 3 a 5 m: 12,05 x 13,4 m, hloubka min. 3,7 m
- skoky do vody s věží 1, 3, 5, 7,5 a 10 m: 14 a 16,25 m, hloubka min. 4,5 m
- vodní pólo: 20 x ženy 25 m, muži 30 m
- veslařská soutěžní dráha dle FISA (hlavní distanc pro veslování 2 000 m, šířka jedné dráhy 13,5 m): 275 x 2 200 m, hloubka 3,5 m
- rychlostní kanoistika: 500 nebo 1 000 m x počet drah šířky 9 m
- vodní slalom: trať délky 250-400 m

Zařízení, lední plochy a dráhy (např. lední hokej, krasobruslení, rychlobruslení). Lední sportovní plochy pro organizovaný a vrcholový sport mají tyto rozměry:

- lední hokej: 26-30 x 56-61 m
- rychlobruslení: 67 x 180,57 m

Zařízení, sněhové plochy a dráhy (např. lyžování – sjezdové disciplíny, skoky na lyžích, běžecké lyžování, biatlon, sánkařské a bobové dráhy). Sjezdové trati alpských disciplín musí splňovat tyto parametry:

- sjezd: šířka trati cca 30 m, převýšení muži 800-1 100 m (OH, MS, SP) a 500-1 100 (FIS závody), ženy 500-800 m (OH, MS, SP, FIS závody)
- slalom: šířka trati cca 40 m, převýšení muži 180-220 m (OH, MS, SP) a 140-220 (FIS závody), ženy 140-220 m (OH, MS, SP) a 140-200 m (FIS závody)
- obří slalom: šířka trati cca 40 m, převýšení muži 250-450 m, ženy 250-400 m
- superobří slalom: šířka trati cca 40 m, převýšení muži 500-650 m (OH, MS, SP, FIS závody), ženy 400-600 m (OH, MS, SP) a 350-600 m (FIS závody)

Tratě pro závodní běžecké lyžování mají délky 1, 3, 5, 8, 10, 30 a 50 km, přičemž výškové rozdíly by neměly být větší než 50 m u tratě dlouhé 2-3 km, 100 m u tratě dlouhé 5 km, 125 m u tratě dlouhé 8 km, 150-200 m u tratě dlouhé 10 km a 250 m u tratě dlouhé 15 a více km.

Bobové dráhy mají délku 1 500 až 1 700 m, s průměrným sklonem 8 až 10 %, poloměr zatáček musí být minimálně 20 m.

Speciální zařízení a plochy pro další sporty (např. box, zápas, vzpírání, šerm, gymnastika sportovní a moderní, judo, kuželkářský sport, lukostřelba). Nejběžnější sportovní plochy pro tyto druhy organizovaného a vrcholového sportu mají tyto rozměry provozní plochy:

- šerm pro všechny zbraně: 6,5-7 x 21-22 m
- šerm pro planš pro semifinále a finále: 7-9 x 20-22 m

Zařízení, plochy a dráhy velkého rozsahu (např. golfová hřiště, jezdecký sport, auto a motokrosová tratě a autodromy, sportovní letiště, kynologická cvičiště, střelnice otevřené a tunelové). Pro devítijamkové golfové hřiště je potřebná plocha cca 30 ha, pro osmnáctijamkové golfové hřiště je potřebná plocha cca 80-100 ha.

Pro zařízení pro jezdecké sporty je optimální prostředí v blízkosti lesů, luk či vodních toků a ploch. Délka dostihových tratí je 1 200 až 3 200 m při rovinových dostizích a max. 6 400 při překážkových dostizích. Obvyklá šířka dostihové dráhy je 15 až 25 m. Součástí areálů závodních je vždy padok, který slouží pro předvádění koní a měl by tak být umístěn co nejbližší diváckým tribunám. Pro zimní provoz v jezdeckém areálu se zřizují kryté jízďárny, čistá cvičná plocha v jízďárně (bez tribun pro diváky a ochozů) by měla být 20 x 40 m pro voltiž, 20-25 x 60 m pro drezúru a 25 x 80 m pro skokové soutěže. Minimální výška jízďárny má být 7 m.

Střelnice pro různé střelecké sporty a disciplíny mají tyto obvyklé rozměry:

- lukostřelba: $(10 + 5 \times \text{počet palebních drah}) \times 103$ m
- střelnice na pohyblivé terče na 10 m: 10 x 15 m
- střelnice na pohyblivé terče na 50 m: 20 x 55 m
- střelnice trap: 25 x 26,5-30 m
- pistolová střelnice na 10 m: 10-20 x 15 m
- pistolová střelnice na 25 m: 12-20 x 30 m
- pistolová střelnice na 50 m: 12-20 x 55 m
- pušková střelnice na 300 m: 10-15 x 305 m

Novým druhem zařízení jsou v současnosti nově vznikající centra pohybových aktivit, která obsahují zařízení pro vlastní pohybové aktivity (tj. např. krytý objekt s různými bazény a vodními atrakcemi, prostory pro aerobik, relaxaci, masážní salony a solária, posilovny atd.). Nedílnou součástí pak mohou být další doprovodná zařízení netělovýchovného charakteru, např. restaurace, obchody, služby (holič, kadeřník, kosmetika, půjčovna sportovních potřeb atd.). Venkovní plochy, fungující jako sezónní část, obsahují bazény, hřiště, travnaté plochy pro odpočinek atd. Dostatečně atraktivní centrum pohybových aktivit vyžaduje rozlohu cca 1,5–2,0 ha, z této plochy zaujímá krytý objekt (s celoročním provozem) cca 0,2 ha. Kapacita centra pohybových aktivit uspokojí potřeby neorganizované veřejnosti spádové oblasti s počtem 10–15 tisíc obyvatel. Lokalizace by měla vyhovět podmínce pěší dostupnosti z bydliště. Výjimku mohou tvořit některá atypická centra v okrajových částech měst, kde by měla být dostupnost zajištěna blízkostí městské hromadné dopravy a dostatečným dimenzováním ploch pro odstavení vozidel.

Tělovýchově a sportu slouží rovněž zařízení, která jsou zpravidla součástí školních areálů, nebo alespoň musí být zajištěna v přiměřené docházkové vzdálenosti pro žáky (např. při situování škol v centrech měst). V řadě případů jsou tato tělovýchovná zařízení přístupná za stanovených podmínek i veřejnosti (za úplaty), a to zejména ve večerních hodinách, dnech pracovního volna atd., čímž je zajištěno jejich plné využití v čase a je tím dána i možnost jejich bohatšího a optimálního vybavení. To však předpokládá správce takového areálu, školy však mnohdy nedisponují dostatkem finančních prostředků na tento provoz. Některé školní areály však poskytují možnost přebudování na veřejná sportovní centra při relativně nízkých nákladech a mohly by se tak stát v budoucnosti základem pro vybudování center pohybových aktivit, která by mohla sloužit široké neorganizované veřejnosti.

Trendem výstavby sportovních staveb, zejména tedy staveb stadionů a velkých sportovních hal je snaha o jejich multifunkčnost a možnost využití prostoru nejen pro sportovní, ale také konání nejrůznějších kulturních či společenských akcí, výstav, veletrhů, ale také konferencí apod.

Obr. 51a, 51b: Příklady adrenalinových sportů

Skateboarding je sport, ve kterém se používá skateboard k jízdě a provádění triků. Zorbovací koule dokáže cestou nabrat až padesátikilometrovou rychlost. Brzdí zpravidla o vodní hladinu, speciální síť nebo o protější svah.

Zdroj: Internet

Ke sportu lze řadit mnoho rekreačních aktivit (viz podkapitola C.6 *Rekreace* internetové publikace Principů a pravidel územního plánování) jako turistika, cykloturistika, jezdeckví, golf, kros, paragliding, paintball, zorbing, bungee jumping a další adrenalinové sporty. Mnohé z nich vyžadují zcela specifické podmínky a zařízení (speciálně upravený terén, mimořádné povětrnostní podmínky, skatepark apod.) a pro jejich umístování platí specifické požadavky.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Sportovní areály, plochy a zařízení většího rozsahu a s větším počtem návštěvníků, zásadním způsobem ovlivňují veřejný prostor zejména před vstupy pro veřejnost, kde jsou pro potřeby rozptýlu návštěvníků utvářeny předprostory, které často nabývají vedle čistě utilitárního komunikačního prostoru formy náměstí s reprezentativní a společenskou funkcí. Rozsáhlé prostory pro parkování motorových vozidel naopak mohou charakter a pohodu veřejného prostoru navazujícího na sportovní areál narušit.

Krytá zařízení bývají součástí urbanistické struktury, avšak jejich výrazný a specifický vzhled je předurčuje k úloze výrazných orientačních bodů v zástavbě. Pro krytá zařízení s diváky platí shodné zásady pro utváření předprostorů a rozptýlových ploch před vstupy do sportovních areálů.

>>> Standardy dostupnosti zařízení sportu

Metodika *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury* (Maier a kol. 2016, akt. 2018) stanovuje tyto standardy dostupnosti vybraných (nejčastěji plánovaných a navrhovaných) zařízení sportu, odvozené ze standardů nejčastěji uváděných v odborné literatuře (aplikace standardů je vysvětlena v kapitole C.4.3):

ZAŘÍZENÍ SPORTU	KATEGORIE	BOD SLEDOVÁNÍ PRO DOSTUPNOST		SLEDOVANÉ VÝCHOZÍ ÚZEMÍ	TYP ÚZEMÍ	TYP DOSTUPNOSTI	STANDARD DOSTUPNOSTI
		VÝCHOZÍ	CÍLOVÝ				
HŘIŠTĚ PRO PŘEDŠKOLNÍ DĚTI	základní	obytný dům	hřiště	obytné plochy	A, B, C, D	fyzická - pěší docházka - skutečná	200 m
HŘIŠTĚ PRO MLADŠÍ ŠKOLNÍ DĚTI	základní	obytný dům	hřiště	obytné plochy	A, B, C, D	fyzická - pěší docházka - skutečná	500 m
HŘIŠTĚ PRO MLÁDEŽ A DOSPĚLÉ	základní	obytný dům	hřiště	obytné plochy	A, B, C	fyzická - pěší docházka - skutečná	500 m
					D	fyzická - pěší docházka - skutečná	1000 m

Tab. 13: Standardy dostupnosti zařízení sportu dle Maier a kol. (2016, akt. 2018).

V České republice nejsou dostupné žádné legislativně nebo normativně dané standardy dostupnosti zařízení sportu. Je to dáno zejména tím, že sport nespadá do ranku veřejného občanského vybavení a jeho zřizování není ve veřejném zájmu.

>>> **Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek**

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezení ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Pro velké množství druhů zařízení tělovýchovy a sportu jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Hřiště pro děti

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *m² upraveného pozemku*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 800.

Na 1 Ú. J. připadá: 0 m² podlažní plochy, 1,4 m² pozemku.

Hřiště pro mládež a dospělé

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *m² upraveného pozemku*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 700.

Na 1 Ú. J. připadá: 0 m² podlažní plochy, 1,2 m² pozemku.

Tělocvičny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *m² čisté užitkové plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 40.

Na 1 Ú. J. připadá: 2,2 m² podlažní plochy, 4,2 m² pozemku.

Hřiště velkoplošná (více než 2000 m² celkové plochy)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *m² hrací plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 300.

Na 1 Ú. J. připadá: 0 m² podlažní plochy, 2,5 m² pozemku.

Hřiště maloplošná (méně než 2000 m² celkové plochy)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *m² hrací plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 300.

Na 1 Ú. J. připadá: 0 m² podlažní plochy, 2,5 m² pozemku.

Sportovní stadiony

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *m² hrací plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 200.

Na 1 Ú. J. připadá: 0 m² podlažní plochy, 2,3 m² pozemku.

Sportovní haly

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *m² čisté užitkové plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 30.

Na 1 Ú. J. připadá: 2,8 m² podlažní plochy, 4,2 m² pozemku.

Plavecké bazény kryté

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *m² čisté vodní plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 11.

Na 1 Ú. J. připadá: 3,0 m² podlažní plochy, 4,2 m² pozemku.

Plavecké bazény otevřené

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 čisté vodní plochy.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 24.

Na 1 Ú. J. připadá: 0 m^2 podlažní plochy, 3 m^2 pozemku.

Zimní stadiony kryté

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 hrací plochy.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 6.

Na 1 Ú. J. připadá: 3 m^2 podlažní plochy, 4 m^2 pozemku.

Jízdrny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 provozní plochy.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 20.

Na 1 Ú. J. připadá: 0,6 m^2 podlažní plochy, 1,3 m^2 pozemku.

Sportovní letiště

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 upravené plochy.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 250.

Na 1 Ú. J. připadá: 0,0 m^2 podlažní plochy, 1,2 m^2 pozemku.

Kynologická cvičiště

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 upravené plochy.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 40.

Na 1 Ú. J. připadá: 0,0 m^2 podlažní plochy, 1,25 m^2 pozemku.

Loděnice

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 skladovací plochy.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 10.

Na 1 Ú. J. připadá: 2 m^2 podlažní plochy, 8 m^2 pozemku.

Golfová hřiště

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 hrací plochy.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 1.

Na 1 Ú. J. připadá: 0,05 m^2 podlažní plochy, 20 m^2 pozemku.

Bobové dráhy

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je m^2 zastavěné plochy.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,5.

Na 1 Ú. J. připadá: 0,06 m^2 podlažní plochy, 6 m^2 pozemku.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Hřiště pro neorganizovaný sport

Hřiště pro děti ve věku 3–6 let (dětské hřiště): 150–200 m^2 .

Hřiště pro děti a mládež ve věku 6–15 let (univerzální hřiště): 500 – 1 000 m^2 .

Fotbalové hřiště bez tribun pro diváky: 12 000 – 15 000 m^2 (1,2 – 1,5 ha).

Sportovní stadiony bez diváků

Zimní stadion bez tribun pro diváky: 10 000 – 15 000 m^2 (1 – 1,5 ha).

Stadion pro lehkou atletiku bez tribun pro diváky: 25 000 – 30 000 m^2 (2,5 – 3 ha).

Sportovní stadiony s diváky

Fotbalový stadion s tribunami pro < 10 000 diváků: 20 000 – 30 000 m² (2–3 ha).

Fotbalový stadion s tribunami pro > 10 000 diváků: 30 000 – 50 000 m² (3–5 ha).

Zimní stadion s tribunami pro < 2 000 diváků: 10 000 – 20 000 m² (1–2 ha).

Zimní stadion s tribunami pro > 2 000 diváků: 15 000 – 30 000 m² (1,5–3 ha).

Stadion pro lehkou atletiku s tribunami pro < 5 000 diváků: 20 000 – 30 000 m² (2–3 ha).

Stadion pro lehkou atletiku s tribunami pro > 5 000 diváků: 40 000 – 50 000 m² (4–5 ha).

Sportovní haly bez diváků

Volně stojící sportovní hala bez tribun pro diváky: 5 000 – 10 000 m² (0,5 – 1 ha).

Sportovní haly s diváky

Volně stojící sportovní hala s tribunami pro < 5 000 diváků: 5 000 – 10 000 m² (0,5–1 ha).

Volně stojící sportovní hala s tribunami pro > 5 000 diváků: 20 000 – 30 000 m² (2–3 ha).

Plavecké bazény a akvacentra

Krytý plavecký bazén 25 m: cca 5 000 m² (0,5 ha).

Krytý plavecký bazén 50 m: 5 000 – 10 000 m² (0,5 – 1 ha).

Akvacentrum v městské zástavbě: 5 000 – 10 000 m² (0,5 – 1 ha).

Akvacentrum volně stojící na okraji zástavby: 10 000 – 20 000 m² (1–2 ha).

Golfové hřiště

9 jamkové golfové hřiště: cca 30 ha

18 jamkové golfové hřiště: 80–100 ha

Jízdárny

Jezdecká hala pro výuku jízdy na koních či na parkur: cca 1–1,5 ha

Kynologická cvičiště

Kynologické cvičiště: cca 5 000 m² (0,5 ha).

>>> Limity, doporučená ochrana

Pro plochy a zařízení veškerých druhů sportovních aktivit, dimenzování, situování a jiné podmínky jsou vydávány příslušné oborové technické podklady, doporučení v normách a předpisy.

Vzájemné vlivy zařízení a jeho okolí upravují normy a podmínky pro funkční využití a prostorové uspořádání území (regulativy), zakotvené v příslušné územně plánovací dokumentaci.

K zařízení tělovýchovy a sportu se vztahují i další legislativní předpisy, související s územním rozvojem, a to zejména:

Zákon č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 238/2011 Sb., o stanovení hygienických požadavků na koupaliště, sauny a hygienické limity písků v pískovištích venkovních hracích ploch. Paragrafy 17 až 24 – kapacita areálu umělého koupaliště, hygienické a prostorové požadavky na plavecký, koupelový, léčebný bazén, na brouzdaliště a bazény pro kojence a batolata. Paragrafy 30 až 31 – zázemí koupališť a saun.

Zákon č. 290/2002 Sb., o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků České republiky na kraje a obce, občanská sdružení působící v oblasti tělovýchovy a sportu a o souvisejících změnách a o změně zákona č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky, ve znění zákona č. 10/2001 Sb., a zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 1.1.103, 4.5.901 až 4.5.904).

>>> Koncepce příslušného ministerstva

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. <http://www.msmt.cz/>

Koncepce podpory mládeže ČR na období 2014–2020

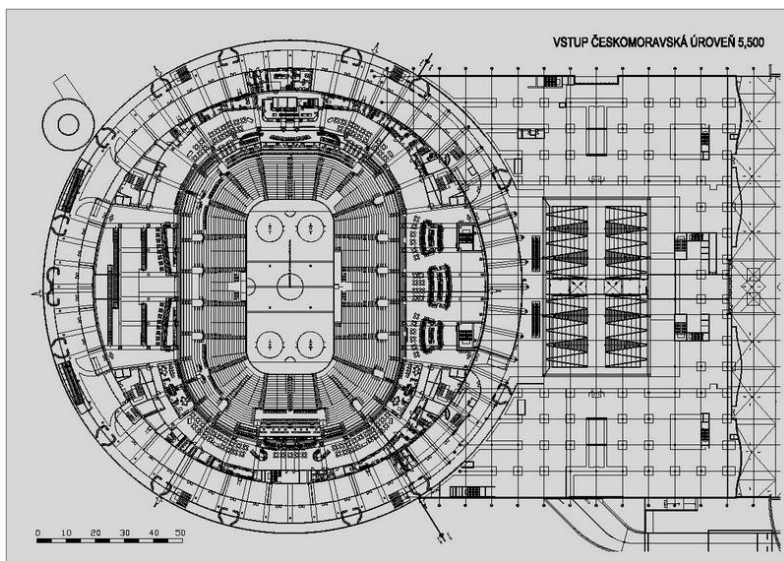
PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – Kz
Zařízení tělovýchovy a sportu	Pozemky velkoplošných zařízení	Velkoplošná zařízení (sportovní stadiony, sportovní haly, hřiště s více než 2000 m² celkové plochy atd.)	0,05–0,15 stadiony a hřiště
	<i>Plochy zastavěné 5–15 %</i>	Velkoplošná zařízení	0,2–0,5 sportovní haly
	<i>Plochy volné zpevněné 80 %</i>	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační a rozptylové plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	<i>Plochy volné nezpevněné 15–5 %</i>	Doprovodná zeleň	0,08–0,2
	Pozemky maloplošných zařízení	Maloplošná zařízení areálového typu (tělocvičny s hřištěm, maloplošná hřiště atd.)	
	<i>Plochy zastavěné 8–20 %</i>	Maloplošné zařízení	
	<i>Plochy volné zpevněné 80–60 %</i>	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
		Hřiště	
	<i>Plochy volné nezpevněné 12–20 %</i>	Doprovodná zeleň	
		Maloplošná zařízení ostatní (kuželny, tělocvičny bez hřišť atd.)	<i>Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci smíšených ploch.</i>

Tab. 14: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky

Součástí pozemku tělovýchovných velkoplošných zařízení s velkou návštěvností (stadiony, sportovní haly) je vždy rozptylová plocha před vstupem (vstupy). Parkoviště podle normových hodnot jsou součástí pozemku. Veškeré plochy hřišť (travnaté, škvárové, antukové, tartanové) se započítávají jako volné plochy zpevněné. Netypická zařízení (golfová hřiště, dostihové dráhy atd.) se bilancují individuálně.

Maloplošná tělovýchovná zařízení mají velké rozpětí koeficientu zastavění podle poměru budov a volných ploch (šatny, klubovny, tělocvičny, víceúčelové sály apod.).

Obr. 52a: O2 arena v Praze

Víceúčelová hala pro zábavu, show, sport, a kulturní události, výstavy, veletrhy a společenské akce. Je vybavena nejmodernější technologií, umožňující 20 variant prostorových a funkčních proměn hlediště a jeviště.

Zdroj: www.e-architekt.cz.

Obr. 52b: Areál Zelený ostrov – O2 arena v Praze

Celkový pohled na areál Zelený ostrov: 1 hala, 2 Malá arena, 3 Českomoravská ulice, 4, 5 administrativní budovy, 6 hotel, 7, 8 obchodně zábavní centrum, 9 park, 10 parkoviště, 11 železniční stanice.

Zdroj: <http://www.o2arena.cz/cz/arena/>.

C.4.4.9 Zařízení ubytování

Rostoucí turistický a rekreační cestovní ruch širokého okruhu zájemců a sezónnost potřeby ubytovacích zařízení, včetně investičních a realizačních možností provozovatelů, dávají podnět ke vzniku všech druhů zařízení veřejného ubytování. Pro ekonomicky slabší skupiny uživatelů se jedná např. o chatové osady, turistické ubytovny atd., pro náročnou klientelu se rozšiřuje síť zařízení pro ubytování vyšších kvalitativních kategorií.

Vymezení základních pojmů staveb ubytovacího zařízení (hotel, motel, penzion, ostatní ubytovací zařízení) uvádí § 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.: „stavbou ubytovacího zařízení se pro účely vyhlášky rozumí stavba nebo její část, kde je poskytováno ubytování a služby s tím spojené; stavbou ubytovacího zařízení není bytový a rodinný dům a stavby pro rodinnou rekreaci; ubytovací zařízení se zařazují podle druhu do kategorií:

1. hotel, kterým se rozumí ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty, vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených;
2. motel, kterým se rozumí ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty, vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených pro motoristy;

3. penzion, kterým se rozumí ubytovací zařízení s nejméně 5 pokoji pro hosty, s omezeným rozsahem společenských a doplňkových služeb, avšak s ubytovacími službami srovnatelnými s hotelem;

4. ostatní ubytovací zařízení, kterými jsou zejména ubytovny, koleje, svobodárny, internáty, kempy a skupiny chat nebo bungalovů, vybavené pro poskytování přechodného ubytování.“

>>> Druhy zařízení ubytování

Zařízení pro veřejné ubytování zahrnuje veškeré druhy zařízení k přechodnému ubytování, provozované na komerční bázi. Základní dominantní funkce může být u vybraných zařízení doplněna o další služby a z nich vyplývající funkce, například stravování, prodej vybraného zboží, služby typu kadeřnictví, kosmetika, údržba oděvů, směnárství, zařízení pro rekreační sport, turistické informační služby, služby cestovní kanceláře atd.

Zařízení ubytování jsou orientačně členěna podle požadavků určitých typů hostů a potenciálu příslušné lokality a jednotlivé druhy zařízení jsou využívány v souladu s tímto členěním.

Ubytovací zařízení dělíme obvykle podle následujících znaků:

- *Podle umístění ve struktuře sídel, resp. krajiny* na ubytovací zařízení uvnitř městské/venkovské zástavby, na ubytovací zařízení na okraji městské/venkovské zástavby a na ubytovací zařízení v lázeňských, rekreačních a turistických oblastech.
- *Podle kvality a šíře nabízených služeb* na ubytovací zařízení turistická, cenově výhodná, ekonomická, střední či vyšší třídy až luxusní.
- *Podle velikosti* na ubytovací zařízení malá (do 100 lůžek), střední (100–250 lůžek) a velká (s více než 250 lůžky)
- *Podle funkce* na např. ubytovací zařízení turistická, wellness, kongresová, lázeňská, horská, sportovní ad.

Podle úrovně vybavení a funkce dělíme ubytovací zařízení na tyto základní typy:

Hotel je ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty, vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených [§ 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.]. Podle velikosti a vybavenosti pokojů a kvality a rozsahu služeb je obvykle klasifikován do 5 tříd označených počtem hvězdiček: * cenově výhodný, ** ekonomická třída, *** střední třída, **** první třída, ***** luxusní třída.

Motel je ubytovací zařízení s nejméně 10 pokoji pro hosty, vybavené pro poskytování přechodného ubytování a služeb s tím spojených pro motoristy [§ 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.]. Toto zařízení pro převážně krátkodobé ubytování motoristů bývá situováno ve volné krajině v blízkosti významnější komunikace, zpravidla dálnice nebo silnice vyšší třídy. Obvykle jde o areál s nízkopodlažní zástavbou, kde jsou hostům poskytovány služby hotelového typu a jsou zde rovněž soustředěny služby určené pro motoristy. Samozřejmostí musí být dobrá možnost parkování.

Penzion je ubytovací zařízení s nejméně 5 pokoji pro hosty, s omezeným rozsahem společenských a doplňkových služeb, avšak s ubytovacími službami srovnatelnými s hotelem [§ 2 vyhlášky č. 501/2006 Sb.] Zpravidla se jedná o malokapacitní ubytovací zařízení, které poskytuje stravování převážně jen svým hostům, s omezeným rozsahem služeb. Penzion může být součástí objektů, sloužících jiným účelům než ubytování.

Hotel garni je druhem hotelu, který však poskytuje pouze omezenou nabídku stravování (obvykle jen snídaně) a to jen pro své hosty.

Botel je ubytovací zařízení s možností stravování umístěné v trvale zakotvené osobní lodi, nejčastěji ve městě nebo na rekreačně využívaných vodních nádržích.

Hostel je ubytovací zařízení s nízkou cenou za přenocování, s omezeným rozsahem a kvalitou služeb. Zpravidla bývá vyhrazeno pro určité skupiny turistů, nejčastěji pro mládež, v tom případě mohou být v období letních prázdnin pro účely toto typu ubytování využívány vysokoškolské koleje.

Turistická ubytovna je jednoduše vybavené ubytovací zařízení s větším počtem lůžek v ubytovacích místnostech, obvykle bez stravování.

Veřejné tábořiště (kemp, autokemp) je vymezená plocha s hygienickým zařízením pro ubytování ve vlastním objektu (stan, přívěs), případně ve zpravidla jednopodlažních ubytovacích objektech provozovatele (chatky, stany).

Chatová osada je zařízení pro ubytování hostů výhradně v ubytovacích objektech typu chat nebo bungalovů provozovatele na vymezeném území. Součástí osady bývají i objekty určené pro základní služby a pro stravování.

Internáty středních škol a koleje vysokých škol jsou účelovými zařízeními určenými pro ubytování žáků a studentů, která bývají situována buď do areálů příslušných školských zařízení, nebo jako objekty nenavazující bezprostředně na zařízení školské výchovy. V době prázdnin je možné využívat tyto objekty např. jako mládežnické hostely.

Je nutné zmínit trend rozvoje sítě specializovaných wellness hotelů a celých hotelových resortů nabízejících nadstandardní služby v oblasti regenerace těla jako jsou bazény, vířivky, sauny, páry, solné jeskyně ad. Přidruženo bývá základní sportovní vybavení jako fitness, tenisové kurt či dětské hřiště, a také půjčoven sportovních potřeb zejména horských kol, koloběžek, in-line bruslí apod.

Zejména ve velkých městech je současným trendem rozvoj kongresových hotelů, které kromě ubytování a stravování nabízejí bohatě dimenzované a dobře technicky vybavené zázemí pro konání konferencí, kongresů a dalších společenských nebo kulturních akcí.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Hotel

Významné je dobré urbanistické začlenění do urbanistické struktury sídla nebo do krajiny, a to nejen z hlediska jejich architektonicko-urbanistického působení na hosta, ale i vztahem k širšímu urbanistickému nebo krajinnému prostředí. Podle zaměření na typickou skupinu klientů lze hotely rozlišit na městské, rekreační v turisticky atraktivních místech – například horské a přímořské, sportovní, lázeňské, kongresové, dále pro krátkodobé pobyty cestujících u letišť, velkých nádraží, přístavů apod. V atraktivních místech měst nebo rekreačních či lázeňských resortech vznikají celé čtvrti ubytovacích zařízení nebo jejich komplexy.

Z urbanistických hledisek je nutno při výběru vhodného pozemku pro nové hotely respektovat:

- snadnou dostupnost veřejnou i individuální dopravou s možností krátkodobého i dlouhodobého odstavování vozidel (parkoviště, garáže); vzdálenost parkoviště je max. 100 m od hlavního vstupu; z důvodu dobré dostupnosti veřejnou dopravou je vhodné hotely umísťovat v blízkosti nádraží či letišť, resp. ve vazbě na významné linky veřejné hromadné dopravy ve městě,
- velikost pozemku: rozloha pozemku je vázána na urbanistické začlenění do širšího celku,
- v městských sídlech je vhodné umísťovat hotely v bezprostřední blízkosti parkově upravených částí, s návazností na architektonicky hodnotnou historickou nebo novou bytovou a občanskou zástavbu; přitom je třeba dbát, aby provoz hotelu (zejména zásobování či příjezd hostů autobusy) nerušil případné okolní plochy bydlení,
- ve volné krajině vhodnost území s přírodními zajímavostmi a hodnotami a klimatické podmínky,
- dostatečný odstup rekreačních typů zařízení od frekventovaných komunikací, odclonění od negativních vlivů například pásem zeleně.

Základní dominantní funkce může být u vybraných zařízení doplněna o další služby a z nich vyplývající funkce, například stravování, prodej vybraného zboží, služby typu kadeřnictví, údržba oděvů, směnárny, zařízení pro rekreační sport atd.

Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) má být pro hotel* zřízeno 1 parkovací stání na 4 lůžka, pro hotel** a pro hotel*** zřízeno 1 parkovací stání na 3 lůžka a pro hotel**** a hotel***** zřízeno 1 parkovací stání na 2 lůžka.

Penzion

Pro penzion platí obdobné podmínky umístění do území jako pro hotel. Penzion může být případně umístěn i v obytné zástavbě, pokud jeho kapacita negeneruje takový objem dopravy, který by mohl narušit pohodu bydlení. Nezřídka jsou provozy penzionů přímo integrovány se stavbou pro bydlení.

Motel

Základní požadavky na kvalitu pozemku jsou obdobné jako u hotelu, tento typ zařízení bývá však situován v blízkosti dopravně významné komunikací ve volné krajině a slouží převážně k ubytování projíždějících motoristů. Z hlediska ochrany před nepříznivými důsledky blízkosti dopravního provozu je nutno vedle dodržení ochranného pásma příslušné komunikace dbát na minimální odstup 50 m od okraje komunikace. Je vhodné, pokud to terén umožní, chránit ubytovací část zařízení terénní vlnou, v každém případě však vzrostlou zelení.

Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) má být pro motel zřízeno 1 parkovací stání na 1 pokoj.

Botel

Tento specifický druh ubytování formou kajut na lodích je vázán na vodní plochy a bývá atraktivitou městských sídel.

Zařízení pro turistické ubytování méně náročných klientů (turistická ubytovna, autokemp, kemp)

Tato zařízení, umístěvaná zpravidla mimo sídla ve volné krajině, vyžadují, pokud možno rovinný a suchý pozemek, se vzrostlou zelení a možností připojení na technickou infrastrukturu. Zařízení tohoto typu se umísťují zásadně v přímé vazbě na turisticky atraktivní území, s přímou vazbou na síť pěších i cyklistických turistických tras, nebo ve vazbě na konkrétní rekreační areál (typicky koupací vodní nádrže, singltrek, horská sportovní střediska atp.) Musí být zajištěna možnost dopravního napojení umožňujícího nejen příjezd hostů, ale i zásobování a odstavování motorových vozidel (s výjimkou specifických zařízení, například vysokohorských zařízení).

Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) má být pro motel zřízeno 1 parkovací stání na 1 stan či na jednu chatu.

Internáty středních škol a koleje vysokých škol

Tato ubytovací zařízení jsou součástí zařízení školství. Pro veřejné ubytování mohou sloužit pouze sezónně (tj. v době školních prázdnin).

>>> Vytváření veřejného prostoru

Ubytovací zařízení, jsou-li umístěná v sídlech, aktivizují zásadně veřejný prostor před svými vstupy. Ubytovací zařízení s vyšší kapacitou lůžek, pokud nejsou umístěná přímo v uliční frontě, utvářejí obvykle před vstupy velkorysejší předprostory, které slouží jako rozptylové plochy. Na oživení veřejných prostorů přilehlých ke vstupům do ubytovacích zařízení se mohou s výhodou podílet také restaurace ubytovacích zařízení, které bývají veřejně přístupné a v letní sezóně mohou mít do veřejného prostoru předsunuté předzahrádky.

Ubytovací zařízení mohou utvářet celé komplexy nebo být součástí například kongresových center, které spoluvytvářejí vlastní reprezentativní veřejné prostory. Spolu s rekreačními hotely je u nich potřeba počítat s většími plochami pro relaxační účely (bazény, kuželníky, bowling, sauny, tenis apod.).

Rovněž hotelové komplexy ve volné krajině vytvářejí vlastní veřejné prostory.

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezování ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Pro velké množství druhů zařízení ubytování jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit, řídí se zákonem nabídky a poptávky. Je ovlivněna konkurence-schopností provozovatelů, atraktivitou lokality a specifickými podmínkami území.

Hotel

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.

Na 1 Ú. J. připadá: 42–28 m² podlažní plochy, 35–20 m² pozemku.

Motel

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.

Na 1 Ú. J. připadá: 25 m² podlažní plochy, 50 m² pozemku.

Turistická ubytovna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.

Na 1 Ú. J. připadá: 18 m² podlažní plochy, 20 m² pozemku.

Chatová osada

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 lůžko*.

Na 1 Ú. J. připadá: 7 m² podlažní plochy, 55 m² pozemku.

Autokempink

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m² čisté užitkové plochy*.

Na 1 Ú. J. připadá: 0,03 m² podlažní plochy, 1,3 m² pozemku.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Individuální dle kapacity a standardu ubytovacího zařízení a dle polohy v území.

>>> Limity, doporučená ochrana

Zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, ve znění pozdějších předpisů (§ 2).

Oficiální jednotná klasifikace ubytovacích zařízení České republiky 2015–2020

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 2.3).

>>> Koncepce příslušného ministerstva

Ministerstvo pro místní rozvoj. <http://www.mmr.cz>

Koncepce státní politiky cestovního ruchu ČR 2014–2020

Akční plán ke Koncepti státní politiky cestovního ruchu 2014–2020

Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020

Cestovní ruch na stránkách MMR

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – K _z
Zařízení ubytování	Pozemky ubytovacích zařízení	Zařízení ubytování, vytvářející větší souvislé areály	0,1–0,2 rekreační a lázeňská zařízení
	Plochy zastavěné 10–50 %	Ubytovací zařízení	0,3–0,5 výhradně ubytovací zařízení
		Garáže a případně další technické a doprovodné objekty	
	Plochy volné zpevněné 50–30 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
		Případně hřiště	
	Plochy volné nezpevněné 40–20 %	Zeleň	

Tab. 15: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámky

Zařízení ubytování se bilancuje pouze v případě, že vytváří větší souvislý areál.

Lázeňská a rekreační ubytovací zařízení mají zpravidla větší pozemek s hřišti, zelení a odpočinkovými plochami, pozemek zařízení výhradně ubytovacích obsahuje zpravidla pouze nezbytnou doprovodnou a izolační zeleň a parkoviště.

C.4.4.10 Zařízení stravování

Zařízení stravování mají funkci stravovací, která však může být spojená i s funkcí kulturně-společenskou, stravování totiž může být toliko doplňkem ke společenskému setkávání či konání nejrůznějších oslav a společenských akcí (např. bankety, rodinné a firemní oslavy, svatby apod.).

Zařízení restauračního stravování se dělí na:

- *Veřejná (též otevřená)*, přístupná široké veřejnosti bez omezení.
- *Neveřejná (též účelová, uzavřená nebo polouzavřená)*, nepřístupná nebo jen omezeně přístupná široké veřejnosti a sloužící pouze specifické skupině obyvatelstva (typicky školní a závodní jídelny).

Zařízení veřejného stravování jsou umísťována všude tam, kde je poptávka po stravovacích službách. V městských centrech, zejména v centrech větších měst, má veřejné stravování vytvářet co nejrozmantější nabídku různých provozních druhů s různým charakterem prostředí i různých cenových úrovní (např. výběrové restaurace, specializované restaurace, vinárny, grill bary, snack bary, kavárny a cukrárny, pivnice atd.). V turisticky atraktivních destinacích je naopak sortiment veřejného stravování vždy přizpůsoben převládajícímu složení klientely, např. v kempech a tábořištích bývají spíše jednodušší a cenově dostupnější zařízení, zatímco v luxusních hotelových resortech nalezneme spíše stravovací zařízení vyšší cenové kategorie. Obecně ovšem neplatí žádné pravidlo pro rozmísťování zařízení veřejného stravování, ani pro jejich druh, nabídka vždy reaguje na poptávku.

>>> Druhy zařízení stravování

Zařízení veřejného stravování jsou charakterizována veřejnou přístupností a komerčním zaměřením svého provozu. Umísťují se zpravidla do lokalit s větší hustotou zástavby, a to buď jako vestavěná zařízení nebo volně stojící objekty. Kromě funkce stravovací plní i funkci společensko – zábavní, případně i kulturní. Jsou určena nejen pro přípravu a podávání pokrmů, ale i společenské aktivity. Z převažujícího zaměření jednotlivých zařízení pak vyplývají různé *provozní druhy*:

Restaurace jsou zařízeními, která plní jak funkci stravování, tak funkci společenskou. Zřizují se jako součást stravovacích a společenských služeb na vyšší úrovni, se širokým sortimentem jídel i nápojů, nebo jako samostatné provozy v ubytovacích zařízeních. Restaurace často bývají úzce specializované na určitý druh pokrmů, např. rybí restaurace, pizzerie, mexická restaurace, čínská restaurace apod.

Snack bary, grill bary jsou zařízeními, která jsou specializovaná na doplňkové stravování a občerstvení, především v místech se soustředěným cestovním ruchem. Dominuje spíše širší sortiment nápojů a studené kuchyně, nebo nenáročné teplé kuchyně. U grill baru se pokrm připravuje přímo před zraky hosta.

Motoresty jsou druhy restaurací, budované zpravidla mimo zástavbu při frekventovaných komunikacích, které jsou určeny převážně pro motoristy. Poskytují primárně občerstvení, často v samoobslužném režimu provozu. Patří k základnímu vybavení dálniční sítě a sítě silnic I. třídy.

Kavárny a čajovny jsou určeny převážně k funkci společenské s dominancí teplých nápojů, s toliko doplňkovým sortimentem občerstvení.

Vinárny a bary plní funkci společenskou i stravovací, společenská je však převažující. Součástí bývá taneční parket a místo pro hudbu. Nabídka jídel je velmi omezená.

Pivnice jsou zaměřeny obdobně jako vinárny, a to primárně na konzumaci piva. Nabídka jídel je zaměřena zejména na omezený sortiment hotových a minutkových jídel.

Bufety plní výhradně funkci stravovací, se zaměřením na pokrmy rychlého občerstvení. Zpravidla jsou provozovány v samoobslužném režimu.

Jídelny jsou určeny výhradně pro stravování. Specifické druhy jídelen jsou jídelny určené pro konkrétní cílovou skupinu (pro seniory, školní jídelny, vysokoškolské menzy).

Cukrárny jsou zařízeními, která zpravidla slouží jak k podávání občerstvení, tak i k přímému prodeji bez konzumace na místě.

Vzhledem ke společenskému zaměření některých typů zařízení a tím k úzké vazbě na zařízení kultury, dochází často ke kombinaci vybraných typů zařízení stravování a zařízení kultury. Rovněž častá je kombinace zařízení veřejného stravování se zařízeními maloobchodu, dopravy (nádraží), administrativy, sportu a rekreace, a zvláště pak s ubytovacími zařízeními (restaurace, pivnice, vinárny, kavárny či cukrárny v rámci penzionů, hotelů, motelů a dalších ubytovacích zařízení).

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Zařízení tohoto druhu mohou být zřizována jako vestavěná zařízení v objektech jiných funkcí nebo jako samostatná zařízení.

Ve stavbách pro bydlení nejsou vždy vhodné podmínky pro integraci těchto zařízení, vždy je potřeba zvažovat míru případného narušení pohody bydlení stravovacími zařízeními, zejména s ohledem na hygienické limity hladin hluku, ale také třeba na zásobování. Bez kolizí s hlavní funkcí bydlení bývají jako integrální součást staveb pro bydlení umísťována spíše jen menší zařízení s menší kapacitou anebo zařízení, u nichž nelze předpokládat hlučný provoz ve večerních hodinách (např. s omezenou provozní dobou).

Integrace větších zařízení vyžaduje samostatné řešení příslušných podlaží i celkové dispozice staveb pro bydlení.

Příznivější podmínky pro integraci jsou u nebytových objektů (administrativní budovy, ubytovací zařízení, objekty dopravních zařízení – nádraží vlaková, autobusová atd.).

Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) musí být u restaurací 1. cenové skupiny zřízeno 1 parkovací stání na 3–4 m² čisté užité plochy pro hosty, u restaurací 2. cenové skupiny zřízeno 1 parkovací stání na 4–6 m² čisté užité plochy pro hosty, u restaurací 3. cenové skupiny zřízeno 1 parkovací stání na 6–8 m² čisté užité plochy pro hosty a u restaurací 4. cenové skupiny zřízeno 1 parkovací stání na 8–10 m² čisté užité plochy pro hosty.

Tato zařízení je možno situovat jak v sídlech, tak v krajině.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Zařízení stravování výrazně přispívají k charakteru a oživení veřejných prostorů, zejména tím, že některé druhy stravovacích zařízení bývají v provozu déle do noci a oživují tak veřejné prostory i po setmění.

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezení ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Pro velké množství druhů zařízení stravování jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit, řídí se zákonem nabídky a poptávky. Je ovlivněna konkurenceschopností provozovatelů, atraktivitou lokality a specifickými podmínkami území.

Restaurace, kavárny, vinárny, pivnice, snack bar, grill bar, motorest

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² *odbytové plochy*.

Na 1 Ú. J. připadá: 4,2–3,0 m² podlažní plochy, 6,0–5,0 m² pozemku.

Bufet

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² *odbytové plochy*.

Na 1 Ú. J. připadá: 3,1 m² podlažní plochy, 5,2 m² pozemku.

Jídelna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² *odbytové plochy*.

Na 1 Ú. J. připadá: 3,0 m² podlažní plochy, 6,0 m² pozemku.

Cukrárna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² *odbytové plochy*.

Na 1 Ú. J. připadá: 2,8 m² podlažní plochy, 4,8 m² pozemku.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Individuální dle kapacity a standardu stravovacího zařízení a dle polohy v území.

>>> Limity, doporučená ochrana

Strategie bezpečnosti potravin a výživy 2014–2010

Informační centrum bezpečnosti potravin

- Právní předpisy související s bezpečností potravin
- Odborné publikace MZe k problematice bezpečnosti potravin

Oficiální jednotná klasifikace ubytovacích zařízení České republiky 2015–2020

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 2.3).

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – K _z
Zařízení veřejného stravování	Pozemky veřejného stravování	Zařízení veřejného stravování	0,4–0,5
	Plochy zastavěné 40–50 %	Zařízení veřejného stravování	
	Plochy volné zpevněné 50–40 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
	Plochy volné nezpevněné 10 %	Odstavná stání a parkovací plochy Zeleň	

Tab. 16: Funkční využití a prostorové uspořádání území

C.4.4.11 Zařízení služeb

Služby zahrnují činnosti nezbytné k uspokojení potřeb obyvatel odpovídajících stupni rozvinutí společnosti a které obyvatelé nejsou schopni realizovat sami, protože je k jejich realizaci zapotřebí speciálně vyškolený a kvalifikovaný personál nebo užití konkrétních nástrojů, náradí a vybavení, které si s ohledem na vysoké pořizovací náklady nemůže dovolit koupit každý obyvatel. Obecně platí, že prostřednictvím služeb se mnohem rychleji než nákupem zařízení a vybavení uspokojí značná část potřeb obyvatel, protože potřebná efektivnost služeb je zjištěna využíváním zařízení a vybavení větším počtem osob.

Nabídka služeb se v čase poměrně dynamicky mění, pro služby je totiž typická nutná okamžitá reakce na potřeby obyvatelstva. S některými dříve běžnými službami, jako například prádelny, mandly, nožířství, holičství, opravárenství domácích spotřebičů ad., se dnes již téměř nesetkáme, protože byly nahrazeny cenově dostupnými domácími spotřebiči, nebo je dnes výhodnější než porouchaný výrobek nechat opravit, raději si zakoupit nový. Některé nové služby naopak vznikají, jedná se například o telekomunikační služby mobilních operátorů a poskytovatelů internetového připojení, služby půjčoven a sdílení automobilů, finanční a pojišťovnické služby, služby bezpečnostních agentur, služby péče o domácí mazlíčky, nejrůznější kosmetické a relaxační služby, nehtová studia, zprostředkovatelské a poradenské služby všeho druhu ad.

Pro vybrané druhy služeb je typický vysoký podíl lidské práce, kterou stále zatím nelze nahradit stroji.

Služby mají být co nejlépe dostupné zákazníkům. Některé služby jsou dnes poskytovány online přes internet nebo přes mobilní telefon a nekladou nároky na konkrétní lokalizaci v území, dají se provozovat odkudkoli.

>>> Druhy zařízení služeb

Zařízení služeb se člení podle typu poskytovaných služeb orientačně na:

- *Nevýrobní služby* – kadeřnické služby, kosmetické služby, hygienické služby, prádelny, čistírny, krejčovství, pohřební služby, fotografické služby, služby nahrávacích studií, půjčovny, reprografické služby, tiskařské služby, reklamní služby, informační služby, cestovní kanceláře, sázkové služby, prodej a distribuce vstupenek, správa bytového fondu, úklidové služby, zasklívací a rámařské služby, údržba nábytku, květinářství a vazba květin, veřejná WC a umývárny, deratizace-desinfekce-desinsekce a obdobné služby.
- *Výrobní a opravárenské služby* – kovářství, truhlářství, opravny motorových vozidel, autoservisy, pneuservisy, opravny strojů a zařízení, opravny elektrospotřebičů, opravy domácích spotřebičů, opravy počítačů a mobilních telefonů, oděvní a textilní provozovny, kožedělné a gumárenské provozovny, knihařství, opravy sportovních potřeb, opravy hudebních nástrojů, palírny a moštárny, chovatelské služby, akvaristika, kamenosochařství, stavební údržba, zahradnictví, péče o veřejnou zeleň, čištění a údržba komunikací a obdobné služby.

Většina druhů zařízení služeb nevyvolává zvláštní nároky na území, neboť se – pokud to charakter provozu umožňuje – zřizují integrovaně spolu s dalšími funkcemi, zejména s bydlením, s obchodem, s výrobou a s dalšími funkcemi. Pouze tam, kde charakter činnosti vyvolává negativní dopady na okolí zejména hlučností provozu či vysokými nároky na dopravní obslužnost (např. kovářství, truhlářství, autoservisy, čerpací stanice), je nezbytné nejen provozovat tento typ služeb v samostatných objektech oddělených zejména od bydlení, rekreace či některých jiných druhů občanského vybavení, ale v řadě případů i v prostorově izolované poloze od bydlení a jiných funkcí se stanovenými hygienickými limity hladin hluku.

Dalšími druhy zařízení jsou zařízení *areálového typu* (např. zahradnictví), jejichž nároky na plochu jsou často značné a rovněž mívají vysoké nároky na dopravní obslužnost (i těžkou nákladní dopravou).

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Zařízení nevýrobních služeb nevyvolávají zpravidla velké nároky na území, zařízení bývají nejčastěji integrována v budovách jiných funkcí (např. holičství a kadeřnictví, předprodej vstupenek, sázkové a cestovní kanceláře, fotoateliery, poradenské služby, projekční kanceláře atd.).

Zařízení nevýrobních služeb se doporučuje vzájemně sdružovat, nebo alespoň zřizovat ve vzájemné návaznosti s dalšími zařízeními služeb anebo maloobchodu.

Možnost začlenění zařízení výrobních a opravárenských služeb do okolní zástavby je dána charakterem jejich provozu a slučitelností s jinými funkcemi. Některá zařízení (např. autoservisy, truhlářství, zámečnictví a některé ostatní výrobní služby) mají nepříznivý vliv na okolí svojí hlučností, prašností, množstvím přijíždějících motorových vozidel s nutností parkování atd. Jiná zařízení naopak působí příznivě prostřednictvím rozšíření zelených ploch (např. zahradnictví), nebo nevyvolávají nepříznivé vlivy a je možno je integrovat do objektů jiných funkcí včetně bydlení (např. kožešnictví, sklenářství, knihařství, opravy kožené galanterie, opravy hodin a klenotů, opravy obuvi aj.).

Plochy zařízení výrobních služeb (např. autoservisy, pneuservisy apod.) je vhodné situovat raději v okrajových polohách sídla, např. v průmyslových zónách. Pro autoservisy je důležitá dostupnost prostředky hromadné dopravy.

Pro situování zahradnictví mají významný vliv přírodní podmínky.

Základní služby, u kterých se předpokládá vyšší frekvence jejich potřeby, je vhodné situovat v pěší dostupnosti z obytných území, ideální je vestavění do parterů obytných nebo polyfunkčních domů, a to s ohledem na optimální doporučené maximální docházkové vzdálenosti:

- sběrný prádeln a čistíren: do 400 m
- kadeřnictví: do 600 m
- sběrný oprav průmyslového zboží a domácích spotřebičů: do 800 m
- sběrný surovin: do 800 m
- opravny oděvů a zakázková krejčovství: do 1 000 m.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Zařízení služeb mohou k oživení veřejných prostorů přispívat v rámci integrace do objektů jiných funkcí. Směrem do veřejných prostorů je vhodné situovat základní služby prakticky každodenní potřeby, kde je vyšší obrátka zboží, jen občasné a nárazově využívané služby nebo služby využívané úzkou skupinou uživatelů je vhodné umístit mimo nejexponovanější a neatraktivnější veřejné prostory v sídle.

Areály výrobních a opravárenských služeb se na utváření veřejného prostoru nijak aktivně nepodílí, spíše se setkáváme s jejich negativním vlivem takových areálů na veřejný prostor. Ten je s ohledem na prostorovou oddělenost (často neprůhlednými zdmi či ploty) umrtvený, případně je lemován rozsáhlými parkovacími plochami pro automobily. Typickým negativním průvodním jevem areálů výrobních a opravárenských služeb bývá také množství reklamních zařízení a poutačů, které vytvářejí typický vizuální smog.

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezování ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Pro velké množství druhů zařízení nevýrobních služeb jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit, řídí se zákonem nabídky a poptávky. Je ovlivněna konkurence-schopností provozovatelů, okruhem zájemců a specifickými podmínkami.

Holičství, kadeřnictví

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 pracovní místo.

Na 1 Ú. J. připadá: 15 m² podlažní plochy, 18 m² pozemku.

Rychločistírna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 30 m² podlažní plochy, 40 m² pozemku.

Deratizace, desinfekce, desinsekce

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 12 m² podlažní plochy, 15 m² pozemku.

Veřejné WC a umývárny

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m² užitkové plochy*.

Na 1 Ú. J. připadá: 1,2 m² podlažní plochy, 1,5 m² pozemku.

Půjčovna auto-moto

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 osobní automobil*.

Na 1 Ú. J. připadá: 10 m² podlažní plochy, 40 m² pozemku.

Předprodej vstupenek, sázkové kanceláře, cestovní kanceláře

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 20 m² podlažní plochy, 12 m² pozemku.

Fotoateliér

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 32 m² podlažní plochy, 20 m² pozemku.

Pohřební služby

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 20 m² podlažní plochy, 12 m² pozemku.

Zakázkové krejčovství

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 20 m² podlažní plochy, 7 m² pozemku.

Opravná obuví

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 22 m² podlažní plochy, 12 m² pozemku.

Autoopravna

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 90 m² podlažní plochy, 400 m² pozemku.

Opravy kožené galanterie

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 20 m² podlažní plochy, 10 m² pozemku.

Kožešnictví

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 20 m² podlažní plochy, 10 m² pozemku.

Knihařství

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 25 m² podlažní plochy, 18 m² pozemku.

Sklenářství

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Na 1 Ú. J. připadá: 24 m² podlažní plochy, 26 m² pozemku.

Zahradnictví

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² zastavěné plochy skleníku.

Na 1 Ú. J. připadá: 0,15 m² podlažní plochy, 3,5 m² pozemku.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Hodnoty nároků na území je nutné určovat individuálně.

>>> Limity, doporučená ochrana

Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Účinnost od 1. 9. 2012.

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů (zákon o integrované prevenci), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 272/2011 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými vlivy hluku a vibrací.

Vyhláška č. 337/2010 Sb., o emisních limitech a dalších podmínkách provozu ostatních stacionárních zdrojů znečišťování ovzduší emitujících a užívajících těkavé organické látky a o způsobu nakládání s výrobky obsahující těkavé organické látky, ve znění vyhlášky č. 257/2011 Sb.

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – K _z
Zařízení výrobních a nevýrobních služeb	Pozemky velkoplošných zařízení	Opravný, výrobný atd.	0,4–0,6
	Plochy zastavěné 40–60 %	Zařízení velkoplošné	
	Plochy volné zpevněné 55–35 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 5 %	Doprovodná a izolační zeleň	0,05–0,5
	Pozemky velkoplošných zařízení	Zahradnictví – skleníky atd.	
	Plochy zastavěné 5–50 %	Budovy, skleníky	
	Plochy volné zpevněné 10 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 85–40 %	Produkční zemědělské plochy	
		Doprovodná zeleň	
	Pozemky maloplošných zařízení	Zařízení maloplošná	Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci smíšených ploch.

Tab. 17: Funkční využití a prostorové uspořádání území

Poznámka

Zařízení výrobních služeb se bilancuje, vytváří-li samostatný areál nad 2 000 m². Rozlišujeme drobné výrobní a opravny s vyšším koeficientem zastavění a např. zahradnictví a skleníky, u kterých je velké rozpětí koeficientu zastavění dáno rozsahem a počtem staveb, umístěných na pozemku.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Tato zařízení převážně nijak nepřispívají k vytváření veřejných prostorů.

C.4.4.12 Zařízení vědy a výzkumu

>>> Druhy zařízení vědy a výzkumu

Zařízení vědy a výzkumu jsou zařízeními určenými pro vědeckovýzkumnou činnost – teoretickou nebo experimentální práci zaměřenou na získání nových poznatků a dovedností. Zařízení vědy a výzkumu jsou specifickým občanským vybavením, které je obvykle řešeno některých z následujících způsobů:

- Jako integrální součást vysoké školy či jiného zařízení občanského vybavení (např. muzea, galerie apod.), bez specifických nároků na umístění a řešení – vědecká a výzkumná činnost je provozována přímo na pracovištích vysoké školy či jiné instituce, nevyžaduje žádné speciální provozy ani budovy.
- Jako přidružená součást areálu vysoké školy – zařízení vědy a výzkumu tvoří samostatnou část areálu vysoké školy, zpravidla ucelený soubor budov, nejčastěji laboratoří, experimentálních dílen apod. a souvisejících administrativních pracovišť (příklad: Český institut informatiky, robotiky a kybernetiky, ČVUT v Praze (CIIRC), Technologický park Brno).
- Jako přidružená součást areálu jiného občanského vybavení (např. nemocnice, muzea a galerie apod.) nebo výroby/průmyslu – zařízení vědy a výzkumu tvoří samostatnou část areálu nemocnice, jiného zařízení občanského vybavení nebo výrobního podniku, kde je přímo prováděna a testována aplikace výsledků výzkumu (příklad: Vývojové centrum ŠKODA AUTO a.s. v Mladé Boleslavi).
- Jako samostatný vědeckovýzkumný areál či technologický park – zařízení vědy a výzkumu tvoří autonomní areál, bez přímé prostorové vazby na vysokou školu či jinou instituci (příklad: ELI Beamlines – Laserové centrum Dolní Břežany nebo Univerzitní centrum energeticky efektivních budov UCEEB ČVUT v Buštěhradě u Kladna).

Každé zařízení vědy a výzkumu vyžaduje zcela atypická řešení a individuální přístup, vždy v závislosti na předmětu výzkumu.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Lokalizace, nároky na pozemky, vliv na okolí a celkové řešení souvisí s oborem, pro který jsou zařízení zřizována.

Některé druhy výzkumu se odehrávají přímo v provozech vysoké školy, nemocnice, kulturních institucí apod., přičemž nekladou žádné specifické nároky na umístění, uspořádání, prostor, provozní vazby ani bezpečnostní opatření. Typické je to pro vědu a výzkum v oblasti humanitních a ekonomických věd, kde je předmětem bádání např. studium archivních materiálů, muzejních exponátů apod.

Zejména v oblasti technických a přírodních věd, kam spadá např. také lékařství, chemie, energetika apod., vznikají specifické prostorové, provozní či bezpečnostní nároky na provozování vědeckých a výzkumných činností ve specializovaných budovách a areálech. Typicky se jedná o nároky na specializované laboratoře, přístrojové a technické vybavení, halové prostory a často i venkovní prostory (např. v případě výzkumu stavebních konstrukcí a hmot, chemických látek, testování automobilů, dronů apod.). Často jsou taková zařízení vědy a výzkumu přímo součástí vysokoškolského areálu, areálu nemocnice či jiného zařízení občanského vybavení nebo areálu výrobního podniku. V některých případech jsou u příslušných ústavů poloprovozní haly pro ověřování výsledků výzkumů. Podle

zaměření a charakteru výzkumu je třeba některá zařízení vědy a výzkumu budovat jako izolované areály nepřístupné veřejnosti.

Vědecká a výzkumná pracoviště, často i z rozdílných oborů, bývají sdružována do tzv. technologických parků.

Obr. 53a, 53b: Centrum ELI Beamlines Dolní Břežany

Centrum ELI Beamlines je součástí projektu ELI (Extreme Light Infrastructure), nové výzkumné infrastruktury panevropského významu. Výzkumná infrastruktura projektu ELI zahrnuje několik pracovišť a doplňkových zařízení umístěných na území České republiky, Maďarska a Rumunska. Postupně se bude zabývat zkoumáním interakce světla s hmotou při nejvyšších intenzitách a nejkratších časových rozpětích. Ve srovnání se současnou špičkovou technikou bude intenzita laseru o více než šest řádů vyšší.

Centrum obsahuje budovu laserového výzkumu a přidružená administrativní pracoviště.

Administrativní budova se skládá z kancelářských prostor pro 300 zaměstnanců a řady multifunkčních místností – knihovny, konferenčního sálu pro 150 posluchačů, zasedacích místností atd.

Třípatrová budova laserového centra obsahuje 4500 m² laboratoří. K budově laserového centra je přidružená budova centrálního chladicího zařízení, skladu tekutého dusíku a technických plynů.

Zdroj: www.eli-beams.eu

Vymísťování vědeckých a výzkumných areálů mimo velká města je rovněž motivováno vysokými cenami pozemků ve velkých městech (zejména v Praze), nedostatkem rozvojových ploch pro tento účel, v neposlední řadě však také například dotační politikou EU, kdy jsou podporovány přednostně rozvojové

projekty vědy a výzkumu mimo velká města a vědecké a výzkumné instituce se pak usazují v těsném zázemí velkých měst.

S ohledem na výše uvedené nelze pro zařízení vědy a výzkumu stanovit jednotné ukazatele.

Začlenění do území a návaznost na další funkční složky, stejně tak jako rozsah pozemků a ploch jsou určeny charakterem a účelem zařízení a formou jeho provozu (např. zajištění dopravní dostupnosti, odstavování motorových vozidel atd.).

>>> Vytváření veřejného prostoru

Tato zařízení přispívají k formování charakteru veřejných prostorů, obdobně jako areály vysokých škol, nemocnic a podobně společensky a kapacitně významné areály. Zařízení, sdružovaná do větších provozních celků (technologické parky), vytvářejí vlastní veřejné prostory.

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Hodnoty nároků na území je nutno určovat individuálně, podle charakteru a účelu jednotlivých zařízení nebo jejich skupin.

Počet zařízení a jejich kapacity vyplývají z potřeb společnosti, možností, zájmů a specifických podmínek místa i charakteru provozu.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Hodnoty nároků na území je nutné určovat individuálně.

>>> Limity, doporučená ochrana

Tato zařízení se řídí obecně platnými předpisy pro územní plánování a výstavbu, případně stejnými předpisy jako zařízení občanského vybavení obdobného charakteru a účelu.

Zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací), ve znění pozdějších předpisů.

Rada pro výzkum, vývoj a inovace – dokumenty legislativy a národní politiky VaVal

Další odkazy:

Limity využití území, ÚÚR

Informační centrum Akademie věd ČR pro Inovace

Národní politika výzkumu, vývoje a inovací na léta 2016–2020

C.4.4.13 Zařízení lázeňství (léčebné lázně)

Léčebné lázně jsou specifickým druhem občanského vybavení kombinujícím zdravotní služby s funkcí společenskou, kulturní, ubytovací, stravovací a maloobchodní.

>>> Druhy zařízení lázeňství

Léčebné lázně pro dospělé dělíme na lázeňské léčebny

- oběhového ústrojí
- trávicího ústrojí
- poruch výměny látkové a žláz s vnitřní sekrecí
- dýchacích cest

- nervových nemocí
- pohybového ústrojí
- ledvin a močových cest
- duševních nemocí
- kožních nemocí
- nemocí z povolání.

Léčebné lázně pro děti (též dětské ozdravovny nebo dětské léčebny) jsou nejčastěji indikovány pro diagnózy:

- alergická či chronická rýma
- chronický zánět nosohltanu, hltanu a vedlejších nosních dutin
- chronický zánět hrtanu a průdušnice
- chronická bronchitida
- astma
- poruchy imunity
- dermatitidy a psoriáza
- skolióza
- obezita a s ní spojená redukční dieta, nebo naopak podvýživa.

>>> **Začlenění do území, návaznost na další funkční složky**

Začlenění do území a návaznost na další funkční složky jsou určeny charakterem a účelem zařízení, formou jeho provozu a okruhem zákazníků (uživatelů).

Léčebné lázně vytvářejí vždy poměrně rozsáhlé areály nebo dokonce soubory více lázeňských areálů (tvořící často celé čtvrti měst). Nedílnou součástí léčby v odborných léčebných ústavech i léčebných lázních je vždy psychická stránka, tato zařízení jsou tedy umisťována v rekreačně atraktivním a klidném prostředí. Součástí pobytu v každých lázních, bez ohledu na zaměření, je léčba pobytem na čerstvém vzduchu v klidném a tichém prostředí, klíčovým lokalizačním faktorem každých lázní je proto příznivé klima. S výjimkou našich nejstarších lázní, které jsou dnes součástí center měst (Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně ad.), jsou lázně umisťovány na okrajích měst v těsném sepětí s přírodou, anebo jako solitery uvnitř krajiny, často v poměrně izolovaných polohách. Odlehlá poloha má důvod terapeutický (klid, žádný hluk z dopravy, minimum návštěv veřejnosti ad.), i hygienický (vyloučení vlivu emisí z dopravy či z průmyslu, vhodné klima, provětrání areálu, obklopení zelení, ale také eliminace rizika šíření infekčních nemocí v případě léčeben dýchacích cest).

Některá lázeňská zařízení jsou vázána na specifické prostředí, například lázně a dětské ozdravovny v Moravském krasu využívající k léčbě dýchacího ústrojí speleoterapii (pobyt ve specifických klimatických podmínkách krasových jeskyní).

Charakteristické pro léčebné lázně je vysoký podíl zeleně v areálech. Zástavba má téměř vždy charakter jednotlivých pavilonů volně umístěných v parkově upravené zeleni (lázeňský park), využívané pro trávení volného času a relaxaci a regeneraci pacientů lázní (lázeňských hostů). Pokud jsou jednotlivé pavilony léčebných lázní součástí městské struktury (např. Luhačovice), pak je lázeňský park zcela volně a bez omezení přístupný veřejnosti. Některé léčebné lázně vytvářejí areály vymezené vůči svému okolí (plotem, zdí) a veřejný přístup do volných prostorů areálu může být omezen či přímo vyloučen. Omezení přístupu je, z důvodu ochrany pacientů anebo naopak návštěvníků, typické např. pro dětské ozdravovny, psychiatrické léčebny, či léčebny zaměřující se na léčbu infekčních chorob jako např. TBC.

Fořtl (1997) uvádí tento ideální koncept lázeňského místa:

„Okolí vývěru pramenů léčivých vod určuje polohu tzv. lázeňského středu, kde jsou architektonicky akcentované vývěry pramenů a kolonády pro pitnou léčbu či provozy balneoterapie. Tento lázeňský střed je obklopen věncem komplexních léčeben osazených v lázeňském parku. Zásobování je vedeno z vnějšího okruhu a za ním navazuje vnější lázeňské území propojené systémem zeleně s okolní přírodou. Za tímto okruhem končí doprava a zde je vyřešeno parkování osobních automobilů návštěvníků lázní. Zde je také umístěna celolázeňská technická vybavenost a technické zázemí lázní.“

Obr. 54a, 54b: Lázně Velichovky nedaleko Jaroměře

Lázně Velichovky byly založeny v roce 1897.

Lázně se specializují na léčbu pacientů s onemocněním pohybového aparátu, pacientů po operacích kloubů, včetně kloubních náhrad, po úrazech, i na nemoci nervové.

Lázně disponují ojedinělým přírodním léčivým zdrojem slatiny, jehož zásoby odborníci odhadují na dalších 150 – 200 let.

Zdroj: www.laznevelichovky.cz

>>> Vytváření veřejného prostoru

Zástavba lázní je zpravidla tvořená jednotlivými léčebnými pavilony či areály umístěnými volně v parkově upravené zeleni – lázeňském parku, resp. okolo lázeňské promenády. Veřejné prostory jsou naprosto určující pro utváření struktury a prostředí lázní. Lázeňský park je většinou zcela volný, někdy může být od okolí oddělený oplocením, nicméně vždy bývá plně veřejně přístupný a slouží pro rekreaci a pobyt nejen lázeňských hostů, ale také široké veřejnosti. Lázně a lázeňská města bývají ostatně oblíbeným cílem turistů. Lázeňský park má být maximálně klidný, zcela oproštěný od motorové dopravy nebo s maximálním dopravním zklidněním. Lázeňskému parku má dominovat vegetace a má být vybavený mobiliářem sloužícím pro posezení, relaxaci a také nenáročnou rekreační aktivitu pod širým nebem. Součástí lázeňského parku bývá kolonáda nebo i několik kolonád, většinou ve vazbě na vývěry léčivých pramenů. Jednotlivé lázeňské domy a provozy se tak zásadně podílejí na utváření veřejného prostoru nejen samotné lázeňské čtvrti, ale celého lázeňského města. Podstatnou část léčebného

pobytu v lázních tvoří pobyt a rekreace v lázeňském parku a přilehlé lázeňské krajině, proto bývá intenzita jeho využití obvykle velmi vysoká.

Obr. 55: Kolonáda s Křížovým pramenem, Mariánské Lázně

Zdroj: České lázně a lázeňství, vydalo Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha 2007.

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Hodnoty nároků na území nutno určit podle charakteru a účelu jednotlivých zařízení nebo jejich skupin. Počet zařízení a jejich kapacity vyplývají ze zájmu a okruhu uživatelů a specifických podmínek místa i charakteru provozu.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Hodnoty nároků na území je nutné určovat individuálně.

>>> Limity, doporučená ochrana

Tato zařízení se řídí obecně platnými předpisy pro územní plánování a výstavbu, případně stejnými předpisy jako zařízení občanského vybavení obdobného charakteru a účelu.

Pro lázeňská zařízení platí:

Zákon č. 164/2001 Sb., o přírodních léčivých zdrojích, zdrojích přírodních minerálních vod, přírodních léčebných lázních a lázeňských místech a o změně některých souvisejících zákonů (lázeňský zákon), ve znění pozdějších předpisů (ochranná pásma § 21 až § 24).

Vyhláška č. 423/2001 Sb., kterou se stanoví způsob a rozsah hodnocení přírodních léčivých zdrojů a zdrojů přírodních minerálních vod a další podrobnosti jejich využívání, požadavky na životní prostředí a vybavení přírodních léčebných lázní a náležitosti odborného posudku o využitelnosti přírodních léčivých zdrojů a klimatických podmínek k léčebným účelům, přírodní minerální vody k výrobě přírodních minerálních vod a o stavu životního prostředí přírodních léčebných lázní (vyhláška o zdrojích a lázních).

Limity využití území, ÚÚR, (např. limit 4.103, 4.104, 4.1.112).

C.4.4.14 Zařízení administrativy

>>> Druhy zařízení administrativy

Zařízení administrativy zahrnují stavby, soubory staveb a areály, jejichž převažující náplní jsou kancelářské provozy určené pro řízení a provádění konkrétní agendy. Kumulují a sdružují tedy

administrativní pracoviště, včetně všech souvisejících provozů jako jsou jednací místnosti a sály, archivy, serverovny a provozy IT, návštěvnická a klientská centra a úseky pro styk se zákazníky apod.

Z provozního hlediska a z hlediska umístění do území a nároků na dostupnost a obslužnost je zásadní, zda se jedná o zařízení administrativy, které je určeno pro styk s veřejností, anebo se jedná o zařízení, kde se přístup veřejnosti (s výjimkou např. občasných obchodních jednání apod.) nepředpokládá anebo je v omezené míře. Podle míry přístupu veřejnosti se zařízení administrativy dělí na tyto typologické druhy:

- Zařízení administrativy s malou návštěvností veřejnosti

Zařízení administrativy, kde je předpoklad malé nebo žádné návštěvnosti veřejností. Jedná se například o sídla firem a společností, sídla bank, spořitelny a jiných finančních institucí či budovy a komplexy pronajímatelných kanceláří, primárně určené k zajištění vlastní agendy, bez přímého a denního styku se zákazníky a klienty.

- Zařízení administrativy pro veřejnost

Zařízení administrativy, která jsou určena užívání veřejností. Jedná se o budovy a areály firem s přístupem veřejnosti, jako jsou typicky zákaznická a klientská centra apod.

Zařízení administrativy zahrnují kancelářské objekty pro obchodní a administrativní činnost soukromých subjektů a firem, pro finanční sektor (banky, spořitelny, pojišťovny), IT, telekomunikace, obchod a celé spektrum dalších služeb (advokátní kanceláře, reklamní agentury, projektová činnost, poradenství všeho druhu apod.) Podle konkrétního účelu se dělí na tyto druhy zařízení:

- Zařízení pro peněžnictví – banky, pojišťovny, spořitelny, burzy apod.
- Zařízení správy výrobních a obchodních společností.
- Zařízení vědeckých institucí.
- Zařízení nejružnějších nestátních a neziskových organizací.
- Administrativní části budov a areálů pro výrobní, obchodní, zdravotnickou, dopravní a jinou činnost.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Závažná společenská a hospodářská funkce těchto zařízení vede k tendencím přiblížit je maximálně k centrům sídel.

Pro situování administrativních budov je zásadní míra předpokládané návštěvnosti veřejností. Budovy a areály, kde se předpokládá intenzivní styk se zákazníky a klienty, je vždy vhodné situovat v centrálních částech měst, anebo v částech měst s velmi dobrou dostupností kapacitní veřejnou hromadnou dopravou.

Při situování budov administrativy s nižší návštěvností veřejností je třeba zvažovat dostupnost pro zaměstnance. Administrativní centrály výrobních firem jsou pak obvykle situovány přímo v areálu příslušného výrobního závodu, obvykle přímo u vstupu/vjezdu do areálu a zpravidla tvoří reprezentativní část celého areálu.

Při situování administrativní budovy je nutno pamatovat na možné případné pozdější rozšíření provozu. Velkou pozornost je nutno věnovat orientaci ke světovým stranám tak, aby došlo k vyváženému oslunění průčelí a zároveň, aby nedocházelo k nadměrnému oslunění a přehřívání kanceláří.

Provozy administrativy, pokud jsou tvořené jednotlivými kancelářemi nebo souborem jednotlivých kanceláří, mohou být vhodně integrovány do staveb s jiným využitím, včetně staveb pro bydlení. Zcela běžné je vzájemné prolínání bytů a kanceláří v jedné budově. Jednotlivé kancelářské budovy mohou být součástí obytných území, je přitom ale nutné dbát na objem generované dopravy, která nesmí zatížit obytné území tak, aby v něm snížila pohodu bydlení. Velké administrativní provozy pak utvářejí samostatné komplexy a areály, při jejichž umístění do území je nezbytné dbát zejména na potenciální vlivy generované dopravy na okolní území.

Důležité je rovněž zajištění dobré dopravní dostupnosti prostředky hromadné dopravy a zajištění přiměřeného počtu parkovacích stání. Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) musí být u institucí celoměstského nebo nadměstského významu určených

pro veřejnost zřízeno 1 stání na 25 m² kancelářské plochy, u institucí místního významu určených pro veřejnost pak musí být zřízeno 1 stání na 30 m² kancelářské plochy a u pojišťoven a bank musí být zřízeno 1 parkovací stání na 25 m² plochy pro veřejnost, resp. na 1 přepážku (použije se větší z obou čísel). U administrativy s malou návštěvností veřejností (typicky ředitelství podniků, projekční ateliéry apod.) se musí zřídit 1 parkovací stání na 35 m² kancelářské plochy.

Jednou z tendencí je sdružování administrativních zařízení do větších celků mimo centrální území měst. Další variantou je dostavba (případně přestavba) městských center objekty těchto zařízení, což však může mít případně i negativní dopad na život v centru i na cennou historickou architekturu a celou urbanistickou strukturu historického jádra města. Jedním z takto vyvolaných negativních jevů může být pak vylidňování městských center a jejich umrtvení po pracovní době. Dochází tak ke vzniku tzv. „kancelářských gheť“, což jsou čtvrti měst, kde převládají kancelářské budovy a které jsou velmi živé (až přelidněné) v pracovní době, a které však zůstávají opuštěné a bez přirozené sociální kontroly večer a v noci.

>>> Vytváření veřejného prostoru

**Obr. 56a, 56b: The Park
Praha Chodov** (autor: Jakub
Cígler Architekti)

The Park je komplex dvanácti kancelářských budov u dálnice D1 na pražském Chodově, přímo na stanici metra linky c Chodov. Má celkovou pronajimatelnou plochou 116 000 m². Byl postaven mezi roky 2003 až 2008 developerem AIG/Lincoln. Navrhl ho architektonický ateliér Jakuba Cíglera – Jakub Cígler Architekti.

Zdroj: www.thepark.cz

Zařízení administrativy jsou výrazným prvkem, který doplňuje strukturu veřejného prostoru. Tvoří orientační body, avšak (vzhledem k době provozu) nepřispívají příliš k oživení městských center, zvláště ve večerních hodinách a ve dnech pracovního volna.

V případě sdružování těchto zařízení do administrativních celků (areálů) jsou vytvářeny vlastní specifické veřejné prostory.

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymežování ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Pro velké množství druhů zařízení jsou udávány pouze některé číselné údaje jako příklady typických druhů zařízení.

Zařízení veřejné správy, kde se předpokládá pohyb návštěvníků (správní úřady obcí)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = cca 1,1.

Na 1 Ú. J. připadá: 24 m² podlažní plochy, 10–20 m² pozemku (podle typu zástavby).

Pobočky spořitelny, banky, finanční instituce

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit.

Na 1 Ú. J. připadá: 28–30 m² podlažní plochy, 10–12 m² pozemku (podle typu zástavby).

Okresní soud

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,2.

Na 1 Ú. J. připadá: 26 m² podlažní plochy, 10 m² pozemku (podle typu zástavby).

Státní notářství

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 pracovní místo*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 0,03.

Na 1 Ú. J. připadá: 40 m² podlažní plochy, 12 m² pozemku (podle typu zástavby).

Krajský archiv

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m² čisté užitkové plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel = 4,5

Na 1 Ú. J. připadá: 2,0 m² podlažní plochy, 2,6 m² pozemku (podle typu zástavby).

Zařízení administrativy (bez provozu návštěvníků)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je *1 m² čisté užitkové plochy*.

Počet Ú. J./1000 obyvatel – hodnotu nelze v současných podmínkách tržního hospodářství jednoznačně doporučit.

Na 1 Ú. J. připadá: 1,5 m² podlažní plochy, 2,0 m² pozemku.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Hodnoty nároků na území je nutné určovat individuálně.

>>> Limity, doporučená ochrana

ČSN 73 0580-1 Denní osvětlení budov: Základní požadavky.

ČSN 73 0580-2 Denní osvětlení budov: Denní osvětlení obytných budov.

Vyhláška č. 464/2012 Sb., o stanovení specifikace jednotlivých základních služeb a základních kvalitativních požadavků na jejich poskytování

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 361/2007 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví při práci, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení vlády č. 272/2011 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací.

Státní zdravotní ústav – Pracovní prostředí a zdraví.

Limity využití území, ÚÚR, (např. limity podkapitoly 1.1 a 2.3).

PLOCHY	POZEMKY	USPOŘÁDÁNÍ ZÁSTAVBY NA POZEMKU	KOEFICIENT ZASTAVĚNÍ – K _z
Zařízení veřejné správy a administrativy	Pozemky zařízení veřejné správy a administrativy	Zařízení veřejné správy a administrativy, vytvářející souvislé areály	0,4–0,5 s parkovišti na terénu
	Plochy zastavěné 40–70 %	Objekty zařízení	0,6–0,7 s parkovišti pod terénem
	Plochy volné zpevněné 50–30 %	Obslužné komunikace vozidlové, pěší, manipulační plochy	
		Odstavná stání a parkovací plochy	
	Plochy volné nezpevněné 10–0 %	Doprovodná zeleň	
	Pozemky zařízení veřejné správy a administrativy	Zařízení veřejné správy a administrativy, nevytvářející souvislé areály	<i>Tato zařízení nevytváří zpravidla na území obce samostatné plochy, proto se bilancují v rámci ploch smíšených obytných.</i>

Tab. 18: Funkční využití a prostorové uspořádání území

C.4.4.15 Zařízení veletrhů a výstavnictví

Zařízení veletrhů a výstavnictví jsou specifickými zařízeními občanského vybavení spojené výhradně s velkými městy. V minulosti byly výstavní a veletržní areály zakládány za účelem prezentace rozvoje spotřebního průmyslu, zemědělství, vědy a výzkumu i dalších oborů lidské činnosti. Výstavy a veletrhy navíc měly kontraktační charakter, byly na nich přímo dojednávány obchody a vzájemné spolupráce mezi výrobci, výzkumnými či obchodními společnostmi. Cílem konání výstav a veletrhů je tedy prezentace nejlepších výsledků práce v daném prezentovaném odvětví výroby, vědy a výzkumu apod. Pro město znamená konání výstav a veletrhů vždy poměrně prestižní záležitost, protože na výstavišti se sjíždí (v závislosti na povaze konkrétní výstavy či veletrhu) velké množství lidí, často i ze zahraničí.

Historie veletržních a výstavních areálů sahá do 18. století a je spojená s tradicí světových výstav, dnes nahrazených výstavami EXPO. Nejstarším výstavním areálem v ČR, založeným cíleně pro tento účel (Jubilejní zemská výstava v roce 1891), je výstaviště v Praze-Holešovicích. Za účelem konání výstav a veletrhů byl vystavěn v Praze v letech 1925–28 také Veletržní palác. Plošně nejrozsáhlejšími výstavišti u nás jsou pak Pražský veletržní areál Letňany a Brněnské výstavy a veletrhy v Brně. Plošně menší výstavní a veletržní areály však najdeme i v dalších českých městech, např. v Liberci (Liberecké výstavní trhy), v Českých Budějovicích (Země živitelka), v Olomouci (Flora Olomouc), v Litoměřicích (Zahrada Čech), v Lounech, v Lysé nad Labem, v Ostravě (Černá louka), v Pardubicích či v Plzni.

V současné době nedochází k výstavbě žádných nových výstavních a veletržních areálů, je využíván existující stavební fond, který je udržován, modernizován a v krajním případě dochází k dostavbě jednotlivých nových výstavních pavilonů. Pro všechny výstavní a veletržní areály v ČR je hledáno využití, které by umožnilo optimálně celoroční provoz areálu. Výstavy a veletrhy se totiž konají jen několikrát do roka (v součtu se jedná jen o několik dní, v lepším případě o několik desítek dnů v roce) a ve zbytku roku jsou veletržní a výstavní areály nevyužité. Vhodná je integrace nejrůznějších rekreačních, sportovních a jiných volnočasových aktivit v rámci areálu, které ožíví areál i v čase mimo konání výstav a veletrhů.

>>> Druhy zařízení veletrhů a výstavnictví

Veletržní areály: Zařízení veletrhů a výstavnictví nejčastěji vytvářejí prostorově jasně vymezené areály, většinou oplocené, kde jsou na poměrně velké ploše volně rozmístěny jednotlivé výstavní pavilony. Výstavní exponáty je tak s výhodou možné vystavovat buď uvnitř v budovách pavilonů, kde jsou chráněné před vlivy povětrnosti, pro objemné exponáty je pak možné využít vystavení pod širým nebem na plochách mezi jednotlivými výstavními pavilony.

Výstavní/veletržní budova: Pro účely konání výstav a veletrhů může být vystavěna i samostatná budova (viz Veletržní palác v Praze) nebo soubor budov, integrovaný do struktury zástavby.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Při začleňování zařízení veletrhů a výstavnictví do území je nezbytné zohlednit zejména dopravní hledisko. Velký počet návštěvníků vyžaduje napojení na kapacitní pozemní komunikace a na kapacitní veřejnou hromadnou dopravu. Jednorázové návštěvy velkého množství osob kladou také mimořádné nároky na množství parkovacích stání pro osobní automobily, ale také pro autobusy (na výstavy a veletrhy jsou často vypravovány zájezdy z jiných měst i zemí). Dle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) je nutné zřídit 1 parkovací stání na 70–100 m² plochy výstaviště. Podobně jako např. u sportovních stadionů, i zde je výhodné, když kapacitní parkovací plochy mohou být mimo čas konání výstav a veletrhů užívány pro jiný účel. Je proto vhodné umísťování výstavních a veletržních areálů ve vazbě na významné sportovní či rekreační areály, které si pak mohou parkovací kapacity vzájemně sdílet.

U výstavních a veletržních areálů je také důležité řešit vnitřní provoz areálu tak, aby byly vzájemně odděleny provozní cesty zásobování a cesty návštěvníků. Po dobu konání výstavy či veletrhu může docházet k návozu zboží do jednotlivých pavilonů, a proto je nutné zásobování provádět odděleně od hlavních tras pohybu návštěvníků, aby se tyto systémy cest vzájemně nekřížily a nerušily. Zásobovací cesty do areálu i uvnitř areálu je nutné dimenzovat na provoz těžké nákladní dopravy.

U veletržních a výstavních areálů, kde se konají mezinárodní výstavy, je důležité co nejpřímější napojení na mezinárodní letiště.

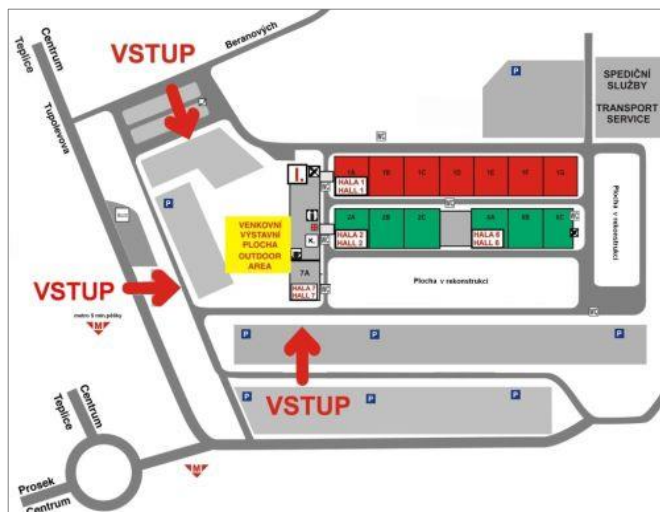
Součástí zařízení veletrhů a výstavnictví jsou vždy doprovodné stravovací provozy, u větších areálů je samozřejmostí možnost ubytování v hotelu, který je buď přímo součástí areálu, nebo je umístěn v bezprostřední vazbě na veletržní areál.

Veletržní areál

Veletržní areály kladou mimořádně vysoké nároky na plochy, proto jsou zpravidla umísťovány na okrajích měst, nebo v některých specifických územích, kde je dostatek volného prostoru, a to nejen pro realizaci momentálních potřeb, ale i pro možný budoucí další plošný rozvoj areálu (rozvojová rezerva). Pozemek musí být rovinný a musí být napojen na kapacitní dopravní systémy, jak pro individuální automobilovou, tak pro veřejnou hromadnou dopravu.

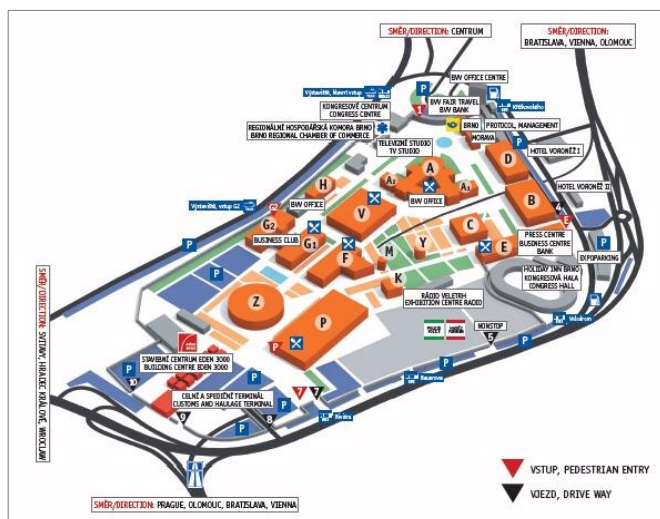
Praktickým příkladem urbanistických vazeb veletržních ploch na okolí jsou největší výstavní areály v České republice – Pražský veletržní areál Letňany a Brněnské výstavy a veletrhy.

Pražský veletržní areál má rozlohu 105 000 m². Krytá výstavní plocha sestává ze sedmi hal, celkem představuje rozlohu 21 560 m². V areálu se nacházejí prostory pro obchodní jednání a odpočinkové zóny pro vystavovatele a návštěvníky. Parkovací prostory pro potřeby vystavovatelů mají kapacitu až 700 míst uvnitř areálu, pro návštěvníky až 3800 míst v bezprostřední blízkosti areálu. Výstaviště je napojeno na přivaděč dálnice D8 z Teplic, Drážďan a Berlína, který je součástí pražského rychlostního okruhu. Sousedící letiště má statut mezinárodního letiště pro malá letadla. S rozvojem letecké dopravy se zde předpokládá zřízení heliportu. Zastávka MHD je ve vzdálenosti 100 m. V těsné blízkosti areálu je konečná stanice metra trasy C – Letňany. Ze služeb konaných pro výstavní areál lze zmínit: gastro služba s donáškou na stánek, restaurace, kavárny, občerstvení stánkového typu, základní zdravotní služba, likvidace odpadu velkoobjemovými kontejnery, spediční služba, uložení obalů, doprava exponátů na expozice, technické rozvody elektro, voda, odpad, stlačený vzduch, internet, telefon apod.

Obr. 57: Pražský veletržní areál Letňany

Zdroj: <http://www.pvaletnany.cz/cz/vystaviste.asp>.

Obr. 58: Veletrhy Brno

Brněnské výstaviště bylo otevřeno v roce 1928 a patří ke skvostům funkcionalistické architektury. Díky trvalému rozvoji je současně moderním výstavním areálem vhodným pro pořádání veletrhů, kongresů, sportovních akcí nebo koncertů. Na brněnském výstavišti je k dispozici více než 130 000 m² čisté výstavní plochy.

Zdroj: <http://www.bvv.cz/veletrhy-brno/planek-vystaviste/>.

Veletržní/výstavní budova

Pro účelu konání výstav a veletrhů jsou dnes běžně používané budovy či soubory staveb, vystavěné primárně pro jiný účel. Typickým příkladem může být konání výstav a veletrhů v Kongresovém centru Praha, nebo v primárně sportovní a kulturní O2 Areně v Praze – Vysočanech. Výstavy a veletrhy se také konají ve velkých (kongresových) hotelích.

Začlenění jednotlivých výstavních/veletržních budov do území klade, stejně jako veletržní areál, nároky zejména na dopravní obslužnost, důležité je napojení na kapacitní městské komunikace a na kapacitní MHD.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Podobně jako u velkých sportovních areálů a sportovních stadionů je i v případě veletržních a výstavních areálů i samostatných veletržních či výstavních budov důležitý dostatečně dimenzovaný rozptýlový veřejný prostor před hlavním vstupem do areálu, resp. do budovy. Podrobněji viz kapitola Zařízení tělovýchovy a sportu.

Samotný veletržní areál vytváří svůj vlastní systém prostorů, které mohou být veřejně přístupné celoročně (viz např. výstaviště v Praze Holešovicích), anebo jsou veřejně přístupné jen v době konání akcí (viz např. Pražský výstavní areál Letňany). Veřejné prostory veletržního areálu je vždy nutné utvářet s ohledem na jejich reprezentativní a odpočinkovou funkci. Důležitý je zejména vysoký podíl vegetace

a parkových úprav a také vodních prvků, které vyvažují velké množství zpevněných a přehřívaných ploch halových objektů výstavních pavilonů a parkovacích ploch a dalších nezbytných komunikací.

>>> **Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek**

Hodnoty nároků na území nutno určit podle charakteru a účelu jednotlivých zařízení nebo jejich skupin. Počet zařízení a jejich kapacity vyplývají ze zájmu a okruhu uživatelů a specifických podmínek místa i charakteru provozu.

>>> **Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků**

Výstaviště, veletržní areály

Výstaviště: 5–10 ha, veletržní areál: 10–30 ha.

>>> **Limity, doporučená ochrana**

Tato zařízení se řídí obecně platnými předpisy pro územní plánování a výstavbu, případně stejnými předpisy jako zařízení občanského vybavení obdobného charakteru a účelu.

Limity využití území, ÚÚR.

C.4.4.16 Zařízení církví

Typologie církevních staveb se zabývá stavebními druhy, které slouží potřebám církví a jejich posláním. Řada objektů, které církev využívá, je však funkčně a tím i typologicky téměř shodná s profánními (světskými) objekty téhož určení, kterými se zabývá předchozí text (zařízení školství, zdravotnictví, sociálních služeb, ubytování, stravování, administrativy atd.). Jsou však vždy doplněna prostory pro duchovní péči jako jsou kaple, prostory pro výuku náboženství, specifické formy ubytování apod.

Stavby sakrálního charakteru, ve kterých se shromažďují věřící, se liší podle jednotlivých církví.

>>> **Druhy zařízení církví**

Zařízení sloužící potřebám církví se člení na *sakrální a profánní objekty*.

Sakrální objekty (kostely, kaple a modlitebny) jsou určeny jednoznačně pro liturgické a bohoslužebné účely a mají speciální nároky na rozlohu a lokalizaci pozemků.

Profánní stavby jsou určené zejména pro školství a výchovu, pro zdravotnictví a sociální služby, pro kulturu (knihovny), ubytování a stravování a mají zpravidla obdobný charakter, jako kterákoliv civilní občanská zařízení shodných druhů. Jsou však dále doplněny prostory pro duchovní růst a duchovní péči (kaple, výuka náboženství, specifické formy ubytování). Církev se v současné době zaměřuje na budování víceúčelových komplexů, určených nejen ke konání liturgie a bohoslužeb, ale i pro činnost společenských nebo duchovně pastoračních center a sborových středisek. Katolická církev a nekatolické církve sice používají odlišnou terminologii, ale princip sdružování kostelů a modliteben s objekty ostatních druhů občanského zařízení, i když využívaného podle určitých specifických zásad, je shodný.

Areály klášterů jsou zvláštním druhem zařízení, jsou určeny pro řeholní život řádů a zahrnují prostory veřejné (kostely, školy, nemocnice, charitativní, sociální péče, pohostinství), poloveřejné (hospodářské) a neveřejné (soukromé ubytovací prostory mnichů).

Sakrální stavby církve římskokatolické tvoří:

- farní kostely,
- filiální kostely a kaple,
- poutní kostely a kaple,
- hřbitovní kostely a kaple,
- drobná církevní architektura (kapličky, Boží muka, kříže, křížové cesty, zvonice atd.).

Sakrální stavby církví nekatolických tvoří:

- kostely,
- kaple,
- modlitebny.

Stavby profánního charakteru všech církví tvoří:

- fary,
- pastorační a společenská centra,
- centra pro mládež,
- internáty a domovy mládeže,
- školy, vzdělávací a výchovná zařízení,
- nemocnice,
- léčebny dlouhodobě nemocných,
- domovy pro osoby s tělesným i mentálním postižením,
- stacionáře pro staré občany,
- azylové domy, budovy charity,
- hospodářské objekty.

Specifické objekty církve římskokatolické tvoří:

- komplexy klášterů.

Specifické objekty církví nekatolických tvoří:

- kazatelské stanice,
- sborové domy,
- sborová a církevní centra.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Obr. 59: Farní kostel Svaté Rodiny v Luhačovicích postavený v 90 letech 20. století

Foto: N. Rozmanová

Farní a filiální kostely, kaple a modlitebny bývají nejčastěji součástí obytné zástavby sídel, situování poutních kostelů vyplývá ze specifických podmínek území. Situování ostatních zařízení vyplývá z jejich účelu a rozsahu.

Obr. 60a, 60b: Klášter matky Boží Nový Dvůr u Toužimi.

Původně pozdně barokní hospodářský dvůr Nový Dvůr tepelského kláštera nechal založit v roce 1750 opat Hieronymus Ambros na místě vsi zničené během třicetileté války. Po zrušení kláštera roku 1950 byl areál převeden na státní statky a postupně chátral. V lednu roku 1973 nakonec zcela vyhořel a postupně se proměnil v ruiny. V letech 2000-2009 byl zdevastovaný areál přestavěn na moderní minimalistický klášter Matky Boží řádu trapistů podle projektu architektů Johna Pawsona a Jana Soukupa.

Zdroj: www.stavbykarlovarska.cz

Pro kláštery je naopak typické jejich časté umístění v izolovaných polohách, nejčastěji zcela na samotě uprostřed volné krajiny. Umístění kláštera souvisí s požadavky konkrétního řádu. Některé historické kláštery se v souvislosti s růstem sídel staly jejich součástí a dnes stojí obklopené zástavbou. Nové kláštery se u nás budují jen zcela raritně, ojedinělým počinem je novostavba kláštera Nový Dvůr u Toužimi.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Sakrální stavby jsou vždy dominantami veřejných prostorů a tvoří jedny z nejvýznamnějších orientačních bodů. Charakterizují urbanistickou strukturu sídel a jsou pro ni zcela určující. Význam sakrálních staveb ve struktuře zástavby sídel či krajiny a ve struktuře jejich veřejných prostranství je dán na jedné straně specifickou, zpravidla značně dominantní a jedinečnou architekturou, ale i samotným duchovním účelem.

Prostor před církevním objektem by měl respektovat tři základní požadavky:

- uznání církevní stavby úpravou prostranství jako ústředního objektu,
- zajištění bezbariérového přístupu,
- vytvoření dostatečně velkého a bezpečného prostoru i pro starší občany.

Nové umístění sakrálních staveb musí vycházet z požadavků jednotlivých církví a dále z velikosti a charakteru sídla, z rozmístění sakrálních staveb z hlediska dostupnosti a polohy dominant. V současnosti bývají nejčastější požadavky na vymezení ploch pro sakrální stavby na sídlištích.

Zpravidla zahrnují rovněž prostory pro volnočasové aktivity a pro sociální péči o všechny věkové skupiny obyvatelstva. Náplň, kapacitu a využití je vhodné koordinovat s dalšími obdobnými světskými institucemi. V sousedství vícepodlažních staveb lze význam církevní stavby zdůraznit prostorovou izolací.

Ve venkovských sídlech souvisí s církevním objektem zpravidla plocha veřejného prostoru, který je variabilní a umožňuje rozmístění stánků a atrakcí po dobu poutí. Základním nárokem je bezpečnost uživatelů – dostatečný odstup zařízení a pěších od komunikace a skloubení dvou rozdílných dění jakými jsou ztišení při mši a poutňové veselí. Poutní místa kladou vysoké nároky na možnost pohybu větších skupin poutníků a na nárazově požadované plochy pro parkování osobních vozidel a autobusů. Neopominutelná je možnost odpočinku a hygienického zázemí pro poutníky.

Pro polní mše v sousedství chrámů a na tradičních poutních místech musí úprava umožnit shromáždění poutníků za každého počasí, prostor musí být dostatečně bezpečný pro pohyb davu a estetický i v době mimo poutě. Měl by být umístěn a řešen tak, aby umožnil oddělení prostoru od okolního dění, zejména od rušných dopravních tras a vytvářel předpoklady pro ztišení a důstojný průběh akce.

U církevních staveb má nezastupitelné místo zeleň. Je součástí urbanistické kompozice, dotváří dálkové pohledy i vnitřní prostředí místa a zdůrazňuje jeho dominantní duchovní a prostorovou funkci.

Církevní areály (pastorační a společenská centra, areály klášterů, sborová a církevní centra atd.) vytvářejí vlastní veřejné prostory.

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Velikost, tvar a orientace pozemku vychází z liturgických požadavků jednotlivých církví.

Nároky sakrálních objektů na území jsou dány účelem, situováním a religiozitou obyvatel okolního území.

U staveb profánního charakteru se nároky na území příliš neliší od světských zařízení občanského vybavení.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Hodnoty nároků na území je nutné určovat individuálně.

>>> Limity, doporučená ochrana

Obdobně jako pro zařízení občanského vybavení obdobného charakteru.

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 232/2002 Sb., kterou se provádí zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů.

Informace o právních předpisech na stránkách Ministerstva kultury <https://www.mkcr.cz/>

C.4.4.17 Zařízení pohřebnictví

Pohřebnictví zahrnuje celý soubor činností a zařízení, jednak zacházení s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky, provozování pohřební služby, provádění balzamací a konzervací lidských pozůstatků a dále zařízení pro vykonávání těchto činností, tedy zařízení krematorií a pohřebišť.

>>> Druhy zařízení pohřebnictví

Zařízení pohřebnictví se člení na:

- pohřebiště (též hřbitovy)
- krematoria.

Pohřebiště (hřbitov)

Pohřebiště (též hřbitovy) jsou účelová zařízení určená výlučně pro uložení lidských pozůstatků nebo lidských ostatků. Je to pietní místo, na kterém se pohřbívají těla anebo pozůstatky a ostatky zemřelých, nebo urny s popelem po kremaci. Pohřebiště se skládá z hrobů a hrobek a cest a zeleně mezi nimi. Součástí dnešních hřbitovů bývají kromě hrobů a hrobek také „urnové zdi“ (kolumbária), kde jsou uchovávány ostatky zemřelých, kteří byli zpopelněni v krematoriu a dále bývají součástí hřbitovů rozptylové loučky pro možnost rozptýlení popela zemřelého, který si nepřál být uložen do hrobu nebo v urně do náhrobku. Pohřebiště se dle zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví, v platném znění, člení na podle veřejnosti jejich užívání na:

- neveřejná pohřebiště, která jsou dle § 3 odst. 1 zákona účelovými zařízeními určenými výlučně pro uložení lidských pozůstatků nebo lidských ostatků členů řeholních řádů nebo kongregací a prostory pro uložení lidských pozůstatků nebo lidských ostatků členů uzavřených, zejména příbuzenských, společenství; za neveřejná pohřebiště se rovněž považují účelová zařízení určená výlučně pro uložení lidských pozůstatků nebo lidských ostatků příslušníků registrovaných církví a náboženských společností, jejichž vnitřní předpisy a obřady neumožňují ukládání lidských pozůstatků nebo lidských ostatků na veřejném pohřebišti
- veřejná pohřebiště, která jsou dle § 16 odst. 1 zákona zařízeními určenými pro uložení lidských pozůstatků nebo lidských ostatků široké veřejnosti; jedná se o službu ve veřejném zájmu zajišťovanou obcí v samostatné působnosti nebo registrovanou církví nebo náboženskou společností.

Podle svého účelu se pohřebiště dělí na:

- civilní hřbitovy
- vojenské hřbitovy
- hromadná pohřebiště (též masové či hromadné hroby)

Podle doby svého vzniku se pohřebiště dělí na:

- historické hřbitovy (často bez možnosti dále pohřbívat)
- moderní hřbitovy.

Krematorium

Krematorium je veřejné zařízení, v němž se v žárovištích provádí kremace neboli žehem. Součástí krematoria je obvykle obřadní síň sloužící k rozloučení pozůstalých se zemřelým.

>>> Začlenění do území, návaznost na další funkční složky

Hřbitovy zaujímají zvláštní postavení ve struktuře zástavby sídel, resp. krajiny. Umístění hřbitova vždy vyžaduje umístění v klidném prostředí, aby nebyla narušována pieta pohřebiště. Nové hřbitovy je nejvhodnější umísťovat na okraji zástavby sídla, v kontaktu s volnou krajinou, s dostatečnou rezervou, aby i v případě dalšího rozvoje zástavby sídla nedošlo k obestavění hřbitova. To se v případě historických a starších hřbitovů přirozeně často stalo, zejména ve velkých městech, v případě zakládání nových hřbitovů je vhodné se tomu však do budoucna vyvarovat.

Hřbitovy často bývají též umístěny vedle kostelů, synagog nebo jiných staveb náboženského určení. V takovém případě je hřbitov spjat s pochováváním zemřelých příslušného náboženství.

Zvláště ve venkovském prostředí nejsou výjimkou zcela izolované osamocené hřbitovy ve volné krajině, dále od zástavby nejbližších sídel.

Obr. 61a, 61b: Nový hřbitov s kolumbáriem a novou obřadní síní v Mostě.

Zdroj: www.mapio.net

Při začleňování pohřebišť do území je tak třeba vždy dbát na maximální možné zachování piety a důstojnosti pohřebišť. Až do 31. 8. 2017 platilo ustanovení zákona o pohřebnictví, (někdejší § 17 odst. 1), že v okolí hřbitova má být z důvodu zachování piety a důstojnosti pohřebišť a z důvodu regulace negativních vlivů okolí na pohřebišť, zřízeno ochranné pásmo v šíři nejméně 100 m. Zřízení ochranného pásma však probíhalo podle stavebního zákona, kdy výhradně na návrh vlastníka pohřebišť (obce nebo církve) vydával stavební úřad územní rozhodnutí, kterým ochranné pásmo zřídil. Na území ochranného pásma hřbitova se pak vztahoval zvláštní režim, který omezoval například výstavbu, která by se neslučovala s charakterem lokality, ať už z hlediska architektonického (např. u hřbitova v centrální části obce), nebo z hlediska staveb, jejichž charakter a provoz by ohrožovaly provoz pohřebišť a jeho důstojnost (typicky stavby pro výrobu atp.). V praxi však obce o územní rozhodnutí obvykle nežádaly a v zákoně navíc nebyly žádné sankce, které by je k tomu přinutily. Ochranná pásma kolem hřbitovů tak nevznikala a při rozhodování o povolení staveb tak stejně stavební úřady nebyly vázány žádným omezením. Důsledkem tohoto stavu jsou pak případy, kdy byla v těsném sousedství hřbitova umístěna např. hlučná vinárna, noční bar, diskotéka nebo poutě s kolotoči. Novelou zákona o pohřebnictví účinnou od 1. 9. 2017 bylo ustanovení o ochranném pásmu hřbitova zcela zrušeno. To by však nemělo být důvodem k nerespektování piety a důstojnosti pohřebišť, v případě navrhování zástavby nebo změn ve využití v blízkosti nebo kolem hřbitova. Doporučuje se zachovat vzdálenost hřbitova od obytných území 100–300 m.

Krematoria jsou umísťována vždy v blízkosti hlavního vstupu do prostoru hřbitova tak, aby provoz krematoria, resp. obřadní síně, nenarušoval klidový režim vlastního hřbitova.

Podmínkou umístění hřbitova je jeho snadná dostupnost veřejnou hromadnou dopravou, neboť hřbitovy jsou velmi často navštěvovány staršími lidmi. Maximální skutečná docházková nebo dojížděková vzdálenost z bydliště k hlavnímu vstupu na hřbitov by neměla přesáhnout 3 km, u větších územních celků se pak akceptuje 5–6 km.

Podle ČSN 73 6110 *Projektování místních komunikací* (základní počet parkovacích stání) musí být obřadní síně a krematoria vybavena jedním parkovacím stánem na 5 sedadel a hřbitovy pak 1 parkovacím stánem na 1 000 m² plochy hřbitova.

>>> Vytváření veřejného prostoru

Hřbitovy jsou významnou součástí systému veřejných prostorů města. Jedná se o vyhrazené a vůči svému okolí prostorově vymezené veřejné prostory, přístupné ovšem široké veřejnosti bez omezení (s výjimkou např. zákazu vstupů se psi apod.) s časovým omezením (zpravidla 7–19 h), vždy v souladu s řádem konkrétního veřejného pohřebiště.

Před hlavním vstupem na hřbitov je nutné zřídit dostatečně plošně dimenzovaný rozptýlový prostor s přímou vazbou na zastávku veřejné hromadné dopravy a na kapacitně odpovídající parkoviště pro automobily. Hřbitovy, zvláště pokud tvoří celé areály, si vytvářejí svůj vlastní vnitřní systém veřejně přístupných prostorů. V něm nabývá na zásadním významu prostor před vstupem do krematoria či hřbitovního kostela anebo kaple, který je vhodné komponovat jako pietní náměstí, sloužící mimo jiné shromáždění smutečních hostů v případě pohřbu.

Obr. 62a, 62b: Nový hřbitov v Dolních Břežanech.

Nový hřbitov podle projektu zahradního architekta Zdeňka Sendlera byl v Dolních Břežanech (okres Praha-Západ) dokončen v květnu 2016. Obec Dolní Břežany tak získala nový hřbitov, který tvoří přirozenou součást komponované krajiny. Kompozice hřbitova odkazuje na keltskou historii okolí obce. Velkou dominantou hřbitova je kruh uprostřed, tvořený kamennou zídou. V něm se pořádají obřady, mimo jiné kvůli výborné akustice. Svým uspořádáním se hřbitov v Dolních Břežanech stal vyhledávaným odpočinkovým místem na okraji zástavby Dolních Břežan.

Zdroj: www.ikaruvsen.cz

>>> Nároky na území vyplývající z předpokládaného počtu účelových jednotek

Poznámka: uvedené nároky na území představují doporučené optimum, které má typicky při vymezování ploch pro nové zařízení daného typu občanského vybavení v územním plánu garantovat dostatečnou plochu pro jeho umístění.

Veřejné pohřebiště (hřbitov)

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 m² plochy hřbitova.

Počet Ú. J./1 obyvatel = 3–4 m²

Krematorium

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 pec.

Na 1 Ú. J. připadá: 700 m² podlažní plochy, 1400 m² pozemku.

Smuteční síň

Účelovou jednotkou (Ú. J.) je 1 místo v obřadní síni.

Na 1 Ú. J. připadá: 5 m² podlažní plochy, 9 m² pozemku.

>>> Nároky na území vyplývající z orientačních velikostí pozemků

Veřejné pohřebiště (hřbitov)

Venkovské hřbitovy ve venkovských obcích: velikost v řádu tisíců metrů čtverečných, obvykle ne více než cca 0,5 ha.

Městské hřbitovy: velikost v řádu jednotek hektarů, obvykle ne více než cca 10 ha, pouze ve velkých městech se můžeme setkat se hřbitovy velkými více než 10 ha.

>>> Limity, doporučená ochrana

Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Další odkazy:

Limity využití území, ÚÚR

Pohřeb a pohřebiště. Praktické rady a metodika pro obce. MMR ČR, 2015

C.4.5 Použité zdroje

- BEDNÁŘOVÁ, Petra. *Typologie bytových a občanských staveb: studijní opora pro kombinované studium*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích, 2010. 123 s.
- ČAJKOVÁ, Ludmila. *Občanské stavby 1. Stavby pro cestovní ruch a veřejné stravování*. Skriptum ČVUT. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1999.
- ČSÚ, krajská reprezentace Brno. *Dojíždka za prací a do škol: Jihomoravský kraj*. 1. vyd. Brno: Český statistický úřad, 2004.
- ČSN 73 6110 Projektování místních komunikací.
- Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR – zdraví pro všechny v 21. století*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2002.
- Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky*. Praha: MŠMT, 2005.
- DOUHLÍK, Luboš. *Zonální struktury. Urbanistická typologie*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1996.
- FOŘTL, Karel. *Občanské stavby: Stavby zdravotnické*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1997.
- Funkční urbanizovaná území (FUA), Projekt INTERREG IIIB – REPUS*
- GEHL, Jan. *Život mezi budovami*. Brno: Nadace Partnerství, 2000.
- HÁBLOVÁ, Anna Beata. *Města zdí. Život a smrt obchodních center*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2017.
- MAIER, Karel – DRDA, Filip – MULÍČEK, Ondřej – SÝKORA, Luděk. *Dopravní dostupnost funkčních městských regionů a urbanizovaných zón v České republice*. Urbanismus a územní rozvoj. 2007, roč. X, č. 3, s. 75–80.
- MAIER, Karel. *Funkční pracovní území a jejich využití pro rozbor udržitelného rozvoje území*. Seminář Aktualizace rozboru udržitelného rozvoje území v ÚAP. Praha, Brno: 2010.
- MAIER, Karel a kol. *Strategy for a Regional Polycentric Urban System*.
- KAJLIK, Vladimír a kol. *České lázně a lázeňství*. Praha: MMR, 2007.
- KRASICKÝ, Antonín a kol. *Občanské stavby II*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1989.
- KUNC, Josef – TONEV, Petr – GREPLOVÁ, Zuzana – SZCZYRBA, Zdeněk. *Perspektivy nákupních center v České republice s důrazem na lokalizaci v urbánním prostředí – příklad města Brna*. Urbanismus a územní rozvoj. 2012, roč. XV, č. 2, s. 14-20.
- MAIER, Karel a kolektiv. *Udržitelný rozvoj území*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012.
- MAIER, Karel – ŠINDLEROVÁ, Veronika – VOREL, Jakub. *Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury*. Výstup projektu TAČR Beta – TB050MMR001, 2016, aktualizace 2018.
- MARTOLOS, Jan – BARTOŠ, Luděk – ŠINDLEROVÁ, Veronika. *Metody prognózy intenzit generované dopravy*. 1. vyd. Plzeň: EDIP s.r.o., 2013
- MEZERA, Petr. *Nauka o budovách 40/41, Občanské stavby 2. Stavby pro výchovu a vzdělávání. Textová část*. Skriptum ČVUT. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1998.
- MITCHELL, J. William. *Život ve městě trochu jinak*. 1. vyd. Praha: Zlatý řez, 2004.
- MMR. *Metodické sdělení MMR ke zpracování sídelní struktury v 2. úplné aktualizaci územně analytických podkladů krajů*. Praha: MMR, odbor územního plánování, březen 2013
- MMR. *Pohřeb a pohřebiště. Praktické rady a metodika pro obce*. Praha: MMR, 2015.
- MMR. *Zásady urbánní politiky. Aktualizace 2017*. Praha: MMR, 2017.
- MMR, ÚÚR. *Politika architektury a stavební kultury České republiky*. Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2015.
- MMR, ÚÚR. *Politika územního rozvoje České republiky, ve znění Aktualizací č. 1, 2 a 3*. Praha: MMR, Brno: ÚÚR, 2019.
- MMR, ÚÚR. *Principy udržitelného územního rozvoje*. Brno: ÚÚR, 2000.

MUSIL, Josef a kol. *Občanské vybavení. Urbanistická příručka*. Praha – urbanistické pracoviště v Brně: VÚVA, 1988.

MUSIL, Josef. *Občanské vybavení. Územní principy regionálního rozvoje*. Praha – urbanistické pracoviště v Brně: VÚVA, 1989.

Nařízení č. 10/2016 Sb. hl. m. Prahy, kterým se stanovují obecné požadavky na využívání území a technické požadavky na stavby v hlavním městě Praze (Pražské stavební předpisy).

NAVRÁTIL, Antonín – MUDRA, Václav – MALÝ, Jaroslav. *Sportovní stavby*. Vysokoškolská učebnice. Praha: Nakladatelství ČVUT, 2010.

PAROUBEK, Jaroslav – NAVRÁTIL, Antonín. *Občanské stavby. Stavby pro tělovýchovu a sport*. Skriptum ČVUT. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1998.

PÁSKOVÁ, Martina – ZELENKA, Josef. *Cestovní ruch: Výkladový slovník*. 1. vyd. Praha: MMR, 2002.

ROZEHNALOVÁ, Eva – TOMÍŠKOVÁ, Marie. *Církevní stavby*. 1. vyd. Brno: ÚÚR, 1995.

SEDLÁČEK, Jan a kol. *Občanské stavby I*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1988.

SCHMEIDLER, Karel a kol. *Problémy mobility stárnoucí populace*. 1. vyd. Brno: NOVOPRESS, 2009.

SCHRÁNIL, Bedřich a kol. *Projektování staveb bytových a občanských*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1979.

SITTE, Camillo. *Stavba měst podle uměleckých zásad*. 2. vyd. Brno: 2012.

Sociální revue: Sociální práce a společenské otázky. *Sociální služby*. 2006 [cit. 2006-09-01].

Standardizace ubytovacích zařízení. Svitavy: Hotel Fontána, s.r.o., 2006. [cit. 2006-09-01].

Standardy a normy hospicové a paliativní péče v Evropě. Doporučení Evropské asociace pro paliativní péči, 2010.

Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020. MMR, 2012

Strategie rozvoje paliativní péče v České republice na období 2011–2015.

Strategie udržitelného rozvoje České republiky. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2004.

SZCZYRBA, Zdeněk. Územní rozvoj maloobchodní sítě. *Urbanismus a územní rozvoj*. 2000, roč. III, č. 1, s. 18-24.

SZCZYRBA, Zdeněk. *Maloobchod v ČR po roce 1989. Vývoj a trendy se zaměřením na geografickou organizaci*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005.

ŠTÍPEK, Jan – PAROUBEK, Jan. *Administrativní budovy*. 1. vyd. Skriptum ČVUT. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2001.

Udržitelný rozvoj území. Brno: MMR, ÚÚR, 2002.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, Katedra teorie kultury (kulturologie). *Vztah státu ke kultuře, kulturní politika evropských zemí: Aktualizace vybraných problémů*. Praha: Ministerstvo kultury, 2004.

URBION: *Štandardy minimálnej vybavenosti obcí*. Metodická príručka pre obstarávateľov územnoplánovacej dokumentácie. Bratislava: Inštitút urbanizmu a územního plánovania URBION, 2010.

Územní souvislosti výstavby nových obchodních zařízení. 1. vyd. Praha: MMR, 1999.

VIDOVIČOVÁ, Lucie – GALČANOVÁ, Lucie – PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela – SÝKOROVÁ, Dana: *Stáří ve městě, město v životě seniorů*. 1. vyd. Praha a Brno: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Masarykovou univerzitou, 2013.

VÚVA: *Stavba měst a vesnic. Urbanistická příručka*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav výstavby a architektury, Skupina územního plánování v Brně, 1957

VÚVA – Urbanistické pracoviště Brno & Urbion Bratislava: *Zásady a pravidla územního plánování. 3. Koncepce funkčních složek*. 1. vyd. Brno: VÚVA, Bratislava: Urbion, 1983.

ZELENKOVÁ, Jitka. *Občanské stavby: Stavby školské*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2003.

Evropské dokumenty:

Evropské perspektivy územního rozvoje (ESDP), 1999.

<http://www.uur.cz/default.asp?ID=952>

Lisabonská strategie, 2010.

<https://www.mpo.cz/dokument2860.html>

Územní agenda Evropské unie, 2007.

<https://www.mmr.cz/cs/Evropska-unie/Uzemni-agenda-Evropske-unie>

Lipská charta o udržitelných evropských městech, 2007.

<http://www.mmr.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=0c10925c-51c3-4611-b66b-ca95ab969d49>

Evropa 2020

http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_CS_ACT_part1_v1.pdf

Strategie Evropa 2020, Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění, 2010.

<http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/>

C.4.6 Soupis zkratk

BIS	Bezpečnostní informační služba
CO	civilní ochrana
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ČVUT	České vysoké učení technické
ESDP	Evropská perspektiva prostorového rozvoje
EU	Evropská unie
FUA	funkčně urbanizovaná území
IAD	individuální automobilová doprava
IÚ	improvizovaný úkryt
KBV	komplexní bytová výstavba
MHD	městská hromadná doprava
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MŠ	mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZd	Ministerstvo zdravotnictví
NTK	Národní technická knihovna
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
ORP	obec s rozšířenou působností
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SO	správní obvod

SŠ	střední škola
STNÚ	stálý tlakově neodolný úkryt
STOÚ	stálý tlakově odolný úkryt
SÚ	stálý úkryt
Ú. J.	účelová jednotka
ÚAP	územně analytické podklady
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚPP	územně plánovací podklady
URBION	Štátny inštitút urbanizmu a územného plánovania (do r. 1993) Inštitút urbanizmu a územného plánovania (2006–2013)
ÚÚR	Ústav územního rozvoje
VaVal	věda, výzkum a inovace
VHD	veřejná hromadná doprava
VÚVA	Výzkumný ústav výstavby a architektury
ZŠ	základní škola

